

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN İCRA
ETTİĞİ ASKERİ MÜDAHALELERİN TÜRKİYE
PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA OK

İZMİR- 2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN İCRA
ETTİĞİ ASKERİ MÜDAHALELERİN TÜRKİYE
PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA OK

DANIŞMAN: DOÇ.DR. KEREM BATIR

İZMİR- 2015

T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN İCRA ETTİĞİ
ASKERİ MÜDAHALELERİN
TÜRKİYE PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç.Dr.Kerem BATIR

Tez Jürisi Üyeleri

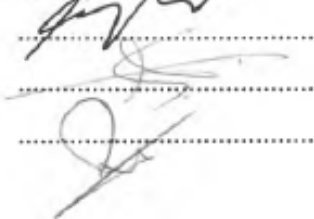
Adı ve Soyadı

Doç.Dr.Kerem BATIR

Doç.Dr.Soner KARAGÜL

Yrd.Doç.Dr.Nihal KIRKPINAR

İmzası

Tez Sınavı Tarihi: 21 Temmuz 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Soğuk Savaş sonrası NATO’nun icra ettiği askeri müdahalelerin Türkiye perspektifinden incelenmesi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21 Temmuz 2015

Mustafa OK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN İCRA ETTİĞİ ASKERİ MÜDAHALELERİN TÜRKİYE PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Mustafa OK

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bu tez çalışmasında; Soğuk Savaş sonrası NATO'nun değişen dünyada kendi varoluş amacını sorgulamasıyla başlayan sürecinde yapmış olduğu askeri müdahalelerde ne derece başarılı veya başarısız olduğu vurgulanarak bunun Türkiye bakış açısıyla değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası İttifak'ın askeri müdahalelerinin, devletlerin egemenlik hakları da göz önünde bulundurularak, hangi koşullarda ve hangi maksatlarla yapıldığı, söz konusu askeri müdahaleler yapılırken NATO'nun kendi içinde gerçekleştirdiği NATO zirvelerinde alınan kararlar ve sonuçları araştırılmıştır. Ayrıca bu kararlar ve sonuçlar NATO'nun icra etmiş olduğu Bosna Hersek, Kosova, Makedonya, Afganistan, Somali ve Libya askeri müdahale örnekleri üzerinden araştırılmıştır.

İttifak'ın dönemler halinde incelendiği stratejik konseptlerin, NATO'nun varoluş amacına mı, yoksa üye ülkeler içinde yer alan ve öne çıkan birkaç devletin askeri ve politik beklentilerine yönelik mi olduğu sorgulanmıştır. Ayrıca İttifak'ın Soğuk Savaş sonrası geçirmiş olduğu dönüşüm ve değişimin dünya konjonktüründe yer alan farklı tehdit gruplarına karşı oluşturduğu yeni yapılanmasının Türkiye bakış açısıyla değerlendirilmesi; bu yönde yapılmış diğer tez araştırmalarından ayrılması, NATO'nun Türkiye bakış açısından değerlendirilerek bu yöndeki soruların cevaplarına erişilmesi ve bu konudaki boşluğun doldurması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askeri Müdahale, Değişim, NATO, Stratejik Konsept, Türkiye.

ABSTRACT

Master Thesis

ANALYZING NATO'S POST-COLD WAR MILITARY INTERVENTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF TURKEY

Mustafa OK

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations Program

Arguments put forward in this thesis focused on the Turkey's point of view after the Cold War, it starts with the process which NATO's questioning the purpose of their existence with in changing world through military interventions that made by the NATO which emphasizes successful or failed. In this study, the Alliance's post-Cold War military interventions have been analyzed by taking into consideration of the state's sovereignty, under which conditions and intent, and decisions taken at the NATO Summits together with the results in the execution of these military interventions. Furthermore, these decisions and results were examined by the case studies of Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, Afghanistan, Somalia and Libya where NATO carried out the military interventions.

It has been questioned that the Alliance's Strategic concepts examined in periods are either for NATO's existance or several dominant states political and military expectations. In addition to that it has been also aimed to evaluate the transformation and change of the Allies after the Cold War and new-structure of NATO against the new threat groups on world arena from the Turkish point of view, which separates this study from the other similar thesis and focused on to answer the questions on this case and to fill the gap in this area.

Key Words: Military Intervention, NATO, Strategic Concept, Transformation, Turkey.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
Tez Onay Sayfası	II
Yemin Metni	III
Özet	IV
Abstract	V
İçindekiler	VI
Kısaltmalar	X
Önsöz	XIV
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ; GENİŞLEME VE DİYALOG SÜRECİ

1.1. Soğuk Savaş sonrası NATO'nun Güvenlik Politikaları	10
1.2. NATO'nun Tehdit Algılamasındaki Değişim	12
1.3. NATO'nun Genişleme Süreci	19
1.3.1. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi	23
1.3.2. Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi	24
1.3.3. Barış İçin Ortaklık	25
1.3.4. Akdeniz Diyalog Girişimi	28
1.4. NATO'nun Uluslararası Örgütlerle İlişkileri	29
1.4.1. NATO ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri	30
1.4.2. NATO ve Avrupa Birliği İlişkileri	32
1.4.3. NATO ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı İlişkileri	35
1.4.4. NATO ve Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü İlişkileri	37
1.4.5. NATO ve BM İlişkileri	40

1.5. NATO'nun Değişim ve Dönüşüm Süreci	44
1.6. Soğuk Savaş Sonrasında Tehdit Algılamaları ve Dönüşüm Sürecinin Sonuçları	50

İKİNCİ BÖLÜM

NATO'NUN DEĞİŞEN STRATEJİK KONSEPTLERİ VE ZİRVELER

2.1. 20.Yüzyıldaki Stratejik Konseptlere Zirveler Açısından Bakış	53
2.1.1. 1949-1991 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler	54
2.1.2. 1991-2000 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler	58
2.2. 21.Yüzyıldaki NATO'nun Stratejik Konseptleri ve Zirveleri	61
2.2.1. 2001-2010 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler	61
2.2.1.1. Prag Zirvesi ve Genişleme Kararı	61
2.2.1.2. İstanbul Zirvesi ve İstanbul İşbirliği Girişimi	64
2.2.1.3. Brüksel Zirvesi ve Ukrayna Temasları	68
2.2.1.4. Riga Zirvesi ve Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi	71
2.2.1.5. Bükreş Zirvesi ve Üyelik Eylem Planı	72
2.2.1.6. Strazburg-Kehl Zirvesi ve Güvenlik Deklarasyonu	74
2.2.2. 2010 Yılı Sonrasında Günümüze Konseptler ve Zirveler	76
2.2.2.1. Lizbon Zirvesi ve Yeni Stratejik Konsept	76
2.2.2.2. Chicago Zirvesi ve Akıllı Savunma Stratejisi	80
2.2.2.3. Galler Zirvesi ve NATO Hazırlık Eylem Planı	83
2.3. NATO Zirvelerinin Stratejik Konseptler Açısından Sonuçları	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN İCRA ETTİĞİ ASKERİ MÜDAHALELER

3.1. Birinci Safha: 1990-2000 Dönemi (Bölgesel Güvenlik Örgütü)	91
---	----

3.1.1. Bosna Hersek	91
3.1.2. Kosova	96
3.1.3. Makedonya	103
3.2. İkinci Safha: 2001-2015 Dönemi (Global Güvenlik Örgütü, Terörizm ve Asimetrik Tehdit)	106
3.2.1. Afganistan	106
3.2.2. Libya	112
3.2.3. Somali	117
3.3. NATO'nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Sonuçları	119

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN ASKERİ MÜDAHALELERİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

4.1. NATO'daki Türkiye	125
4.2. Askeri Müdahalelerin Türkiye Açısından İncelenmesi	129
4.2.1. Bosna Hersek Askeri Müdahalesi	129
4.2.2. Kosova Askeri Müdahalesi	131
4.2.3. Afganistan Askeri Müdahalesi	134
4.2.4. Libya Askeri Müdahalesi	136
4.3. Türkiye'nin NATO Kapsamındaki Rolü	139
4.3.1. Türkiye'nin NATO'nun Savunma Yeteneklerinin Güçlendirilmesine Etkisi	142
4.3.2. Değişen Kuvvet Yapısı	144
4.3.3. Yeni Komuta Yapısı	146
4.3.4. Türkiye'nin NATO'ya Yönelik Değişen Bakış Açısının Dinamikleri	148
Sonuç	152

Bibliyografya	157
Ekler	178
Özgeçmiş	189

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AAOK	: Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AAEK	: Avrupa Atom Enerjisi Kurumu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACO	: Allied Command Operations (Müttefik Harekât Komutanlığı)
ACT	: Allied Command Transformation (Müttefik Dönüşüm Komutanlığı)
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AMF	: Allied Command Mobile Force (Avrupa Komutanlığı Çevik Kuvveti)
ASA	: Avrupa Savunma Ajansı
AT	: Avrupa Topluluğu
AWACS	: Airborne Warning and Control System (Havadan Erken İhbar Uçağı)
BAB	: Batı Avrupa Birliği

BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	: Barış için Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMD	: Ballistic Missile Defence (Balistik Füze Savunması)
BMGG	: Birleşik Müşterek Görev Gücü
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CNAD	: Conference of National Armaments Directors (Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı)
CJTF	: Combined Joint Task Force (Birleşik Müşterek Görev Kuvveti)
Çev.	: Çeviren
DDPR	: Deterrence and Defence Posture Review (Caydırıcılık ve Savunma Yapısının Gözden Geçirilmesi)
Der.	: Derleyen
EB	: European Battlegroups (Avrupa Muharebe Grupları)
EUROCORPS	: European Army Corps (Avrupa Kolordusu)
IFOR	: Implementation Force (Uygulama Gücü)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IPAP	: Individual Partnership Action Plans (Bireysel Ortaklık Eylem Planları)
IPTF	: International Police Task Force (Uluslararası Polis Görev Kuvveti)
ISAF	: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü)
İDÇS	: İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
İİG	: İstanbul İşbirliği Girişimi

İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KAK	: Kuzey Atlantik Konseyi
KBRN	: Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer
KFOR	: Kosovo Force (Kosova Gücü)
KGA	: Kolektif Güvenlik Anlaşması
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
KİS	: Kitle İmha Silahı
MAP	: Membership Action Plan (Üyelik Eylem Planı)
MC	: Military Committee (Askeri Komite)
MENA	: Middle East and North Africa (Ortadoğu ve Kuzey Afrika)
MLF	: Multilateral Force (Çok Uluslu Güç)
MNC-NE	: Multinational Corps Northeast (Çok Uluslu Kuzeydoğu Kolordusu)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NPG	: Nükleer Planlama Grubu
NRAP	: NATO Readiness Action Plan (NATO Hazırlık Eylem Planı)
NRC	: NATO Russia Council (NATO Rusya Komisyonu)
NRF	: NATO Response Force (NATO Mukabele Gücü)
NUC	: NATO-Ukraine Council (NATO Ukrayna Komisyonu)
ODGP	: Ortak Dış Güvenlik Politikası
OUP	: Operation Unified Protector (Birleşik Koruma Harekâtı)
PCC	: Prague Capabilities Commitment (Prag Yetenekler Taahhütü)
RF	: Rusya Federasyonu
s.	: Sayfa
SACEUR	: Supreme Allied Commander Europe (Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı)

SHAPE	: Supreme Headquarters Allied Powers Europe (Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı)
SFOR	: Stabilisation Force (İstikrar Gücü)
SNMG	: Standing Maritime Group (Daimi Deniz Grubu)
SOFA	: Status Of Forces Agreement (Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması)
SPK	: Savunma Planlama Komitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STANAVFORMED	: Standing Naval Force Mediterranean (Akdeniz Daimi Deniz Kuvvetleri)
SYG	: Savunma Yetenekleri Girişimi
ŞİO	: Şangay İşbirliği Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare Kosoves)
UNCRO	: United Nations Confidence Restoration Operation (Birleşmiş Milletler Güven Restorasyon Harekâtı)
UNMIK	: United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)
UNPREDEP	: United Nations Preventive Deployment Force (Birleşmiş Milletler Koruyucu Barış Gücü)
UNPROFOR	: United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti)
VJTF	: Very High Readiness Joint Task Force (Çok Yüksek Hazırlıklı Birleşik Görev Kuvveti)
VP	: Varşova Paktı
WFP	: World Food Program (Dünya Gıda Programı)
9/11	: 11 Eylül

ÖNSÖZ

Çalışma hayatımda icra etmiş olduğum meslek ve eğitim faaliyetlerinde görev almam sebebiyle, İttifak bünyesinde yapılan misyonlar NATO'ya olan ilgimi arttırmıştır. Önümüzdeki yıllarda yapacağım görevlerde bana yarar sağlayacağı düşüncesiyle, Soğuk Savaş sonrası İttifak'ın icra ettiği askeri müdahalelerin Türkiye perspektifinden incelemesine yönelik hazırlanan bu tez çalışmasında, NATO'nun doğuşu ve yapısı, güvenlik politikaları ile değişim ve dönüşümü incelenmiştir. Bunun yanında Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası ortamda, İttifak'ın uluslararası örgütlerle ve devletlerle yapmış olduğu ikili ilişkiler kapsamında NATO'nun askeri müdahaleleri ve sonuçları irdelenmiştir. Son olarak Türkiye perspektifiyle tüm bu müdahaleler üzerinde durularak bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tez çalışması boyunca yoğun çalışma temposundan ve değerli vaktinden bana zaman ayırarak yardımcı olan ve bu tez çalışmasının belirlenmesinden, ortaya konulmasına ve sonuçlanmasına kadar olan süreçte engin bilgisini, yardımını ve desteğini esirgemeyen, yapmış olduğu kıymetli değerlendirmeleriyle beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Kerem BATIR'a,

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı'nda bana bu bölümü sevdiren ve uluslararası ilişkiler konularında eşsiz ve derin bilgilerini benimle paylaşan tüm hocalarıma,

Tezin oluşturulması esnasında değerli bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda vermiş olduğu katkıdan dolayı Dr. Haktan BİRSEL'e,

Tüm hayatımda olduğu gibi, lisansüstü eğitimim boyunca ve bu tezin tüm safhaları sırasında göstermiş oldukları anlayış, sabır ve destek için öncelikle ailem, sevgili eşim Gülfem OK ve canım oğlum Furkan Ege'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşından bu yana dünya genelinde güvenliğin sağlanmasında önemli örgütlerden biri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO)'dür. Fakat bugünkü İttifak ile ilk kuruluş yıllarındaki örgüt arasında önemli farkların olduğu açıktır. Söz konusu örgüt kuruluş aşamasından günümüze kadar dönemlere ayrılarak açıklanmaya çalışılmış ama özellikle Soğuk savaş sonrası döneme ağırlık verilmiştir. 1949-2015 yılları arasında İttifak'ın örgütsel gelişimi sekiz ana dönem içinde kısaca incelenmiş olup sırasıyla; 1945-1949; 1949-1962; 1963-1969; 1970-1984; 1985-1999; 1999-2001; 2002-2010 ve son olarak 2010-2015 dönemleri kapsamıştır.

Tüm Dünya'nın etkilendiği İkinci Dünya Savaşı sırasındaki ve 1945-1949 dönemine bakıldığında, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın temelde iki nedenden dolayı imzalandığı görülmektedir. Bu nedenlerden ilki ve mühim olanı, Batı'ya ve Batı'nın uluslararası güvenliğine karşı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin oluşturduğu önemli tehlikedir. SSCB, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa doğu bölgesini kontrol altına almış, buralarda göstermelik yönetimler kurmuştur. Aynı zamanda Yunanistan'a da gözdağı vererek, Türkiye'den toprak ve askeri üs istemiştir. Böylelikle Sovyet etki alanını Akdeniz'e ve Balkanlara yaymayı planlamıştır.¹ NATO'nun kuruluşunun bir diğer nedeni ise "Almanya Meselesi" olmuştur. Bu mesele diğer Batı ülkeleriyle ve Almanya tarafından farklı tarif edilmiştir. Almanya meselesi 19'ncü Yüzyıl'ın ortasından bu yana Almanya tarafından Alman halkının tek bir ülke çatısı altında toplanması gibi tarif edilse de, öte yandan Avrupa ülkeleri tarafından, Alman kuvvetlerinin Batı'nın güvenlik, güç ve istikrar ortamını bozma ihtimalidir.²

---

¹ Robert Endicatt Osgood, "NATO: The Entangling Alliance", 1962, s.14-17; Timothy P. Ireland, "Creating the Entangling Alliance: The Origins of the North Atlantic Organization, 1981, s.19; Ferenc A. Vali, "The Turkish Straits and NATO", Hoover Inst.Press, A.B.D., 1972, s.69-73.

² Walter Wallmann, "West Germany, East Germany, and the German Question: Five Lectures at the American Institute for Contemporary German Studies", Washington, D.C., The Johns Hopkins University, 1986, s.3.

Bu nedenle Almanya, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına sebebiyet veren ülke olarak, yirminci Yüzyıl'da iki farklı dönemde Batı'nın problem kaynağı olarak görülmüştür. Bu nedenle, İttifak'ın hedeflerinde değişiklik olup olmadığı neticesinde, SSCB tehlikesi ve Almanya meselesine üye ülkelerin bakış açısının detaylı bir şekilde irdelenmesinde yarar vardır. NATO'nun unsurlarındaki değişikliği irdelerken, özellikle NATO içinde onaylanan stratejilere değinmek gerekir. Zira NATO stratejisi, NATO'nun esas görev tarifini yapmanın yanı sıra, müttefiklerin olası bir çatışma karşısında bu tehdidin ne şekilde absorbe edileceği ve bu zaman zarfında hangi tür silah ve teçhizatın kullanılacağı da belirtilmiştir.³

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Alman'ların ve Sovyet'lerin ortaya koyduğu yayılcı ve saldırgan politikalar ile İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği tecrübe, Avrupa'da barış ve güvenliğin ancak kolektif güvenliğin sağlanmasıyla gerçekleştirilebileceğini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batı Avrupa, SSCB'nin önderliğindeki Doğu Bloğu nedeniyle "Ortak bir düşman" yaratmaya ihtiyaç duymamaktaydı.⁴ Bunun yanında Batı'da güvenlik, istikrar ve siyasi bütünleşmeyle birlikte İttifak'ın sürekliliği ve çok uluslu ortaklığın sürmesi de amaçlanmıştır.⁵

ABD, yeniden şekillenecek olan dünyada kendisine yeni bir görev üstlenerek kendi hegemonyası altında barışı sağlamayı amaçlamıştır. Bu nedenle daha İkinci Dünya Savaşının bitmesini beklemeden hareket etmiştir. İlk olarak 1944'te Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF), Dünya Bankası ve Eximbank gibi bazı ekonomik kuruluşların kurulmasını sağlamıştır. Aynı dönemde İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntılarıyla uğraşan Avrupa ülkeleri kendi ekonomilerini yeniden inşa etmek ve güvenliklerini sağlama mücadelesine girmişlerdir. Eskimiş endüstrilerinden kurtularak yeniden yeni bir Avrupa oluşturma yolunu tercih etmişlerdir. Yine savaştan hemen sonra, bir yandan Marshall Planıyla (1948) Avrupa'daki kapitalist ekonomik düzenin ayağa kalkmasına destek verirken, öte yandan da Almanya'nın ve Japonya'nın demokratikleşmesine ve kapitalistleşmesine

---

³ Gregory W. Pedlow, "NATO Strategy Documents 1949-1969", 1969, s.1-27, <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>,(erişim tarihi:28.11.2014).

⁴ Haydar Çakmak, "Avrupa Güvenliği:NATO-AGİT-Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", Akçağ Yayınları, Ankara,2003, s.196-197.

⁵ Jonathan Clarke, "Replacing NATO", Foreign Policy, cilt 93, 1993-1994, s.25.

olanak sağlamıştır. ABD, bu politikalarıyla İkinci Dünya Savaşı'nın totaliter rejimlerini dünyanın daha yaşanabilir bir yer olması için barışçıl politikalar izlemeye yöneltmiştir.

Diğer taraftan 1945 yılından itibaren ABD ve SSCB arasında meydana gelen çekişmeler Soğuk Savaşın fitilini ateşlemiştir. Söz konusu Soğuk Savaş bloklaşmayı, bloklaşma da jeoekonomik politikaların arka plana itilmesine neden olmuştur. Böylelikle jeopolitik politikalar ön saflara çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın önemli gücü olan ABD jeopolitik siyaseti kapsamında dinleme istasyonlarıyla askeri üs ve meydanlarını SSCB'yi çevreleyecek şekilde konuşlandırmıştır. Her iki blokta da askerî güçler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu güçlerden biri olan ve 1949 yılında kurulan NATO, İkinci Dünya Savaşı sonrasında viraneye dönen Avrupa Kıta'sının neredeyse yarısına yakın ülkesine egemen olan SSCB'nin doğurduğu dehşet ortamında oluşturulmuştur.⁶ Örgüte ABD ve Kanada, Avrupa bölgesi dışından girerek temel ve kalıcı üye olmuşlar, esas amacı siyasi ve askeri yollarla tüm üyelerin özgürlük ve güvenliğini korumayı amaçlayan bir kuruluş inşa etmişlerdir. Washington Antlaşması ile NATO üyesi devletler bireysel özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı kalacakları yönünde birleşmişlerdir. NATO, Birleşmiş Milletler (BM) Yasası'na ve Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliğin korunacağına ilişkin öncelikli sorumluluğunu teyit etmiştir.

Aynı yıllarda kurulan bloklar, Kitle İmha Silah (KİS)'leri geliştirerek, müttefiklerine silahlı güçlerini artırmaları yönünde baskı yapmış, dahil oldukları veya destekledikleri Ortadoğu, Afrika ve Asya'daki savaşlarda pek çok sivilin öldüğüne şahit olmuşlardır. İşte bu noktada tezat bir durum sözkonusudur. NATO bir taraftan ülkelerin barış ve güvenliği için kurulan bir örgüt iken diğer taraftan nükleer, kimyasal silahlar edinen ülkelerce de askeri müdahalelere katılmaktadır.

NATO'nun ikinci dönemi olarak incelenen 1949-1962 döneminde ise ABD ile SSCB arasında gerginliğin yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle Kore Savaşı sonunda NATO, batının ve dünyanın güvenliğine risk teşkil eden durumun yalnızca siyaset ya da politika olmadığını görmüştür. Aslında Kore Savaşı NATO'nun hazırlıksız yakalandığı bir savaş olmuştur. Tüm bu sebeplerden ötürü üye ülkeler

---

⁶ Mehmet B.Uludağ, Mehmet Haşgüler, "Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler", Ankara, Nobel Yayınları, 2004, s.205.

Kuzey Atlantik Antlaşması'nı bir adım ileriye taşıyarak Kuzey Atlantik Örgütüne dönüşme kararı almışlardır. 1952 yılında Lizbon'da yapılan NATO Konseyinde, İttifak tarihindeki en kapsamlı plan kabul edilmiştir. Kabul edilen bu yapısal plana göre NATO askeri yapısında büyüme kararı almıştır. Plan gereği; 1952 yılında İttifak içerisinde 50 kara tümeni, 4 bin savaş uçağı ve 704 savaş gemisinden oluşturulacak bir kuvvet oluşturulmuştur. Bu kuvvet 1953 yılında ise 75 kara tümeni, 6.500 savaş uçağına çıkarılmış; 1954 yılında ise kara tümeni sayısı 96'ya savaş uçağı sayısı ise 9 bine ulaşmıştır.⁷ Ayrıca yine bu dönemde yapılan toplantı kararları neticesinde "Kitlesel karşılık stratejisi"⁸ kabul ederek örgütün kendisine gelebilecek nükleer bir tehdide veya saldırıya ilişkin yanıt verebilmesi adına unsurlarının nükleer silahlara sahip olması gerektiği ve buna öncelik verildiği kitlesel karşılık doktrini onaylanmıştır. Nükleer silahlara yönelen müttefik ülkeler nükleer silahlar, konvansiyonel silahlara oranla ucuz olduğundan bu silahları tercih etmişlerdir. Böylece müttefik devletler kalkınmalarına daha fazla mali kaynak ayırabilmişler ve bu silahlara sahip oldukları için Sovyet gücünü caydırabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu sebeptir ki dönemin genel karakteristiği incelendiğinde çatışma ve gerginliğin hâkim olduğu, maliyeti yüksek ve tehlikeli bir silahlanma faaliyetinin kaçınılmaz sonuçlarının ortaya çıktığı görülmüştür. NATO kurulduğu 1949 yılında, SSCB büyük konvansiyonel askeri gücüne rağmen henüz nükleer silahlara sahip değildi. Buna mukabil, ABD, İkinci Dünya Savaşı'nda denediği, tahrip, imha ve dolayısı ile caydırıcı gücü çok yüksek olan nükleer silahları envanterinde bulunduruyordu.

NATO'nun üçüncü dönemi olarak incelenen 1963-1969 periyodu ABD ve SSCB'nin arasındaki sözde yumuşamanın başladığı yıllardır. Şöyle ki, önceki dönemde benimsenen kitlesel karşılık doktrini, yerini "Esnek mukabele"⁹ stratejisine

---

⁷ Osgood, a.g.e., s.87.

⁸ Kitlesel Karşılık Stratejisi: 1954 yılında toplanan Kuzey Atlantik Konseyi, olabilecek bir savaşta nükleer silahların kullanılmasına ilişkin SSCB'nin bu konuya dair fikrini dikkate almadan, söz konusu devlete karşı nükleer silahların kullanılmasına yönelik bir plan oluşturulması hususunda İttifak'a yetki vermiştir. Buna göre SSCB, Batı'yı işgal etme niyetine girse bile, İttifak nükleer kapasitesini bu yönde harcayabilecektir. Diğer bir ifadeyle, İttifak bu yeni stratejiye istinaden SSCB saldırısına kitlesel olarak karşılık vermeyi planlamıştır. Detaylı bilgi için bakınız: David N. Schwartz, "NATO's Nuclear Dilemmas, Brookings Inst. Pr., 1983, s.32.

⁹ Esnek Mukabele Stratejisi: "İttifak'ın stratejisini hali hazırdaki askeri, teknolojik ve siyasi gelişmelere adapte eden yeni bir stratejik olgudur. Tüm seviyelerdeki taarruz tehdidine veya taarruza karşı, nükleer yâda konvansiyonel olsun, dengeli ve elastik karşılıklar dizisi şeklindedir. Bu karşılıklar, taarruzu caydırarak barışı koruma; istenmeyen bir taarruz olması durumunda, ileri savunma fikri çerçevesinde NATO coğrafyasının emniyetini ve oluşturulan İttifak'ı korumayı hedeflemiştir."

bırakmıştır. Küba’da meydana gelen kriz, SSCB-ABD arasında meydana gelebilecek nükleer bir savaş olasılığını ve bu durumda dünyanın son Dünya Savaşı'ndakinden kat kat daha fazla yıkıma neden olacağını göstermesi bakımından önemlidir. Bundan dolayı İttifak, bir taraftan "Yumuşama"yı hedef olarak saptarken diğer taraftan da "Esnek mukabele" stratejisini benimseyerek NATO unsurlarını da bir dönüşüme yöneltmiştir.

NATO’nun dördüncü dönemi olarak incelenen 1970-1984 yılları arasında ise “işbirliği” ve “güvenlik” kavramlarının ön planda olduğu geniş kapsamlı bir yaklaşım kabul edilmiştir. Batı Almanya 1970 yılında SSCB ile Moskova Antlaşması'nı, yine aynı dönemde Polonya ile Varşova Antlaşması'nı imzalayarak doğu bölgesinin sınır hattını belirginleştirmiştir. Meydana gelen söz konusu faaliyetlerden NATO olumlu yönde etkilenmiştir.¹⁰ Bu süre zarfında 1972 yılında İngiltere, Fransa, ABD ve SSCB’nin imzaladığı antlaşma sonrasında bölünmüş olan Almanya arasında Temel Anlaşma'da imzalanarak, İttifak’ın Avrupa'daki sınırları ve ideolojik kutuplaşma, yani hali hazırdaki durumu resmen kabul edilmiştir.¹¹ İttifak’ın Avrupalı üyeleri, 1970-1984 yılları arasında sadece İttifak bünyesinde güçlü topluluk oluşturarak ileride İttifak içerisinde siyasi ve savunmaya yönelik işbirliğine gitmişlerdir. Hatta oluşturulan bu Avrupa Toplulukları (AT) ciddi bir kuvvet çarpanı olarak, sadece BM gibi uluslararası aktörlerle hareket etmekle yetinmeyip, NATO bünyesinde de zaman zaman ABD politikalarına menfi görüş bildirmişlerdir. 1970-1984 yılları arasında iki potansiyel güç arasında oluşan yumuşama giderek daha fazla hissedilir hale gelmiş ve Helsinki Nihai Senedi'ni imzalanmasıyla beraber Avrupa’da güvenlik rejimi oluşturulmuştur. Nihai Sened’in görüşmeleri esnasında SSCB savaş sonrası “Sınırların değişmezliği” konusunda ayak dıretirken, Nihai Senet, NATO üyesi ülkelerin görüşünü yansıtmış olup “Sınırların dokunulmazlığı” konusu herkes tarafından onaylanmıştır. Böylelikle NATO üyesi ülkeler hali hazırdaki sınırları tanımışlar ve silahlı saldırı yoluyla değiştirmeyeceklerine ilişkin söz vererek bunun barış yoluyla yapılacağını SSCB’ye benimsetmişlerdir. SSCB ve ABD arasında Avrupa Kıta’sında askeri kuvvet uygulanmaması görüşünü kabul eden ve Avrupa'daki bu bölünmüşlüğü

Detaylı bilgi için bakınız: NATO, “NATO Final Releases, 1949-1974”, Brussels: NATO Information Service, 1976, s.197.

¹⁰ Jeffrey Boutwell, “The German Nuclear Dilemma”, Cornell Univ. Pr., 1.baskı,1990, s.48.

¹¹ NATO, a.g.e., s.267.

tanıyan topluluk, 1970-1984 yılları arasında İttifak'ta devam eden söz konusu durumun korunmasını sağlamıştır.

NATO'nun beşinci dönemi olarak incelenen 1985-1999 dönemine bakıldığında; SSCB'nin dağılacağına anlaşıldığı 1980 yılların ortalarında, jeopolitik siyasetten uzaklaşıldığı görülmüştür. ABD tarafından ve dolayısıyla NATO üyesi ülkelere 1990'lı yıllara gelindiğinde, jeoekonomik politikaların tekrar raftan alınarak önümüze sürüldüğü görülmektedir. Söz konusu politika ile aynı yıllarda yapılan NATO zirvelerinde yeni stratejik konseptlerin ortaya çıktığı görülmektedir. SSCB'nin dağılmasından sonra tehdit algılamasındaki değişimler ve Varşova Paktı (VP)'na yönelik kurulduğu iddia edilen İttifak, VP'nin ortadan kalkmasına rağmen varlığını sürdürmüş, NATO'nun varlık sebebi ve Avrupa'daki kimliği de sorgulanır hale gelmiştir.¹² NATO, Avrupa'da güvenlik, istikrar, demokrasinin koruyucusu ve savunucusu olarak benimsenmiş, İttifak üyeliği ile ülkeler arasında askeri ilişkilerin kuvvetlendirilmesinin yanında ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal yapının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda İttifak'ın kuruluş nedeni "Ortak değerlere bağlı ortak savunma" olarak belirlenmiştir.¹³ NATO'nun ortak değerlerini incelendiğinde karşımıza öncelikli olarak parlamenter yönetim biçimleri, demokratik sistemler ve pazar ekonomileri çıkmaktadır. Bu dönemde Batı'daki güvenlik rejiminin değişmesiyle İttifak hem hedeflerinde hem de kullandığı unsurlarda bazı radikal değişikliklere yönelmiştir. Bu kısmı biraz açmak gerekirse, uluslararası düzene bakıldığında kurumlar bütünlüğünden oluştuğunu ve bu kurumların da bir takım uyulması gereken kurallar tarafından oluşturulan uygulamalar olduğu görülmektedir. Bu düzeni oluşturan kuralların tamamını ya da birkaçını değiştirdiğinizde o sistemde köklü değişikliklerin olması çok doğaldır.¹⁴ İki farklı Almanya'nın kamplaşması durumu ve Batı'nın kendi içinde ideolojik bölünmüşlüğü, Soğuk Savaş sisteminin kurucu kurallarını oluşturmuştur. SSCB'nin Avrupa'nın doğusunda halkoylamasının serbestçe yapılmasına izin vermesi ve bu bölgedeki varlığına son vermesiyle birlikte, bu kurallar bütünü yerinden oynamıştır. SSCB tehdidinin ortadan kalkması esas hedef

---

¹² Felix Ciut, "The End(s) of NATO: Security, Strategie Action and Narrative Transformation", Contemporary Security Policy, cilt 23, sayı:1, 2002, s.39.

¹³ Ivo H. Daalder, "NATO in the 21st Century: What Purpose? What Missions?", Brookings Report, Nisan 1999, s.6-7.

¹⁴ Rey Koslowski, Friedrich V. Kratochwil, "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System", 1994, s.223.

olarak yerini Rusya Federasyonu (RF)'nin mevcut kuvvetinin kontrol altına alınmasına bırakmıştır. Mezhepsel ve etnik çatışmalar ile terörizm ülkelerde meydana gelen otorite boşluğunun da etkisiyle artış göstermiş, NATO'nun bölgesinde politik, istikrar sağlayıcı ve güvenlikle ilgilenen bir örgüt konumuna gelmesini sağlamıştır.

NATO'nun altıncı dönemi olarak incelenen 1999-2001 döneminde NATO, Bölgesel Güvenlik Örgütü olarak görülmüştür.

NATO'nun yedinci dönemi olarak incelenen 2001-2010 döneminde Örgütün Dünyada meydana gelen gelişmeler neticesinde Global Güvenlik Örgütüne dönüştüğü görülmektedir.

NATO'nun sekizinci dönemi olarak incelenen 2010-2015 yıllarına bakıldığında İttifak'ın hedefinin ve unsurlarının Global Terörizm ve Asimetrik Tehdit ile ilgilenen uluslararası aktör kimliğiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Son üç döneme ilişkin konular üçüncü bölümde detaylı şekilde incelenecektir.

Güçlü ve hırslı devletler tarihsel süreç boyunca sömürgeci zihniyetlerini sürdürmüşlerdir. Özellikle az bulunan ve çok kıymetli olan doğal kaynak zengini devletler ile kendilerine yeni pazar olacak devletleri çok yakından takip etmişlerdir. Genelde bakıldığında krizlerin, iç karışıklıkların, etnik çatışmaların, terör olaylarının hep bu devletlerde olduğu görülmüştür. Söz konusu devletlerde istikrarsızlık yaratarak, değerli yeraltı kaynaklarının başında kendileri bulunmayı tercih etmişlerdir. Bir takım sözde bahanelerle (Nükleer silah, terörizm, diktatör rejimlerine yönelik demokrasi ve özgürlük harekâtları... vb.) bu ülkelere askeri müdahalelerde bulunmuşlardır. Bunun en güzel ve en belirgin özelliklere sahip coğrafyası tabii ki "Ortadoğu ve Balkanlar" olmuştur. Irak'tan Somali'ye, Filistin'den Keşmir'e kadar uzanan bölgedeki çatışmalara bakıldığında tarihsel izlere ve düzenlemelere rastlamak kaçınılmazdır. Özellikle devletlerin sınır çizgilerinin ülkede yaşayan etnik gruplara yönelik kasıtlı olarak karşılıklı komşu iki devlete ayrılarak dağıtılması da bunun bir sonucudur. Böylelikle ilerleyen zamanlarda bu bölgede sorun çıkması kaçınılmaz olacaktır. Etnik gruplar doğal olarak kendi soydaşlarıyla beraber aynı devletin sınırları içinde yer almak isteyecek, böylece de etnik sorunlar ve sınır kavgaları günümüzün başlıca sorunlarından birini oluşturacaktır.

Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde genelde NATO'nun haklı gerekçelerine ve yapılan müdahalelerdeki hukuksal yaklaşımlara yer verildiği

görülmüştür. Hazırlanan bu çalışmada; NATO, bünyesinde yer alan ülkeler ile öne çıkan birkaç devletin askeri ve politik çıkarları doğrultusunda hareket ettiği incelenecektir. Bitmiş gibi görünen Soğuk Savaş'ın halen devam ettiğine ilişkin gelişmelerde çalışmanın diğer bölümlerinde değinilecektir. Çünkü RF'nin dünya üzerinde yapmış olduğu hamlelere (Askeri ve ekonomik) bakıldığında ABD'nin de benzer yönlü politikalar geliştirdiği ve bu bölgelere yönelik askeri müdahalelerde bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmayla; bitmiş gibi görülen Soğuk Savaş'ın, hala devam ettiğine ilişkin sorulara cevaplar barındırması ve NATO kapsamında Türkiye'nin bu askeri müdahalelerde nasıl bir rol oynadığı konusunda da önemli çıkarımlar elde edileceği değerlendirilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde NATO'nun Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki tehdit algılamaları ile dönüşüm süreci üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Soğuk Savaş dönemi ve sonrası yaşanan gelişmeler ve bu gelişmeler kapsamında NATO'nun Güvenlik Politikalarındaki değişimler incelenmiştir. Ayrıca NATO'nun sadece güvenlik algılamasının değişmeyip tehdit algılamasındaki değişimlerinde neler olduğu konusunda araştırma ve incelemelerde bulunulmuştur. NATO'nun genişleme sürecinde yapmış olduğu önemli ortaklıkların bu genişlemeye etkileri de incelenmiştir. NATO'nun değişim ve dönüşüm süreçlerinde müttefik üyelerin ve tüm dünyanın bu değişim ve dönüşüm süreçlerine yönelik olumlu ve olumsuz katkıları üzerinde de durulmuştur. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun değişen tehdit algılamalarının dönüşüm sürecine ne tür sonuçlar getirdiği de sorgulanmıştır. Ayrıca NATO'nun değişim ve dönüşüm neticesinde uluslararası aktörlerle olan ilişkileri incelenmiştir. Bu meyanda öncelikle NATO'nun Batı Avrupa Birliği (BAB), Avrupa Birliği (AB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve en önemlisi BM ilişkileri detaylı şekilde araştırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde NATO Zirve'lerinin önceki bölümde irdelenen değişim ve dönüşümden, uluslararası aktörlerden nasıl etkilendiği hususu üzerinde durulmuştur. Öncelikle 20.yüzyılda icra edilen önemli zirveler ile stratejik konseptler ve bunların sonuçları sonrasında da 21.yüzyılda değişen tehdit algılaması ve değişen misyonu ile NATO'nun bu süreçlerdeki hareket tarzlarının altı çizilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde NATO'nun Soğuk Savaş sonrası icra ettiği askeri müdahaleler incelenirken önceki bölümlerde üzerinde durulan konularla

bağlantılı olarak iki sayfaya ayrılmıştır. İlk sayfada 1990-2000 yılları arasındaki dönem ele alınmış ve NATO'nun bölgesel güvenlik örgütü kimliğiyle yapmış olduğu Balkanlar'daki askeri müdahaleler detaylı bir şekilde belirtilmiştir. İkinci sayfada 2001-2015 yılları arasındaki dönemde global güvenlik örgütü kimliği ile yapmış olduğu askeri müdahalelerde terörizm ve asimetrik tehdit unsurlarının altı çizilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise NATO'nun önceki bölümlerde incelenen askeri müdahalelerde Türkiye'nin rolü ve bakış açısı irdelenmiştir. Bu rol kapsamında Türkiye'nin bakış açısıyla NATO'nun savunma yeteneklerinin güçlendirilmesine ilişkin konular ile NATO'nun değişen kuvvet ve komuta yapıları araştırılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının dinamikleri belirlenerek bu dinamiklerin etkileri sorgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO’NUN DÖNÜŞÜMÜ; GENİŞLEME VE DİYALOG SÜRECİ

1.1. Soğuk Savaş sonrası NATO’nun Güvenlik Politikaları

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle yukarıda da belirtilen İttifak’ın belirlediği “Ortak değerlere bağlı ortak savunma” olarak tanımlanan varlık sebebinin irdelenmesine neden olmuş ve uluslararası toplumun parçası olarak alan dışı hareket eden bir örgüte dönüşmüştür.¹⁵ Burada bahsedilen alan dışı konusu dördüncü bölümde daha detaylı incelenmiştir.

Alan dışı hareket etmesinin sebeplerinden biri olan NATO’nun güvenlik kavramında da bir takım değişiklikler olduğu görülmektedir. Özellikle SSCB odaklı, kaynağı belli olan bir tehdit algılaması geçerliliğini kaybederek yerini çeşitli riskler ve istikrarsızlıklara bırakmıştır. Zamanla dünyanın herhangi bir bölgesindeki bir kriz domino etkisi yaratarak değişik alanlara ve direkt olmasa da Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine etki edebileceği değerlendirilmiştir. Bu konuya en uygun örnek Afganistan askeri müdahalesidir. NATO alan dışında hatta kıta dışında hareket etmiş, Taliban etkisi dünyanın birçok yerinde kriz ve çatışmalara neden olmuştur. Bu noktadan itibaren Soğuk Savaş sonrası tehdit algısı, ne zaman ve nerede ortaya çıkacağı belli olamayan istikrarsızlıklar olarak belirmiş, tüm dünya için bilinen bir tehlike oranla daha büyük bir tehlike meydana getirmiştir.

Soğuk Savaş döneminin önemli sorunlarından biri de Asya ve Avrupa’nın jeopolitik ve jeostratejik yapısında yer alan dinsel, etnik ve mezhepsel çatışmalardır. İşte bu dini, etnik ve mezhepsel baskıya karşı güvenliğini sağlama kaygılarıyla hareket eden Batı, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra örgütlenme faaliyetlerine ivme

---

¹⁵ Peter Van Ham, “Security and Culture, or, Why NATO Won’t Last”, Security Dialogue, cilt 32 (4), 2001, s. 403.

kazandırmıştır. Tehdit algılamaları, jeopolitik değerlendirmelerle birleşince güvenlik politikalarına yön vermiş ve bunun sonucunda da NATO kurulmuştur.¹⁶

1967 yılında İttifak'ın yeni misyonlarını belirleyen ve bloklar arası gerginliğin azaltılmasını öngören Harmel Raporu onaylanmıştır. Harmel Raporunda bir taraftan yeterli savunma gücü elde tutulurken diğer taraftan NATO'nun kuruluşundan bu tarihe kadar olan güvenlik analizi yapılmıştır. Doğu-Batı bloğu münasebetlerinde krizlerin azaltılabilmesi ve Batı'yı ayıran politik problemlerin çözümüne ilişkin faaliyetler yapılması önermelerinde bulunulmuştur. Rapor içerik itibarı bakımından politik ve askeri misyon içermektedir. Politik misyonunda Doğu-Batı blokları arasında dengeli bir güç indirimine yönelik teklifler sunulmuştur. Emniyet misyonuna bakıldığında ise öncelikle Akdeniz coğrafyası ile İttifak'ın çabuk etkilenen coğrafyalarının korunması amaçlanmıştır. Ne kadar da olsa bir yumuşama periyodunda hazırlanan Harmel Raporu, işbirliği ile caydırmayı beraber ele alan bir tavır sergilemiştir. Böylece güvenlik problemlerinde diyaloga açık bir tavır için ilk adımların atılması benimsenmiştir. NATO, üye ülkelerin ortak savunma ve güvenliğinin temelini oluşturarak ve Soğuk Savaş boyunca bu bölgedeki stratejik dengeleri koruyarak üye ülkelerin özgürlük ve bağımsızlıklarını da garanti altına almıştır. Örgüt, anlaşma gereği bu temel görevini yerine getirirken bir yandan da kendi üzerine yeni misyonlar edinmiştir.

Toplumsal ve siyasi gelişmeler kapsamında güvenlik algılamalarının farklılığı, güvenlikle ilgili bir örgütlenme biçimi olan ortaklıklar haline gelen örgütler üzerine tesir etmektedir. Bunun en bariz örneği NATO da görülmektedir. İttifak'ın güvenlik mantığı kapsamında değişime uyum sağlayan bir tarif yaparak toprak bütünlüğünün, ortak değerlerin yanında toplumlara yönelik tehlikeler de dikkate almıştır. Böylelikle İttifak'ın geçmişte güvenlik hususunda daha çok realist bakış açılarının etkisinde kaldığı, güvenliği sağlanması gereken değerli nesnelere odağında ülkelerin yer aldığı bakış açısından¹⁷ farklı ve güvenliğin yalnızca askeri güç olmasının yanı sıra geniş

---

¹⁶ Jeopolitik, Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1978, s.22.

¹⁷ NATO'nun kuruluş anlaşmasının giriş bölümünde "...Hukukun üstünlüğü, demokrasi, bireysel özgürlük ve ilkeler temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlıdır ..." tanımı bulunmaktadır. Fakat 4'ncü maddesinde güvenliği sağlanacak obje olarak "üyelerinin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü" 6. maddesinde ise müttefik devletlerin askeri gücü ile yaşadıkları toprak parçasının üzerinde durulmuştur. Daha detaylı bilgi

anlamda ele alındığı bir yaklaşım benimsemiştir. Sheehan'e¹⁸ göre NATO ve BM gibi uluslararası aktörler artık güvenliği yalnızca askeri olarak değil daha kapsamlı bir kavram olarak görmektedirler. Bu kapsamda NATO, 2009 yılının Nisan ayında "Çoklu gelecek proje (Multiple futures project)"¹⁹ çalışması yayınlamıştır. Yaklaşık 45 farklı ülkeden 60 farklı kurum ve kuruluş ile özel ve devlet sektöründen 500'den fazla ekonomi, askeri, politika alanlarından asker ve sivil uzmanların yanında bağımsız düşünce kuruluşlarının dâhil olduğu kapsamlı şeffaf ve herkese açık bir çalışma yapılmış ve bu çalışma tüm dünyaya duyurulmuştur. Buradan hareketle çalışmanın bu bölümünde, şunun altı çizilmiştir; NATO'da güvenlik politikalarına ilişkin bu tip faaliyetler önceleri belirlenen emniyeti alınmış ortamlarda ve çoğunluğunu rütbeli askeri uzmanların oluşturduğu platformlarda yapılmaktaydı. Yapılan bu toplantılara ait değerlendirme ve sonuçlar hiçbir şekilde kamuoyuna açıklanmazdı. Fakat tüm dünya artık güvenliğin yalnızca askeri perspektif ve uzmanlık alanıyla değerlendirilmesinin günümüz şartlarında çok da gerçekçi ve yeterli olmadığı anlayışına yaklaşmaktadır. Bu bakış açısıyla, İttifak'ın da aynı düşünceye sahip olduğu yukarıda belirtilen proje de kendini göstermiştir. Buradan güvenlik politikalarına yönelik çalışmaların sorgulayıcı yaklaşımlarla, İttifak'ta yer alan planlayıcı ve karar vericileri de etkilediği yadsınamaz bir gerçektir.

1.2. NATO'nun Tehdit Algılamasındaki Değişim

Çalışmanın bu bölümünde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen uluslararası yapıda, döneme ilişkin en kurumsal birliktelik olan İttifak'ın, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte, yaşanan dönüşüm ve değişimlere nasıl uyum sağlamaya çalıştığı ortaya konulmaya çalışılırken değişen tehdit algılamalarının da altı çizilmiştir. Bunun yanı sıra, bir birlikteliğin devam ettirilebilmesi için uluslararası güvenlik ortamında meydana gelen değişimlere verilecek reaksiyonlar, İttifak modeli üzerinden

---

için bakınız: NATO, "NATO Handbook", Public Diplomacy Division, 1110 Brüksel, Belçika, 2006, s.371-372.

¹⁸ Michael Sheehan, "International Security: An Analytical Survey", Lynne Rienner Publishers, Boulder, ABD, 2005, s.3

¹⁹ Çoklu Gelecek Projesi; gelecekteki muhtemel tehdit alanlarını ortaya koyarak NATO'nun alabileceği görevleri ve bunların icrası için kazanılması gereken yetenekleri belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Supreme Allied Commander Transformation, "Summary Conference Report: Multiple Futures Project", Norfolk, 9 May 2009, s.1.

tetkik edilmeye çalışılmış ve NATO bünyesinde meydana gelen gelişmeler kapsamında önermelerde bulunulması hedeflenmiştir.

NATO'nun devamlılığı ve uluslararası sistemdeki yeri SSCB tehdidinin ortadan kalkması ile sorgulanmaya başlamıştır.²⁰ Soğuk Savaş'ın ardından tüm dünyada hızlı bir değişim rüzgârı başlamış, bir yandan demokrasi, insan hakları, liberal ekonomi... vb. gibi özgürlükçü ve bireysel değerlere önem veren uluslararası söylemler gündeme gelirken, diğer yandan gelişen global yapısı ile uluslararası politikada silahsızlanma, Doğu-Batı arasında giderek artan işbirliğinin sağlanması... vb. yeni oluşumlar ile alternatifler ön plana çıkmıştır. ABD'nin tek süper güç olarak kalması uluslararası politikanın dengeli yapısında bir güç boşluğunu meydana getirmiştir. Oluşan bu boşluk, artan etnik, dini ve mezhepsel kökenli çatışmalar, Kuzey-Güney arasında keskinleşen gelir düzeyi uçurumu ve özellikle yayılma ihtimali gösteren stratejik-nükleer silahlar göz önüne alındığında, mutlaka bu güvenlik boşluğunun doldurulması gerekliliği ihtiyacı oluşmuştur. Aksi halde, gerek tek bir gücün dünya sistemini denetlemekte yetersiz kalması, gerekse bu denetleme esnasında kendi çıkarları doğrultusunda alacağı kararlar, tüm dünyada yeni tepkiler ve radikal arayışlara neden olmuştur. Yeni dünya düzeni söylemlerinin ortaya atılmasıyla, bölgesel güçler de kendilerini göstermeye başlamışlardır. Bu bölgesel güçlerin oluşturacağı kalıplaşmış yaklaşımlar, yukarıda bahsedilen tepkiler ve arayışlar düşünüldüğünde, istikrarsız bir uluslararası sistem olasılığının gündeme getirilmesi kaçınılmazdır.

Belirtilen boşluğu dolduracak en yakın oluşum, kendi içinde taşıdığı tüm çelişiklere rağmen, giderek bir "Avrupa Birleşik Devletleri" veya diğer bir söylemle AB oluşumudur. Gerek Avrupa ülkelerinin tarihsel deneyimleri ve etkileri, gerekse RF ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin güç kapasitesindeki yetersizlikleri dikkate alındığında, AB'nin şu anki tarihsel misyonu çok daha iyi özümsebilir.

Günümüzde gelinen noktaya bakıldığında güvenlik tanımı içerisinde yer alan tehdit algılamaları da değişime uğramıştır. Son dönemde askeri tehditlerin önceliği, politik yaklaşımlar ve mali çıkarlar gibi bir takım sebeplerden dolayı azalma göstermiş, bunu yanında yeni tehditlerin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Beliren

---

²⁰ Ciut, a.g.e., s. 39.

bu yeni tehdit algılamaları global dünyanın farklı coğrafyalarında iktisadi, politik ve toplumsal olarak giderek daha fazla hissedilir hale gelmiştir.²¹

Bugün dünyanın ortak güvenliğine tehdit teşkil eden ve ileriki dönemlerde tüm coğrafyaların gündeminden inmeyecek olan konular BM raporunda şu şekilde sıralanmaktadır; Devletler arasındaki uyuşmazlıklar, etnik çatışmalar, iç karışıklıklar ve savaşlar, toplu soykırım faaliyetleri ve insan hakları ihlalleri, bulaşıcı hastalıklar, yoksulluk, çevresel sorunlar, nükleer, kimyasal biyolojik ve radyolojik silahlar, terörizm, uluslararası organize suçlar bunlardan bazılarıdır.²²

Çalışmanın bu bölümünde BM raporunda belirtilen ulusal güvenlik için risk oluşturan bu tehdit algılamaları üzerinde durulmuştur. Dünyamızda giderek artan nüfusuna rağmen giderek azalan tarımsal faaliyetler ile mali krizler, legal ve illegal göçler, devlet kurumları ile toplum ilişkilerinin giderek bozulması, kozmopolit ülkelerdeki kriz ve çatışmaları artıracak toplumsal etkiler bunlardan bazılarıdır.²³ Halen sınır içi çatışmalar, kaynakların yetersizliği ve yoksulluk, vb. problemler göçün sebeplerinden yalnızca birkaçıdır. Özellikle Ortadoğu, Asya ve Kuzey Afrika'dan gelişmiş ülkeler olan Batı'ya yönelik yaşanan illegal göçler ciddi bir güvenlik zafiyetini de gözler önüne sermektedir.²⁴

Bir diğer tehdit ise çevresel değişim ve bozulmanın artık global vakalar olarak dünyayı tehdit etmesidir. Hava koşullarının değişikliği, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, fakirleşme ve kıt kaynaklar artık bir devlet sorunu olmaktan çıkarak global bir sorun haline gelmiştir. Özellikle İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) kapsamındaki Kyoto Protokolü²⁵ enerji verimliliğinin artması, sera gazları emisyonlarının azaltılmasındaki anahtar önlem ve politikalar belirlenerek, iklim

---

²¹ Giray Saynur Bozkurt, "Küreselleşmenin Güvenlik Boyutu", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal(ed.), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.493.

²² UN Report of the High-Level Panel on Threats, "A More Secure World: Our Shared Responsibility", Challenges and Change, 2004, s.2-3.

²³ Celil Balkan, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006, s.33-34.

²⁴ John Vogler, "Küreselleşmenin Çevresel Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri", Küreselleşme ve Güvenlik Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2003, s.58-59.

²⁵ Kyoto Protokolü gelişmiş atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamaya yönelik BM kontorülünde BM, İDÇS'nde imzası bulunan ülkelerce imzalanması planlanmış küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili en somut ve tek uluslararası çevre protokolüdür. Detaylı bilgi için bakınız: UN, "Kyoto Protocol", http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php. (erişim tarihi:18.02.2015).

değişikliği etkilerinin yavaşlatılması hedeflemektedir. Böylelikle dünya için bir tehdidin ortadan kaldırılması Kyoto ile önlenebilir. Fakat NATO'nun lokomotif gücü olan ABD bu protokolü imzalamamıştır. Bu durum üçüncü dünya ülkeleri ve protokolü imzalayan ülkeler tarafından şiddetle kınanmış, bunun da NATO'nun inandırıcılığına yönelik olumsuz yansımaları olmuştur. Sınır aşan göç faaliyetleri, giderek artan nüfus, hastalık, açlık ve çevresel zararlar devletlerin yeteneklerini ve meşruiyetini azaltabileceğinden bu tehditler kontrol altında tutulmalıdır.²⁶ 1990'lardan sonra BM Kalkınma Programı ile genel olarak "Korku ve yoksulluğun olmaması" diğer bir ifadeyle "Korku ve ihtiyaçtan özgür olmak" olarak ifade edilen²⁷ insani güvenlik bakış açısı, BM tarafından şekillendirilmiştir. Tüm bu problemler sonrası giderek aşınan devlet idaresi, organize suç örgütleri ile terörizme ortam hazırlamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere nazaran bu tehditlerden fazlasıyla zarar görmektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan bulaşıcı hastalıkların tüm dünya üzerinde oluşturduğu tesirler ile salgın hastalıklar da global bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin kendi güvenliğine yönelik tehditler, salgın hastalıklar veya doğal felaketler gibi daha çok askeri niteliğin dışında meydana gelmektedir. Devletler, grip salgını gibi salgın hastalıklar da dâhil olmak üzere sürekli ve muhtemel krizleri ve yeni oluşumları yakından izlemektedir. Bu yüzden de uygun bir kriz yönetimi içinde etkin bir acil durum planı ve yönetimi sistemi uygulamalıdır. Yeni bir grip salgını son yıllarda tüm dünyaya yayılmış ve dünya nüfusunun yaklaşık %25'i bu salgından nasibini almıştır.²⁸ Yaşar Büyükanıt'a göre devletlerin güvenlik boyutu çok fazla değişim geçirmiştir. Bu değişimin boyutsal anlamının yanında

---

²⁶ Hans Born, ve diğerleri, "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar", PAB - DCAF Yayını, Cenevre, 2003, s.16; Gökhan Koçer, "Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenliği", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s.289.

²⁷ BM tarafından bu yeni güvenlik bakış açısı esasen iki yönlüdür. Birincisi; tahakküm, hastalık ve açlık sürekli tehditlerden korunma; diğeri ise "yoksulluğun olmaması" (freedom from want), nosyonu ise krizler, temiz su kaynakları kıtlığı, açlık, doğal kaynakların tüketilmesi, dünya nüfusunun artması ve çevresel krizler gibi tehditleri içermektedir. İnsani güvenliğe göre, bireylerin bu tip tehditlerden uzak kalmasının sağlanması ve devletlerin sadece vatandaşlarına yönelik askeri saldırılara karşı bireylerini koruması ve bireysel haklara saygı duyması kâfi gelmemektedir. Esasen ülkeler tarafından vatandaşlarına yönelik yapılan pozitif eylemler, bu tip güvenlik tehditlerinin azaltılması için zaruridir. Detaylı bilgi için bakınız: Matt Mcdonald, "Human Security and the Construction of Security", Global Society, 2002, s.90; Otto Spijkers, "From State Security to Human Security, Contemporary Challenges and Future Trends in International Security", 2007, s.10-14.

²⁸ Yaşar Büyükanıt, "Yeni Güvenlik Anlayışları ve Orduların Dönüşümleri", Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, Beykent Üniversitesi Yayınları, Cilt:2(2), 2009, s.85-86.

güvenlik ve tehdit boyutları ise geniş bir yelpazede kendini göstermiştir. Bu noktada “Güvenlik her yerde ya da hiçbir yerde”²⁹ diye bir tabir kullanılmıştır ki bu tabir son dönemde aslını kanıtlamıştır. Güvenlikle uğraşan birimlerin görevi geçmişe oranla giderek içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Çünkü yalnızca güvenlik kuvvetlerinin ilgi alanları olmaktan öte bir manaya bürünmüştür.

2001 yılında ABD’de, 2003’te Türkiye’de, 2004’te İspanya’da ve 2005’te İngiltere’de meydana gelen ve sivilleri hedef alan terör saldırılarına reaksiyon gösterecek uluslararası düzeyde bir sistem ihtiyacı, bölgelere bağlı kalmadan, esnek ve etkili biçimde sınırların ötesinden başlayan güvenlik anlayışını ülkelerin³⁰ ve NATO’nun ana gündem maddesi haline getirmiştir. Globalleşme, terörizmin temel prensiplerini değiştirerek etkisini daha yıkıcı bir kabiliyete dönüştürmüştür ve içinden çıkılmaz ilişkiler yumağına dönüştürmüştür. Halen terör grupları, masum sivillerin hakkı olan hizmetler, mallar ve paranın denetim dışı ve serbest dolaşımını fırsat bilerek sabotaj ve eylem yapma kabiliyetleri ile militan temin etme konularında global bir özellik edinmişlerdir. Ayrıca gelişen telekomünikasyon ağıyla beraber örgütlenme kabiliyetlerinde de değişen dünyaya ayak uydurmuşlardır.³¹ Zaman zaman ülkeler terörizmi içeride ve dışarıda siyasi malzeme aracı olarak kullanabilmektedirler. Bu durumun Soğuk Savaş sonrası dönemde yavaşlayan bir ivmeyle beraber tamamen sona ermediği de görülmüştür. Söz konusu durumun en canlı örneği Ortadoğu’dur. Pragmatik yaklaşım içinde olan ülkeler zaman zaman, tam destek vermeseler de, mali çıkarları nedeniyle terörist faaliyetlere illegal olarak yardım etmektedirler. Bunun kanıtlarını Snowden veya Wikileaks olayları sonrası açıklanan belgelerde bulmak mümkündür. Ülkelerin yardım ettiği terör örgütleri incelendiğinde, para, istihbarat, silahlar ve malzemenin yanında eğitim olanağı da sunduklarında bu örgütlerin ne derece tehlikeli ve yıkıcı olacağı görülmektedir.³² Demokratikleşme, böylece Soğuk Savaş sonrasında önemli bir konu haline gelerek Avrupa’nın bölünmüşlüğüne son verilerek, doğu ve batının istikrarlı ve güvenli bir yer olması için NATO’nun

---

²⁹ Büyükanıt, a.g.m., s.17.

³⁰ Çiğdem Üstün, “Turkey and European Security Defence Policy Compatibility and Security Cultures in a Globalised World”, I.B. Tauris, Londra, 2010, s.39-59.

³¹ Giray Saynur Bozkurt, "Küreselleşme ve Terörizm", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal(ed.), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.553.

³² Sertaç Başeren, “Terrorism with Its Differentiating Aspects”, Defence Against Terrorism Review, Centre of Excellence-Defence Against Terrorism, 2008, s.7-8.

üstleneceği yeni görevler listesine girmiştir. Bütün bu gelişmeler NATO'nun temel görev alanının kollektif savunmadan, kollektif güvenliğe dönüşmesinin yansıması olarak görülmüştür.³³

Sadece askeri bir ordu olmaktan çıkarak kollektif bir güvenlik kimliğine bürünen NATO'nun istikrarsız bölgelerde kriz yönetimi ve güvenliği sağlaması tartışılırken³⁴ ortaya çıkan “güvenlik sektör reformu”³⁵, kavram olarak yaygın bir biçimde kabul görmüştür. Sadece devletin değil aynı zamanda bireylerin güvenliğine de önem verilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede güvenlik, demokrasi ve iyi yönetim kavramları bir arada kullanılmıştır.³⁶ İnsan güvenliği de bu kapsamda ele alınmakta ve devlet odaklı güvenlikden ziyade insan odaklı güvenlik üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle yeni güvenlik tehditlerine karşı hem askeri hem de sivil yeteneklerin birlikte kullanılması öngörülmüştür.³⁷

Tüm bu gelişmeler 1990'lı yılların başından itibaren NATO belgelerinde kullanılmıştır.³⁸ Bu belgelerde askeri amaçların dışında ortak kültürel değerlere sahip bir NATO kimliğinden söz edilmektedir. Bu yüzden de NATO da sembolik ve kurumsal olarak üyelerini birbirine yakınlaştıran bir örgüt olarak görülmektedir.³⁹ NATO 1991 yılındaki Stratejik Konsept'ten sonra 1999 yılında da yeni bir Stratejik

---

³³ John Hillen ve Michael P. Noonan, “The Geopolitics of NATO Enlargement”, *Parameters*, cilt 28 (3), 1998, s. 21-34.

³⁴ Alexandra Gheciu, “Security Institutions as Agents of Socialization, NATO and the ‘New Europe’”, *International Organization*, cilt 59, 2005, s.1003.

³⁵ Güvenlik Sektör Reformu: NATO'nun Afganistan'da, Afgan il liderleri ile diyalog kurmak, güven artırıcı faaliyetler icra etmek ve muhtemel çatışma alanlarını azaltarak Afgan halkının güvenliğinin artırılmasına katkıda bulunmak, Başta Afgan Ordusu'nun ve Polisi'nin eğitimi olmak üzere hukuk reformu, uyuşturucu ile mücadele, silahsızlanma, terhis etme ve topluma kazandırma konularından oluşan “Güvenlik Sektör Reformu” faaliyetlerini gözlemlemek, değerlendirmek, bu konularda tavsiyelerde bulunmak ve destek sağlamak, bu kapsamdaki faaliyetlerini uluslararası organizasyonlar, Güvenlik Sektör Reformu lider ülkeleri ve ikili programlar ile koordine etmek için geliştirdiği bir kavramdır.

³⁶ Heiner Hanggi, “Conceptualising Security Sector Reform and Reconstruction”, (der. Alan Bryden ve Heiner Hanggi), *Reform and Reconstruction of Security Sector* içinde, Lit Verlag Münster, Münster, 2004, s.1.

³⁷ Paul Heinbecker, “A Human Security: The Hard Edge”, *Canadian Military Journal*, cilt 1 (1), 2000, s. 11.

³⁸ Stewart Henderson, “Yavaş Ama Emin Adımlarla”, *NATO Dergisi*, Sonbahar 2002, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue3/turkish/analysis.html>, (erişim tarihi:19.02.2015).

³⁹ Iver B. Neumann ve Michael C. Williams, “From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity”, *Millennium - Journal of International Studies*, cilt 29, 2000, s. 360.

Konsept yayınlamış, bu konseptte yeni görevlerle birlikte, kurumsal yapı da yeniden gözden geçirilmiştir.⁴⁰

Bir başka tehdit olarak; globalleşmenin beraberinde getirdiği hızlı ulaşım araçları, mali ve ticari ilişkiler ile teknolojinin neticesinde toplumların giderek yakınlaşmasının yanında suç ve suçlular da global bir özelliğe bürünmüşlerdir. Globalleşmeyle beraber ülkelerin birbirleri içine geçmiş ve karmaşık yapıları, uluslararası suç örgütlerinin değişmesini ve gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Böylece bu suç örgütleriyle mücadele de karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Globalleşme öncesi suçlara bakıldığında ulusal bir problem özelliğini barındırırken globalleşme sonrası bu durum uluslararası bir güvenlik tehdidine dönüşmüştür.⁴¹

Son yıllarda dünyada meydana gelen önemli tehdit algılamalarından biri de etnik çatışmalardır. Soğuk Savaş yıllarında etnik çatışmaların olduğu bilinmektedir. Fakat 1990'lı yıllarda etnik çatışmalarda önemli bir artış meydana gelmiştir. Son yıllarda meydana gelen yaklaşık otuz beş etnik çatışmada yaklaşık olarak beş buçuk milyona yakın sivil yaşamını yitirmiştir.⁴²

Teknolojik gelişmelerle beraber KİS'lerin herkes tarafından kolaylıkla elde edilebilir hale gelmesiyle birlikte risk de artmıştır.⁴³ Soğuk Savaş yıllarında az da olsa kontrol altında tutulan silahlanma, globalleşmeyle yerini KİS'lere sahip olmaya veya üretmeye çalışan ülkelerin sayısında yaşanan artışı da beraberinde getirmiştir. Bu silahları edinme gayreti içinde olan veya üretmeye çalışan ülkelerin çoğunluğuna baktığımızda krizlerin yaşandığı bölgelerde yer aldıkları görülmektedir. Bu ülkelere örnek verilecek olursa İsrail, Kuzey Kore, Güney Kore, İran, Suriye, Pakistan, Endonezya bunlardan sadece bazılarıdır.⁴⁴

---

⁴⁰ NATO, "The Alliance's Strategic Concept", Nisan 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm. (erişim tarihi:20.02.2015).

⁴¹ Abdurrahman Öztürk, "Bir Organize Suç Olarak Karapara Aklamaya Ulusal ve Uluslararası Planda Mücadele", Cilt: 2, Sayı: 9, 2003, s.143-144.

⁴² UNDESA Policy Brief, "State Building in Post Conflict Countries Requires a Different Approach", UN Department of Economic and Social Affairs, Sayı:7, 2008, s.1.

⁴³ Michael Rubin, "Asimetrik Tehdit Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Yansımaları", Güvenliğin Yeni Boyutu ve Uluslararası Örgütler Sempozyum Bildirileri, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2007, s.198-199.

⁴⁴ Erdem Denk, "Bir Kitle İmha Silahı olarak Yasaklanmasına Yönelik Çabalar", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 66, No. 3, 2011, s.93-136.

1.3. NATO'nun Genişleme Süreci

1949 yılında NATO, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD'den oluşan 12 kurucu üye ülke tarafından kurulan uluslararası bir örgüttür. Kuzey Atlantik Antlaşması kapsamında kurulan İttifak'ın temel misyonu, politik ve askeri unsurlardan da yararlanılarak üye devletlerin güvenlik ve bağımsızlığının korunmasına yardımcı olmaktır. İttifak organizasyon yönüyle “Hükümetler-arası” bir örgüt niteliği taşımaktadır. NATO'daki tüm ülkeler eşit haklara sahiptir. Her ülkenin İttifak içerisinde veto hakkı bulunmaktadır.⁴⁵ Ama uygulama bakımından eşitlik prensibine tam olarak uyulduğu söylenemez. Bu bakımdan özellikle ABD, İttifak içinde diğer üyelere göre biraz daha fazla ön plana çıkmakta ve alınan kararları kendi istekleri doğrultusunda lehine çevirebilmektedir. Bu konuya en güzel örnek 9/11 (11 Eylül) saldırıları neticesinde, ABD'ye yapılan terörist saldırıların tüm İttifak'a yapılmış olarak kabul edilmesinin yanında, Türkiye'nin yıllardır PKK terör örgütü saldırılarının görmezden gelinmesi İttifak içerisindeki çifte standardı göstermesi bakımından önemlidir.

Tüm bunlara rağmen örgüt bugüne kadar 6 genişleme süreci⁴⁶ geçirerek bugün 28 üyeli dev bir uluslararası örgüt haline gelmiştir. İttifak'ın genişleme periyodu; Yunanistan ve Türkiye'nin (1952), Batı Almanya'nın (1955), İspanya'nın (1982), Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin (1999), Letonya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya'nın (2004) ve son olarak da Arnavutluk ve Hırvatistan'ın (2009) dâhil olmasıyla üye sayısını arttırmıştır.⁴⁷(EK-1) Belirtilen bu genişleme periyodunun yanında bazı ülkelerin üyelik müracaatları olumsuz sonuçlanmıştır. Buna örnek olarak Makedonya'nın NATO'ya üyelik müracaatı Yunanistan tarafından veto edilmiştir. Benzer durum Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin üyelik müracaatında da Türkiye tarafından veto edilmesi gibi örnekleri NATO tarihinde bulmamız mümkündür. Bunun yanı sıra 2008 yılında Bükreş'te yapılan NATO Zirvesi'nde, Gürcistan ve Ukrayna'nın ileriki yıllarda İttifak'a tam üye

⁴⁵ NATO Handbook, Public Diplomacy Division, Brüksel, 2006, s.15.

⁴⁶ NATO, 1952, 1955, 1982, 1999, 2004 ve 2009 yıllarında üye sayısını arttırmıştır.

⁴⁷ Fırat Purtaş, “Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi çerçevesinde Türk Amerikan Askeri İlişkileri”, Harp Akademileri Strateji Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:2, 2005, s.7-31.

olacakları kararı da bulunmaktadır. Böylelikle NATO'nun genişleme süreci aktif, dinamik ve devam eden bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

NATO'ya yeni girecek olan üyelerin kabulü Washington Antlaşması'nın 10. maddesi gereğince kabul edilmektedir.⁴⁸ Bu maddenin yanında NATO'ya üye olmak isteyen ülkelerin bazı kriterleri de yerine getiriyor olmaları gerekmektedir. Bu kriterlerin başında demokratik bir siyasi sisteme ve piyasa ekonomisine sahip olmak, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünü desteklemek, NATO operasyonlarına katkı sağlamak ve demokratik çerçevede sivil-asker işbirliğine sahip olma şartları aranmaktadır.⁴⁹

Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun genişleme sürecine bakıldığında İttifak'a üyelik yolunda katılım sürecine giren ülkelerin Avrupa sınırları içerisinde olmaları ve kendi iradeleri ile üyeliği istemeleri yeterli görülmüştür. Üyelik için siyasi yapıyla başlayan ilişkiler önemlidir. Fakat tam üyelik kriterleri yerine getiren ülkeler NATO'ya üye olabilmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası NATO'nun üç defa tam üyelik yolu ile genişlediği görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası ilk genişleme 8 Temmuz 1997'de Madrid Zirvesinde, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti İttifak'a katılım görüşmelerine çağırılmışlar ve sonrasında katılım süreçleri başlamıştır. Bu ülkeler 12 Mart 1999'da Washington'da katılım protokolünün imzalanması ile İttifak'a dâhil edilmişlerdir. NATO ve ABD, RF ardılı üç ülkenin İttifak'a üyelik itirazlarını azaltmak için başka alanlarda taviz verme politikasını, diğer bir ifadeyle "havuç politikasını" yürütmüştür. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin İttifak üyeliğine RF'nin olumlu yanıt vermesi karşılığında, RF'nin G-7'nin üyelik kriterlerini yerine getirememesine karşın, bu örgüte çağırılmıştır. O dönemde dünyanın büyük ekonomik güçleri arasında yer almaması, demokrasinin ve serbest piyasa ekonomisinin ülkede yeterince uygulanabilirliğine ilişkin çekinceler olmasına rağmen RF'yi, G-7'ye alan ülkeler böylelikle İttifak'ın genişlemesinin ilk adımı olarak üç ülkeyi bünyesine dâhil etmiştir. Bu 1997 yılındaki genişleme sonrası,

---

⁴⁸ 10. Madde: "Taraflar, bu antlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu antlaşmaya katılmaya oybirliği ile davet edebilir. Davet edilen devlet, katılma belgesini ABD Hükümeti'ne vererek bu antlaşmaya taraf olabilir. ABD Hükümeti, her bir katılma belgesini aldığı bütün taraflara bildirecektir."

⁴⁹ Jeffrey Newnham, Graham Evans, "The Penguin Dictionary of International Relations", New York, Penguin Putnam Inc., 1998, s.353.

İttifak kendi politikasında değişiklik ihtiyacı hissetmiştir. RF'nin kendi milli ve uluslararası alandaki siyasi ve ekonomik problemlerinin ağırlığı neticesinde İttifak'ın genişlemesine karşı koymak için gerekli kuvveti yoktur. RF, İttifak'ı karşısına alacak şekilde bir siyaset izlemek yerine öncelikli olarak taviz koparma siyasetini tercih etmiştir. Bunun içinde İttifak toplantılarına gözlemci olarak katılmayı, toplantılarının yanı sıra NATO-RF Konseyi gibi yeni oluşumlar sayesinde İttifak'ın genişleme politikasında söz hakkı elde etmeye yönelik çabalarını arttırmıştır.

NATO, SSCB'nin etki alanından ayrılarak bağımsızlıklarını kazanan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini tekrar gözden geçirmiştir. Bu dönemin yeni görevlerinden birisi olarak demokratik ve siyasi işbirliğini geliştirilmesini önceliklendiren NATO, bu ülkelerde demokrasi, insan hakları, liberalizm ve çok taraflı ilişkilerin geliştirilmesini görev edinerek, genişlemeyi gündemine almıştır. Bu genişleme, İttifak ülkeleri ile İttifak dışı ülkeler arasında belirsiz alanların kalmaması ve İttifak dışı ülkelerin hayal kırıklığına uğrayarak istikrarı tehdit etmemeleri için siyasi bir uzlaşma yolu olarak görülmüştür.⁵⁰ Sonrasında ise genişleme süreci 21-22 Kasım 2002 tarihlerinde Prag Zirvesinde alınan kararla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Zirve'de Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Bulgaristan ve Slovenya'nın NATO'ya tam üye olarak katılma kararları verilmiş, üyelik süreci 2005 yılı başlarında sonuçlanmıştır. İttifak'ın yalnızca askeri bir ortaklık olarak kalamayacağına anlaşılması ile kolektif savunma ve güvenlik için bazı siyasi amaçlara ihtiyaç duyulduğundan bahsedilerek siyasi organizatörlük rolü ile NATO'nun etki alanının artırılması hedeflenmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri tarafından modernleşme projesi olarak da görülen NATO'nun genişleme süreci, Batı'nın değerlerinin ve kurallarının öğrenilmesi için bir sosyalleşme süreci olarak algılanmıştır. Bu süreçte Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin, Avrupalı bir kimliğe sahip olma isteklerinin üzerinde durulmuştur.⁵¹

Son genişleme periyodu; Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya üçlüsü ile devam etmiştir. Söz konusu devletler üyelik kriterlerini yerine getirerek 2008 yılının

---

⁵⁰ Karl-Heinz Kamp, "NATO Entrapped: Debating the Next Enlargement Round", Survival, cilt 40 (3), 1998, s.171.

⁵¹ Frank Schimmelfennig, "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation", Security Studies, cilt 8 (2-3),1998, s. 217.

Nisan ayında gerçekleştirilen Bükreş Zirvesi ile karara bağlanmıştır.⁵² Arnavutluk ve Hırvatistan bu zirvede tam üyelik hakkına sahip olurken, Makedonya'nın üyeliği yukarıda da bahsedildiği gibi Yunanistan'ın Makedonya ismine itiraz etmesi nedeniyle askıya alınmıştır.⁵³ Aynı Zirve'de Gürcistan ve Ukrayna'ya da Üyelik İçin Aksiyon Planı (Membership Action Plan -MAP) statüsü verilmesi kabul edilmiş olup buna ilişkin karar 2008 Aralık ayında yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında görüşülmüştür. Ancak 2008 yılının Ağustos ayında meydana gelen RF-Gürcistan Savaşı bu kararın süresiz olarak ertelenmesine neden olmuştur. İttifak'ın bu denli coğrafi olarak sınırlarını genişletmesi ve RF sınırlarına kadar genişlemesi RF'yi, rahatsız etmiş ve bu durum Rus askeri doktrininde de belirtmiştir.⁵⁴ Bu noktadan itibaren yolunda giden NATO-RF ilişkileri yerini soğumaya ve gerginliğe bırakmıştır. Gürcistan ile ilgili konu çalışmanın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde incelenmiştir. İttifak'ın, Gürcistan'dan sonra Ermenistan ve Azerbaycan'a üyelik yolunu açarak Güney Kafkasya'yı Avrupa-Atlantik ittifakına dâhil etme planı RF Güney Kafkasya'daki planlarını bozmuştur. Doğu ve Batı Avrupa'da demokratik, istikrarlı ve piyasa odaklı siyasi ekonomiyi temsil eden İttifak⁵⁵, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için Batı toplumlarına yeniden dâhil olmak anlamına gelmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri siyasi ve kültürel olarak da Avrupa ülkesi olduklarını kanıtlamak için NATO üyeliğini bir ön basamağı olarak görmüşlerdir.⁵⁶

RF ve Ukrayna, NATO'ya üyelik desteği konusunda kendi iç kamuoylarında bölünmüş durumdadırlar. Bu ülkelerle NATO'nun yoğunlaştırılmış diyalogu (Intensified Dialogue) sürmektedir. Beyaz Rusya yönetim olarak ciddi bir totaliter rejim altında olduğundan dolayı NATO ile ilişkileri askıya alınmıştır.

---

⁵² NATO/OTAN, "Bükreş: NATO'nun dönüşümünde bir kilometre taşı", <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART3/TR/index.htm>, (erişim tarihi:10.02.2015).

⁵³ Euractiv, "NATO yenilgisi Makedonların AB ümitlerini de etkiledi", 2008, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/nato-yenilgisi-makedonlarin-ab-umitlerini-de-etkiledi>, (erişim tarihi: 10.02.2015).

⁵⁴ BBC, "Rusya'da yeni askeri doktrin: En büyük tehdit NATO", 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/12/141226_rusya_askeri_doktrin, (erişim tarihi:10.02.2015).

⁵⁵ Bradley S. Klein, "How the West Was One: Representational Politics of NATO", *International Studies Quarterly*, cilt 34 (3), 1990, s.315.

⁵⁶ Merje Kuus, "Europe's Eastern Expansion and the Réinscription of Otherness in East-Central Europe", *Progress in Human Geography*, no. 28, 2004, s.476.

Türkiye, NATO'nun "açık kapı" siyasetinin teyidi bağlamında üyelik perspektifi bulunan ülkelere açık bir mesaj verilmesi konusunda ısrarını sürdürmüştür. Çalışmanın üçüncü bölümünde de yer alan Chicago Zirvesi bir genişleme toplantısı olmamıştır. Fakat Zirve'de Washington Antlaşması'nın 10. maddesi kapsamında Avrupa Devleti sayılan Karadağ, Bosna-Hersek ve Sırbistan'ın NATO'ya üyelik perspektifine sahip olduğu değerlendirilmiş ve anılan devletlerle milli reformlarını sürdürmesi konusunda olumlu ve teşvik edici bir mesaj verilmiştir.⁵⁷

NATO'nun genişleme sürecinde kilit unsurların başında İttifak'ın yarattığı ortaklıklar gelmektedir. Çalışmanın bu bölümünde NATO'nun yapmış olduğu ortaklıklar detaylı şekilde incelenecektir.

1.3.1. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)

Soğuk Savaş sonrasında İttifak genişlemesini hızlandırarak devam ettirmiştir. Ortaklığın güvenliği sağlamaya ilişkin yaklaşımında görülen önemli değişikliklerden birisi müttefik olmayan devletlerle ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliği yapmasıdır. VP'nin dağılmasından sonra İttifak'ın müttefik siyasetinin başlangıcını, NATO'nun Doğu ve Orta Avrupa devletleri ile yakın ilişkilere girmesi oluşturmuştur. Söz konusu siyaset 1991 yılının Aralık ayında hem İttifak üyeleri hem de NATO'nun eski hasımları için güvenlik konularının görüşülüp, tartışılacağı ve destekleneceği bir forum olarak Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) oluşturulmasında kendini bulmuştur.⁵⁸

KAİK, eski VP üyeleri ile İttifak arasında karşılıklı görüş alışverişi ve danışma platformundan ileri gitmemiştir. Doğu ve Orta Avrupa devletleri Batı'nın kendilerine önerdikleri çözümleri kifayetsiz bulduklarından güvenlik kaygılarını daima gündemlerinin ilk sırasından indirmemişlerdir.⁵⁹ Bu sayede, Amerika'nın girişimleri sonucu, 1994 yılının Ocak ayında Brüksel'de icra edilen İttifak Zirvesi'nde örgütün

---

⁵⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri", http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, (erişim tarihi: 15.02.2015).

⁵⁸ Christopher Bennett, "Etkili Ortaklıklar", NATO Dergisi, Sonbahar 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/turkish/art1.html>. (erişim tarihi: 16.02.2015).

⁵⁹ Esra Çayhan ve Nursin Güney Ateşoğlu, "Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye", Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı, İstanbul, 1996, s.52-53.

genişlemesine karar verilmiş ve Barış İçin Ortaklık (BİO) programının kurulması benimsenmiştir. BİO kapsamında, eski VP üyesi ülkeler ve İttifak arasında politik ve askeri işbirliği içinde ortak eğitim ve planlama çalışmaları icra edilerek barışın idamesi sağlanmıştır.⁶⁰

Roma’da Kasım 1991 yılında yapılan Zirve sonrası Aralık 1991’de, İttifak üyeleri ile Bulgaristan, Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya ve Romanya’nın katılımı ile KAİK kurulmuştur. Gürcistan 1992 yılının Nisan ayında, Arnavutluk ise aynı yılın Haziran ayında örgüte üye olmuşlardır. Böylece üye sayısı 27’ye çıkmıştır. 1997’ye gelindiğinde, KAİK yerini Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)’ne bırakırken, BİO’nun güçlendirilmesine karar verilmiştir.

1.3.2. Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)

NATO ile Ortaklar arasında çok taraflı bir danışma forumu olan AAOK ise Mayıs 1997 yılında kurulmuştur. Amaç, tüm üyeler arasında siyasi danışmaların yapıldığı ve BİO’nun pratik işbirliğine paralel gidecek bir forum yaratmaktır. Bundan dolayı AAOK üyeliğini BİO faaliyetlerine katılım ile bağlantılı hale gelmiştir. Çünkü AAOK ve BİO kuruluşları birbirini tamamlar özelliklere sahiptir. AAOK’nın bir diğer amacı da İttifak üyesi devletler ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkileri daha kurumsal bir temelde geliştirmektir. AAOK, 1991 yılında kurulan KAİK’in devamı niteliğindedir. AAOK; NATO ve Ortaklar arasında siyasi ve güvenlikle ilgili konularda kapsamlı ve çok taraflı bir işbirliği ile aynı zamanda bir danışma forumudur.

AAOK kurulduğu günden beri çarpıcı bir gelişim sergilemiştir. AAOK, üyeler ve ortaklar arasında güçlendirilmiş siyasi diyalog ve pratik işbirliği temeline dayanan ortak bir Avrupa-Atlantik güvenlik kültürü gelişmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. 28 Müttefik ve 22 Ortaktan oluşan AAOK arkasındaki 50 ülkenin yetkisiyle görev icra etmektedir.⁶¹ 9 AAOK ülkesi 2300 personel ile Balkanlarda yürütülen NATO yönetimindeki harekâtlara ve 9 AAOK ülkesi 780 personel ile

---

⁶⁰ Beril Dedeoğlu ve Mesut Cansın, “Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar: NATO-BAB-AB-AGİT İlişkilerin Dünü Bugünü ve Geleceği”, Avrasya Dosyası, 1999, s.179.

⁶¹ NATO, “The Euro-Atlantic Partnership Council”, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49276.htm, (erişim tarihi:28.02.2015).

Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne (International Security Assistance Force-ISAF)'a destek vermiştir. Ortaklar aynı zamanda terörist tehditlere karşı Akdeniz'de yürütülen Aktif Çaba (Active Endeavour) Tatbikatı'na da aktif katılım sergilemiştir.

AAOK, "İttifak üyeliği düşünmeyen ülkelerin de kendi dış politika ve güvenlik politikalarından bir ödün vermeden Avrupa-Atlantik güvenliğine katkıda bulunmalarına yardımcı olan bir araçtır"⁶² şeklinde de ifade edilmektedir. AAOK toplantıları Zirve seviyesinin yanı sıra zaman zaman Savunma Bakanları veya Genelkurmay Başkanları düzeyinde yılda bir, Büyükelçiler düzeyinde ise aylık olarak yapılmaktadır. Bu toplantılarda kriz yönetimi ve barışı destekleme operasyonları, bölgesel konular, silahların kontrolü, KİS'lerin yayılması, uluslararası terörizm, planlama, bütçeleme, politika ve strateji olarak savunma konuları, olağanüstü hallerde acil yardım planlamaları ve hazırlıkları konuları görüşülmektedir.

Hem AAOK hem de BİO Programlarının ortak noktası, üyelerin ve ortakların silahlı kuvvetlerinin birlikte çalışabilme yeteneğini geliştirmesidir.

1.3.3. Barış İçin Ortaklık (BİO)

SSCB'nin yıkılmasının ardından Orta ve Doğu Avrupa'nın da komünizm etkisinden kurtulan devletlerle işbirliği ve ortaklık kurmanın yanı sıra diyalogu arttırmanın yolları da aranmaya başlanmıştır. Bu kapsamda NATO, 10-11 Ocak 1994'te Brüksel Zirvesi'nde aldığı bir kararla NATO ile Avrupa-Atlantik ortak ülkeleri arasında ikili işbirliği veya güvenlik konusunda işbirliği yapmaya olanak sağlayan BİO programını kabul etmiştir.⁶³ BİO programına dâhil olan ülkeler ile güvenlik işbirlikleri artırılmış, kriz yönetimi ve barış gücü operasyonlarında beraber çalışılması hedeflenmiştir.⁶⁴

NATO üyesi ülkeler ile BİO üyesi ülkelerin tamamı AAOK üyesidir. Bugün bu 50 üye ülke demektir. 28 NATO üyesi ile 22 Ortak ülkeyi bir araya getirmektedir.

---

⁶² NATO, "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler", 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.htm>, (erişim tarihi:01.03.2015).

⁶³ NATO, "The Partnership For Peace Programme", 2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, (erişim tarihi:03.03.2015).

⁶⁴ David S. Yost, "The New NATO and Collective Security", Survival, cilt 40 (2), 1998, s.146.

BİO'ya, KAİK ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK) katılan ve bu programa katkıda bulunma isteği ve yeteneğine sahip olan ülkeler çağırılmıştır. O tarihten bu yana bu davet, 30 ülke tarafından kabul edilmiştir. Her bir ortağın katıldığı faaliyetler ortaklaşa geliştirilmiştir. Prag Zirvesi'nde oluşturulan mekanizma da "Bireysel Ortaklık Eylem Planı"⁶⁵ön plana çıkmıştır.

İttifaka tam üye olmayan devletler ile barışın sürdürülmesi, arama-kurtarma ve insani operasyonların yapılmasına yönelik potansiyel imkânların genişletilmesi doğrultusunda tatbikatların planlanması, hazırlanması ve yürütülmesi amacıyla BİO programı çerçevesinde oluşturulan işbirliği ilişkilerinin genişletilmesi ve geliştirilmesini ön planda tutmuştur. Bu ana görevin yanı sıra, BİO programına katılan devletler ile İttifak üyesi devletlerin kuvvetlerinin ortak operasyonlar yürütmesi de planlanmış olup, her iki görevdeki operasyonlarda uyumluluğunun sağlanması ana hedef olarak belirlenmiştir.⁶⁶

Bu hedef doğrultusunda İttifak, NATO üyesi devletler ile BİO programına katılan devletlerin operasyon uyumluluğu düzeyinin artırılması için planlama ve kontrol sürecinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi yoluyla ortaklık programını geliştirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, NATO Savunma Planlama Komitesi ile Nükleer Planlama Grubu'nun 1996 yılında Brüksel'de yaptığı ortak toplantıda, NATO'nun BİO programının dönüşümünün ana yönleri belirlenmiş ve ortak dış politika stratejisinin temel ilkesi "Terörle ortak mücadele" olarak açıklanmıştır. Bu temel strateji ilkesi çerçevesinde İttifak'ın askeri dönüşümü, "Terörle Mücadele Ortak Hareket Planı'nda somutlaştırılarak, BİO programına katılan devletler ile ilişkilerin derinleştirilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁷

---

⁶⁵ Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP); Ortakların, 28+1 düzeninde NATO'yla işbirliği yapmalarına ve çeşitli alanlarda NATO'nun uzmanlığından yararlanmalarına imkân verecek bir mekanizma olarak belirlenmiştir. IPAP çerçevesinde, NATO ile Ortak ülkeler arasında, savunma reformu ve sınır güvenliği gibi konularda hem nitelik hem de nicelik bakımından daha yoğun ve takvime dayalı işbirliği yapılması planlanmıştır. Söz konusu mekanizmaya katılacak Ortak ülkelerin, işbirliği yapılacak öncelikli alanları kendilerinin belirlemesi ve bir IPAP Sunuş Belgesi hazırlamaları beklenmektedir. Katılımın gönüllülüğe dayandığı IPAP sürecine hâlihazırda Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Moldova, Kazakistan ve Bosna-Hersek dahil olmuştur. Detaylı bilgi için bakınız: T.C. Dışişleri Bakanlığı web sitesi, a.g.m..

⁶⁶ Anatoliy I. Utkin, "21.Yüzyıl Dünya Düzeni", Moskova, 2002, s.168.

⁶⁷ Lord Robertson, NATO, "A Transformed NATO: Delivering Security In a Dangerous World", NATO Speeches, 2004 At the Brookings Institution, Washington DC, 2002, <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021022a.htm>, (erişim tarihi:21.02.2015).

Kuruluşundan itibaren NATO'nun askeri görev alanının yönetiminde büyük değişiklikler meydana gelmiş, diğer bir ifadeyle, İttifakın yönetim sistemi niteliksel değişimlerden geçerek, günümüz ihtiyaçlarına dönüştürülmüştür. Fakat terör saldırıları şeklindeki yeni tehditler ve güvenlik algılamaları, NATO'yu askeri alan yönetiminin yeniden yapılanması süreciyle daha çok ilgilenmeye, teröristlerin faaliyetlerine karşı koyma amacına daha da uygun olması için dönüşümünü derinleştirmeye ve aynı zamanda salt askeri alanda değil, diğer tüm altyapısal unsurlarda da değişiklikler yapmasına neden olmuştur.

NATO'nun askeri dönüşümü ve bu dönüşümde BİO programına katılan devletlerin pozisyonları iki strateji üzerine yoğunlaşmıştır. NATO'nun askeri gücü hızlı modernizasyonu ve günümüz tehditlerine cevap verecek biçimde İttifak kuvvetlerinin askeri alt altyapısının geliştirilmesi ilk strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer strateji ise askeri gücünün modernize edilmesinin yanında NATO'nun esas amacı olan, üye devletlerin savunma kabiliyetlerinin artırılması, İttifak'a üye devletlerin ve BİO programına katılan ülkelerin askeri ve sivil yapılarının geliştirilmesi süreçlerinin hızlandırılmasıdır.⁶⁸

2002 zirvesi sadece askerî değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi araçların da NATO tarafından daha fazla kullanılacağını ve NATO'nun daha uzak bölgelerde⁶⁹ varlık göstereceğini bildirilmiştir. BİO ülkeleri için sınırlar, bir kıstas kabul edilmemektedir. AGİT'e üye olan devletler bu pozisyonları ile İttifak'la işbirliği yapabilmektedir. RF, tam üyelik statüsünde yer almayan Avrupa ülkeleri ile Güney Kafkasya'da yer alan devletler ile diğer bazı ülkeler bu statüde yer almaktadır. 2010 Lizbon Zirvesi'nde ise yeni bir stratejik konseptte karar verilmiş, yeni görev alanları, ekonomik ve siyasi araçlar ile NATO'nun ortaklarıyla ilişkileri yeniden düzenlenirken, önemli bir askerî güvenlik aracı olarak füze savunma sisteminin kurulması kararı alınmıştır.⁷⁰

---

⁶⁸ Utkin, a.g.e., s.168-169.

⁶⁹ Michael Ruhle, "NATO After Prague: Learning the Lessons of 9/11 ", Parameters, 2003, s. 93 ve Andrew Cottey, "NATO: Globalization or Redundancy?", Contemporary Security Policy, cilt 25 (3), 2004, s.399.

⁷⁰ NATO, "Lisbon Summit Declaration", Press Release, 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, (erişim tarihi:18.02.2015).

1.3.4. Akdeniz Diyalog Girişimi

NATO’da, Akdeniz düşüncesi 1994 yılında, NATO’nun Doğu’ya doğru ilerlemesini dengeleme çabası içinde, İttifak’ın Batı Avrupalı üyeleri tarafından geliştirilmiş ve Akdeniz ülkelerinin ABD’deki etnik lobileri tarafından desteklenmiştir.⁷¹ NATO’nun Batı Avrupalı üyelerinin önerisi, bölgesel istikrarın güçlendirilmesine katkı için, NATO ile NATO üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri arasında ilişkilerin derinleştirilmesini kapsayan bir diyalog oluşturulmasına dayanırken, bu bağlamda Şubat 1995’te Mısır, İsrail, Moritanya, Fas ve Tunus Akdeniz Diyaloguna katılmak üzere davet edilmişlerdir. İlerleyen dönemde ise Ürdün de bu diyaloga davet edilmiştir.⁷² Şubat 2000’de NATO ile işbirliği ve diyaloga giren yedinci Akdeniz ülkesi ise Cezayir olmuştur.⁷³

Kuzey Afrika’daki Arap devletlerinin yanı sıra İsrail’in de bu programa katılmış olması dikkat çekicidir. Zira İsrail’in Akdeniz Diyalogu’nun dışında bırakılmamasının nedeni, İsrail’in katılımı olmaksızın Ortadoğu’da barış sürecinin sonuçlandırılmasının son derece zor olacağına, gerek bölge gerekse NATO üyesi devletler tarafından kabul görmesidir.⁷⁴ Zira Ortadoğu barış sürecinin desteklenmesi Akdeniz Diyalogunun temel hedeflerinden birisi olmuştur.

Diyalogun hedefleri, Akdeniz bölgesinde güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak, karşılıklı anlayışı geliştirmek ve Akdeniz ülkeleri arasında NATO hakkındaki yanlış algılamaları gidermektir. Diyalog, Avrupa güvenliğinin Akdeniz bölgesindeki güvenlik ve istikrar ile yakından bağlantılı olduğu ve Akdeniz boyutunun Avrupa güvenlik mimarisinin güvenlik unsurlarından biri olduğu düşüncesini yaymaktadır.

---

⁷¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Artem V. Malgin, “Europe and Mediterranean: common security and interregional co-operation East/West: regional subsystems and regional aspects of international relations”, MGIMO-University, Moskova, 2002, s.213-218.

⁷² Marco Rimanelli, “The A to Z of NATO and Other International Security Organizations”, Scarecrow Press, 2009, Maryland, s.376-377.

⁷³ NATO, “A more Ambitious and Expanded Framework for the Mediterranean Dialogue”, Policy Document, Istanbul Summit, 2004, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_59357.htm?selectedLocale=en, (erişim tarihi: 18.02.2015).

⁷⁴ Jette Nordam, “Dispelling Misconceptions And Building Confidence”, NATO Review, Vol.45, No.4, Temmuz-Ağustos 1997, <http://www.nato.int/docu/review/1997/9704-6.htm>, (erişim tarihi: 18.02.2015).

Diyalog devletlerin bilim, enformasyon, olağanüstü hal planlaması gibi belirli alanlardaki etkinliklere ağırlık vermektedir. NATO okullarında verilen barışı koruma, silahların kontrolü ve denetimi, çevrenin korunmasında askeri kuvvetlerin sorumlulukları ve NATO Avrupa Güvenlik İşbirliği gibi konulardaki kurslara katılım olanakları sağlamakta olup kursların giderleri kursiyerler tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra diyalogun şeffaflığını arttırmak amacıyla askeri alanda bazı etkinlikler de düzenlenmektedir. 1995 yılından itibaren Akdeniz Diyalogu düzenli bir şekilde ivmelenerek gelişme göstermiştir. 1997 Madrid Zirvesi'nde başlatılan Akdeniz İşbirliği Grubu, bu diyaloga yeni ve daha dinamik bir ivme kazandırarak geliştirmiştir.

Akdeniz Diyalogu başlangıçta eğitim ve propaganda faaliyetleriyle sınırlı tutulmuş olup, NATO'nun 1997 yılında Sintra'da yapılan oturumunda ise, diyalogun askeri işbirliği programıyla takviye edilmesine karar verilmiştir. Bir başka ifade ile İttifak'ın güney kanadının askeri açıdan geliştirmesi ancak, diyalogun başlangıcından üç yıl sonra, İtalya Savunma Bakanlığı'nın talimatı üzerine hazırlanan "RAND Corporation"⁷⁵ raporunda teklif edilmiştir. Raporda, Akdeniz bölgesi ülkelerinin NATO üyeleri için, örneğin kontrolsüz göç ya da petrol aktarımı kesintileri..gibi her şeyden önce sosyo-ekonomik niteliğe sahip potansiyel bir "güvenlik" tehdidi kaynağı oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca, İttifak'a ait askeri gücün, zengin Kuzey ile fakir Güney arasındaki eşitsizliğin neden olduğu çatışmaların çözülmesi için kullanılabilceği de aynı raporda belirtilmiştir.

1.4. NATO'nun Uluslararası Örgütlerle İlişkileri

Soğuk Savaş sonrası dönemde İttifak'ın görev ve sorumlulukları bakımından geçirdiği değişim ve dönüşüm, BAB, AB, AGİT, BM ve diğer uluslararası örgütlerle daha fazla işbirliğine girmesine neden olmuştur. Belirtilen ikili ilişkilerde zaman zaman başarılı olunmuşsa da, bazı etkenler (milli ve kurumlar arası rekabet unsurları) ilişkilerin daha iyiye gitmesine zaman zaman müsaade etmemiştir. Çalışmanın bu bölümünde NATO'nun uluslararası örgütlerle olan ikili ilişkilerinin, yapmış olduğu askeri müdahalelerdeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

---

⁷⁵ NATO, "NATO and its other Partnerships", 2005, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_21771.htm?selectedLocale=en, (erişim tarihi:20.02.2015).

1.4.1. NATO ve BAB İlişkileri

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) üyesi ülkeler, savunma alanındaki çok da başarılı olduğu söylenemeyen bütünleşme girişimlerine rağmen ekonomik konularda ve atom enerjisi sektöründe girişimlerini sürdürme kararı aldılar. 1955 yılının Haziran ayında Messina Konferansı ile başlayan süreçte nihai olarak Ortak Pazar oluşumu ile tarım, ulaştırma vb. konularda ortak politikaların tesis edilmesini öngören Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanımını sağlamak kaygısıyla Avrupa Atom Enerjisi Kurumu (AAEK), 1993'ten itibaren AB olarak adlandırılan bütünleşme sürecinin temel taşları niteliğindeki Avrupa Topluluğu (AT)'nu kurmuşlardır. 1954 yılının Ağustos ayında Fransız Parlamentosu'nun süreci durdurmasının ardından Avrupa Savunma Topluluğunun hayata geçirilememesi nedeniyle endişelenen ABD, Almanya'yı silahlandırarak bir formül bulunmadığı takdirde Avrupa'ya yaptığı yardımları gözden geçireceğinin sinyallerini vermeye başlamıştır.⁷⁶ ABD baskılarını yatıştıran ve Almanya'nın silahlanması konusundaki Fransız endişelerini gideren formül ise 23 Ekim 1954 tarihli Paris Düzenleme'leri ile mevcut Brüksel Antlaşması'nın tadil edilmesi suretiyle BAB'ın kurulması olmuştur.⁷⁷ 06 Mayıs 1955'te yürürlüğe giren düzenlemeler ile İtalya ve Almanya, Brüksel Antlaşması'na dâhil edilerek BAB'ın yedi üyeli bölgesel bir örgüt haline dönüşmesine karar verilmiştir.⁷⁸

BAB, 1954 yılında kurulmasına rağmen 1980'li yılların sonuna etkisiz kalmış ve NATO'nun gölgesinden çıkamamıştır. BAB, Fransa ve Almanya arasında ortak bir askeri gücün kurulması amacıyla gündeme gelmiş, bu süreç Haziran 1992'de kabul edilen St. Petersburg Deklarasyonu ile hız kazanmıştır. Bahse konu deklarasyonla üye ülkeler, BAB içinde ilk kez bir planlama grubu oluşturmuş ve insan hakları, doğal

⁷⁶ Peter M.R. Stirk, "A History of European Integration since 1914", Continuum, 2001, s. 132.

⁷⁷ Paris'te 23 Ekim 1954'te imzalanan ve 6 Mayıs 1955'te yürürlüğe giren protokollerden birincisi "Brüksel Antlaşmasını Değiştiren ve Tamamlayan Protokol" olarak tanımlanmaktadır. Bahse konu protokol ile Brüksel Antlaşması İtalya ve Almanya'yı içine alacak şekilde revize edilmiş ve bazı hükümleri değiştirilmiştir. Diğer üç protokol; BAB Kuvvetleri Hakkında 2 No'lu Protokol, Silah Denetimi Hakkında 3 No'lu Protokol ve Silah Denetimi için BAB Ajansı Hakkında 4 No'lu Protokol olarak yürürlüğe girmiştir. Protokoller için bakınız: Arie Bloed ve Ramses A. Wessel, "The Changing Functions of the Western European Union: Introduction and Basic Documents", Martinus Nijhoff Publishers, Londra, 1994, s.7-38.

⁷⁸ David Heathcoat-Amory, "The Next Step for Western European Union: A British View", The World Today, Cilt 50, No.7, Temmuz 1994, s.133; Knud Erik Jorgensen, "The Western European Union and the Imbroglio of European Security", Cooperation and Conflict, Cilt 25, 1990, s. 136-137.

afetlerde kurtarma, kriz-yönetimi, barışın korunması alanlarında askeri gücün kullanılmasını kabul etmişlerdir.⁷⁹ Bu askeri güç, NATO'ya tahsis edilmiş kuvvetleri de dâhil olmak üzere üye ülkelerin askeri güçlerinden meydana gelecektir. Bu yolla Batılı üyeler İttifak ve BAB için ayrı ayrı güçler ayırmaktansa hâlihazırda İttifak bünyesinde yer alan hazır kuvvetlerini AGSK dâhilinde kullanmayı sürdürmüşlerdir. St. Petersburg Deklarasyonu sonrası üye devletler, BAB'ın kullanabileceği kuvvetler listesini oluşturdular.⁸⁰ 1994 yılında gerçekleşen Brüksel Zirve'sinde müttefik ülkeler, Avrupa güvenliğinde BAB'ın önemli bir rolü olduğunu benimsemişler ve "Ayrılabilir fakat birbirinden ayrı olmayan" kuvvetler söylemini geliştirerek BAB'a İttifak'ın askeri yeteneklerini kullanma yetkisini onaylamışlardır.⁸¹

Daha sonra İran-Irak Savaşı sonrası ivmelenen BAB, Arap Körfezi'nin mayınlardan temizlenmesi misyonunda yer almış ve Körfez Krizi esnasında Irak'ın denizden abluka altına alınması misyonunu da yerine getirmiştir.⁸² BAB'ın, Maastricht Antlaşmasında alınan Batılı ülkelerin birleşmesinin vazgeçilmez bir parçası olduğu ve Roma Zirvesi'nde üyelerce alınan Avrupa savunmasında daha fazla rol üstleneceği yönündeki kararlara uygun olarak BAB üyeleri, AGSK'nın güçlendirilmesini istemişlerdir. Bu amaçla "Bütün AB üyelerinin örgüte ya tam ya da gözlemci statüsüyle üye olmaları için davetiye gönderirken, NATO'nun diğer Avrupalı devletlerine de ortak üye statüsü teklif etmişlerdir".⁸³

Türkiye BAB'a, AB üyesi olmayan diğer Avrupalı NATO müttefikleri ile birlikte 1992 yılında ortak üyeliğe dâhil edilmiştir. Yunanistan 1995'te resmen BAB'a katılmıştır. İzlanda ve Norveç'e NATO üyeleri olarak ortak üye statüsü tanınmıştır. Danimarka ve İrlanda Avrupa Birliği üyeleri olarak gözlemci olarak katılmışlardır. Avusturya, Finlandiya ve İsveç 1 Ocak 1995'te Avrupa Birliği'ne katılmalarından sonra parlamenter süreçlerini tamamlayarak BAB'da gözlemci üye statüsüne

---

⁷⁹ EU Glossary, "Petersberg Tasks", http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm, (erişim tarihi:12.02.2015).

⁸⁰ İngiltere-Hollanda Amfibi Kuvveti; Fransız-İtalyan-İspanyol Akdeniz Deniz Kuvveti; Fransız-İtalyan-İspanyol Acil Müdahale Kuvveti ve Fransız-İngiliz Hava Kuvvetini oluşturdular.

⁸¹ NATO, NATO Review, 42/1, February 1994, s.30-33.

⁸² Edward Foster, "NATO's Military in the Age of Crisis Management", Londra, The Royal United Services Institute for Defense Studies, 1995, s.22.

⁸³ David Gates, "The False Alternative: Europe's Security Dilemma", Londra, Institute for European Defense and Strategic Studies, 1993, s.19.

geçmişlerdir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya NATO'ya katılmalarının ardından 23 Mart 1999 yılında ortak üye olarak sisteme entegre olmuşlardır.

2010 yılı Mart ayı sonunda, Türkiye'nin de ortak üyesi olduğu BAB dönem başkanlığı tarafından açıklama yapılarak, Avrupa'da barış ve istikrara önemli katkı sağlayan Örgüt'ün, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası(AGSP)'nin geliştirilmesi ve Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından işlevsiz kaldığı açıklanmıştır.

1.4.2. NATO ve AB İlişkileri

Soğuk Savaşın sonrası kendisini tekrar tarif etme gereksinimi duyan İttifak, dünyada yer alan diğer ülkelerle işbirliği konularında ilerleme kaydetmek istemiştir. Böylelikle Akdeniz Diyalogu, AAOK, BİO Girişimi, NATO-RF Ortaklık Konseyi ile NATO-Ukrayna İşbirliği gibi işbirliği girişimleriyle İttifak'ın dönüşümü sağlanmaya çalışılmıştır.⁸⁴ Sovyetlerin yıkılması ve iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle birlikte, Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesini bir arada tutan ana tehdit ortadan kalkmış demek çok da doğru değildir. Böyle bir ortamda temel kuruluş amacı, SSCB tehdidine karşı caydırma ve koruma olarak belirlenen NATO'nun işlevsiz kalması ve Avrupa-Atlantik bağlantısının zayıflaması olasılıklarını beraberinde getirmiştir. Fakat 1990 sonrası dönemde, Soğuk Savaş'ın makro tehdidinin gölgesinde kalan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, KİS'lerin yayılması, etnik çatışmalar, sınır sorunları, göç, terörizm, çevre felaketleri ve benzeri sorunların gündeme taşınması yeni güvenlik tedbirlerini de beraberinde getirmiştir.⁸⁵ Aynı dönemde RF yeni coğrafi değişikliği, bununla bağlantılı güvenlik ve dış politika algılamaları ile yeni milli hüviyetini tanımlamaları ile yenedünya düzeni olarak tanımlanan uluslararası sistemde var olma mücadelesine hız vermiştir. RF'nin uluslararası sistemde güçlü ve önemli bir figür, güvenilir bir ortak, yeni bir tehdit veya etkisiz bir devlet mi olacağı bilinmezi⁸⁶ dönemin uluslararası sistemin geleceği için ciddi bir problem olarak algılanmıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönüşümünün ve izleyeceği stratejinin ana hatları 7-8 Kasım

---

⁸⁴ Nursin Güney Ateşoğlu, "Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD", Baglam Yayınevi, İstanbul, Kasım 2006, s.43.

⁸⁵ Güvenlik tehditlerinin dönüşümü için bakınız: Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", Uluslararası İlişkiler, Cilt 30 (8), 2011, s. 46-50.

⁸⁶ Rami Şaylıman ve Çiğdem Şaylıman, "Rusya'nın Avrupa Güvenliğindeki Konumu", Erhan Büyükkakıncı(der.), "Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna", Ankara, Phoenix, 2004, s.294.

1991 tarihinde icra edilen Zirve’de benimsenen “Yeni Stratejik Konsept” çerçevesinde belirlenmiştir.⁸⁷ Soğuk Savaş sonrası Nisan 1990’da Almanya ve Fransa devlet başkanları tarafından ortaklaşa yazılan metinle AT’nin bütünleşme modeline dönüşümü talep edilmiştir. 1991 yılında yapılan iki hükümetler arası toplantı neticesinde 7 Şubat 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile AB’yi kuran üye devletler,⁸⁸ bir birlik çatısı altında pek çok yeni yetki alanına ek olarak “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)” olarak adlandırılan bir oluşum meydana getirmişlerdir.⁸⁹ Üye ülkelerin dış politika alanında işbirliği öngören ODGP kapsamında nihai olarak ortak savunma politikasının oluşumu ve güvenliğe ilişkin tüm sorunların çözülmesi hedeflenmiştir. NATO’nun yeni stratejisinde Avrupa’yla ilişkilere de yer verilmiş; Avrupalıların kendi güvenlikleri için daha büyük sorumluluk almaya hazır oldukları ve böylece Atlantik-ötesi dayanışmayı güçlendirecekleri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, İttifak’ın AGİT, AB ve BAB ile işbirliği yapabileceği, tüm bu örgütlerin birbirini tamamlayıcı nitelikte oldukları belirtilmiştir.⁹⁰

Helsinki’de Aralık 1999 tarihinde yapılan AB Konseyi toplantısında, kriz yönetimi operasyonlarındaki askeri kabiliyetler açısından AB üyesi ülkeler için bir “Temel Hedef 2003” tanımlanmıştır. Bu hedef, AB’nin, 1997 yılındaki Amsterdam Antlaşması’nda belirlenen ve St. Petersburg misyonları⁹¹ olarak adlandırılan görevlerin tümünü ifa edebilecek 50-60 bin kişilik askeri gücü 2003 yılına kadar oluşturulması ve bu kuvvetleri minimum bir yıl idame ettirilmesi istenmiştir. Bir Avrupa Ordusunun yaratılması anlamına gelmeyen bu süreç NATO yapılarının gereksiz yere tekrarını da önleyecektir. Helsinki Temel Hedef’inde belirlenen kuvvet

---

⁸⁷ NATO, NATO Stratejik Konsepti, 7-8 Kasım 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.html. (erişim tarihi:13.02.2015).

⁸⁸ Roy Pryce, “The Treaty Negotiations”, Andrew Duff, John Pinder ve Roy Pryce (der.), Maastricht and Beyond: Building the European Union içinde, Routledge, Londra, 1994, s.38.

⁸⁹ ODGP, Maastricht Antlaşmasının beşinci başlığı yani J1 ile J11 arasındaki maddeler altında hükme bağlanırken, BAB ile ilgili hükümler antlaşmaya ek’li BAB bildirisinde yer verilmiştir.

⁹⁰ Avrupa ülkelerinin daha fazla sorumluluk almaları gerektiği Stratejik Konsept’in 36. maddesinde belirtilmiş, örgütlerin tamamlayıcı rolleri ise 27. maddede bahsedilmiştir.

⁹¹ İnsani ve kurtarma amaçlı görevler, barışı koruma görevleri ve muharip sınıfların barışı tesis dâhil, kriz yönetimindeki görevleri kapsamaktadır.

ihtiyacının karşılanması için 21 Kasım 2000 tarihinde düzenlenen Avrupa Yetenekler Taahhüdü Konferansı'nda AB üyesi ülkelerin yapacağı katkılar belirlenmiştir.⁹²

Avrupa Muharebe Grupları (European Battlegroups-EB) olarak adlandırılan ve 17-18 Haziran 2004'teki Brüksel Zirvesi'nin 62. maddesinde "Temel Hedef 2010"un desteklenmesinden söz edilmektedir. Bu çerçevede oluşturulması öngörülen bu yeni askeri yapı, 15 gün içinde harekete hazır olup, en az 30 gün süreyle kendi imkânları ile harekâtı devam ettirebilecek kapasitede tabur büyüklüğünde (her biri yaklaşık 1.500 askerden oluşan) bir birliği ifade etmektedir.⁹³ Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS) ile birlikte kabul edilen "Temel Hedef 2010" stratejisi ise İttifak ile AB ilişkileri konusunda yeni platformlar oluşturmaktadır. Bahse konu belge; Avrupa Savunma Ajansı(ASA)'nın oluşturulması, hava ve denizden lojistik ile ilgili yeni organizasyonların, savaş unsurlarının kurulması, uçak gemileri ile bu gemilerin tamamlayıcı unsurlarının teminine ilişkin faaliyetlerin 2010 yılı miat verilerek elde edilmesine yönelik kararları içermektedir.⁹⁴

2010 yılına gelindiğinde İttifak ile AB ikili ilişkilerinin karşılıklı rekabet mi, yoksa ortaklık mı olduğu konusundaki tartışmalar önemini kaybetmiştir. NATO-AB ilişkilerinin günümüz itibarıyla, "stratejik ortaklık" olarak tanımlanması daha doğru olacaktır. NATO-AB ilişkilerinin giderek stratejik ortaklığa yönelmesinde bir takım faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki Fransa'nın Nisan 2009 yılında NATO'nun askeri kanadına geri dönmesidir. Diğer ise NATO'nun Lizbon Zirvesi'nde Kasım 2010 yılında müttefiklerin NATO-AB stratejik ortaklığını geliştirme kararlılığını vurgulamasıdır. Son olarak ise Mart 2011'de ABD, Fransız ve

---

⁹² "Military Capability Commitment Conference" ,Brüksel, 2004 <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Military%20Capabilities%20Commitment%20Declaration.pdf>, (erişim tarihi:01.03.2015). Bildirgede, AB'ye aday ülkelerin potansiyel katkılarına da yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye 5.000, Norveç 1.200, Çek Cumhuriyeti ve Polonya 1.000'er, Macaristan 450 ve Slovakya 350 askerden oluşan birliklerle katkı sağlamayı taahhüt etmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Robert E. Hunter "The European Security and Defense Policy: NATO's Companion or Competitor?", Rand, 2002, s. 95.

⁹³ Claudia Major, Christian Moiling, "EU Battlegroups: What Contribution to European Defence? Progress and Prospects of European Rapid Reaction Forces", SWP Research Paper, Berlin, 2011 s.1-36; Myrto Hatzigeorgopoulos, "The Role Of EU Battlegroups In European Defence", European Security Review, No. 56, 2012, http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publicationsdownloads/esr56_EUBattlegroups-June2012%20MH_2.pdf,(erişim tarihi:14.02.2015) Kasım 2004'te gerçekleş-tirilen Kabiliyet Taahhüt Konferansıyla üye ülkeler Muharebe Grupları için yapacakları taahhütleri tanımlamışlardır.

⁹⁴ Kadriye Nilgün Tunçsiper, "Uluslararası Sistem Açısından AGSP", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.138.

İngiliz güçlerinin Libya'ya birlikte operasyon düzenlemesi ve bu operasyonun kısa süre sonra NATO'ya devredilmesi olmuştur.⁹⁵

2012 yılında Chicago Zirvesi'nde NATO, her iki örgütün Afganistan ve Kosova'da kriz yönetimi operasyonları ile Afrika'da korsanlıkla mücadelede birlikte çalışarak, karşılıklı işbirliği ruhu içinde hareket ettiğini belirtmiştir.⁹⁶ Chicago Zirvesi'nde vurgulanan eşzamanlı ve tamamlayıcı operasyonların yanı sıra iki örgütün ayrı dönemlerde farklı görevleri yerine getirdikleri operasyonlara örnek olarak Libya'da yürütülen NATO-Unified Protector ve Avrupa Birliği Sınır Yardım Misyonu -EUBAM⁹⁷ operasyonları gösterilebilir. NATO'nun Şubat-Ekim 2011 döneminde düzenlediği Unified Protector operasyonu sivilleri korumak için uçuşa yasak bölgenin tesisi, silah ambargosunun güçlendirilmesi ve sivilleri hedef alan askerî unsurlara yönelik havadan ve denizden müdahale edilmesi hedeflerini içermektedir. AB'nin Mayıs 2013'te başlattığı EUBAM-Libya operasyonu ise Libya'nın kara, hava ve deniz sınırlarında güvenliği sağlamak üzere yürütülen ve AB'nin Libya yetkililerine ulusal düzeyde bir Entegre Sınır Yönetim Sistemi oluşturması için tavsiyelerde bulunduğu süregelen bir operasyondur. Bu çerçevede, NATO ve AB'nin askeri sahada birbirlerini tamamlayıcı nitelikte eşzamanlı operasyonlar sürdürdüklerini söylemek mümkündür.⁹⁸

1.4.3. NATO ve AGİT İlişkileri

Soğuk Savaş'ta NATO, SSCB'ye karşı iki farklı politika yürütmüştür. Bir taraftan, caydırma ve koruma görevini sürdürürken, yani Sovyet bloğunu askeri gücü yönünden dengelerken, diğer taraftan SSCB ile meydana gelen uyuşmazlıkları barışçıl yollardan çözme amacıyla politikalar ve davranış şekilleri oluşturmuştur. Bu çift taraflı

---

⁹⁵ İttifak'ın Libya'da Muammer Kaddafi güçlerine yönelik yürüttüğü bu askeri müdahale (Operation Unified Protector), 24 Mart 2011 tarihinde başlamıştır. Askeri müdahale ile ilgili detaylı bilgiler ilerleyen bölümlerde irdelenecektir. Bu askeri müdahalenin önemli bir özelliği İttifak'ın Afganistan'a yaptığı askeri müdahalesinden sonra düzenlediği ikinci "alan-dışı" harekât olmasıdır.

⁹⁶ İki örgüt arasındaki işbirliği ruhu 20. maddede ifade edilmektedir. NATO, "Chicago Zirvesi Sonuç Bildirgesi", 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts_87593.htm?mode=pressrelease, (erişim tarihi:14.02.2015).

⁹⁷ EUBAM için bakınız: Council Decision 2013/233/CFSP of 22 May 2013 "European Union Integrated Border Management Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya)", Official Journal of the in European Union, L138, 2013, s.15-18.

⁹⁸ NATO, "Alliance's Operations and Missions", http://www.nato.im/cps/ar/natolive/topics_52060.htm, (erişim tarihi:12.02.2015).

politika, 1967’de Harmel Raporu’nun NATO Konseyi tarafından kabul edilmesiyle resmi bir hüviyete dönüşmüştür.⁹⁹

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünyada görülen yumuşamanın da etkisiyle 35 ülkenin katılımıyla 1975 yılında AGİK yapılmıştır. Konferans sonucu Helsinki Nihai Senedi imzalanmış olup bu belge kurulan örgütün kuruluş belgesi olması nedeniyle önemlidir. Helsinki Nihai Senedi’nin siyasi bir bağlayıcılığı olup çeşitli askeri güven ve güvenlik artırıcı önlemlerin yanında bilimsel, ekonomik, teknolojik, çevresel ve insani konularda ülkeler arasında işbirliğini öngörmektedir.¹⁰⁰

NATO-RF ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrası dönemdeki seyrini ilgilendiren önemli bir gelişme de Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması(AKKA)’dır. AKKA, 19 Kasım 1990’da Paris’te Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde toplanan AGİK Zirvesi’nde imzalanmış ve 17 Temmuz 1992’de imzacı ülkelerin parlamentolarında onaylanarak yürürlüğe konulmuştur.

1990’lı yıllarda AGİK, ülke içi ve devletlerarası çıkar çatışmalarının ve ülkelerin kendi içlerinde karışıklıkların olduğu bu dönemde tüm bu sorunlara çözüm bulabilmek adına hızlı bir kurumsallaşmaya gitmiştir. Örgüt, Budapeşte Zirvesinde 1994 yılında alınan ortaklaşa bir kararla AGİT olarak isim değişikliğine ihtiyaç duymuştur. Budapeşte Zirvesi sonucunda Avrupa’da güvenlik ve istikrarın tekrar oluşturulmasına ve işbirliğine dayanan yeni bir yapının oluşturulmasında AGİT’in önemli bir rol üstlenmesini benimsemiş ve bu çerçevede AGİT’in güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Zirvede AGİT’in Avrupa güvenliğindeki konumunun güçlendirilmesine yönelik girişimler üzerinde durulmuş ve 1996 yılındaki Lizbon Zirvesi’nde devam etme kararı alınmıştır. Lizbon Belgesi ile 21. Yüzyıl’da Batı’ya yönelik geniş kapsamlı ve ortak güvenlik strateji bildirisi benimsenmiştir. Bunun yanında bahse konu belgeye AGİT’in genişletilmesi ile silahların kontrolü konuları da eklenmiştir.

1999 yılında AGİT tarafından düzenlenen önemli zirvelerden biri de 18-19 Kasım tarihlerinde İstanbul’da yapılan İstanbul Zirvesi olmuştur. Zirve sonrası Avrupa

---

⁹⁹ NATO, “The Future Tasks of the Alliance”, NATO Enformasyon Servisi, Brüksel, 1971, Ek-14, s.369-372.

¹⁰⁰ Serdar Erdurmaz, “Wikileaks’in gölgesinde kalan AGİT Zirvesi arzu edilen işlevi sağlayabilecek midir?”, 2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/349-wikileaks-in-golgesinde-kalan-avrupa-guvenlik-isbirligi-anlasmasi-agit-zirvesi-arzu-edilen-islevi-saglayabilecek-midir>, (erişim tarihi: 12.02.2015).

Güvenliğine İlişkin İstanbul Deklarasyonu belgesi imzalanarak yürürlüğe konmuştur. Bahse konu belge “Avrupa Güvenlik Şartı” olarakta bilinmektedir. Deklarasyonda dünya barışı, Kosova anlaşmazlığı, Bosna-Hersek sorunu, Arnavutluk, Makedonya, Ermenistan, Abhazya, Karabağ, Kuzey Kafkasya, Çocuk Haklarının 10. yıldönümü, deprem ve ulusal azınlıklar gibi konular üzerinde durulmuştur.¹⁰¹

Soğuk Savaş sonrası dönemde konvansiyonel silahların sınırlandırılması ve denetiminde önemli yarar sağlayan AKKA, RF'nin birtakım kaygılarını gidermek amacıyla 1999 AGİT Zirvesi'nde yenilenmiştir.¹⁰² Yapılan bu yenileme ile Antlaşma, 7 Temmuz 2004'de Duma'da onaylanarak Federasyon Konseyi tarafından tasdik edilmesi ile RF, AKKA'ya dâhil olmuştur.¹⁰³

1.4.4. NATO ve KGAÖ İlişkileri

KGAÖ bugün itibariyle yedi üyeden oluşmaktadır. Bu ülkeler sırasıyla RF, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Ermenistan, Belarus ve Özbekistan'dır. Örgüt 2003 yılından beri faaliyetlerini yürütmektedir. Ama kurucu anlaşma olan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Kolektif Güvenlik Antlaşması (Taşkent Güvenlik Anlaşması) çatısı altında birleşen topluluğa Özbekistan'ın dâhil olmasıyla birlikte isim değişikliğine gitme ihtiyacı doğmuştur. Kolektif Güvenlik Anlaşması, (KGA) himayesi altında 1992 yılından beri faaliyetlerini sürdürmüştür. Fakat hem örgüt hem de kurucu anlaşması çok fazla gündeme gelmemiştir.

1990 yılların sonunda terörizm, ayrılıkçılık, köktendincilik, organize çeteler, silah-uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi yeni ve çeşitli tehditlerin oluşması, eski SSCB üyesi ülkelerin işbirliği ve birlikte hareket etme konusunda yeni bir ortaklık zemini oluşturma gerekliliği ihtiyacını doğurmuştur.¹⁰⁴ NATO ile KGA üyeleri ilk defa 1993 yılında işbirliğine gitmişlerdir. Bu işbirliği askeri yetkililer tarafından

---

¹⁰¹ OSCE, “The Final Act of the Conference of the States Parties to the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (es)”,1999, <http://www.osce.org/es/library/14119>, (erişim tarihi:10.02.2015).

¹⁰² Yılmaz Aklar, “Rusya Federasyonu'nun AKKA'yı Askıya Alma Girişimleri”, http://www.nartajans.net/site/haberler_3587_rusya_federasyonu_nun_akka_yi_askiya_alma_girisimleri.html, (erişim tarihi:11.03.2015).

¹⁰³ BBCTURKISH, “Rusya AKKA'yı Askıya Aldı”, 12 Aralık 2007 http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/12/071212_akka.shtml, (erişim tarihi:11.02.2015).

¹⁰⁴ Mehmet Seyfettin Erol, (Der.), “Türk Dış Politikasından Strateji Arayışları, Türkiye'nin Güncel Güvenlik sorunları: Ülkeler, Bölgeler, Örgütler”, Barış Kitapevi, 2011, Ankara, s.314.

oluşturulan bir iletişim bağlantısı şeklinde gerçekleştirmiştir. Bu işbirliği 1995 yılına kadar sürmüştür fakat daha ileri seviyeye götürülmesi NATO tarafından kabul edilmemiştir. KGA'nın bu tarzda davranmasının esas temelinde yatan sebep ise uluslararası düzeyde tanınması ve kabul edilmesidir. Bu maksatla BİO ve KAIK, İttifak'la KGA arasında iletişim rolü üstlenmişlerdir. KGA üyesi devletler ile kurumsal kapsamda ikili ilişkilerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler RF tarafından şüpheyle takip edilmiş ve bölgede RF'nin başını çektiği kendi güvenlik örgütünü kurmaya ilişkin adımlar atılmıştır. Bu tür davranışlar RF'nin tekrar dünya da söz sahibi olmak ve gelişmiş ülkeler konumunu koruması bakımından gerekli olduğu düşünülmüştür. 1999 yılında bu ihtiyacı gidermek amacıyla KGA'nın gözden geçirilerek geçerlilik tarihinin uzatılması kararlaştırılmıştır. Fakat Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan anlaşmayı onaylamadan ayrılmışlardır. Bir yıl sonra ise Kırgızistan'da meydana gelen silahlı çatışmalarda etkili olamayan bu birliktelik tekrar sorgulanır hale gelmiştir. RF bu noktada öne çıkarak Minsk ve Bişkek'te iki zirve gerçekleştirmiştir. Zirvelerde RF'nin liderliğinde KGA yeniden gözden geçirilmiştir. Sonuç raporlarında bu bölgelerde gerçekleşen krizlerde etkisiz kalan KGA'nın yerine yeni bir oluşumun ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde meydana gelen 9/11 saldırıları ve NATO'nun Afganistan'a yönelik askeri operasyonları ile ABD'nin bu bölge devletleri ile işbirliği ve ortaklık faaliyetleri kapsamındaki çabaları artmıştır.¹⁰⁵ ABD'nin RF ile özellikle Irak, İran, Kosova ve Kuzey Kore gibi konularda yaşadığı görüş ayrılıkları ve sonrasında meydana gelen krizler neticesinde, RF, Kırgızistan'daki Kant hava üssüne (ABD askeri üssüne yakın) askeri personel göndermiştir. Bunun yanında RF, Sovyetlerin dağılmasında sonra Tacikistan'da Duşanbe'de de bir üs inşa etmiştir. Tüm bunlar bölgede yeni bir ortaklığın oluşmakta olduğunun belirtileridir. RF'de 2002 yılında KGA'nın yapılan toplantısında, anlaşmayı imzalayan devletler tarafından, KGA'nın kurumsallaşmasına ve gerekli güce sahip bir örgüt haline dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bu dönüşüm isteği 2003 yılında KGAÖ olarak hayat bulmuştur.¹⁰⁶ KGAÖ tarafından 2004 yılında Astana'da gerçekleştirilen zirvede İttifak ile işbirliği

---

¹⁰⁵ Mehmet Seyfettin Erol ve Aidarbek Amirbek, "Avrasya'da Yeni Tehditler ve Güvenlik Arayışları: Kollektif Güvenlik Örgütünün Geleceği", Barış Kitap, Ankara, 2011, s.314.

¹⁰⁶ Richard Weitz, "The CIS is dead: long live the CSTO", Central Asia-Caucasus Institute Analyst, 2006, <http://old.cacianalyst.org/?q=node/3725>, (erişim tarihi:23.03.2015).

çağrısı tekrarlanmış ve işbirliği yapılabilecek olan alanlar belirlenmiştir.¹⁰⁷ BDT, 2005 yılındaki Zirve’de KGAÖ üyeleri tarafından Orta Asya’da acil müdahale gücü ve hava savunma sistemi oluşturmuştur.¹⁰⁸ Bahse konu zirvede üye devletler arasında askeri ve ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik bir komisyon da oluşturulmuştur.

KGAÖ ile İttifak arasındaki etkili ve olası bir işbirliği global güvenlik sorunlarının çözümüne dair daha efektif ve daha geniş kapsamlı analizler getirmesini sağlayabilir.¹⁰⁹ Fakat günümüzde kabul edilmesi gereken böyle bir işbirliği olasılığının düşük oluşudur. Her iki örgüt arasında önemli farklar ya da farklılıklar mevcuttur. Aralarında resmi bir ilişki olmayan bu iki kuruluş için temsil edilen değerler, üye ülkelerin mevcut yapıları, ekonomik ve askeri kapasiteleri arasındaki farklar gibi işbirliği potansiyelini etkileyen bir takım detayları içermektedir. Bunun yanında İttifak’ın, KGAÖ ile işbirliğine gitmesi her anlamda kendisi ile çelişmesi anlamına da gelmektedir. Şöyle ki sadece askeri anlamda değil aynı zamanda siyasi, kültürel ve ekonomik bir kurum olma özelliklerini de taşımayı hedef alan İttifak, aynı zamanda üye ülkelerinin demokratik yönetimlere sahip olmasını, serbest piyasa ekonomisini uygulamasını, sivil yönetimin askeri yönetime egemen olması gibi özellikleri barındırmasını istemektedir.¹¹⁰

KGAÖ, kurumsal olarak kabul edilebilirliği bakımından İttifak ile eşit şartlarda ortaklık yapmayı istemekte ve her defasında işbirliği davetini sürdürdüğü görülmektedir. Fakat KGAÖ’nün kendisi ile eşit şartlarda masaya oturması için gerekli kurumsallık, deneyim ve yeterlilikten uzak olduğunu düşünen İttifak, her türlü koşulu yerine getirirse dahi Orta Asya’yı KGAÖ ve RF’nin etkisine kaptırmamak için iletişim taleplerine olumsuz yanıt vermektedir. Fakat bu farklılıklar üzerinde duran NATO bunun yerine ortak hedefler belirleyerek, ortak çıkarları takip etmiştir. Bu anlamda her iki örgütün de uluslararası konjonktüre yönelik olarak ilişkiler geliştirmesi faydalı olacaktır. Dünya’nın son yıllarda maruz kaldığı uluslararası terör, etnik ve dinsel çatışmalar, silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, çevresel sorunlar gibi bir takım

---

¹⁰⁷ Petr Vladimir Stegnyy, “Rusya ile NATO arasındaki İşbirliği”, 2004, Cumhuriyet Gazetesi, http://www.turkey.mid.ru/text_t64.html, (erişim tarihi:01.03.2015).

¹⁰⁸ Erol, Amirbek, a.g.e., s.321-322.

¹⁰⁹ Madeleine K. Albright, “NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement”, NATO Public Diplomacy Division, Brüksel, 2010, s.30.

¹¹⁰ Erol, a.g.e., s.493.

sorunların giderilmesinde ortak hareket etmesinin önünde teorik olarak bir mani olmadığı görülmektedir.

1.4.5. NATO ve BM İlişkileri

Uluslararası örgütler arasında kapsam bakımından hem evrensel hem de tüm konularda yetkili tek kurum olan BM, 26 Haziran 1945'te San Francisco'da 51 ülkenin katılımıyla oluşturulmuş global bir örgüttür. Kuruluşunda imzalanan BM Şartı ile 24 Ekim 1945 yılında resmi olarak yürürlüğe girmiştir.

BM üyesi ülkelerin toplu veya bireysel olarak kendilerini savunma haklarını içeren en önemli 51. maddesi gereği Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından uluslararası barış ve güvenliği korumak için gereken süre içinde üyelerin bu hakları çerçevesinde alabilecekleri önlemleri kapsamaktadır. Bundan başka bahse konu maddenin şartları altında müttefiklerce alınan önlemlerin ivedilikle BMGK'ya bildirilmesini de istemektedir. Bu önlemlerin BMGK'nın uluslararası barış ve güvenliğini korumak veya tekrar tesis etme konusunda gerekli gördüğü faaliyetlere başlama yetkisini ve sorumluluğunu etkilememektedir.

BM'nin NATO ile ilişkisini iki farklı açıdan incelemek mümkündür. İlk olarak, BM, NATO'nun kurulmasının yasal temelini oluşturmakta; ikinci olarak da BMGK'nın uluslararası barış ve güvenlik konularındaki sorumluluğunun altını çizmektedir. Bu iki nokta 1949'da Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na da dâhil edilmiştir. İttifak Antlaşması'nın önsöz bölümünde BM'nin NATO'nun faaliyetlerinin kapsamının bir kez daha üzerinden geçilmiştir. Belirtilen bölümde üyelerin BM'nin oluşum maksadını ve ilkelerini kapsam bakımından kontrol imkânı sağlanmıştır. İlk maddede İttifak üyeleri hem BM Şartı'nın amaçları doğrultusunda uluslararası sorunların barışçıl yollarla çözümlenmesini, hem de BM'nin hedefleri kapsamında kararlı olmayan bir biçimde tehdit veya kuvvet kullanmaktan kaçınmasını garanti altına almıştır. İttifak Sözleşmesi'nin beşinci maddesi BM Şartı'nın 51. Maddesine atıfta bulunarak anlaşmayı imzalayan ülkelerin gerek toplu gerekse bireysel olarak, kendi savunmaları için askeri güç unsurlarının kullanımını da içerecek şekilde gerekli gördükleri her türlü faaliyetlere girişme haklarını tanımlamaktadır. BMGK tarafından uluslararası barış ve güvenliği koruma veya kollama konusunda her türlü tedbirleri aldığı anda, üye ülkelerin NATO bölgesinde

güvenliği oluşturmak ve korumak adına silahlı kuvvetlerini kullanılmasını bitirmekle yükümlü olduklarının da altı çizilmiştir.

NATO'nun yedinci maddesi de BM anlaşmasına atıfta bulunmaktadır. Bu madde BM anlaşmasını kabul eden ülkelerin hak ve yükümlülüklerini belirlenmiştir. Barış ve güvenliğin korunmasında ana sorumluluğunu BMGK'ya hatırlatılır. İttifak'ın on ikinci maddesi gereğince üye ülkelerden birinin istemesi halinde Antlaşma'nın on yıl sonra tekrar gözden geçirileceğine ilişkin maddeyi de içermektedir. Bu madde kapsamında yapılacak olan gözden geçirme, NATO bölgesinde barış ve güvenliği etkileyen durumların değişmesi durumunda ve BM'nin kurucu anlaşmasının doğrultusunda yapılan global ya da bölgesel faaliyetler olarak uygulanacaktır. NATO, 24 Ağustos 1949 tarihinde kurulmuş olup üye ülkelerden hiçbirini bahse konu madde gereğince kurucu antlaşmanın gözden geçirilmesini talep etmemiştir. Fakat NATO'nun amaçları kapsamında antlaşmanın her safhasında sürekli olarak gözden geçirilmiştir.

NATO ile BM arasındaki direkt ilişki İttifak'ın temel ilkesi olup bunun bir resmi bağ olduğu düşünölmektedir ve düşünölmeye de devam edilecektir. Özellikle bu iki örgütün temelini oluşturan belgeler arasındaki hukuki bağ buna güzel bir örnektir. Kuruluşlarından bugüne BM ve NATO arasındaki ilişkiler gerek boyut gerekse içerik açısından belirli bir çerçevede sınırlandırılmıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri Yugoslavya'daki 1992 yılında meydana gelen sorunlar esnasında iki örgütün de sergilemiş olduğu tavidir. Sorunun giderek büyümesi nedeniyle NATO, Akdeniz'de bulunan NATO bünyesinde görev yapan gemilerini, NATO, Deniz Devriye Uçaklarının da yardımıyla BM aracılığıyla Yugoslavya'dan ayrılan ülkelere karşı konan silah yasağına yardım etmek amacıyla Adriyatik'teki operasyonlara destek vermiştir. 1992 yılının Kasım ayında NATO ve BAB, BMGK'nın bölgeye yeni silahların getirilmesiyle sorunun büyümesini önlemeyi hedefleyen kararlarını destekleyen operasyonlara başlama kararı vermişlerdir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından hemen sonra İttifak kendine yeni görevler belirlemeye başlamıştır. İlk olarak BM, eski Yugoslavya'daki iç savaş nedeniyle,

kuvvet kullanma imkân ve kabiliyetine sahip bir “müttefik” aramaya başlayınca,¹¹¹ NATO bu görevi hemen üstlenmiştir.

1992 yılının Aralık ayında İttifakın Dışişleri Bakanları tarafından yapılan toplantı sonrası alınan kararlar doğrultusunda BMGK'nın yetkisi altındaki barışı koruma harekâtlarını destekleyeceklerini bildirmişlerdir. İttifak ülkelerince bireysel ya da toplu olarak alınan tedbirler tekrar gözden geçirilerek, NATO'nun BM'nin bu konudaki yardım talebine olumlu yanıt vereceği belirtilmiştir. Daha sonra bir takım tedbirler alınmıştır. Bu tedbirleri incelendiğinde NATO ve BAB sorumluluğunda icra edilen ortak deniz müdahaleleri, NATO hava operasyonları, Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti¹¹² (United Nations Protection Force-UNPROFOR)'ne yakın hava desteği, BM “Güvenli Bölgeler”ini koruma amaçlı hava harekâtları ve BM'in elindeki diğer alternatiflerle ilgili olasılıklar örnek olarak verilebilir. NATO deniz kuvveti Adriyatik'te BM'nin Yugoslavya'ya koyduğu silah ambargosunun uygulanmasını denetlemiştir. Müttefik hava kuvveti ise, Bosna-Hersek ve Hırvatistan hava sahasını Sırp uçaklarına ve helikopterlerine kapatarak ve UNPROFOR'a koruma ve destek vererek yardımcı olmuştur.¹¹³

Paris'te imzalanan Bosna Barış Anlaşması sonrası BM tarafından İttifak'a, BMGK'nın 1031 sayılı kararı gereğince Barış Anlaşması'nın askeri boyutlarını uygulamasına ilişkin görev planlanmıştır. İttifak'ın liderliğindeki Uygulama Gücü (Implementation Force-IFOR) bu görevi yerine getirmek için harekâtlara öncelik vermiştir. Görev süresince NATO ve BM Bosna'da diğer uluslararası örgüt ve ajanslarla, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri (BMMYK) ve Uluslararası

---

¹¹¹ Kofi A. Annan, “UN Peacekeeping Operations and Cooperation with NATO”, NATO Review, Cilt 41 (5), 1993, s.3-7

¹¹² Bosna-Hersek'teki UNPROFOR askerlerinin temel görevleri insani yardım görevini yerine getirmek, Saraybosna Havaalanı'nın güvenliğini ve işlerliğini sağlamak gibi insancıl bir etkinliktir. Görevleri kapsamında en önemli yetki artırımı, insani yardımın eşit şekilde dağıtılmasını icra etmek için güç kullanımını içeren Güvenlik Konseyi'nin Ağustos 1992'de kabul ettiği 770 sayılı kararı önemlidir. Fakat UNPROFO bu yetkiyi gayesine uygun şekilde kullanmamıştır. UNPROFOR'un bu yetkiyi oradaki sivilleri korumak yerine kendi personelini korumak için kullandığı ve bu yüzden etkisiz kaldığı belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Thomas G. Weiss, “Military-Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crises”, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, 1999, s. 99; Kemal Kurspalic, “From Bosnia to Kosovo and Beyond: Mistakes and Lessons, War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation”, Brad K. Blitz (ed.), Cambridge University Press, 2006, s.80-82.

¹¹³ Gregory L. Schulte, “Former Yugoslavia and the New NATO”, Survival, cilt 39, sayı:1, İlkbahar 1997, s.19-42.

Polis Görev Gücü (International Police Task Force-IPTF) ile birlikte görev yapmıştır. 1996 yılının Aralık ayında IFOR'un yerini İttifak'ın liderliğindeki İstikrar Gücü (Stabilisation Force-SFOR) almıştır. Şubat 1998'de SFOR'a katkıda bulunan NATO üyesi olmayan devletlerle yapılan ikili görüşmelerde bulunmuştur. NATO Haziran 1998 tarihinde SFOR'un görevine son vermiştir.

Kosova'da 1998 yılında başlayan sorunlar, BM ile NATO'nun birlikte çalışması için iyi bir fırsat olmuştur. Kosova kriz sırasında ve sonrasında NATO'nun BMGK'nın kararlarını desteklemesi ve BMGK'nın 12 Haziran 1998 tarih ve 1244 sayılı kararı ile oluşturulan Kosova Gücü (Kosovo Force-KFOR)'nü kurması ikili ilişkilerin sürdürüldüğünün bir diğer kanıtı olmuştur. NATO, 10 Haziran 1999'da BMGK'nın aynı sayılı kararıyla KFOR operasyonuna 12 Haziran 1999'da başlamıştır.¹¹⁴

Yugoslavya'nın dağılması dışında, dünya barışına yönelik diğer her türlü tehditler karşısında İttifak devletleri olarak bizzat müdahil olmak yerine BMGK ve BM Genel Sekreteri tarafından krizlerin önlenmesi ve uluslararası hukuk kurallarını uygulanması konusunda çaba harcamıştır. NATO'nun 1998 yılının ilk aylarında Irak'tan BMGK'nın Irak ile ilgili kararlarına, KİS'lerin belirlenmesi ve yok edilmesi ile bu tür silahları üretme kapasitesinin belirlenmesi amacıyla yürütülen uluslararası denetleme sistemine tam olarak uymasını kararlaştırmıştır. NATO tarafından 25 Şubat 1998 tarihinde bir bildiri yayınlanmış ve BM ile Irak arasında Irak sorununa diplomatik çözüm getiren bir anlaşma imzalanmış olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. BM, uluslararası toplumun ve NATO üyesi ülkelerin diplomatik çabalarını, kararlı davranış ve tutumlarından övgü ile bahsetmiştir. Bu konuda tüm ilgili BMGK kararlarına uyulmasının öneminin bir kez daha altı çizilmiştir. İttifak'ın, 4 Mart 1998'de Irak konusunun tekrar görüşülmesinde, BM ile Irak arasında yapılan anlaşmanın uygulanması ile ilgili BMGK 1154 numaralı kararının oy birliğiyle kabul edilmesini memnuniyet verici olduğu da belirtilmiştir. NATO, ilgili BM kararlarını desteklediğini yinelemiş ve Körfez bölgesindeki istikrarın NATO bölgesi açısından önemi vurgulanmıştır.

---

¹¹⁴ Council Of The European Union, "Monthly Summary Of Council Acts-February 2008", Official Journal of the European Union, L42, 2008, s.92-98.

NATO, 20 Aralık 2001’de BMGK’nın 1386 nolu kararıyla ISAF operasyonuna başlamıştır.¹¹⁵ ISAF, BM Şartı’nın 7. bölüm kapsamında Afganistan’da bir barışa zorlama görevine soyunmuştur. Bahse konu bu görevlendirme NATO’nun başlıca güvenlik kuvveti olduğu Bosna ve Kosova askeri müdahalelerindeki görevinden farklıdır. Afganistan’da, Afgan Yönetimi tüm yetkiyi elinde bulundururken, NATO güvenliği artırmak için destekleyici bir rol üstlenmiştir. BMGK’nın almış olduğu birçok kararında ISAF’a yer vermiştir.¹¹⁶ Fakat ISAF bir BM kuvveti olmayıp, BMGK kararıyla konuşlandırılan ve İttifak tarafından desteklenen bir güç olmuştur.

27 Mart 2011 tarihinde İttifak’ın Libya’ya yaptığı son askeri müdahalesi, BMGK’nın 1973 sayılı kararıyla Birleşik Koruyucu Harekâtı (Operation Unified Protector-OUP)’dır. NATO’nun tarihindeki en başarılı harekâtlardan biri olan OUP, BM tarafından kendisine verilen görevi her açıdan uyumlu olarak yerine getirmiştir.¹¹⁷ Anılan askeri müdahale ile NATO, Libya’daki saldırı tehdidi altında bulunan sivil yerleşim bölgelerini ve sivilleri korumayı amaç edinmiştir.¹¹⁸

1.5. NATO’nun Değişim ve Dönüşüm Süreci

Soğuk savaş sonrası değişime uğrayan dünya güvenlik yapısı, birçok devlette özellikle askeri kuvvetlerin yapılanması ile sahip olması gereken yetenekler ve savaşa hazırlık durumlarının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda özellikle İttifak’ın Avrupa’lı üyelerinin yanı sıra ABD’de de büyük oranda kuvvet tasarrufu gerçekleştirilmiştir.¹¹⁹ Bush dönemi yönetim kademesi 1989 yılından itibaren silahlı kuvvetleri için Soğuk Savaş ortamına göre yüzde yirmi beş ila yüzde otuz oranında küçülmeye gitmiş ve askeri güçlerini savaş hazırlık kapsamında aynı ölçüde düşürmüştür.¹²⁰ Bu faaliyetler dünyadaki birçok devletin savunma harcamalarını

---

¹¹⁵ Council Of The European Union, “Council Joint Action 2007/369/CFSP-European Union Police Mission in Afghanistan”, Official Journal of the European Union, L139, 2007, s. 33-38.

¹¹⁶ ISAF ile ilgili BMGK kararları şunlardır: 1386, 1413, 1444, 1510, 1563, 1589, 1623, 1659, 1662.

¹¹⁷ Liselotte Odgaard, “Strategy in NATO: Preparing for an Imperfect World”, Palgrave Macmillan, New York, 2014, s.118-122.

¹¹⁸ NATO, “NATO and Libya”, 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm#, (erişim tarihi: 10.03.2015).

¹¹⁹ Todd Sandler, Keith Hartley, “The Economics of Defense”, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1995, s.179.

¹²⁰ Eliot A. Cohen, “Defending America in the Twenty-first Century,” Foreign Affairs, Kasım/Aralık 2000, s.41-55.

gözden geçirmesine neden olmuştur. Devletler ya harcamalarını düşürme kararı almış ya da savunma harcamalarının tasarruf edilen bölümlerini ordularını modernize etmeye yönelik kullanma yoluna gittikleri görülmüştür. Bu da devletlerin sahip olduğu silahlı kuvvetlerinin yeteneklerini artırmıştır.

Bunun yanında NATO'nun 1990 ile 1991 yıllarındaki Londra ve Roma yapılan toplantılarda alınan kararlarla NATO'nun değişim sürecinin devam ettiği görülmüştür. 1990 yılında yapılan Londra Zirvesi'nin sonuçları doğrultusunda, NATO'nun yeni bir güvenlik kavramı çerçevesinde dönüştürülmesi, uyuşturucu ticaretine karşı önlemler alması, göç dalgası tehlikesi ve uluslararası istikrarsızlık konuları kararlaştırılmıştır. Roma Zirvesi'nde; NATO'nun stratejik konseptinin güncellenmesi, üye olmayan ülkelerle işbirliği ve diyalog süreçleri masaya yatırılarak karara bağlanmıştır. Değişimin önemli boyutlarından biri de yukarıda bahsedilen NATO'nun genişleme ve globalleşme politikası olmuştur.¹²¹ İttifak'ın genişleme politikası yukarıda detaylı bir şekilde işlenmiştir. Globalleşme politikasında ise İttifak, askeri yapısına politik boyutu da ilave ederek, politik-askeri bir örgüte dönüşmüş, askeri ve komuta yapısı 21. yüzyıl tehditlerine karşılık verecek biçimde yön değiştirme periyoduna devam etmiş, İttifak'a katılan yeni ülkeler ve ortaklıklar oluşturup globalleşmiş ve yeni askeri yetenekler eklemiştir. Globalleşme politikasının örnekleri de yukarıda işlenmiştir (BİO, AAOK, Akdeniz Diyalogu...vb).

İttifak'ın bu değişim sürecine 1991 yılında yeni Stratejik Konsept'ini yayınlamak, güvenlik öncelikleri ve görevlerini belirtmesi dikkat çekmiştir.¹²² Bu kapsamda tartışılan konulardan biri de 5. Madde'nin¹²³ nasıl ve hangi tehditlere karşı uygulanacağıdır. 5. Madde'nin geleneksel olarak Soğuk Savaş sonrasında da olası RF

---

¹²¹ Vahit Erdem, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Değişim Sürecinde "Genişleme Politikası", EurActiv, 2010, <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/vahit-erdem-soguk-savas-sonrasi-natonun-degisim-surecinde-genisleme-politikasi-011490>, (erişim tarihi:21.02.2015).

¹²² Peter Schneider "The Evolution of NATO: the alliance's strategic concept and its predecessors", Institut für Internationale Politik, Universität der Bundeswehr München, 1 Haz 2000, s.55.

¹²³ 5. Maddesi: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden biri veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesi'nde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.

tehdidine karşı kullanılması gerektiğine inananlar, coğrafi olarak alan-dışı durumlarda da kullanılmasını isteyenler ile alan-dışı tanımını genişleterek dünyanın herhangi bir bölgesinde üyelerin güvenliğini tehdit eden olaylara karşı kullanılmasını isteyenler arasında yaşanan hararetli tartışmalar NATO'nun geleceği açısından önemli olmuştur.¹²⁴ Ayrıca RF, SSCB'nin dağıldığı 1991-1993 yılları arasında kendisine gelememiştir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok bölgesel ve global güç eski Sovyet ilgi alanında yeni politikalar geliştirmiş, Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar'da meydana gelen ABD ve Avrupa etkisine karşı tek başına hareket etmeleri RF'nin yeni politikalar üretmesine neden olmuştur. RF, 1993'ten itibaren ortaya konan "Yakın Çevre" politikasıyla eski ilgi alanlarının kontrolünü yeniden elde etmeyi hedeflemiştir. Tüm bu değişimlere temel oluşturan husus, Soğuk Savaş dönemindeki tehdidin büyük oranda değişmiş olmasıdır. Avrupa'daki birçok ülke için konvansiyonel savaş tehdidi yerini farklı tehditlere terk etmiştir. Geçmiştekilere oranla konvansiyonel özellik taşımayan bu tehditler; terörizm, KİS'in yayılması ve teröristlerin eline geçmesi ihtimali, kanunsuz insan göçü ve insan kaçakçılığı, etnik, dini çatışmalar, uyuşturucu kaçakçılığıdır.¹²⁵ Teknolojinin insanlara sunduğu yeni fırsatlar sayesinde uluslararası terörizmden kaynaklanan asimetrik tehdit, tüm dünyada büyük bir huzursuzluğa neden olmuştur.

Tüm bu değişim faaliyetlerinden sonra çalışmanın bu bölümünde de NATO'da meydana gelen dönüşümün nitelik, yön ve alanlarını değerlendirmek için İttifak bünyesinde yapılan değişiklikleri inceleyerek değerlendirme yapmak ve bu dönüşümü sınırlandırmak doğru olacaktır. İttifak globalleşmenin de etkisiyle ve de RF ile Fransa gibi bazı devletlerin artan endişelerini gidermek amacıyla, NATO'nun birçok yönden geliştiğini açıklamaktadır. Ayrıca NATO geniş bir propaganda ve strateji belirleme çalışması da icra etmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı, İttifak'ın askeri yapısının güçlenmesini sağlamıştır. Fakat askeri gücünün giderek kuvvetlenmesi aynı zamanda, daha büyük öneme sahip olan siyasi-politik, sivil ve diğer bileşenlerin dönüşümü için de zemin hazırlamıştır. NATO tarafından geliştirilen stratejiler farklı zirvelerde dile getirilmiştir. Bu zirvelere ikinci bölümde detaylı bir şekilde değinilecektir.

---

¹²⁴ Ted Galen Carpenter, "NATO's New Strategic Concept: Coherent Blueprint or Conceptual Muddle", *Journal of Strategic Studies*, cilt 23 (3), 2000, s.7-11.

¹²⁵ European Union, "Institute for Security Studies, European Defence", A proposal for a White Paper, Paris, 2004, s.10-11.

NATO'nun dönüşüm sürecinin bir diğer bileşeni coğrafi dönüşümdür. Bu coğrafi dönüşümü kısaca NATO'nun genişlemesi bölümünde anlatılmıştır. Diğer taraftan coğrafi dönüşümün temeli ve bu dönüşüme ait potansiyel Kuzey Atlantik Paktı Anlaşması ile tanımlanmıştır. Söz konusu İttifak ile coğrafi dönüşümün ilk ve temel amacı olan, üye devletlerin topraklarının korunması ile belirlenirken, yeni üyelerin İttifak'a dâhil edilmesi suretiyle İttifak'ın genişlemesini ön plana çıkarmıştır.

İttifak'ta yaşanan genişleme ile değişen coğrafi değişiklik beraberinde askeri gücünde devamlı olarak yer değiştirmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, ABD'nin askeri üslerini Bulgaristan, Polonya ve Romanya'ya taşıması ve bunları aktif olarak kullanması gösterilebilir.¹²⁶ İttifak'ın planlayıcılarına göre, askeri üslerin maliyeti daha "düşük" devletlere taşınması, NATO giderlerinde hissedilir derecede tasarruf elde edilmesini sağlamıştır. Bu konu, coğrafi dönüşümün elemanlarından sadece bir tanesidir. Bunun yanında yeni stratejik görevler arasında büyük ve stratejik konumdaki askeri üslerden küçük ve daha ucuz olan, saldırılara daha az açık askeri üslere geçiş yapılması hedeflenmiştir. Askeri amortismanlarda yapılan bu tasarruflar son yıllarda daha fazla İttifak içerisinde söz edilir hale gelmiştir. Bu da önümüzdeki yıllarda meydana gelecek savaşlarda, söz konusu tehditlere hızlı bir şekilde yanıt verebilecek hafif ve hareketli birliğlere ihtiyaç olacağını göstermektedir. Coğrafi dönüşümün tüm elemanlarının birbiriyle bağlantılı olduğu bilinmektedir. Zira NATO içerisinde farklı ülkelerin topraklarının ortak savunulması esastır. Ancak bu toprakların kullanımı ile ilgili usul ve yaklaşımlar birbirinden kısmen de olsa farklılık arz etmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde İttifak askeri dönüşüme de büyük önem vermiştir. Çünkü askeri dönüşüm, silahlı kuvvetlerin modernizasyon politikasını ve güvenilirliğini göstermekte, diğer bir ifadeyle de NATO'nun savunma gücünün artırılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle ki NATO'nun askeri kanadına üye olmayı seçen tüm devletler NATO'ya kuvvet göndermektedirler.

Bu kuvvetlerinin yeniden organize edilmesi NATO'nun genel savunma konumunda değişiklikler meydana getirmiştir. İttifak kuvvetlerinin mevcudiyeti ve hazır olma düzeyi ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler İttifak'ın savunma niteliğini yansıtmıştır. Soğuk Savaş öncesi ileri savunma kavramı artık Avrupa Kıtası için

---

¹²⁶ Global Security, "US European Command Facilities", <http://www.globalsecurity.org/military/facility/eucom.htm>, (erişim tarihi:27.02.2015).

geçerliliğini yitirmiştir. Fakat belirli sorunlar karşısında bölgesel farklılıklar görülmekte ve kuvvetler bu farklı bölgelerin ileri konuşlanma ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalmaktadır. Bunun en güzel örneği Avrupa'daki Amerikan askeri gücünün üçte iki oranında indirilmesinde görülmüştür. Özellikle Almanya'da üslenen NATO üslerinde konuşlu askeri gücün büyük bir çoğunluğu ülkeyi terk etmiştir.¹²⁷

NATO'nun yeni askeri yapısının geçirdiği dönüşüm birçok nedene dayanmaktadır. Bunlardan ön plana çıkan ise İttifak içinde, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği - AGSK (European Security and Defence Identity)'nin oluşturulması; Birleşik Müşterek Görev Gücü - BMGG¹²⁸ (Combined Joint Task Force) kavramının sisteme entegre edilmesidir. Soğuk Savaş'tan sonra güvenlik ortamında meydana gelen değişiklikleri takiben Müttefik kuvvetlerini azaltıp tümüyle yeniden inşa etme çabasına girmiştir. NATO'nun özellikle barışı destekleme operasyonları ile kriz yönetimi alanlarında yeni görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalıştığı da görülmektedir.

ABD hükümeti Kongre'nin de baskısıyla, iç politika nedenlerinden yola çıkarak yurtdışındaki konsolosluk, diplomatik görev ve büyükelçilik sayısını azaltmıştır. Ayrıca ABD, uzun yıllardır yüksek oranlarda gerçekleşen dış yardımlarını da azaltmış ve yaptığı bu dış yardım, şu anda ABD askeri bütçesinin yirmide birinden daha aşağı seviyelere çekilmiştir. Dış yardımların azalması sonucunda ise NATO üyesi devletlerinin ordularında silahlı kuvvetlerin azaltılması ve diğer niteliksel değişiklikler de gündeme gelmiştir.¹²⁹

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümü kapsamında NATO komuta yapısında değişikliklere gidilerek; askeri müdahaleleri ve dönüşümden sorumlu

---

¹²⁷ NATO Public Diplomacy Division: "NATO Transformed", NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2004, s.14-30.

¹²⁸ BMGG; bu güç Avrupa ülkelerinin ortak bir savunma gücü kurulmasının ilk basamağıdır. Bu durum Avrupalı devletleri tatmin etmiş, ABD ise bir süre daha Avrupa güvenliğini kontrol edebilme fırsatını yakalmıştır. BMGG'nin kurulması NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirirken aynı zamanda BAB için de çok önemli bir dönüm noktasıdır. Bu güç, BAB için İttifa imkân ve kabiliyetlerini kullanma hakkını oanylarken, bu imkânların hem NATO hem AB tarafından kullanımına olanak sağlamıştır. Ayrıca, müttefik üyesi olup AB üyesi olmayan İttifak üyeleri de Avrupa güvenliğine dâhil edilerek, kurulması amaçlanan otonom bir Avrupa Ordu'sunun önüne engel olmuştur. Detaylı bilgi için bakınız: Serdar Erdurmaz, "NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in NATO-AB İlişkileri Konusunda Türkiye'den Talebi Nedir?", TASAM, 2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/359-nato-genel-sekreteri-rasmussen-in-nato-ab-iliskileri-konusunda-turkiye-den-talebi-nedir>, (erişim tarihi: 10.02.2015).

¹²⁹ NATO, "A Transformed NATO", NATO Review, 2004, s.55.

stratejik seviyede iki komutanlık olan NATO Mukabele Komutanlığı (NATO Response Force - NRF) ile Müttefik Dönüşüm Komutanlığı'nı (Allied Command Transformation - ACT) kadroları oluşturmuştur.¹³⁰ (Bu konu üzerinde dördüncü bölümde tekrar durulacaktır.) Önceki Komutanlıkların sorumluluk sahaları iptal edilerek, ikinci ve üçüncü seviye komutanlıkların tamamıyla intikal edebilir yapıda olması amaçlanmıştır. Kriz ortamlarına etkin ve hızlı şekilde cevap verilmesi hedeflenmiştir. Belirli alanlarda uzmanlığa gidilmesi amacıyla Mükemmeliyet Merkezleri açılmıştır. 9/11'de ABD'ye yapılan terör saldırılarının sonucu olarak NATO'nun askeri yapısının değişime uğraması sonucu başta ABD olmak üzere NATO'nun savunma harcamalarında aniden yükselme görülmüştür.¹³¹

NATO tarafından 2002 yılında Prag Zirvesi'nde yapılan toplantıda, müttefik kuvvetlerinin yönetim kurumlarının yeni yapısı belirlenmiştir. Yeni yapı ile müttefik kuvvetler optimize edilerek, etkinlik ve güvenilirlikleri arttırılmış, kuvvetlerin hızlı bir şekilde konuşlanması için altyapı unsurları gözden geçirilmiştir. Diğer bir ifade ile yeni yapı ile İttifak, "Operasyon Komuta Merkezi" ve "İşlevsel Komuta Merkezi" adı altında oluşturulan, iki stratejik komuta kontrol merkezine dönüştürülmüştür. 2003 yılının Haziran ayında tüm ayrıntılar gözden geçirilerek tamamlanmıştır. Faaliyeti sağlanan bu komuta merkezleri ile de İttifak, müttefik kuvvetlerinin komuta merkez sayısını 20'den 11'e indirmiş ve hızlı bir şekilde yayılabilen ve NATO'nun yeni ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için daha iyi adapte olmuş ufak çaplı ve esnek kuvvetlere dönüştürülmüştür.¹³²

Bu dönüşüm ile Stratejik Komuta Merkezleri'nin komutanları, Askeri Komite karşısında, sorumlu oldukları bölgelerde NATO'nun askeri fonksiyonlarına ilişkin konularda görevlendirilmiş, komutanların sorumluluk paylaşımı coğrafi konumlarına göre belirlenmiştir. Yani NATO'nun Avrupa'daki müttefik kuvvetleri yüksek komutanı, NATO'nun Avrupa'daki operasyonlarından sorumluyken, NATO'nun Atlas Okyanusundaki müttefik kuvvetleri yüksek komutanı ise NATO'nun Atlas Okyanusu bölgesindeki operasyonlarından sorumlu tutulmuştur.

---

¹³⁰ Thomas Durell Young, "Reforming NATO's Military Structure: The Long Term Study and Its Implications for Land Forces", Strategic Studies Institute, 1998, s.20.

¹³¹ Ali Bilgin Varlık, "Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO'nun Esnekliği", Kasım 2012, Cilt: 11, Sayı:2, s.71-123.

¹³² NATO, a.g.e., s.10.

İttifak'ın, kendi sorumluluk sahasında yada dışında meydana gelen krizlerin çözümlenmesi, barışın sürdürülmesi ve insani yardım faaliyetlerinin ifa edilmesi için gerekli kuvvetlerin harekâta hazır hale getirilmesi, NATO'nun askeri potansiyelinin arttırılmasına yönelik kararlı tutumunu yansıtmaktadır. Bu strateji, klasik bir savunma örgütü kimliğinden hızla uzaklaşan NATO'nun, askeri potansiyel değişim hususlarının (Prag yükümlülükleri) tüm üye devletlerce üstlenilmesi anlamı taşımaktadır.¹³³ Prag Zirvesi'nde açıklanan askerî dönüşüm; NATO komuta yapısının değişimini, NRF'nin¹³⁴ kurulmasını ve Prag Yetenek Taahhütlerini kapsamaktadır.¹³⁵

NATO'nun dönüşümü, yapılan hemen hemen her zirve toplantısında ele alınmıştır. Bu zirveler ile ilgili detaylı inceleme ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır. İttifak'ın kurumsallaşması için temel nitelikte değişikliklere önem verilmekte ve özellikle NATO'nun globalleşen dünyada önemli bir oyuncu olabilmesi için askeri gücünün yanında siyasi gücünün de artırılmasına yönelik uluslararası örgütler, kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle işbirliği yapılması da planlanmıştır.

1.6. Soğuk Savaş Sonrasında Tehdit Algılamaları ve Dönüşüm Sürecinin Sonuçları

Soğuk Savaşın ardından NATO'nun varlığı sorgulanmış, ancak 1990'lı yılların global ve bölgesel gelişmeleri, örgütün amaç ve stratejilerinde bir takım değişikliklere neden olmuş olup örgütün önemini yeniden artırmıştır. 1990'lı yıllarda Soğuk Savaş dönemi bitince NATO'ya ihtiyaç olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Fakat ardından Balkanlar'da mikro milliyetçilik hareketleri, bölgesel çatışmalar, etnik problemler artış göstermiş ve Sırp'ların müslüman Boşnaklara yönelik uyguladığı katliamlara şahit olan İttifak'ın var oluş sebebi tekrar tartışılmaz hale gelmiştir.

1990'lı yılların sonrasında ortaya çıkan yeni riskler, yeni dünya düzeni hakkındaki olumsuz bakış açısı, günümüz uluslararası arenasının daha belirsiz ve karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. Bilhassa 9/11 saldırıları bu durumun en

---

¹³³ Utkin, a.g.e., s.160-164.

¹³⁴ NATO'nun kara, deniz ve hava unsurlarından oluşan (25.000 askere kadar) NATO Mukabele Kuvveti (NRF) Prag Zirvesinde Ekim 2002'den itibaren geliştirilmiş ve krizlere daha kısa zamanda müdahale edebilecek etkili bir kuvvet meydana getirilmiştir.

¹³⁵ John Colston, "Askeri Konular Yetenekler ile Taahhütler Arasında Uyum", NATO Dergisi, Yaz 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/military.html>, (erişim tarihi: 12.02.2015).

bariz delilidir. Globalleşme ile beraber sınırların kalktığı bugün, yeni beliren tehditlerle mücadele edebilmek için İttifak, kapsamlı değişim ve dönüşümünü sürdürmüştür.

İttifak, yeni konseptleriyle işbirliğini, güvenilirliğini ve şeffaflığını tüm dünyaya açıklamıştır. İttifak'ın stratejileri NATO'nun değişimine ve dönüşüm periyoduna yön vermesi bakımından önemlidir. Bu yüzden karalama aşamasında olan İttifak stratejisi, global risklerle savaşabilecek global bir ittifak ve NATO'nun yarınları için de büyük önem arz etmektedir. Bugünkü uluslararası ortama ve dünyanın durumuna bakıldığında, oluşturulan stratejinin daha öncekilerin modernize edilmiş şekli veya yerine tamamen farklı bir strateji oluşturulması beklenmiştir.

Global bir güç olma yolunda ilerleyen İttifak, yeni risklerle savaşan diğer uluslararası güçlerle beraber yürümek zorundadır. İttifak'ın artan misyonu, üye devletlerin giderek sayısının çoğalması ve tehditlerle kaynağında mücadele etme ihtiyacı, İttifak'ın diğer uluslararası güç dengeleriyle yakın ilişkiler içinde yer almasına neden olmuştur. Yeni dengelerin oluştuğu global dünya sisteminde, İttifak, dar politik kapsamlı bölgesel bir savunma örgütünden sıyrılarak global bir örgüt şekline bürünmüştür

Global bir örgüt olma yolundaki NATO'da konsept ve fiziki şekil değişikliğine gidilmiş ve konsept olarak karşımıza artık güçlü bir düşman yerine bölgesel çatışmalar ön plana çıkmıştır. Bunun için de İttifak üç ayrı strateji kabul etmiştir. Bunlar; Kriz yönetimi, krizi çözme ve çatışmayı önleme stratejileridir. Fiziksel dönüşümde ise hantal olan yapıdan esnek ve modüler yapıya ani reaksiyon güçleriyle geçilmiştir. Böylelikle NATO yeni çatışmalara hazır hale getirilmiştir.

Terörizmin 9/11 saldırıları sonrasında öncelikli tehdit haline gelmesi ise NATO'nun kendisine yeni bir hedef belirlemesine yardımcı olmuştur. İttifak'ın bu yolda göstereceği başarı, varlığının ve devamlılığının meşruiyeti bakımında önem kazanmıştır. Dolayısıyla NATO'nun, değişim ve dönüşüm sürecinde atılan adımlar ve alınan kararlar uygulamaya dönüştürülmüş, tüm dünyanın sorunu olan terörizme yönelik müdahalelerde tarafsız bir örgüt olarak görev yapacağını ispatlama yolunu tercih etmiştir. Geline bu durumda NATO'dan beklenen, terörizmle mücadelede etkinliğini, objektifliğini ve tutumundaki istikrarını yıllar içerisinde tüm dünyaya anlatabilmeli ve istenilen işbirliğinin odak noktası olmayı başarabilmelidir.

Çalışmanın bu bölümünde Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında NATO'nun durumu, yapısı, genişlemesi ile değişim ve dönüşüm süreçleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı NATO hakkında belirli dönem kesintinde yaşanan olaylar örnekleriyle birlikte açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun değişen stratejik konseptleri ve zirveler üzerinde durularak diğer bölümlere geçiş için bir zemin hazırlanması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

NATO’NUN DEĞİŞEN STRATEJİK KONSEPTLERİ VE ZİRVELER

2.1. 20. Yüzyıldaki Stratejik Konseptlere Zirveler Açısından Bakış

VP’nin dağılması ve Doğu Blokunun çöküşünden sonra 1990’lı yılların başında İttifak’ın varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği çok tartışılmıştır. İttifak’taki en belirgin değişim, 1990-1991 yıllarında Londra ve Roma Zirve’leri ile 1999 yılında icra edilen Washington Zirve’sinde alınan kararlar neticesinde olmuştur. Soğuk Savaş koşulları altında oluşturulan İttifak’ın yapısında, görevlerinde, üyeliğinde ve sorumlu olduğu coğrafi alanda değişimler ve genişlemeler meydana gelmiştir. Balkanlarda 1990’lı yıllarda patlak veren krizler, NATO’nun yeni dönemde yeni işlevler üstlenerek varlığını korumasında ve kendini yeni tür çatışma ortamlarında denemesinde önemli rol oynamıştır. İttifak’ın buralarda kazandığı tecrübeler sonraki yıllarda ve harekâtlarda çok işine yaramıştır. Kurulduğu günden bu yana NATO, dört farklı stratejik dönem ile bu dönemlere ilişkin yaklaşımlar ve son konsept de dâhil olmak üzere yedi stratejik konsepti kabul etmiş ve uygulanması yönünde karar almıştır.¹³⁶

Her bir stratejik dönemin benimsenmesinde güvenlik ortamı, askeri potansiyel ve global politika, İttifak’ın elinde bulunan silah teknolojilerinin ya da askeri gücünün tekliliği, tehdit değerlendirmesinde oluşan farklılıklar, karşısında bulunan güvenlik organizasyonunun potansiyel kuvveti ve yarattığı tehdit algısı gibi nedenler önemli olmuştur. Bu nedenler bağlamında, İttifak’ın dört farklı döneminden ve her dönemde ele alınan yaklaşımlardan bahsetmek gerekmektedir. Sırasıyla bunlar; Birinci dönem 1949-1991 yıllarını kapsayan Soğuk Savaş dönemidir. İkinci dönem 1991-2000 yıllarını kapsayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk on yılını kapsamaktadır.

---

¹³⁶ Jens Ringsmose ve Sten Rynning, “Come Home NATO, The Alliance’s New Strategic Concept”, Danish Institute For International Studies(DIIS) Report, 2009, s.6.

Üçüncü dönem 2001-2010 yılları arasındaki on yıl ise 9/11 saldırısı sonrası dönemi içine almaktadır. Dördüncü ve son dönem ise 2010 yılı sonrası ve günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Her dönemin kendi içinde belirlediği stratejik yaklaşımları da farklı olmuştur. Bu dönemler aşağıda sırasıyla incelenmiştir.

2.1.1.1949-1991 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler

Birinci dönem 1949-1991 yıllarını kapsayan Soğuk Savaş dönemidir ki bu dönemde NATO tarafından onaylanan ilk stratejik konsept Ocak 1950 tarihli “Kuzey Atlantik Bölgesi’nin savunulması için Stratejik Konsept”-“The Strategic Concept For the Defense of the North Atlantic Area (DC 6/1)” olmuştur.¹³⁷ Bahse konu doküman incelendiğinde İttifak’ın esas misyonunun caydırıcılık olduğu görülmüştür. Bu caydırmanın başarılı olabilmesi ve bir saldırı halinde İttifak’ın tüm gücünün kullanımı hedeflenmiştir. Tüm üye devletlerin savunmaya yönelik desteklerinin askeri, ekonomik, endüstriyel ve coğrafi yeterlilikleriyle orantılı olması beklenmiş, İttifak’ın misyonu elde bulunan kaynakların optimum şekilde kullanılması amaçlanmıştır. Bu dönem içerisinde İttifak’ın nükleer anlamda desteklenmesi ABD’nin elinde bulunan silah gücüne dayandırılmıştır. Sovyetler Birliği’nin rakamsal askeri üstünlüğünden dolayı Amerika’nın nükleer kapasitesine olan ihtiyaç göz önünde bulundurulmuştur.¹³⁸ NATO’nun, “Gerektiğinde istisnasız olarak her türlü silah ve vasıta ile derhal stratejik bombardıman icra yeteneğini güvence altında bulundurması” öngörülmüştür.¹³⁹ Söz konusu konsept Askeri Komite (Military Committee-MC)’de 28 Mart 1950’de MC 14 adı ile yürürlüğe girmiştir.

Yine aynı dönemde ikinci stratejik konsept ise bütünleşik askeri kuvvetin oluşturulması olmuştur. Aynı dönemde Kuzey Kore tarafından Güney Kore’yi yöneltilen Haziran 1950’deki saldırı, Atlantik Konsey’ini ve stratejik düşüncesinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuş bu kapsamda askeri gücünün geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda Eylül 1950’de merkezi komuta altında bütünleşik bir askeri kuvvet oluşturulmasına karar verilerek, Avrupa

---

¹³⁷ The Strategic Concept For the Defense of the North Atlantic Area (DC 6/1), 6 January 1950.

¹³⁸ Paul Cornish, “A Strategic Concept for the Twenty-first Century”, Defense Analysis, 1999, Cilt:14, Sayı.3, s.43.

¹³⁹ Gregory W. Pedlow, “NATO Strategy Documents 1949-1969”,Brüksel, Belçika, 1997, s.57-64.

Müttefik Kuvvetler Başkomutanlık Karargâhı (Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE) Fransa’da Nisan 1952’de faaliyete başlamıştır.¹⁴⁰ Ayrıca İttifak’ın bugünlere gelene kadar karargâh ve kuvvet yapısı birçok değişikliğe uğramış olup bu değişikliklerdeki, Uzakdoğu’daki savaştan elde edilen tecrübeler önemli rol oynamıştır. Bu değişikliklerin yanında aynı dönemde NATO’ya üye olan Yunanistan ve Türkiye’nin üyeliklerinin yeni Stratejik Konsept’e dâhil edilmesi gayesiyle “Kuzey Atlantik Bölgesi’nin Savunulması için Stratejik Konsept-MC 3/5 (Final)¹⁴¹ belgesi kabul edilmiştir. Bu yeni konsept bir önceki konseptteki temel esaslar konusunda çok büyük değişiklikler içermemekte olup sadece İttifak’ın herhangi bir saldırı ya da tehdide karşı önceliği hava taarruzunun olacağı bununla beraber hava, kara ve deniz operasyonlarının da eşgüdüm içinde devam edeceği öngörülmüştür. İttifak’ın bu kapsamda her türlü silah kullanılacağı da belirtilmiştir. Yani NATO’nun olası bir Sovyet saldırısında caydırma gayesiyle elinde bulunan tüm silah, araç ve gerecinin kullanılmasını öngören bir konsept olmuştur.

Atlantik Konseyi’nin Lizbon’da 1952 yılında konvansiyonel kuvvet hedeflerinin fazlasıyla büyütüldüğü, politik ve ekonomik açıdan gerçeklikten uzak olduğu kabul edilmiştir. Bu kapsamda üye devletlerin savunma harcamalarını azaltılması hedeflenerek özellikle Amerika’nın savunma siyasetinin ağırlığı nükleer silaha yöneltilmiştir. Böylelikle savunma konseptinin oluşum zemini hazırlanmıştır.¹⁴² İttifak’ın SHAPE karargâhında netleştirilen “NATO Askeri Gücünün Önümüzdeki Beş Yıl Zarfındaki En Etkin Yapılanması-MC 48”¹⁴³, konsepti 1954 yılında kabul edilerek yürürlüğe konmuştur. MC 48, nükleer silahların kullanımından net ifadelerle bahsedilen ilk resmi İttifak belgesidir. Kitlesele mukabele terimi de ilk defa bu belgede ortaya konularak Mayıs 1957’de üçüncü konsepti oluşturmuştur.¹⁴⁴ Bu dönemin güvensizlik ortamında 1957 yılının Aralık ayında, Paris Zirvesi’nde, nükleer silahların

---

¹⁴⁰ İlter Türkmen, vd., “Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti’nin Geçirdiği Evreler”, BİLGESAM, 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti%E2%80%99nin-gecirdigi-evreler>, (erişim tarihi:25.12.2014).

¹⁴¹ Pedlow, a.g.e., s.185-192.

¹⁴² A.g.e., s.17.

¹⁴³ A.g.e., s.288.

¹⁴⁴ A.g.e., s.293.

verdiği güvenlik anlayışı ve konvansiyonel silahlanmayı teşvik den bir savunma stratejisi kabul edilmiştir.¹⁴⁵

1953 yılında Stalin'in ölmesi ve yerine geçen Kruşçev'in batı ile daha yumuşak ilişkiler kurması, İttifak içinde SSSCB ile yumuşak ilişkiler isteyen devletlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Fransa'nın, 1966 yılında İttifak'ın askeri kanadından ayrılması, ayrıca savunma harcamalarının giderek artan bir maliyet haline dönüşmesi gibi gelişmeler, iki Soğuk Savaş cephesinin arasındaki sert ve gergin durumun yerini diyalog ve yumuşama siyasetine bırakmasını sağlamıştır. Söz konusu durum Soğuk Savaş sürecinde önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çekilmesinin altında yatan sebep kendi nükleer silahını geliştirmek ve Amerika'nın boyunduruğundan kurtulmak istemesi olarak kıymetlendirilmiştir.¹⁴⁶ Fransa'nın ayrılmasından sonra 1966 yılında ABD'nin öncülüğünde, dördüncü stratejinin yazılmasına karar verilmiştir. İttifak'ın bir diğer Konsepti "Kuzey Atlantik İttifakı Bölgesi'nin Savunma Genel Konsepti-MC 14/3"¹⁴⁷ Savunma Planlama Komitesi (SPK)'nde imzalanarak Ocak 1968'de yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁸ Bu stratejinin iki özelliği "esneklik" ile "tırmanma" olup İttifak'a yapılacak bir saldırıya karşısında direkt müdafaa, kontrollü tırmanma ve nükleer karşılık şeklinde üç tür mukabele yetisi seçenklendirilmiştir.¹⁴⁹

1967-1981 yılları arasında dört zirve gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde İttifak'ın dayanışma, danışma ve aynı düşüncede olma araçlarını oldukça başarılı bir şekilde kullandığı görülmüştür. Bu yıllarda savunma harcamalarında olduğu gibi savunma stratejilerinde de bütünlüğün bozulmadığı görülmüştür. NATO'nun kuruluşunun yirmi beşinci yılına denk gelen, 1974 yılının Haziran ayında Brüksel Zirvesi'nde, onaylanan Ottawa Deklarasyonu'nda, Batı-Doğu teması ile nükleer silahlarda ulaşılan uluslararası dengenin ön plana çıktığı görülmüştür.¹⁵⁰ Daha sonrasında 1975 yılının

---

¹⁴⁵ Paul Henri Charles Spaak, "Final Communiqué", 1957, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17551.htm?, (erişim tarihi:27.12.2014).

¹⁴⁶ Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değişimi 1949-1999: Kuzey Atlantik örgütünden Avrupa Atlantik Güvenlik Örgütüne", Ankara Üniversitesi SBS Dergisi, sayı:60-3, s.70-108.

¹⁴⁷ Pedlow, paragraf 25.

¹⁴⁸ A.g.e., paragraf 26.

¹⁴⁹ A.g.e., s. 358.

¹⁵⁰ Joseph Luns, NATO-OTAN, "Final Communiqué", 23.10.2000, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c740618a.htm>, (erişim tarihi:27.12.2014).

Mayıs ayında Brüksel’de yapılan Zirve’de, NATO’nun sağladığı savunma, caydırma ve kolektif güvenlik kabiliyetinin, uluslararası güvenlik, barış ile “yumuşama” için esas oluşturduğu belirtilmiştir.¹⁵¹ Bir sonraki Londra Zirvesi ise Mayıs 1977 tarihinde icra edilmiş olup, NATO’nun savunma yeteneklerinin geliştirilmesi için uzun süreli savunma programlarının hazırlanması netleştirilmiştir.¹⁵² 30-31 Mayıs Washington Zirvesi’nde; VP’nin silahlanmayı devam ettirmesi sebebiyle NATO’nun bir yandan silahları bırakma ile güç kısıtlaması için faaliyet gösterirken öte yandan askerî kuvvetini giderek çoğaltmaya ve nükleer unsurlarını geliştirmesi sebebiyle, askeri kaynaklarında yüzde üçlük bir artışın yapılması öngörülmüştür.¹⁵³

1979-1985 yılları arasında Sovyetlerin Afganistan’a yaptığı harekât, Polonya’da baş gösteren ayrılıkçı hareketin bastırılmak istenmesi, özellikle Güney Amerika, Uzakdoğu ve Afrika’da Sovyet taraftarı idarecilerin yönetimlerde söz sahibi olduğu görülmüştür. Sovyetlerin Ortadoğu’da nüfuzunu artırmasıyla birlikte özellikle Akdeniz bölgesinde askerî gücünü giderek arttırması, Atlantik Konseyinin dikkatini çekmiştir. Bu oluşumları kendisine tehdit olarak algılamış ve NATO-SSCB ilişkileri tekrar gerilmeye başlamıştır. Tam bu zaman diliminde ilki Bonn’da öteki Brüksel’de olmak üzere iki önemli NATO Zirvesi icra edilmiştir. İspanya’nın İttifak’a katıldığı, 1982 yılında Bonn’da yapılan Zirve’de alınan kararlar Soğuk Savaş’ın bitirilmesi stratejisini netleştirmesi yönünden dikkat çekicidir. Zirve sonuç raporunda Amerika’nın Atlantik’in diğer tarafındaki stratejik silah araç, gereç ve askerî varlığının NATO’nun güvenliği için çok değerli olduğu vurgusu yapılmıştır. Devletlerin kendi bağımsızlıklarına tehdit olarak algıladıklarında, NATO’dan talep ettikleri takdirde her türlü yardımın yapılacağı belirtilmiştir.¹⁵⁴ 21 Kasım 1985 tarihinde Brüksel’de icra edilen Zirve’de, ABD Başkanı ile SSCB liderinin yapmış oldukları Viyana toplantısında silahların kontrolü konusunda elde edilen neticelerin NATO müttefiklerine aktarıldığı özel bir birleşim şeklinde yapılmıştır.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ NATO, “Final Communiqué”, 29.05.1975, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26923.htm?, (erişim tarihi:27.12.2014).

¹⁵² Ian Thomas, “The promise of alliance: NATO and the political imagination”, 1997, s.115-117.

¹⁵³ Brian Auten, “Carter's Conversion: The Hardening of American Defense Policy”, 2008, s.293.

¹⁵⁴ NATO, “Declaration of the Heads of State and Government”, 1982, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c820610a.htm>, (erişim tarihi:24.12.2014).

¹⁵⁵ Raymond Garthoff, “The Great Transition: American-Soviet Relations and the End of the Cold War”, 1994, ABD, s.178-179.

1988 yılında icra edilen Brüksel Zirvesi'nde, özellikle stratejik silahların yüzde elli oranında düşürülmesine yönelik olarak karar alınmış ve kısa menzilli nükleer silahlar için üst sınırın belirlenmesi ve karara bağlanması ifade edilmiştir.¹⁵⁶ Bir yıl sonra yine Brüksel'de icra edilen toplantıda AKKA'nın imzalanması ve "Açık Semalar Anlaşması" konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca "Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma Konusunda Kapsamlı Konsept" belgesi de imzalanmıştır.

2.1.2. 1991-2000 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler

Temmuz 1990 Londra'da yapılan Zirve'de Soğuk Savaş'ın son bulduğu ve bu tarihten itibaren yeni bir dönemin başladığının altı önemle çizilmiştir. İki Almanya'nın birleşmesinin Avrupa'da yaratılmak istenen birlik ve beraberliğe katkı sağlayacağı ve dolayısıyla NATO'yu güçlendireceği ve AKKA kapsamında yapılacak olan faaliyetlerin 1992 yılı miat verilerek yerine getirileceği ve NATO'nun değişen sürece uyum sağlaması için dönüştürülmesi gerektiği Zirve'de karara bağlanmıştır.

Zirve sonucunda Londra Deklarasyonu¹⁵⁷ yayımlanmıştır. Bahse konu deklarasyonla eski VP üyesi devletlerle yeni ilişkiler kurulması, İttifak'ın yeni durum ve gelecekte çıkabilecek olan sorun ve krizler ile başa çıkabilmesini sağlayacak yeni bir askeri strateji oluşturulması, AGİT¹⁵⁸'in krizler ve anlaşmazlıkları barışçıl biçimde çözülmesi, beklenmeyen bir saldırı ve büyük çapta bir taarruzu olanaksız kılmak adına, AKKA'dan ileriye götürme sorumluluğunun benimsenmesi, İttifak içerisinde dengeli bir güç dağılımı (askeri) sağlanarak, özellikle Avrupa'daki NATO gücünün artırılması ve bu kapsamda AGSK teşvik edilmesi amaçlanmıştır.¹⁵⁹

İttifak ile SSCB arasında ciddi gerginlikler yaratan olaylar yaşanırken, öte yandan da ilişkilerde zaman zaman yumuşama sinyallerinin verildiği gelişmeler olmuştur. Güven arttırmanın ön plana çıktığı 1980'li yılların sonları ile 1990'lı yılların

¹⁵⁶ Jane Sharp, "Striving for Military Stability in Europe", New York, 2006, s.20-29.

¹⁵⁷ 1990 Londra Deklarasyonu için bakınız: NATO, "London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance", <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, (erişim tarihi:27.12.2014).

¹⁵⁸ 19 Kasım 1990 tarihinde Paris'te yapılan AGİK (AGİT) Zirvesi'nde; "Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı" yayımlanmıştır. Zirve'de aynı zamanda 16 NATO üyesi ve 6 Varşova Paketi'ne üyesi, 22 ülke AKKA'yı imzalamışlardır.

¹⁵⁹ NATO, "NATO Handbook", NATO Office of Information and Press, Brüksel, 1998, s.71.

başlarında ilişkilerin yeni bir zemine oturtulabilmesi ancak, Berlin Duvarı'nın yıkılışı, VP ile SSCB'nin dağılmasıyla gerçekleşebilmiştir.¹⁶⁰

1990 ile 2000 yılları arasında Avrupa'nın güvenlik mimarisinin ve yeni dünya düzenine ilişkin olarak 7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma'da yapılan NATO Zirvesi'nde daha geniş kapsamlı bir güvenlik anlayışına geçilmiş ve yeni bir Stratejik Konsept benimsenmiştir. Zirve, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin askeri gücünün açıklığa, saydamlığa ve sivillerin denetimine açılmasına ve yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Roma'da belirlenen politika neticesinde BDT, Orta ve Doğu Avrupa devletleri ile ilişkilerde aktif bir döneme başlamıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ikili münasebetlerine önem veren İttifak, AGİT'in rolünü arttırmayı hedeflemiştir.¹⁶¹ İttifak üyesi devletlerin coğrafi pozisyonlarına ve büyüklüklerine bakılmaksızın bütün ülkelerin aynı özgürlük, işbirliği ve güvenlikten yararlanabileceği ve "Avrupa-Atlantik" oluşumunun temel güvenlik örgütü olabilmesi için "Yeni NATO Stratejisi" kabul edilmiştir.¹⁶² Bu stratejide, zenginleştirilmiş bir politik oluşumu, üyelerin askeri gücünün önemli ölçüde azaltılmasını ve yeniden yapılandırılmasını içeren geniş bir yaklaşımı öngörmektedir. İttifak'ın güvenlik siyaseti pek çok temel ilkesini doğrulayan Stratejik Konsept, geçmişten kökten bir ayrılış meydana getiren bazı yenilikleri kapsamıştır.¹⁶³ Stratejik Konsept daha önce yayımlanan NATO stratejilerinden farklılıklar göstermiştir. Her türlü çatışmayı inkâr ederken halka açık bir doküman olma niteliğindedir. Ayrıca esas hedef olarak bir taraftan NATO üyesi ülkelerin güvenliğini kolektif savunma vasıtasıyla korurken, diğer taraftan geçmiş düşmanları ile işbirliği ve ortaklık ilişkileri içerisinde Batı yakasında güvenliği gelişmesini sağlayarak bu yolla yaymayı amaçlamıştır. Bunun yanında nükleer güçlerin kullanılması istikrar ve barışın sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan nükleer güç minimum seviyeye düşürülmüştür.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ Pedlow, a.g.e., paragraf 34.

¹⁶¹ Hasret Çomak, Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları ve Türkiye, İstanbul, TASAM, 2005, s.60.

¹⁶² Paul Cornish, "A Strategic Concept for the Twenty-first Century", Defense Analysis, 1999, Cilt 15, Sayı.3, s.245-247.

¹⁶³ Çomak, a.g.e., s.64.

¹⁶⁴ Türkmen vd., a.g.m.

Brüksel’de 10-11 Ocak 1994 tarihinde icra edilmiştir. İcra edilen zirvede BİO Girişimi, KAİK’e ve AGİK üyelerine teklif edilmiştir. AB ve İttifak ile BAB ilişkileri de tanzim edilmiştir.¹⁶⁵

Paris’te 27 Mayıs 1997 tarihindeki Zirve’de, NATO-RF Daimi Müşterek Konseyini başlatan kurucu anlaşması onaylanmıştır. İttifak ile RF arasında, karşılıklı ilişkiler, işbirliği ve güvenliğe dair Kurucu Senet’i imzalayarak aralarındaki ortaklığı kurumsallaştırmışlardır. Bahse konu ilişkiyi ortak çıkarları temeline dayanarak geliştirmeyi taahhüt etmişler ve bu amaca ulaşmak için yeni bir tartışma alanı geliştirmişlerdir.¹⁶⁶

Madrid’de 7-8 Temmuz 1997 tarihindeki Zirve’de; NATO-Ukrayna Yoğunlaştırılmış Ortaklık Anlaşması onaylanarak, KAİK’in yerini alacak olan AAOK hükümet yöneticileri seviyesindeki ilk birleşimi yapılmıştır. İttifak’ın yeni yönetim kademesinin esasları oluşturulmuştur.¹⁶⁷

NATO’nun kuruluşunun ellinci yılı, 1999 yılının Nisan ayında Washington’da yapılan Zirve’de gerçekleştirilmiştir. Zirve’nin en önemli gündemini Çek Cumhuriyeti, Polonya ile Macaristan devletlerinin üyeliğe kabul edilmeleri oluşturmuştur. Zirve’de İttifak’ın yeni Stratejik Konsepti de güncelleştirilmiştir. Yeni Stratejik Konsept’te, savunma boyutunun yanında sosyal, siyasi, çevresel ve ekonomik, faktörlerin de önem kazandığı bir tanım benimsenmiştir. Soğuk Savaş sonrası önem kazanan tehditler (terörizm, etnik çatışmalar, insan hakları ihlalleri, siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik kırılganlıklar ve nükleer, biyolojik, kimyasal silahlar) için bir risk analizi yapılmıştır.¹⁶⁸ Bahse konu risk analizine karşılık dört tip görev tanımı yapılmıştır. Bunlar sırasıyla güvenlik (security), müzakere (consultation), caydırıcılık ve savunma (deterrence and defence), kriz yönetimi ve ortaklık (crisis management and partnership) olarak tanımlanmıştır.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ NATO, “NATO Handbook”, NATO Office of Information and Press, Brüksel, 2001, s.457.

¹⁶⁶ Jens Ringsmose ve Sten Rynning, “NATO's New Strategic Concept. A Comprehensive Assessment”, DIIS, Copenagen, 2011, s.184.

¹⁶⁷ The Complete Chart was distributed by Interfax-Ukraine, in English, 9 July 1997.

¹⁶⁸ Türkmen, vd., a.g.m..

¹⁶⁹ David Yost, “NATO’s Evolving Purposes and next Strategic Concept”, International Affairs, Cilt:86, Sayı:2, 2010, s.491.

İttifak'ın globalleşmesi, NATO'nun yeni global güvenlik vakalarıyla mücadelesini gerçekleştirecek kararlar ile güçlendirilmektedir. Bahse konu kararlar İttifak'ın Stratejik Konsept'lerinin kabul edilmesini de içinde barındırmaktadır. Bu yolla İttifak global güvenlik ortamına kendisini hazırlamak maksadıyla karargâh ve komuta düzenlemesi, işlevsel örgütlenme ve karar organları ile uygulayacağı konseptler açısından kendisini dönüştürmekte ve değiştirmektedir. Bu fonksiyonel çabalar neticesinde NATO, kolektif savunma örgütü niteliğinden çok kolektif güvenlik örgütü olarak evrilmiştir. Yirmi birinci yüzyılda NATO'nun zirvelerine baktığımızda 2002 Prag, 2004 İstanbul, 2006 Riga, 2012 Chicago Zirveleri, İttifak'ın global olması yolunda kararların verildiği zirvelerdir.¹⁷⁰ Bahsedilen zirvelerde ABD'nin takındığı tavır, İttifak'ın "kolektif savunma" örgütünden "kolektif güvenlik" örgütüne dönüşmesinin önünü açması bakımından da önemlidir.¹⁷¹

2.2. 21. Yüzyıldaki NATO'nun Stratejik Konseptleri ve Zirveleri

2.2.1.2001-2010 Dönemindeki Konseptler ve Zirveler

Buraya kadar yirminci yüzyılda NATO'nun doğuşundan yirmi birinci yüzyıla kadar ki safhada yapılan NATO Zirveleri ve bu zirvelerde belirlenen Stratejik Konseptler ele alınmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde yirmi birinci yüzyılda değişen ve dönüşen NATO'nun zirveleri ve Stratejik Konsept'lerindeki farklılıklar incelenecektir.

2.2.1.1. Prag Zirvesi ve Genişleme Kararı

9/11'den sonra yapılan ilk NATO Zirvesi 2002 yılında Prag'da icra edilmiş ve zirvenin en önemli gündem maddesi terör olmuştur. 9/11 sonrası uluslararası arenada, İttifak ABD'nin, terörle mücadelesindeki yerini ayırtmış ve yeni dönemde ABD, yüklenen yeni görev için gerekli dönüşümün yapılmasını Prag Zirvesi'nde aldığı

---

¹⁷⁰ Patrick Keller, "The Future of NATO: Between Overstretch and Irrelevance" American Foreign Policy Interests, Cilt:19, 2007, s.209.

¹⁷¹ Richard Rupp, "NATO 1949 and NATO 2000: From Collective Defense Toward Collective Security", Journal of Strategic Studies, Cilt:45, Sayı 3, 2000, s.154.

kararlarla netleştirmiştir.¹⁷² İttifak'ın; terörizmin getirdiği tehditlere karşı harekete geçmekte kararsız kalması veya imkân kabiliyetinin yetersiz olması durumunda ise ABD'nin güvenlik gündeminden kopma ve ABD'nin yardımı olmaksızın etkisiz bir örgüt olma riski ile karşı karşıya gelmiştir.¹⁷³

Bir dönüşüm zirvesi olarak tanımlanan Prag Zirvesi'nde ikinci genişleme kararı alınarak Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Letonya Romanya ve Slovakya'ya katılım daveti yapılmıştır.¹⁷⁴ Bu devletler 2004 yılında İstanbul'da yapılacak olan zirveye üye olarak dâhil olacaklardır. Prag Zirvesi'nde, ABD'nin isteği üzerine, "Prag Yetenek Taahhüdü" (Prague Capabilities Commitment-PCC)¹⁷⁵ onaylanmış ve belirli teknik konularda iyileştirici tedbirler belirlenerek kabul edilmiştir. İttifak'ın Avrupalı üyeleri uzun süredir savunma harcamalarını düşürmeye yönelik tedbirler almıştır. Son olarak Kosova askeri müdahalesinde daha detaylı bir şekilde görüldüğü üzere NATO/ABD imkânlarına bağımlı hale gelmiştir. 1990'lı yıllardan bu yana ABD, İttifak devletlerine askerî kapasitelerini artırmaları konusundaki söylemlerini yinelemiştir. Bu nedenle 1999 yılında yapılan Washington Zirvesi'nde "Savunma Yetenekleri Girişimi-SYG" başlatılmış fakat istenen netice alınamamıştır. Amerika'nın havadan ulaştırma ve ikmal faaliyetleri konularında kapasite geliştirilmesi ve terörizme karşı tedbir alınması konusundaki ısrarlı istekleri, İttifak'ın global bir örgüte dönüşme sürecinin bir parçası olarak önem arz etmektedir. "Yeteneklerin artırılması" konusunda Türkiye, ABD ile birlikte hareket ederek bahse konu kararı onamış ve yirmi beş alanda taahhüdü yerine getireceğini belirtmiştir. Zirve'de, Yetenekler Taahhüdü çerçevesinde Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) silahlara yönelik savunma birliği tertip edilmiş ve 2003 yılından itibaren operasyonel olarak görev yapmıştır. NATO, zirvede ayrıca, KİS'lerle mücadelenin artırılmasına yönelik tedbirlerin üzerinde durulmuş, NATO topraklarını, kuvvetlerini ve nüfusun yoğun olduğu bölgeleri füze tehdidinde

---

¹⁷² Tayyar Arı, "Yükselen Güç", İstanbul: MKM Yayıncılık, 2010, s.57.

¹⁷³ Christopher Bennett, "Combating terrorism", NATO Review, ilkbahar 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art2.html>, (erişim tarihi: 03.01.2015).

¹⁷⁴ Beril Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Stratejisi, YeniYüzyıl Yayınları, 2008, s.240.

¹⁷⁵ Prag 2002 NATO Zirvesi'nde İttifak liderleri bireysel ve toplu silahlı kuvvetlerinin operasyonel yeteneklerini geliştirmek için en üst düzeyde bir taahhüdü içermektedir. Detaylı bilgi için bakınız: NATO, "Prague Capabilities Commitment", http://www.nato.int/cps/ar/natohq/topics_50087.htm?, (erişim tarihi:01.01.2015).

karşı korumayı hedefleyen NATO Füze Savunması Sistemi'nin altyapısı oluşturulmuştur.¹⁷⁶

İttifak, Prag'da sadece savunmaya dayalı bir görev üstlenmek istemediğini dünyaya duyurmuş; terörizmle mücadele ile barışı koruma ve sağlama gibi yeni bir takım tehditlere karşı ihtiyaç duyulan dünyanın her yerinde görev alabilecek aktif bir örgüt olma arzusunu da belirtmiştir. İttifak, bu yeni vizyonu kapsamında gerçekleştirdiği yeni misyonunu ise ABD askeri gücüyle etkili bir işbirliği çerçevesinde sürdürmüştür.¹⁷⁷ İttifak, Prag Zirvesi'nde "Terörizme Karşı Savunma Konsepti" oluşturmuş ve BİO devletleriyle de "Ortaklık Eylem Planı" kabul etmiştir. Eylem Planı kapsamında; NATO üyeleri ve ortakları terörizme karşı eğitim, sınır güvenliği, istihbarat paylaşımı, tatbikat ve terörist saldırılara karşı koyma yeteneklerinin geliştirilmesi konularında işbirliği yapmayı ve düzenli danışma mekanizmaları kurmayı istemişlerdir.¹⁷⁸ İttifak, BİO'yu terörizm ile mücadelede bir olmazsa olmaz olarak belirlemiş ve diğer ülkelerle işbirliği yapmıştır. NATO üyeleri zirvede ayrıca, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ortamının Avrupa'nın güvenliğini doğrudan etkilediğinin altı çizilmiş, "Akdeniz Diyalogu" geliştirilmiş ve her türlü siyasi ve fiili destek sağlanmıştır.¹⁷⁹

2002 Prag Zirvesi'nde alınan karar uyarınca NRF benimsenmiştir. Bu kuvvet kara, hava ve deniz nevelerinden oluşan, İttifak'ın alacağı karar üzerine 5 gün içinde harekete geçebilecek şekilde hızlı hareket kabiliyetine sahip 20.000 kişilik bir askerî birlik olarak görev yapması planlanmıştır. Bahse konu kuvvet İttifak'ın görev alanı haricinde de görev alabilecek ve dünya üzerinde çıkacak tüm krizlere müdahale edecektir. Prag Zirvesi'nde, 2006 yılında operasyonel olarak görev yapması düşünülmüş, fakat daha öncesinde kurularak ilk olarak, ABD'de 2005 Eylül ayında meydana gelen Katrina kasırgası sırasında ve Pakistan'da Ekim 2005'te meydana gelen deprem sonrasında görev almıştır.

---

¹⁷⁶ Lord Robertson, "NATO'nun Dönüşümü", NATO Dergisi, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art1.html>, (erişim tarihi: 02.01.2015)

¹⁷⁷ Didem Yaman, "NATO'nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:2 No:7, 2006, s.41-53.

¹⁷⁸ Osman Yavuzalp, "Terörizmle Savaşta Ortaklarla İşbirliği", NATO Review, İlkbahar 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art3.html>, (erişim tarihi:10.01.2015).

¹⁷⁹ NATO, "Official Text: Prag Summit Declaration", 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (erişim tarihi:03.01.2015)

İttifak'ın oluşturduğu Mukabele Kuvvetine, kuruluşundan itibaren Türkiye oldukça istekli olarak görev almak istemiştir. Bu maksatla İstanbul konuşlu 3'üncü Kolordu Komutanlığının bu kuvvet için hazır bulundurulmasını teklif etmiştir. Bu teklif kabul görmüş ve bu komutanlık NATO içindeki karargâhlardan biri haline gelmiştir.

Prag Zirvesi'nde, 1999 yılında icra edilen Washington Zirvesi'nde 20 olan karargâh sayısı 11'e indirilmiş ve Napoli'de bulunan bir karargâh İzmir'e nakledilmiştir. Böylelikle İttifak karargâh sayısı %45 oranında düşürülerek NATO'nun yetenek ve etkinliğini artırılırken diğer taraftan da hantal personel yapısı revize edilmiştir. Böylelikle de İttifak komuta yapısındaki general/amiral kadro sayısını 145'ten 95'e düşürerek %35'e varan bir tasarruf sağlanmıştır.¹⁸⁰

2.2.1.2. İstanbul Zirvesi ve İstanbul İşbirliği Girişimi

Yeni katılanlarla üye sayısı 26'ya ulaşan İttifak, genişleme sürecinden sonraki ilk zirve toplantısı 28-29 Haziran 2004'te İstanbul'da icra edilmiştir. 2004 Zirvesine, AAOK üyesi 46 ülkenin yanı sıra Afganistan, Bosna-Hersek ve Sırbistan-Karadağ da misafir statüsüyle katılmışlardır. İttifak içinde yapısal değişikliklerin söz konusu olmadığı, üyelik dönüşümlerin kararlaştırılmadığı bu zirvede, özellikle Irak, Afganistan ve Ortadoğu konuları üzerinde durulmuştur. Zirvede alınan kararlar, Prag'da başlatılan dönüşüm sürecini daha da geliştirilerek İttifak'ın global rolünün giderek arttığını göstermiş ve NATO'nun siyasi alanlarındaki farklılaşan önceliklerini öngörmüştür.¹⁸¹

2004 yılı Mayıs ayında Ulusal Silahlanma Direktörleri'nce tertip edilen Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı'nda (Conference of National Armaments Directors-CNAD) ilk önceliğin güvenlik sorununun "terörizm" olduğu kararlaştırılmıştır. Bu konuyla mücadele için ise Terörizme Karşı Savunma Çalışma Programı'nı onaylayarak, terörizme karşı oluşturulan bahse konu Programı İstanbul Zirvesi'nde yürürlüğe koymuştur.¹⁸²

¹⁸⁰ NATO, "Defence Transformation", NATO Public Diplomacy Division, 2008, s.1-2.

¹⁸¹ Gülnur Aybet, "Yeni Bir Transatlantik Fikirbirliği", NATO Review, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (erişim tarihi:03.01.2015).

¹⁸² Yaman, a.g.m, s.42-53.

İstanbul Zirvesi'nde, eski Doğu Bloku ve eski Sovyet cumhuriyetlerinden 46 üyenin katıldığı AAOK toplantısı, NATO-Rusya Komisyonu (NATO-Russia Council NRC), NATO-Ukrayna Komisyonu (NATO-Ukraine Council-NUC) ve NATO'nun en üst karar organı olan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısı olmak üzere dört farklı toplantı icra edilmiştir. Düzenlenen NATO zirvesine, devlet kurul üyeleri ile basın kuruluşlarının yoğun olarak katıldığı, ortalama altı bin kişi iştirak etmiştir. Toplantılar kapsamında bir dizi “kamu diplomasisi” çalışmaları yürütülmüştür. Zirve'de gündemin önemli konu başlıkları ise ABD'nin dış politika tercihleri ile dönemin politik gelişmeleri olmuştur. İstanbul Zirvesi, İttifak içerisinde meydana gelen küçük krizlerin başında ABD'nin Fransa ile Almanya arasında Irak işgaline ilişkin görüş ayrılıkları ile gerilimli bir ortamda yapılmıştır. Bu krizin esas nedeni ABD'nin, İttifak'ı Irak'a sokmak istemesiyle başlamış olup özellikle Fransa ile meydana gelen anlaşmazlık ve Almanya'nın desteklemesiyle farklı bir boyuta ulaşmıştır.

Esasen zirve toplanmadan önce ABD, İttifak'ın gelecekteki yönüne ilişkin bir takım emareler sunmuştur. Bu da Zirve'nin İstanbul'da icra edilmesinin asıl nedenini barındırmıştır. İttifak'ın, Ortadoğu'ya yönelik genişleme kararını, bu bölgede yer alan tek üyesi Türkiye'de düzenleyerek buna zemin hazırlamıştır. Aynı Zirve'de NATO Genel Sekreteri, İttifak'ın Akdeniz ve Ortadoğu'daki ülkelere doğru genişleyeceğini açıklamıştır. Zirvede ele alınan konuların hemen hemen hepsinin gerek coğrafi alan, gerek konu olarak Türkiye ve çevresiyle bağlantılı oluşu dikkat çekici olmuştur. Bu zirve, Türkiye bakımından NATO ile Irak, Afganistan ve Körfez ülkeleri arasında bir düğüm noktası olma açısından tarihî bir şans olarak değerlendirilmiştir.

Zirve'de alınan kararlara bakıldığında İttifak'ın 90'lı yıllardan başlayan ve 2000'li yıllara doğru giderek belirginleşen değişim sürecini somut olarak yansıtmaktadır. Öncelikle NATO, 1996'dan bu yana Bosna'da yürüttüğü SFOR görevini, Berlin Artı¹⁸³ anlaşmaları uyarınca AB'ye bırakmıştır. Diğer taraftan ABD'nin yönünü Orta Asya ve Ortadoğu'ya yönelttiği bir ortamda İttifak'ı, Avrupa'da önemli bir askerî gücü buldurmaya iten neden, bu görevlerle uğraşmasını gereksiz

---

¹⁸³ 16 Aralık 2002'de AB ile NATO arasında yapılan bir takım anlaşmalardır. Bu anlaşmalar, NATO'nun 1999 Washington zirvesinin sonuç bildirgesine uygun olarak düzenlenmiştir. Anlaşmalara göre AB, kendi barış gücü operasyonlarında NATO'nun varlıklarından istifade edebilecektir. “Berlin Artı” için bakınız: Martin Reichard, “The EU-NATO Relationship: A Legal and Political Perspective”, Ashgate Publishing, Ltd., 2013, s.10-19.

bulması olmuştur. Bunun yanı sıra ABD, kendisine gerekli olan Afganistan ve Irak operasyonlarına önem verirken bu coğrafyalarda yeterli sayıda askeri güç bulundurmada zorlanmıştır.

İttifak'a yeni katılan üyeler ve genişleme konusunda ise NATO, "Açık kapı" politikasını devam ettireceğini ve genişlemenin bu katılan 7 yeni üyeyle sınırlı kalmayacağı özellikle belirtilmiştir. Bu kapsamda; Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya Cumhuriyetine üyeliğe dâhil olma yönünde kapı aralanmıştır. Arnavutluk ile Hırvatistan 2008 Bükreş Zirvesi'nde İttifak'a dâhil olacakken, Yunanistan'ın vetosu nedeniyle Makedonya Cumhuriyeti'nin üyeliği hala onaylanmamıştır. İstanbul Zirvesi'nin dikkat çeken sonuçlarından bir diğeri ise İttifak'ın Orta Asya ve Kafkasya'ya doğru genişlemek istemesi ve bu bölgelerdeki ortaklarla ilişkilerin geliştirilmesine yönelik karar verilmesidir. Bu nedenle bu coğrafyaya Özel Temsilci belirlenmesi ve bölgede görev yapacak irtibat personeli atanması olmuştur.¹⁸⁴ Bu adım İttifak'ı 1994 yılında başlatılan BİO programının gelişim göstermesi adına olumlu bir adım olarak algılanmıştır.

Zirve'nin dikkat çeken tarafı, ABD'nin hem Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) projesini hem de Irak işgalini başlattığı zamana denk gelmesi bakımından manidardır. ABD'nin bu girişimleri ve direktmeleri nedeniyle NATO'nun, eğitim ve danışma faaliyetleri yoluyla Irak ve Körfez ülkeleriyle direk işbirliğine gidilmiştir.

Irak'ta 2004 yılında farklı bölge ve görevlerde on yedi İttifak üyesi askerleri mevcuttur. Fakat ABD, İttifak'ın özellikle belirli bölgelerin kontrolünü üstlenmesini ve NATO'nun daha fazla personel göndermesini beklemiştir. Başından beri Fransa ve Almanya bu duruma karşı çıkmaktadır. İki ülke, düzenin sağlanamadığı durumlarda İttifak'ın Irak'taki işgale sağlayabileceği yardımın sınırlı kalacağını söylemişlerdir. Bunun yanında Almanya ve Fransa, ABD'nin bölgede başarısız olması durumunda bu başarısızlığın sonucunun İttifak'a da mal edileceğini savunmaktadırlar. İttifak'tan Irak'a personel gönderilmesine ilişkin bir kararın verilmeyeceğini anlayan ABD, simgesel olarak İttifak güçlerini Irak'a yerleştirerek, NATO'nun etki sahasını genişletmeyi planlamıştır. Bu durumu fark eden Fransa, Irak'ta İttifak bayrağı görmek

---

¹⁸⁴ Richard Weitz, "Towards A New Turkey-NATO Partnership In Central Asia", Turkish Policy Quarterly, Vol.5, No:2, İngiltere, 2006, s.122-131.

istemediğini belirtmiştir.¹⁸⁵ Bu durumu kendi lehine çevirmek isteyen ABD bir risk olarak, Irak'ın egemenliğini, göstermelik de olsa, Irak yönetimine vermiştir. Böylece İttifak'ın Irak Geçici Yönetimi'nce NATO'nun bölgeye davet edilmesinin önünde herhangi bir engel kalmamıştır. Neticede ABD, BMGK'nın 1546 sayılı kararına istinaden hem Irak hükümetine hem de BM geçerlilik arayışını devam ettirmiş ve Irak'a direk savaşan İttifak gücünü yerleştiremese de, İttifak'ın danışma ve eğitim amacıyla Irak'a konuşlandırmıştır. 2004 yılının Aralık ayında Irak'ta Hollanda'nın liderliğinde İttifak Eğitim Misyonu oluşturulmuştur. Misyonda ilk etapta 60 subay görev almış daha sonra bu sayı 300'e kadar arttırılmıştır.

İttifak'ın, Irak'ta görev yapmasına Türkiye genelde olumlu bakmış, Ortadoğu'ya genişlemek isteyen İttifak'ın kendisine daha fazla ihtiyaç duyacağını, böylelikle Türkiye'nin İttifak içindeki durumunu ve ehemmiyetini arttıracığını değerlendirmiştir. Bu maksatla Türkiye, İttifak'ın Irak'taki eğitim görevine 2 subayla dâhil olmuştur. Bunun yanında 110'un üzerinde Iraklı subaya Türkiye'de eğitim imkânı sağlanmıştır.

İttifak'ın ABD liderliğinde Ortadoğu'ya açılması çabasının bir diğer aşaması ise Zirve'de gündeme getirilen İstanbul İşbirliği Girişimi (İİG)'dir. Bu programla, Ortadoğu coğrafyasında ve özellikle Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)'nde bulunan devletlerle işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn Katar ve Kuveyt gibi ABD'ye sempati duyan devletlere öncelik verilmiştir.¹⁸⁶

İttifak'ın 1994 yılında oluşturduğu ve Cezayir, Fas, İsrail, Mısır, Moritanya, Ürdün ve Tunus gibi ülkelerle işbirliğini öngören “Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu” beklenen hız ve yoğunlukta yürütülemediği. İstanbul Zirvesi'nde, “Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu” sürecine de hız verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu maksatla, İttifak ile Diyalog devletleri askeri gücü arasında işbirliği, terörizme karşı mücadele, sınır güvenliği gibi konularda Bireysel İşbirliği Programları oluşturulmuştur.¹⁸⁷ Ayrıca NATO'nun, 9/11 saldırılarının hemen sonrasında Ekim 2001'de, Akdeniz'de

---

¹⁸⁵ Voice Of America, “NATO Promises to Train Iraqi Forces, Details to Be Worked Out”, http://www.defense-aerospace.com/articles-view/feature/5/41423/istanbul-nato-summit-wrap_up.html, Voice of America news, 2004, (erişim tarihi:23.02.2015).

¹⁸⁶ Sieglinde Gstöhl, Erwan Lannon, “The Neighbours of the European Union's Neighbours: Diplomatic and Geopolitical Dimensions beyond the European”, Ashgate Publishing, İngiltere, 2015, s.102-103.

¹⁸⁷ NATO, “NATO Mediterranean Dialogue”, 2015 http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?, (erişim tarihi:24.02.2015).

terörizmle mücadele kapsamında “Aktif Çaba Operasyonu”nu (Operation Active Endeavor) kararı alınmıştır. İttifak bünyesinde yer alan savaş gemileri bu tarihten itibaren Akdeniz’deki askeri ve sivil deniz taşımacılığını denetlemiştir. İttifak 2003 yılında bu program çerçevesinde Akdeniz’i ve Cebelitarık Boğazı ile koruma isteyen üye ülkelerin gemilerini de dâhil etmiştir.

Akdeniz Diyalogu, Aktif Çaba Operasyonu ve İİG ile başlayan Körfez ülkeleriyle işbirliği faaliyetleri, İttifak’a Yemen’den Cebelitarık Boğaz’ına kadar olan bölgeye hâkim olma fırsatını yaratmıştır.

Türkiye hem Zirve’ye ev sahipliği yapması hem de kendisini Akdeniz ve Ortadoğu ülkesi olarak tanımlamasından dolayı başından itibaren “Akdeniz Diyalogu”na destek vermiştir. İİG kapsamında Türkiye, bu ülkelerle İttifak kapsamında geliştirilen ilişkiler ve askerî alandaki görüşmeleri ikili anlaşmalar takip etmiştir. BİO Eğitim Merkezi’nin “Akdeniz Diyalogu” devletlerince de kullanılmasına aracı olmuştur. Bu kapsamda Bahreyn, Fas ve Ürdün ile İttifak arasında önemli bir temas noktası olmuştur.¹⁸⁸

Türkiye NATO kapsamında Aktif Çaba Operasyonunda yer alarak destek vermiştir. Sürekli olarak bir savaş gemisini operasyonda tutmuş, bir gemiyi de çağrıldığında görev alacak şekilde bekletmiştir. Operasyona farklı zamanlarda denizaltı desteği de vermiştir. Operasyona Türkiye, Aksaz (Marmaris) deniz üssünü de bulunan gemileri ile katılmıştır.

2.2.1.3. Brüksel Zirvesi ve Ukrayna Temasları

Brüksel’de 22 Şubat 2005 tarihinde Hükümet ve Devlet Başkanlarının katılımıyla Zirve Toplantısı icra edilmiştir. Zirve kapsamında Amerika-Avrupa ilişkileri kapsamında NATO-AB temasları, İttifak liderliğinde Afganistan’da yürütülen ISAF operasyonu, seçim sonrası Irak’ta gelişmeler ve İttifak’ın Irak askeri gücüne verilen eğitim yardımı görüşülmüştür. Bunun yanında NATO’nun Emanet Fonu bilimsel çalışma tasarıları, Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen gelişmeler, Akdeniz Diyalogu’nun geliştirilmesi ve İİG kapsamında alınan kararların uygulamaya

---

¹⁸⁸ NATO, “Akdeniz ve Büyük Ortadoğu’ya Açılmak”, NATO Review, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html>, (erişim tarihi:25.02.2015).

koymaya yönelik çalışmalar gözden geçirilmiştir. Ayrıca İttifak-Ukrayna Komisyonu Toplantısı'nda, Ukrayna Cumhurbaşkanı Yuşçenko İttifak önderleriyle bir araya geldiği ilk toplantı olması nedeniyle önemlidir.¹⁸⁹ Zirve'de, İttifak ile Ukrayna arasındaki temasların geliştirilmesine ilişkin konular görüşülmüştür.

Brüksel'de yapılan toplantıda devlet başkanları, İttifak'ın global görevine güç kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ülke liderleri tarafından uluslararası ilişkilerin devamlılığının ortak savunmaya dayalı olduğunun altı çizilmiştir. 26 üyeli İttifak'ın güvenlik problemleri karşısında tek yumruk olmasına yönelik sorumlulukları ile demokrasi, insan hakları, bağımsız ve hukuk devleti olması gibi ortak özellikleri konusunda NATO bünyesinde hem fikir olmuşlardır.¹⁹⁰

Zirve'de, aynı dönemde Irak'ta yapılan seçimlerde Iraklıların cesaret göstererek kendi geleceklerini kendilerinin şekillendirdiği üzerinde önemle durulmuştur. Irak'ın egemenliği, birlik ve beraberliğinin yanında toprak bütünlüğü konusunda tekrar teyit edilmiştir. NATO'nun kapsayıcı demokrasi ve güvenli bir ulus inşa etme çabalarından söz edilerek, yeni seçilen hükümetin destekleneceği taahhüt edilmiştir. BMGK Kararı 1546 ile uyumlu olarak, 26 üye ülkenin istikrarın devamlılığı ve vatandaşların güvenliği için sorumluluk alma zamanının geldiği ve bu konun vakit kaybetmeden yapılarak, Irak güvenlik güçlerine eğitim desteği verileceği belirtilmiştir. Brüksel'deki İttifak toplantısına ABD Başkanı Bush'un da istediği Irak'a yardım sonucunun çıkması, gerilen Atlantik ötesi ilişkilerinin yumuşamasını sağlamıştır.¹⁹¹ Bush'un bu konudaki beklentisine cevap veren İttifak devletleri, Iraklı güvenlik güçlerinin eğitimine verilen yardımın artarak devamına karar vermişlerdir. Fakat Avrupa ile ABD temaslarının düzeyini değiştirmeyi veya İttifak'ın bazı gelişim atılımlarının yapılmasını bu aşamada değinmemiştir. Bunun yanı sıra Avrupalı üyeler İttifak'ta daha fazla söz sahibi olunması gibi bir konu üzerinde yoğunlaşırken, ABD Başkanı'nın kendi öncelikleri arasında böyle bir konu yer almamıştır.

Zirve'de ayrıca Afganistan'ın istikrarlı, demokratik ve çok çeşitli etnik yapıları bir devlet inşa etmede önemli bir dönemeçten geçildiği belirtilmiştir. Afgan hükümetine

---

¹⁸⁹ Sinan Oğan, "Turuncu Devrimler", Birharf Yayınları, 2004, İstanbul, s.251-253.

¹⁹⁰ Stanley R. Sloan, "NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Community", Rowman & Littlefield, ABD, 2005, s.231-233.

¹⁹¹ NATO, "NATO leaders express unity on Iraq, reaffirm values" NATO Update, 2005, <http://www.nato.int/docu/update/2005/02-february/e0222a.htm>, (erişim tarihi: 16.02.2015).

destek olarak, NATO'nun Afganistan'ın batısında bulunan bölgelerde ISAF operasyonlarının genişleyerek devam ettiği ve yapılacak olan Ulusal Parlamento seçimleri için NATO'nun ek kuvvet sağlayacağı bildirilmiştir. NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü Sonsuz Özgürlük Operasyonu ile ülkenin genelinde bir takım işbirliği ve koordinasyonlar gerçekleştireceği ve bir sinerji yaratılarak topluma uygulanacağı üzerinde de durulmuştur.

Zirvenin önemseydiği bir başka konu da Balkanlar'daki istikrarın sağlanmasına ilişkin alınan kararlar olmuştur. Özellikle bu bölgenin geleceğine yönelik atılması gereken adımlar görüşülmüştür. Bu bağlamda NATO'nun, Kosova'daki güçlü varlığını sürdürmeyi ve çok kültürlü ve etnik, huzurlu ve müreffeh bir toplum inşa edilmesine yönelik BM önderliğindeki siyasi sürece katkıda bulunacağı bildirilmiştir.

Brüksel'de Akdeniz Diyalogu ve İİG görüşmelerinin artırılması ile Akdeniz ve Ortadoğu ülkeleriyle ortak güvenlik endişelerinin karşılıklı yarar ilişkileri ve işbirliği ile ortadan kaldırılacağı ve bu görüşmelerin geliştirilmesinde etkili araç olarak kullanılacağından söz edilmiştir. NATO'nun İsrail ve Filistin arasındaki diyaloglarında olumlu gelişmeler elde edilmesine yönelik girişimler yapılacağı ve bu girişimlerden fayda sağlanacağına beklendiği belirtilmiştir.

NATO'nun AB ile stratejik ortaklığının daha da geliştirilmesi niyetinin altı çizilmiş, güçlü bir AB'nin ortak güvenliğe daha fazla katkı sağlayacağı konusunda hem fikir olunmuştur. BM ve NATO'nun ortak çabalarının diğer uluslararası örgütlerle işbirliğinin artırılması gerektiğine karar verilmiştir. NATO-RF Konseyi çerçevesinde, RF ile yakın ilişkiler kurarak çalışmaya devam etme kararı alınmıştır.

Zirvede son olarak terörle mücadele kapsamında tüm güvenlik tedbirlerinin gözden geçirilerek güçlendirilmesine ve Avrupa-Atlantik bölgesinde ve ötesinde barış ve istikrarın inşa edilmesine karar verilmiştir. NATO'nun ortak güvenlik tehditlerine karşı İttifak'ın sahip olduğu yeteneklerin geliştirilerek kullanılmasına ve Atlantik bölgesine yönelik güvenlik forumuna danışmanlık için gerekli olan tedbirlerin pekiştirilmesi gerektiği sonuç raporunda belirtilmiştir. Müttefikler arasında stratejik ve politik danışmanlık ve koordinasyon forumu olarak NATO'nun rolünün güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır.

2.2.1.4. Riga Zirvesi ve Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi

28-29 Kasım 2006'da Letonya'nın Başkenti Riga'da icra edilen NATO Zirvesi, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden bir ülkede yapılması dolayısıyla diğer zirvelerden farklıdır.¹⁹² RF tarafından yakından takip edilen Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyelikleri konusu zirvenin gündeminde bulunmamasına rağmen, RF, Zirve'yi çok dikkatle izlemiştir. Toplantı öncesi Gürcistan ile Ukrayna'nın üyelik sürecinin başlatılacağına dair münazaralar RF'nin zirveye duyduğu ilgiyi artıran en önemli faktördür. Fakat Ukrayna'da RF sempatzanı ve İttifak'a negatif bakan Viktor Yanukoviç'in Başbakan seçilmesiyle birlikte Ukrayna, İttifak'a üyelik sürecini bu noktada dondurmıştır. Gürcistan'ın ise gerek ayrılıkçı bölgeler gibi sorunlarla boğuşması, gerekse RF ile arasının gergin olması nedeniyle NATO bu ülkeye karşı temkinli yaklaşımını bu zirvede hissettirmiştir.

Riga Zirvesi'nde İttifak'ın genişlemesi gündeme gelmesede, RF'yi yakından ilgilendiren enerji güvenliği konusunda bir konferans icra edilmiştir. Konferansın sonunda enerji tedarikçilerinin İttifak üyesi olan bir ülkeye gaz vermemesi halinde, birlikte hareket edilmesi önerisi konuşulmuştur. Bu önerinin halen RF ile enerji konusunda problem yaşayan Baltık ülkeleri ve Polonya tarafından gündeme getirildiği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, İttifak'ın Riga Zirvesi ile hemen hemen aynı tarihlerde Belarus'un başkenti Minsk'te icra edilen BDT Zirvesi, RF'nin İttifak'a tepkisini göstermesi bakımından önemlidir. BDT Zirvesinin esas gündemlerinden biri ortak savunma sisteminin geliştirilmesi olmuştur. Öte yandan BDT Zirvesi RF'nin kaygılarının neticesinde, ortak güvenliği esas alan bir toplantı icra etmiştir.

İttifak askeri gücünü aktif olarak sürdürmektedir. Ama bu aktivasyon NATO için ileriki dönemlerin güvenliği, aktif olarak krizlerin engellenmesi, birleştirilmiş askerî/sivil olağanüstü hal yönetimleri, kriz ertesi tekrar inşa ile barışı koruma faaliyetleri yardımıyla oluşturulacaktır. Ayrıca bölgesel ve uluslararası birlikteliklerle çalışma ortaklığı ile öncelikli olarak kamuoyunun katılımına ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu sebepler nedeniyle Riga'da icra edilen zirvede "Kapsamlı Yaklaşım Stratejisi"

---

¹⁹² Graeme P. Herd ve John Kriendler, "Understanding NATO in the 21st Century: Alliance Strategies, Security and Global Governance", Routledge, ABD, 2012, s.6-22.

imzalanmıştır.¹⁹³ Söz konusu bakış açısı İttifak'ın operasyonlarının askeri planlamasına bütün askeri ve sivil boyutların dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. İttifak'ın sivil kabiliyetlerinin olmaması nedeniyle sivil oyuncular ile diğer milletlerarası örgütlerle işbirliği yolu kabul görmüştür.¹⁹⁴

İttifak Riga Zirvesi'nde; hem BM Genel Sekreteri tarafından önerilen "Medeniyetler İttifakı"na, hem de Amerika'nın önerdiği BOP'un alt başlığı olan "Gelecek Forumu"na destek vermiştir.

Riga Zirvesi'nde Amerika'nın Afganistan ile ilgili tasarısı kabul görmeyerek ciddi bir fikir ayrılığı yaşanmasına neden olmuştur. Genişleme konusunda ise; Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya'nın 2008 yılında İttifaka katılacak olması, Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek'in BİO'ya dâhil edilmesi, Ukrayna ve Gürcistan'ın 2010 yılına İttifak'a katılıp katılmamasına ilişkin takvimin oluşturulması konuları üzerinde durulmuştur.¹⁹⁵

2.2.1.5. Bükreş Zirvesi ve Üyelik Eylem Planı

2-4 Nisan 2008 tarihinde Romanya'nın başkenti Bükreş'te, icra edilen zirvede; yeni bir stratejik belgenin düzenlenmesinden çok, Afganistan'daki istikrarsızlığının nedenleri ile yapılması gerekenler hakkındaki durum görüşülmüştür. Afganistan'da yürütülmekte olan harekâtla ilgili bilinmeyenlerin ortadan kaldırılması, Arnavutluk, Makedonya ve Hırvatistan'ın İttifak'a üyelik durumlarının dönemin ABD Başkanı G.W. Bush'un teklifi üzerine Ukrayna ve Gürcistan'ın MAP'a dâhil edilmesi konuları ele alınmıştır.¹⁹⁶

Ukrayna ve Gürcistan ise kendilerini üyeliğe hazır hale getirecek Üyelik Eylem Planı'na dâhil edilmemiş, ancak iki ülkeye üye olacaklarına ilişkin teminat bildirilmiştir. Zirve sırasında yapılan, RF Devlet Başkanı'nın da hazır bulunduğu NATO-RF Konseyi oturumunda ABD'nin konu ile ilgili tüm direnmesine rağmen

¹⁹³ NATO, "Riga Summit Declaration", NATO Press Releases, 2009, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (erişim tarihi:02.02.2015).

¹⁹⁴ Eva Gross vd., "Preventing Conflict, Managing Crisis: European and American Perspectives", Washington DC, Center for Transatlantic Relations, 2011, s.38.

¹⁹⁵ Paul Savereux, "Kapsamlı Siyasi Yönerge: Bir Başlangıç", NATO Review, İlkbahar 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issuel/turkish/art2.html>, (erişim tarihi:04.02.2015).

¹⁹⁶ Paul Gallis, The NATO Summit at Bucharest 2008 CRS Report for Congress, RS22847, 2008.

Gürcistan ve Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planı'na dâhil edilmemesi, RF'nin rahatlamasını sağlamıştır.¹⁹⁷ Aynı zamanda bahse konu zirvede Fransa'nın İttifak'ın askeri gücüne katılacağı kararı da alınmıştır.¹⁹⁸ Bu da zirvenin önemli başlıklarından biri olmuştur.

Zirvede, NATO'nun global rolüne ve 9/11 sonrası ABD ekseninde değişen görev tanımı çerçevesinde genişlemeye ilişkin politikalar da münazara edilmiş olup bu konu ciddi bir şekilde yer almıştır. İttifak'ın edindiği global jandarma kimliği ile alan harekâtlarındaki NATO gereksinimleri için, NATO'ya Ortaklık Projeleri yetersiz kalmış, SSCB'den ayrılan Doğu Avrupa Devletleri ise stratejik manada İttifak'a yeterince yarar sağlayamamışlardır. Bu nedenle Bükreş'teki zirvede NATO'nun global anlamda stratejik birliktelikler oluşturması ele alınmıştır. Son asırda meydana gelen tehdit algılamaları ele alındığında, İttifak'ın oluşturmak istediği global stratejik işbirliği kapsamında Ortadoğu bölgesi ön plana çıkmıştır. İttifak'ın global olarak krizlerin odak noktası olarak gördüğü bahse konu coğrafya da, harekâtlar yapabilmesi adına bu bölgeye yakın devletlerle işbirliğine girmesi gerekliliği hâsıl olmuştur. Zirvede Ortadoğu Bölgesi'nin yanında Kafkasya ile Asya devletleri ile ilgili işbirliği ve diyalog görüşmelerine ivme kazandırılması da gündeme gelmiştir.¹⁹⁹ Diğer taraftan Arnavutluk ve Hırvatistan'ın aday üyelik faaliyetleri için gösterdikleri çabalar ve kamuoyunun desteği esas alınarak başlatılmasına karar verilmiştir.²⁰⁰

Bükreş'te yapılan toplantının önemli gündeminden biri de Afganistan olmuştur. Seçimle başta bulunan hükümet terör tehdidinden insan haklarına saygılı, özgür, kalıcı, istikrarlı, güvenli, müreffeh ve demokratik bir devlet inşa etme hedefini belirlemiş ve NATO'dan bu konuda destek istemiştir. Afganistan, İttifak'ın en önemli önceliklerinden biridir. NATO, uluslararası güvenliğin Afganistan'ın istikrarı ve geleceğine bağlı olduğunu, 9/11 trajik olayından sonra tanımıştır. Afganistan'da NATO'nun varlığı, Afgan Hükümeti'nin isteği ve BM görevlendirilmesiyle olmuştur.

---

¹⁹⁷ İlyas Kamalov, "Putin'in 'Son' Zirvesi ve Rusya-NATO İlişkileri", 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2116&kat2=1>, (erişim tarihi:02.01.2015).

¹⁹⁸ SAE, "Kritik NATO Zirvesi ve Türkiye'nin Artan Önemi", Güvenlik Siyaseti, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.1-7.

¹⁹⁹ Abeer Bassiouny RADWAN, "After Bucharest: Creating a Global NATO", Global Politics, 2009, <http://www.global-politics.co.uk/Issue%207/NATO.htm>, (erişim tarihi:05.02.2015).

²⁰⁰ NATO, "Bucharest Summit Declaration", 2008, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (erişim tarihi:03.02.2015).

Zirvede Afganistan ile ilgili yardım kararları alınmış olup bu kararlar kapsamında Afganistan'da görev yapacak firmaların uzun vadeli taahhütte bulunmaları, Afganistan'da İttifak'tan liderlik ve sorumluluk için arttırılmış destek ihtiyacı, belirtilmiştir. Bunun yanı sıra sivil ve askeri çabaları bir araya getirerek uluslararası toplum tarafından kapsamlı bir yaklaşım isteği ve Afganistan'ın komşuları ile iyi ilişkiler kurması ve özellikle Pakistan ile işbirliği ve katılımın arttırılması hedeflenmiştir.

2.2.1.6. Strazburg-Kehl Zirvesi ve Güvenlik Deklarasyonu

NATO'nun 60'ncı kuruluş yıldönümüne gelen 3-4 Nisan 2009 tarihinde Fransa ile Almanya bu zirveye birlikte ev sahipliği yapmışlardır. Almanya'nın Kehl ve Fransa'nın Strazburg şehirlerinde icra edilen Zirve, sadece tarihsel yönden değil aynı zamanda kararlarıyla da çok konuşulmuştur. Afganistan, İttifak'ın yeni sekreterinin belirlenmesi, Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına geri gelişi ve Stratejik Konsept konuları ön plana çıkmıştır. Kosova'daki son gelişmeler ve KFOR'un yapısı, İttifak'ın Balkan Siyaseti, NATO'nun dönüşümü ile karargâh değişiklikleri ise zirvenin diğer önemli konu başlıklarıdır.²⁰¹

Strazburg-Kehl Zirvesinde İttifak'ın Genel Sekreterlik görevini yerine getiren Jaap de Hoop Scheffer 31 Temmuz 2009 tarihinde görev süresi dolmuştur. Yeni seçilecek Genel Sekreterlik görevine dönemin Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen aday gösterilmiş olup alınan kararla bu göreve getirilmiştir. Seçimler sırasında Türkiye bugüne kadar önemli bir sorun çıkarmamıştır. Fakat yeni Genel Sekreter Rasmussen'in göreve getirilmesi, Türkiye açısından sıkıntıya neden olmuştur. Bunun esas iki nedeni mevcuttur. Birincisi, Rasmussen'in Danimarka'nın Başbakanı iken meydana gelen karikatür krizi ve özellikle Müslüman devletler ve toplumlarında meydana gelen negatif imajı, diğeri ise Türkiye'nin bölücü terör örgütünün propaganda silahı olan Roj TV'nin, Türkiye'nin tüm girişimlerine karşın kapatılmamasıdır. Bunların yanında Danimarka'nın, Ankara'ya yönelik AB üyeliğine

---

²⁰¹ NATO, "NATO 60 yaşında: ileriye giden yol", NATO Dergisi, Sayı.2, 2009.

karşı almış olduğu negatif tavır da Türkiye'nin seçimlerdeki gönülsüzlüğünün nedeni olarak algılanmıştır.²⁰²

Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüş kararı tüm üye devletler tarafından memnuniyetle karşılanmış ve zirve sonuç bildirisinde özellikle belirtilmiştir. Fransa'nın İttifak'ın askeri kanadına dönmesinin altında NATO'yu kendi çıkarlarına uygun olarak aktif olarak kullanmayı düşünmesi ve daha geniş bir yelpaze de askeri olarak hareket etme arzusu ağır basmaktadır. Diğer taraftan Fransa'nın ABD ile İttifak'a geri gelmesi karşılığında pazarlık yaparak NATO'nun askeri gücünde görev yapacağı önemli komuta kadroları ile Avrupa'da bir özerklik arayışına girdiği görülmüştür. Bu pazarlık kapsamında ABD'nin, AGSP'ye daha fazla yardım etmesi de eklenmiştir. Bunun yanında İttifak'ın bünyesinden dışlandığı SPK ve Nükleer Planlama Grubu (NPG)'na da dönerek bu yolların kapatılmasının da önünü engellemiştir. İttifak'a her daim ilgi gösteren ABD, Obama hükümeti ile Fransa'yı da NATO'nun askeri gücüne dâhil ederek daha aktif bir işbirliği geliştirme konusunda muvaffak olmuştur.

NATO'ya katılım protokollerine ilişkin kabul süreleri toplantı öncesi bitirilen Arnavutluk ve Hırvatistan, zirve görüşmeleri esnasında resmi olarak İttifak'a üye olmuşlardır. Arnavutluk ve Hırvatistan'ın, askeri alanda ve demokrasi konularındaki istekli ve başarılı reformları ile NATO standartlarına ulaşabilmek amacıyla çok çalıştıkları görülmüştür. Bu amaçla Hırvatistan, 2003 yılından itibaren KFOR ve ISAF görevleri gibi, İttifak'ın önderliğindeki askeri müdahalelere dâhil olmuştur. 2007 yılında NATO, Hırvatistan'da bir askeri tatbikat icra etmiştir. Bahse konu tatbikat, İttifak üyesi olmayan bir ülkede tertip edilen, ilk faaliyet olması nedeniyle önemlidir. Durum Arnavutluk içinde farklı değildir. Arnavutluk, İttifak üyeliğini en önemli öncelikleri olarak belirlemiştir. Üyelik konusu 1990'lı yıllardan bu yana devletin politik gündemi üzerinde fikir birliği sağlanan çok nadir konulardan biri olmuştur. Arnavutluk bu kapsamda 1996 yılından bu yana çeşitli görevlerde 3300 civarında Arnavut askeri personeliyle farklı İttifak askeri müdahalelerini de desteklemiştir. Arnavut askeri kuvvetleri, Bosna'da SFOR önderliğindeki barışı koruma kuvvetine,

---

²⁰² Armağan Kuloğlu, "NATO'nun Yeni Genel Sekreteri Rasmussen", <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/kuloglu1.pdf>, (erişim tarihi:05.02.2015).

Afganistan'daki ISAF görev gücüne ve Irak'ta ABD koalisyonun önderliğindeki görevlerde önemli misyonlar almıştır.

Zirve toplantısında, enerji güvenliğinin öncelikli konulardan biri olduğu vurgulanmıştır. Toplantıda ayrıca 2009 yılının Ocak ayında RF'den Batı'ya verilen doğalgazın kesildiği, müttefiklerden bazılarının önemli ölçüde bundan etkilediği görülmüştür. Söz konusu nedenle de güvenilir ve düzenli enerji arzı ile enerji kaynaklarının çeşitliliğinin arttırmasının çok ciddi önem de arzettiğinin altı çizilmiştir. İttifak'ın enerji altyapısının güvenliğini arttırmak için yardım edileceği de belirtilmiştir. Zirve nedeniyle İttifak'ın altmış senedir dayandığı temel ilkelerin devamını kontrol eden ve yirmi birinci yüzyıla ilişkin öngörüsünün belirlendiği "İttifak Güvenliği Deklarasyonu"da yayınlanmıştır.²⁰³ Bahse konu Deklarasyon'da İttifak'ın son olarak 1999 yılında elden geçirilen Stratejik Konsepti'nin güncellenmesi hakkında karar yer almış olup bir sonraki zirvenin Portekiz'in Lizbon kentinde yapılması da karar bağlanmıştır.²⁰⁴

2.2.2.2010 Yılı Sonrasından Günümüze Konseptler ve Zirveler

Bu dönem NATO için yeni stratejik konseptlerin belirlendiği, askeri müdahalelerin bu konseptlere göre şekillendiği, değişen tehdit algılamaları ve çatışma bölgelerini de kapsamı bakımından önemlidir. Çalışmanın bu bölümündeki NATO Zirveleri bu bakış açısıyla incelenmiştir.

2.2.2.1. Lizbon Zirvesi ve Yeni Stratejik Konsept

Portekiz'in Lizbon şehrinde 19-20 Kasım 2010 tarihlerinde icra edilen İttifak Hükümet ve Devlet yöneticilerinin katıldığı Zirve'de açıklanan Yeni Stratejik Konsept

---

²⁰³ Joanne Maher, "The Europa World Year Book 2008", Taylor & Francis Group, Europa Publications, 2008, s.356.

²⁰⁴ Gökhan Özkan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12/1, 2010, s.124-129.

belgesiyle köklü bir değişim sergilemiştir. Lizbon Zirvesi NATO'nun tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.²⁰⁵

Zirve'de NATO'nun 10 yıllık geleceği ile ilgili Stratejik Konsept Belgesi onaylanmıştır.²⁰⁶ Bu belgenin şekillendirilmesinde Türkiye'nin payı önemlidir. Yeni Stratejik Konsept'in giriş bölümünde gelecekte yeni imkânlar ve ortaklarla birlikte yeni tehditlere karşı koyabilmek için bazı temel noktaların altı çizilmiştir. Bunlar sırasıyla: üyeler arasındaki güvenlik ve savunma işbirliği ile transatlantik bağlantısının güçlendirilmesi; NATO'nun çatışmaların önlenmesi, krizlerin yönetilmesi ve kriz sonrası durumlarda istikrarın sağlanması; yeryüzünün her tarafındaki İttifak'a ortak ülkeleri İttifak'ın yürüttüğü askeri müdahalelerin şekillenmesine katkı sağlamaya davet etmesi sayılabilir. İttifak'ın Yeni Strateji Dokümanı; nükleer silahsız bir dünya vaat ederken, ABD'nin yeni savaşlarda taktik nükleer silahları kullanmak için yeni bir kavram geliştirdiğini de unutmamak gerekir. Bu sebeple, yeni dönem içerisinde nükleer silahlar artık savunma amaçlı değil, taarruz amaçlı kullanılacaktır.²⁰⁷ Zirve'nin esas amacı konvansiyonel ve nükleer silahlardan temizlenmiş bir dünya oluşturmayı önermesidir. Ama nükleer silahlar olduğu sürece, İttifak'ın da konvansiyonel ve nükleer silahlar elde etmeyi sürdüreceğini bilmek gerekir. Demokrasinin gereği olan standartlardan asla ödün vermeden tüm Avrupa ülkelerine NATO'nun davetinin her zaman geçerli olduğunu tekrarlamak en etkili, en verimli ve en esnek bir NATO için değişim politikasını sürdürülmesi gerektiği zirvede tekrarlanmıştır. 2010 yılındaki Stratejik Konsept, üye ülkelerin ve toplumların güvenlik ve savunmasını hem en temel hedef, hem de en temel kural olarak üzerinde durmaktadır. NATO'nun esas olarak kabul ettiği bu hedef ve kuralın yanı sıra şu kuralları da vurgulamaktadır. İttifak'ın, demokratik değerlere, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne inanan devletlerden oluşan bir örgüt olduğu da unutulmamalıdır.²⁰⁸ NATO, BM antlaşmasının hedef ve

---

²⁰⁵ Tuba Aktaş, "Tarihi Bir Zirve:NATO Lizbon Zirvesi", USAK, 2010, <http://www.usakgundem.com/yorum/355/tarihi-bir-zirve-%E2%80%9Cnato-lizbonzirvesi%E2%80%9D.html>, (erişim tarihi: 02.02.2015).

²⁰⁶ NATO, "The Alliance Strategic Concept for Defence and Security of the Member of the North Atlantic Treaty Organisation by the Heads of State and Government in Lisbon: Active Engagement, Modern Defence", 19th November 2010, http://www.nato.int/lisbon2010/strategic_concept_eng.pdf, (erişim tarihi:02.01.2015).

²⁰⁷ Sait Yılmaz, "NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye", 21.Yüzyıl Dergisi, Aralık 2010, Sayı.24, s.25-31.

²⁰⁸ Dace Winther, "Regional Maintenance of Peace and Security Under International Law", Routledge, New York, 2014, s.192-193.

kurallarından ödün vermeden riayet etmiş ve BMGK'nın barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin öncelikli mesuliyetini benimsemiş ve ABD ile Avrupa arasındaki politik ve askeri işbirliğini güçlendirmiştir. Bu hedef ve kuralların yanında, Stratejik Konsept İttifak ülkelerinin ve topluluklarının güvenliğini korumak amacıyla üç temel misyon benimsemiştir. Birincisi her zaman olduğu gibi, Washington Antlaşmasının 5. maddesindeki ortak savunma taahhüdünü yinelemektedir. Lizbon Zirve belgesi "Kriz Yönetimi"ni, İttifak'ın ikinci temel misyonu olarak kabul etmiştir. Bu misyon ile krizlerin oluşması ve tırmanmasının önlenmesi, barışı koruma harekâtlarını ve barışın yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. Stratejik Konsept'in üçüncü ve son misyonu olarak "Güvenlik İçin İşbirliği" benimsenmiştir. Yani NATO'nun sınırları dışındaki global güvenliği, işbirliği ve global kuruluşlar ile ortaklık yapılarak kuvvetlendirilmesi benimsenmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi NATO, bu kapsamda, tüm Avrupa demokrasilerine kapısını aralamaktadır.²⁰⁹ Bu maksatla Ukrayna, Gürcistan ve RF ile özel ortaklık ilişkileri belirlenmiş, Avrasya ülkeleri ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle (Middle East and North Africa-MENA) ortaklık ve işbirliği oluşturmuştur.²¹⁰ İttifak'ın yenilenen Stratejik Konsepti üye devletlerin, NATO'nun kurallarına ve misyonuna bağlılıklarını vurgulayan kapsamlı bir doküman olmuştur. Ama değişmekte olan uluslararası sistem içinde, müttefiklerin ve ortakların bahse konu hedef ve misyonların yükünü taşıyıp taşıyamayacakları tartışılmaktadır.

NATO'nun savunma yeteneği olarak füze savunmasının geliştirilmesi konusunda bazı kararlar üzerinde durulduğundan bahsedilmiştir. Bu kapsamda, İttifak Konseyine, yönetim ile denetim hususları eklenerek, bu faaliyetin uygulamaya konulmasına ilişkin eylem faaliyetinin 2011 yılının Haziran ayında icra edilen NATO Savunma Bakanları toplantısına kadar hazırlanmasına yönelik miat belirlenmiştir. İttifak'ın kendisini yenilemesine ilişkin kararlar gözden geçirilmiştir. İttifak'ın Komuta kademesi çağın gelişimine ayak uydurabilecek şekilde küçültülmesi karara bağlanmıştır. Bu kapsamda, İttifak karargâhlarının hangi üye devletlerde yer alacağına ilişkin karar için Haziran 2011'e kadar zaman verilmiştir. İttifak'ın ileriki dönemlerde gereksinim duyacağı ciddi kabiliyetler hususunda bir anlaşma onaylanmıştır. Söz konusu anlaşmada füze savunması mevzusunun yanında, NATO'nun önümüzdeki

---

²⁰⁹ NATO, a.g.m. (erişim tarihi:03.02.2015).

²¹⁰ Albright, a.g.e., s.25-30.

dönemde meydana gelecek krizlere müdahale ederken asker olmayan unsurları direkt kullanabilme kararını da onaylanmıştır.

Zirve kapsamında Afganistan'da görev yapan ISAF ile ilgili görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ISAF görev bildirisi ile İttifak ve Afganistan arasında uzun süreli işbirliğine yönelik deklarasyon da imzalanmıştır. Bu deklarasyon kapsamında Afganistan'da geçiş süreci/intikal sürecine ait konular bağlamında güvenlik mesuliyetinin 2011 senesinden başlayarak kademeli olacak şekilde Afgan güvenlik güçlerine devredileceği belirtilmiştir. Lizbon Zirvesinde, bu süre zarfında İttifak'ın Afganistan'a olan desteğinin süreceğine ilişkin karar yinelenmiştir.

Lizbon'da ayrıca NATO-RF toplantısı da organize edilmiştir. Bu toplantıda AB-RF Stratejik Ortaklığı belirlenmiş ve sonucunda, AB'nin Rus enerjisinden daha fazla faydalanabileceği, RF'nin ise Avrupa'dan teknoloji transferi yapabileceğinin altı çizilmiştir. Lizbon Zirvesi, RF, AB ve ABD gibi üç global kuvvetin farklı çıkarlar nedeniyle aynı masada toplanması bakımından önemlidir.²¹¹ NATO ile RF arasında güven tesisine dayanan, önümüzdeki döneme ait işbirliğinin artarak geliştirilmesine ilişkin ortak uzlaşa belirlenmiştir. Söz konusu mutabakatla NATO ve RF arasında “21 inci Yüzyıla İlişkin Ortak Güvenlik Endişeleri” belgesinin imzalanması ya da diğer bir ifadeyle RF ve İttifak'ın işbirliğinin ortak bir bakış açısıyla birleştirilmesi bakımından önemi ortaya konmuştur.²¹² Lizbon'da kabul edilen bu stratejik konseptte; kısa vadede İran, orta vadede Kuzey Kore ve uzun vadede Çin ile yapılacak müzakereler için RF ile yapılacak işbirliği önem taşımakta ve Avrasya'nın doğusunda İşbirlikçi Güvenlik Kavramı ile yeni birliktelikler saptanarak bu stratejinin desteklenmesi gerekliliği kabul edilmiştir.

1999 yılındaki Stratejik Konsept ile 2010 yılındaki Stratejik Konsept arasında bazı önemli değişiklikler barındırmaktadır. Yeni konseptte siber saldırı tehdidinin özenle altı çizilmiştir.²¹³ Oysaki 1999 yılında böyle bir tehditten bahsedilmemiştir. 1999 yılındaki Stratejik Konseptin “güvenlik riski” grubunda sabotaj, terör ve örgütlü

---

²¹¹ Celalettin Yavuz, “NATO Lizbon Zirvesi.Füze Kalkanından Afganistan'a Beklentiler ve Gerçekleşenler”, TÜRKSAM, 2010, <http://www.turksam.org/tr/a2251.html>, (erişim tarihi: 01.02.2015).

²¹² NATO, “Russia set on path towards strategic partnership”, 2010, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_68876.htm, (erişim tarihi:02.01.2015).

²¹³ Albright, a.g.e., s.30-55.

suçlar üzerinde durulurken, 2010 yılındaki belgede bu riskler başlı başına “doğrudan tehdit” olarak belirtilmiştir.²¹⁴ Aynı şekilde İttifak, sınırları ötesindeki krizleri, istikrarsızlıkları ve çatışmaları da, terör gibi çeşitli aşırılıklara yol açacakları sebebiyle doğrudan tehdit olarak kıymetlendirmiştir.²¹⁵ Fakat 1999 Konsepti’nde, benzer tip olayların NATO’nun güvenliğini etkileyebileceği vurgulanmıştır.²¹⁶ Bunun yanında, yeni Stratejik Konsept’te, yeni teknolojilerin oluşturduğu güvenlik risklerinin, ikmal ve intikal yollarının, taşımacılığın ve uluslararası ticaretin güvenliğinin de üzerinde durulmuştur. Her iki konseptte de nükleer silahlar, diğer KİS’ler ve bunların terör örgütlerinin eline geçmesi büyük bir risk doğuracağına da altı çizilmiştir.²¹⁷

2.2.2.2. Chicago Zirvesi ve Akıllı Savunma Stratejisi

NATO Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi, ABD’nin ev sahipliğinde 20-21 Mayıs 2012 tarihinde Chicago’da icra edilmiştir. Altmış civarında devlet temsilcisinin katılması bakımından NATO tarihindeki en geniş katılımlı zirve olması bakımından önemlidir.

Chicago Zirve’sinde “akıllı savunma”²¹⁸ stratejisinden bahsedilmiştir. Akıllı Savunma kapsamında tüm NATO üyesi devletler, milli bünyelerinde bulunan silah sistemlerini diğer üye devletler ile gerektiğinde ortaklaşa paylaşacak, daha fazla ortak askeri tatbikat planlayarak icra edecek ve savunma endüstrisini geliştirirken önceliği, NATO’nun gereksinimlerine göre planlayacak, bu yolla İttifak’ın ihtiyaçları ile milli ihtiyaçlarına göre birbirlerini eksikliklerini gidereceklerdir.²¹⁹ Akıllı Savunma’nın amacı NATO üyesi devletlerin bazı konularda kendilerini geliştirmesi ve kendilerinin

²¹⁴ Claudio Bernasconi, “NATO’s Fight Against Terrorism, Where Do We Stand?”, NATO Research Paper, 2011, s.2-3.

²¹⁵ Gabor Iklody, “The New Strategic Concept and the Fight Against Terrorism: Challenges & Opportunities”, Defence Against Terrorism Review, Vol.3, No. 2, 2010, s.3-12.

²¹⁶ NATO, “NATO The Alliance Strategic Concept”, a.g.m.,par.20, (erişim tarihi:02.01.2015).

²¹⁷ Iklody, A.g.m., s.3-12.

²¹⁸ Akıllı Savunma: Küresel ekonomik buhranların, Batı savunma bütçelerini kısıtlamaya neden olduğu durumlarda, askeri kaynakların birlikte kullanımıyla mükerrer ve fazla harcamalardan uzak durarak ve bütçe paylaşımıyla daha küçük, hızlı ve en son teknolojiye sahip askeri birliklerden oluşan yeni bir oluşumu kapsamaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: Elizabeth Bunn, “NATO getting smarter with Smart Defense?”, 2012, <http://nationalsecurityzone.org/natog8/smart-defense>, (erişim tarihi: 02.01.2015).

²¹⁹ Emine Akçadağ, “NATO’nun 2012 Chicago Zirvesi Üzerine Değerlendirme”, BİLGESAM, 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/1208/-nato%E2%80%99nun-2012-chicago-zirvesi-uzerine-degerlendirme/09.06.2012>, (erişim tarihi:02.01.2015).

belirleyeceği konularda projeler tasarlayarak gerçekleşmesine imkân sağlaması hedeflenmiştir.

Zirve kapsamında, NATO'nun kolektif güvenlik açısından taşıdığı önemin ve Libya askeri müdahalesiyle ABD ve Avrupa arasındaki işbirliğinin sağlamlığını bir kez daha ispatlamış olduğunun altı çizilmiştir. NATO'nun son asırda meydana gelen yeni denemeler karşısındaki tavrının ve harcamaların azaltıldığı dönemde savunma maliyetlerinin daha aktif duruma getirilmesi hususunda neler yapılabileceği gözden geçirilmiştir. Lizbon Zirvesi ve diğer zirvelerde alınan ortaklaşa kararların uygulanmasına yönelik konular kontrol edilmiştir.

Afganistan konusu Chicago Zirvesi'nin en önemli konusu olarak ön plana çıkmıştır. Chicago Zirvesinden önce ABD'de yapılan seçimler, uzun süreli Afganistan'da bulunan askeri gücün neden olduğu toplumsal bitkinlik hissi ve ekonomik krizlerin altında, Afganistan, toplantının uluslararası medyada en çok üzerinde konuşulan konusunu teşkil etmiştir.²²⁰ 20 Mayıs tarihinde icra edilen, Devlet Başkanlarının çalışma kokteylinde ve 21 Mayıs tarihindeki ISAF toplantısında, Afganistan'a ait Lizbon'da kararlaştırılan uygulama planı kontrol edilmiştir. Afganistan'ın güvenliğinin Afgan milli makamlarına peyder pey olarak geçişini öngören "İntikal-Geçiş" prosesinin 2014 yılı bitimine kadar bitirilmesi ve 2015 yılından sonra İttifak'ın Afganistan'la sürekli işbirliği, Afganistan'da güvenlik ve barışın devamlılığı hususunda Afganistan Ulusal Güvenlik Güçleri'ne ekonomik yardım mevzuu üzerinde de durulmuştur. NATO'nun Caydırıcılık ve Savunma Yapısının Gözden Geçirilmesi (Deterrence and Defence Posture Review-DDPR), Akıllı Savunma ile Balistik Füze Savunma Sistemi gibi kritik konular ile Afganistan-İttifak işbirliği konuları zirvede ele alınan önemli kararlar olarak belirlenmiştir. Zirve'de, ülkemizin bahse konu sisteme destek vereceği NATO Balistik Füze Savunma (Ballistic Missile Defence-BMD) Sisteminin Yeteneği de açıklanmıştır.²²¹ Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen yetenek, İttifak'ın BMD sistemi kurulması kararının pratiğe geçirilmesi açısından önemli bir aşamadır. Türkiye, İttifak kapsamında erken

---

²²⁰ Scott Baldauf, "Chicago NATO Summit Sets Stage For Afghan Withdrawal", 2012, <http://www.csmonitor.com/World/Keep-Calm/2012/0522/Chicago-NATO-summit-sets-stage-for-Afghan-withdrawal>, (erişim tarihi:02.01.2015).

²²¹ NATO, "Ballistic Missile Defence", 2015, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm, (erişim tarihi:03.01.2015).

ihbar radarının kendi topraklarında yer alması konusunun zirve sonuç raporunda belirtilmesini istemiştir. Zirve’de balistik füzelerin yaygınlaşmasından hissedilen kaygı sebebiyle “NATO Balistik Füze Savunma Sistemi” kapasitesini geliştirme kararı tekrarlamıştır. Bu kapsamda Türkiye’de bulunan Kürecik’e füze rampalarının yerine, füzeleri tespit edecek radar konuşlandırılacaktır. Söz konusu radar konuşlandırıldıktan sonra savunma füzeleri ile kontrol mekanizmalarının kurulması ile söz konusu sistem harekâta hazır hale gelecek olup faaliyet 4 basamakta bitirilecektir. Söz konusu mekanizmanın çalışma basamaklarını; Almanya’nın Ramstein’da bulunan NATO üssüne kurulacak olan füze yönetim ve kontrol merkezi, İspanya kıyılarında yer alacak olan Amerikan devriye gemilerinde konuşlandırılacak füzeler, Polonya ile Romanya’da yer alan NATO üssüne yerleştirilmesi düşünülen füze sistemleri ile Türkiye’de yer alan Malatya-Kürecik’teki füze radarı oluşturacaktır.²²² Yani füze mekanizması bitirildiğinde NATO’ya yönelik olarak atılan eden bir füze, Türkiye’deki radar tarafından belirlenecek; sonra söz konusu füzeye ait detaylı bilgiler Almanya’ya aktarılacak; gelen bu füzeyi imha etmek adına yakınlığına göre Polonya yâda Romanya’da yer alan NATO üssünden veya İspanya’da açıklarındaki askeri unsurlardan fırlatılacaktır. Söz konusu füze mekanizmasına miat olarak 2020 yılı verilmiş olup tam manasıyla aktif hale geçmesi planlanmıştır. Tüm bu füze sisteminin komutasını İttifak yönetecektir. Bu yeni yaklaşımla, doğrudan tek bir devleti düşman olarak hedef almaktansa nükleer başlıklı füzelerin NATO üyesi devletleri vurmasını önleyici tedbirlerin uygulamaya geçirilmesi ve böylece bir güvenlik şemsiyesinin oluşturulması kararlaştırılmıştır.²²³ BMD sistemi tüm bu tehdide karşı savunma yeteneğinin geliştirilmesine yönelik, adı belirtilmiş herhangi bir devlet olmayıp tamamen savunmaya odaklı bir sistem olarak düşünülmüştür. İttifak’ın gerek duyduğu kabiliyetlerin ihtiyacı olan tedarik ve muhafazasını her türlü tasarruf tedbirlerinin alındığı bir döneme denk gelmesi nedeniyle 2020 yılı ve sonrasına ilişkin bir öngörüyle ele alan Chicago Savunma Paketi onaylanmıştır. Ayrıca belirtilen sistem ile ilgili

---

²²² Sıtkı EGELİ, Serhat GÜVENÇ, “NATO’nun Füze Savunma Sistemi ve Türkiye”, Ortadoğu Analiz, Nisan 2012- Cilt:4-Sayı:40, s.23-27.

²²³ İhsan Bal, “NATO’nun Chicago Zirvesi: Dehşet Dengesinden Akıllı Savunmaya”, 2012, <http://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/743896-natonun-chicago-zirvesi-dehset-dengesinden-akilli-savunmaya>, (erişim tarihi:02.01.2015).

olarak RF ile işbirliğinin önemi üzerinde durularak İttifak'ın füze mekanizmasının RF'yi tehdit olarak almadığı da belirtilmiştir.²²⁴

Chicago Zirve'sinde İttifak'ın yeni üyelerine yönelik bir karar alınmayışı dikkat çekicidir. Fakat Türkiye NATO'nun "açık kapı" siyaseti kapsamında üyelik müzakerelerinde bulunan devletlere yönelik olarak mesaj verilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Chicago bir genişleme Zirvesi olmayıp, NATO'ya girmeye aday Bosna-Hersek, Gürcistan, Karadağ ve Makedonya Dışişleri Bakanları düzeyinde bir toplantı düzenlemiş ve söz konusu devletlere yapmaları gereken düzenlemeleri ivedilikle sürdürmelerini, İttifak ile bir araya gelme bağlamında pozitif ve motive edici bir yaklaşımın sinyali verilmiştir.

Diğer taraftan İttifak'ın son stratejik konseptinde üç önemli misyonundan biri olan "İşbirliğine Dayalı Güvenlik" konseptinin devamı olarak, İttifak'ın partnerleriyle temasları NATO'nun gündemine gelmiştir. İttifak'ın global bağlamda barış ve güvenliğe destek olması, NATO'nun "Yumuşak gücü"nü ön plana çıkmasını sağlamıştır. NATO'nun bölgesel ve global güvenliğe ilişkin yaklaşımında Türkiye dengeli bir rol üstlenmektedir.

2.2.2.3. Galler Zirvesi ve NATO Hazırlık Eylem Planı

İttifak üyesi devletlerin 4-5 Eylül 2014 tarihlerinde İngiltere'nin Galler kentinde bir araya geldiği Zirve'nin gündeminin yoğun olduğu görülmüştür. Bu yoğun ajandayı oluşturan konular sırasıyla; Ortadoğu'da uluslararası terörizmle mücadele, savunma harcamalarının artırılması, Ukrayna'da yaşanan kriz, çözüm yolları ve sonuçları ile RF-NATO ilişkileri masaya yatırılmıştır.²²⁵ Özellikle RF'nin, Ukrayna'yla arasında oluşan krizin derinleştiği ve Atlantik Konseyi ile RF ilişkilerinin gerilmeye başladığı görülmüştür. Bu tarihlerde, İttifak'a üye devletlerinin devlet ve hükümet başkanlarının iştirakiyle yapılan hararetli toplantılarda gündemin önemli sorunlarını konuşarak ölçülü ve kabul edilebilir kararlara bağlamışlardır.

Galler'de alınan kararlar kapsamında özellikle Ortadoğu'da yeni yeni oluşan uluslararası terör tehdidi ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda ortaya çıkan asimetrik terör

---

²²⁴ Akçadağ, a.g.m..

²²⁵ NATO, "NATO Wales Summit Guide", Newport, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112107.htm, (erişim tarihi:03.01.2015).

örgütü Irak Şam İslam Devleti-IŞİD'dir.²²⁶ Galler'in sonuç bildirisinde özellikle Esed hükümetinin, terör örgütü IŞİD'in oluşumuna katkıda bulunduğu altı çizilmiş, bahse konu asimetrik tehdit hem Suriye halkı hem de Irak halkının yanı sıra aynı coğrafya da yer alan devletler ve İttifak üyeleri için de çok ciddi yeni bir global tehdit olduğu belirtilerek, gerekli tedbirlerin ivedilikle alınacağı bildirilmiştir. IŞİD ile savaşta Irak'ın desteğine de ihtiyaç duyulacağı saptanarak Irak Hükümetinin yardım istemesi durumunda İttifak'ın IŞİD'e yönelik Irak'ın güvenlik ve savunma konularında güçlendirilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı da iletilmiştir. IŞİD'in sadece Irak için değil aynı zamanda Suriye halkı için de bir sorun olduğu ve tehdidin üstesinden gelenebilmesi için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğunun önemi hatırlatılmıştır. Suriye'de iç savaş endişeyle ve yakından takip eden İttifak, Esed Hükümeti'nin Suriye'deki halen mevcut olan kargaşa ve yıkımın sorumlusu olarak ve kendi milletine yönelik şiddet içeren harekâtlarını kınadığını tüm dünyaya ilan etmiştir. NATO üyeleri bir iç savaş yaşayan Suriye hükümetine Cenevre Bildirisini hatırlatarak bu meyanda gerçekleşecek politik geçiş sürecinin halen devam eden çatışmaların bitirilmesinde aktif rol oynayabileceği de ifade edilmiştir.

NATO, kriz yönetimi, kolektif savunma ve işbirliği başlıkları altındaki güvenlik görev ve sorumluluğunun önemle üzerinden geçilmiş olup krizlere daha çabuk ve daha kuvvetli şekilde mücadele edebilmek adına İttifak üyesi devletlerin kendi bölgeleri dâhilinde birkaç gün içinde organize olabilecek yüksek hazırlık düzeyinde, müşterek görev gücünün oluşturulması önerilmiştir. Bu kapsamda alınan kararlar doğrultusunda NATO Hazırlık Eylem Planı (NATO Readiness Action Plan-NRAP)²²⁷ belirlenmiştir. Bahse konu plan Türkiye tarafından fazla rağbet görmemiş ve üzerine yorum yapılmamıştır. Oysaki NRAP, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki krizlere yönelik bir takım tedbirleri içermektedir. Bunlardan bazıları ise RF'nin yarattığı krize yönelik ve Ortadoğu, Kuzey Afrika'da yeni yeni ortaya çıkan asimetrik tehditlere karşı farklı

---

²²⁶ The Guardian, "NATO summit: Obama outlines Isis strategy: Politics live blog", 2014, <http://www.theguardian.com/politics/blog/live/2014/sep/05/nato-summit-in-wales-politics-live-blog>, (erişim tarihi:03.01.2015).

²²⁷ NATO, "NATO's Readiness Action Plan", Fact Sheet, 2014, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_12/20141202_141202-facstsheet-rap-en.pdf,(erişim tarihi:04.01.2015).

bakış açılarını içeren önlemlerdir.²²⁸ Ayrıca İttifak'ın kolektif savunmasına ilişkin tedbirler, İttifak'ın Baltık ülkelerindeki kara, deniz ve hava gücü varlığının gözden geçirilerek gerekirse artırılmasına ilişkin tedbirler ve bu bölgede yapılacak tatbikatların yapılmasına yönelik önlemleri de kapsamaktadır. NRF'nin kabiliyetlerinin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. NRF'nin kuvvet çarpanı olarak oluşturulacak Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Kuvveti, (Very High Readiness Joint Task Force -VJTF)'ne yönelik hazırlıklara başlanılmıştır.²²⁹ Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa'daki İttifak devletlerindeki askeri yapının desteklenmesi ki bu kapsamda silah, malzeme, teçhizat, ikmal ve lojistik maddeleri yerleştirilerek depolanması, Kuvvetlerin her türlü şarta yönelik hazırlık durumlarının gözden geçirilmesi, İttifak'ın yönetim kademesinin her türlü tehlikeye yönelik gerekli emniyet tedbirlerinin alınması ve gerekli değişikliklerin yapılması şeklinde özetlenebilir. Çok Uluslu Kuzeydoğu Kolordusu (Multinational Corps Northeast-MNC-NE) kabiliyetlerinin güçlendirilmesi, İttifak'ın güney ve doğu coğrafyasına ilişkin istihbarat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve önceden yapılacak planlama faaliyetlerine itina gösterilmesidir. Bunun yanı sıra Askeri tatbikatlarda sivillerle işbirliğinin artırılması, NRAP'ın vakit geçirilmeden işlerliğe kavuşturularak savunma bakanları düzeyinde sık sık denetlenmesi ve bu kapsamda İttifak devletlerinin savunma bütçelerindeki ekonomik tedbirlerin ivedilikle dondurulması ile gayri safi milli hasılanın yüzde ikisine çıkarılması önemli başlıklardan bazılarıdır.²³⁰

Zirve'de Ukrayna'nın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün RF tarafından ihlal edilmesine ilişkin yapılan NATO-Ukrayna Birleşik Komisyonu toplantısında bu gelişmelerin, Ukrayna'nın güvenliğine zarar vermekte ve Avrupa-Atlantik bölgesinin tamamının güvenliğine yönelik ciddi tehditler oluşturduğu vurgusu yapılmıştır. RF'nin legal olmayan ve suç teşkil eden tek başına ilan ettiği Kırım'ın ilhak edilmesi ve

---

²²⁸ Zirve sonuç raporunun metni için bakınız: NATO, "Wales Summit Declaration", 2014, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en (e.t 06.01.2015).

²²⁹ Gov.UK, "The Wales Declaration on the Transatlantic Bond", 2014, par.5, <https://www.gov.uk/government/topical-events/nato-summit-wales-cymru-2014,4-5.09.2014>,(erişim tarihi:03.01.2015).

²³⁰ Giulia Formichetti, Paola Tessari, "After the NATO Wales Summit:Prospects for International Security", Istituto Affari Internazionali (IAI), 2014, <http://www.iai.it/sites/default/files/iai1409.pdf>, (erişim tarihi:04.01.2015).

Ukrayna'nın güneyine yönelik uluslararası hukukun ihlal edilmesi şiddetle kınanarak sonuç raporunda belirtilmiştir.²³¹

Zirve'de alınan bir diğer önemli karar ise Afganistan'da görev yapan İttifak kuvvetlerinin 2014 yılı sonuna kadar bu ülkeden çekilmesi kararıdır. Fakat Afganistan'daki güvenlik boşluğu endişesine karşı İttifak üyesi devletlerin ve Afganistan'da yer alan ISAF'a destek veren devletlerin, hükümet başkanlarının katılımıyla 04 Eylül 2014 tarihinde bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı sonucunda 2014 yılı bitiminde Afganistan'da sivil bir görev gücünün kurulmasına onay verilmiştir.²³² Bu sivil görev kuvveti Afganistan'daki emniyet güçlerini eğitecek ve her türlü konuda yardımcı olacaktır. ISAF sonrasında başlatılması öngörülen Kararlı Destek Görev Kuvveti, İttifak'ın Afganistan'daki uzun vadeli işbirliğinin yanı sıra milli Afgan askeri gücüne uzun vadeli yardım ve Afganistan ile uzun süreli politik ve siyasi işbirliğinin devamlılığına yönelik bir adımdır.

Zirve'de Suriye'de yaşanan iç savaşın ve giderek yayılan kriz konusunda müzakereler neticesinde meydana getirilen bir politik geçiş zamanının kanlı çatışmayı bitirmede öncelikli olduğu belirtilmiş ve Türkiye'nin topraklarını korumak için yerleştirilen Patriot savunma sistemlerine işaret edilerek, İttifak'ın üyelerinin her türlü tehlikeye karşı korunacağı özellikle ifade edilmiştir. Diğer taraftan Suriye için de ciddi bir tehdit olan IŞİD tehdidinde karşı ve bu tehdidin bertaraf edilmesine yönelik uluslararası işbirliğinin olması gerektiği belirtilmiştir.

Galler'de üzerinde durulan bir diğer önemli konu ise füze savunma sisteminin NATO'nun tehdit değerlendirmesi kapsamında konuşlandırılması olmuştur. Uluslararası konjonktür IŞİD ve Ukrayna krizlerine yoğunlaşmışken NATO (özellikle Amerika) kendi tehdit değerlendirmesi kapsamında son yüzyılda yeni dünya düzeninin ve güç dengelerinin meydana getirilmesi kapsamında askeri konuşlandırmasını tamamlama konusunu ısrarla sürdürmüştür. NATO üyesi ülkelere yönelebilecek bir balistik füze tehdidinde karşı İttifak'ın özellikle Avrupa'daki devletlerini koruma altına alacağı belirtilmiştir. Avrupa Füze Kalkanı Projesi kapsamında Romanya'da

---

²³¹ Ali Bilgin Varlık, "NATO'un Galler Zirvesinde Ukrayna Açıklaması", Merkez Strateji Enstitüsü (MSE), Bilgi Notu, 2014, <http://http://merkezstrateji.com/analiz/cari-degerlendirmeler/bilgi-notu-natoun-galler-zirvesinde-ukrayna-aciklamasi-04-09-2014/htm>, (erişim tarihi:05.01.2015).

²³² Söz konusu toplantıda alınan tüm kararlar için bakınız: NATO, "Wales Summit Declaration on Afghanistan", http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112517.htm, (erişim tarihi:06.01.2015).

konuşlandırılması planlanan AEGIS füzelerinin²³³ NATO'nun balistik füze savunma kabiliyetini arttıracığı, projenin özellikle hiçbir ülkeye direkt olarak hedef almadığının tekrar altı çizilmiştir. Zirve'de yapılan bu açıklamanın özellikle bu konuda hassas olan RF'nin rahatlatılmasına yönelik mesaj niteliği taşıdığı değerlendirilmiştir. Galler Zirvesi'nde ayrıca yıllardır tüm dünyanın üzerinde hassasiyetle durduğu siber tehdit ve saldırılarla mücadele için kuvvetlendirilmiş siber savunma politikası onaylanmıştır. Bu minvalde tüm İttifak üyelerinin siber tehdit konusunda işbirliği içerisinde olacağı da belirtilmiştir.²³⁴

2.3. NATO Zirvelerinin Stratejik Konseptler Açısından Sonuçları

Ülkelerin toprak bütünlüklerini ve egemenliklerini korumak amacı ile kurulan NATO, askeri bir tehdide karşı, Soğuk Savaş'ın sonuçlanması birlikte, globalleşmeye başlamıştır. Klasik güvenlik yapısından uzaklaşmaya başladığını yapmış olduğu NATO zirvelerinde ve alınan kararlarda görmek mümkündür. Benzer şekilde İttifak'ın misyon ve işlevlerini betimleyen stratejik konseptlerde süreç içerisinde sürekli değişime uğrayarak askeri nitelikten çok siyasi bir niteliğe dönüşmüştür. Stratejik konseptler, İttifak'ın dönüşümünün ortak alınan kararlar ile belirlenerek yazılı hale getirilmiştir. Bu değişim ve dönüşüm süreci zarfında İttifak'ın yüz yüze geldiği tehdit ve risk analizleri sonucunda belirgin şekilde farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Bu risk ve tehditlerin yoğun olarak yaşandığı coğrafyalarda da bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Önceden Avrupa kıtası merkezli risk ve tehditler, yerini bu kıtayı çevreleyen diğer bölgelere bırakmıştır. Beliren bu tehditler belirgin ve somut bir halden çok asimetrik bir hal alarak öngörülemez bir hale gelmişlerdir. Değişim ve dönüşüm, risk ve tehditlerdeki farklılıklar İttifak'ın yapısını ve geleceğini de yakından etkilediği görülmüştür. Özellikle terörizm, KİS'lerin yayılma riskleri ve istikrarsızlıklar, İttifak'ın devamlılığını sağlayan nedenler olarak tüm NATO zirvelerinde dile getirilmiştir.

---

²³³ AEGIS Füze sisteminin detayları için bakınız: Frank A. Rose, "International Security and Missile Defense" Romania-American University/National School of Politics and Administration, Bükreş, Romanya, 2015, <http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/239988.htm>, (erişim tarihi:08.04.2015).

²³⁴ NATO, "Wales Summit Declaration", a.g.m..

İttifak'ın değişim ve dönüşümüne neden olan diğer bir unsur da Amerika'da meydana gelen 9/11 terör saldırıları olup bu saldırılar yeni bir dönemin başlangıç noktasını oluşturmuştur. ABD, bu saldırıdan sonra silkinerek kendine gelmiş ve özünde ön-alıcı harekât olarak anlatılan ve tehdidin ABD'nin ulusal çıkarları açısından risk oluşturmadan ortadan kaldırılmasını öngören konsepti uygulamaya başlamıştır. Yukarıda bahsedilen son stratejik konseptte ABD'nin bu yöndeki belirgin izlerini görmek olasıdır. Bu nedenle İttifak'ın 2010 yılında yayınladığı stratejisi, NATO'nun alan dışı kavramını somutlaştırmıştır. Ayrıca enerji güvenliği ile siber saldırı gibi yeni ve çok önemli tehditlerin yanında uluslararası terör, nükleer silahları yayılması ve özellikle balistik füze üretimi gibi risklerle de mücadele alanı olarak belirlemiş ve zirve sonuç raporlarında özellikle belirtmiştir. Yeni stratejik konseptlerle beşinci madde dışındaki görevlere oranla daha fazla ağırlık verilmiş ve zirve sonuç raporlarında sürekli geçen kriz yönetimini İttifak'ın hedefleyeceği misyon alanı olarak karara bağlamıştır. Bu her seferinde değişikliğe uğrayan stratejinin kabulü ile İttifak'ın geçirmekte olduğu değişim ve dönüşüm sürecinin belirgin bir biçimde artacağı kıymetlendirilmiştir. Özellikle Chicago Zirve'sinde tüm üyelerin oluru ile "akıllı savunma" konseptinde teknolojik olanaklardan mümkün olduğunca yararlanmanın NATO'nun artan savunma maliyetlerinin azaltılmasına yardımcı olacağı ve devletlerin arasındaki yük paylaşımının da dengeleneceği öngörülmüştür.

Mesela İttifak'ın genişleme politikasının bir parçası olarak yeni üyelerine demokrasi ve pazar ekonomisi getirilmesi gibi sosyolojik ve iktisadi işlevlerin de yüklenmesi bu dönüşümün bir parçası olarak algılanmıştır. Bu şekilde, İttifak'ın kriz yönetimi kapsamında barış gücü görevleri üstlenmesi ile bu dönüşüm ve değişimin farklı açıdan oluşturulmasına güzel bir misaldir.

Sonuç olarak, NATO başlangıcından günümüze dört farklı dönem ile bu dönemlere ilişkin yaklaşımlar ve son konsept de dâhil olmak üzere yedi stratejik konsept kabul etmiştir. Son stratejik konseptiyle İttifak, bölgesellikten globalleşmeye, şu anki hacimsel büyüklüğünden daha genişlemiş bir üye yapısına, kolektif savunmadan, kolektif güvenlik örgütüne değişimleri süreklilik arz etmeye devam edecektir. Yukarıda değinilen tehditlerin ortadan kaldırılması amacıyla İttifak'ın askeri müdahale yapması ve askeri müdahale sonrası oluşturulacak istikrar ve yeniden yapılanma faaliyetleri kapsamında gereken sivil yetenekler de dâhil olmak üzere tüm

askeri kapasitesinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerini hızlandırılması hedeflenmiştir. Ayrıca günümüzde güvenlik, istikrar ile barışın güvence altına alınmasına yönelik askeri müdahaleleri bir sonraki bölümde işlenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO’NUN İCRA ETTİĞİ ASKERİ MÜDAHALELER

Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu dünya düzenindeki politika anlayışında bir takım değişimler olmuştur. Söz konusu değişimde yeni oluşmaya başlayan güvenlik gereksinimlerinin de payı büyüktür. Tüm coğrafyalardaki ortam değişiklikleri bu sahalarda meydana gelen savaşların da tanımını da değiştirmiştir. Önceleri ülkeler arasında oluşan krizler artık ülkelerin kendi içinde oluşmuştur. Soğuk Savaş zamanında baskılanan ülke içi krizler (etnik, ulusal, kültürel, vb.) meydana gelmiş ve bu karışıklıklarını bitiremeyen ülkeler (Başarısız ülkeler)²³⁵ olarak dünyadaki siyasi arenada yerlerini almışlardır.

Başarısız ülkeler, devlet içindeki yönetim boşluğundan dolayı yalnızca bu ülkenin değil bulunduğu coğrafyanın da kriz kaynağı olmuşlardır. Örneğin Afganistan devletine bakıldığında yalnızca kendi bölgesinde değil, ev sahipliği yaptığı global suç tekeli elinde bulunduran ve yasadışı ticaret örgütlerinden dolayı global mana da istikrarsızlık kaynağı da olmuştur. Gün geçtikçe değişen tehdit algılamaları artık yalnızca ülke odaklı tehditleri değil, bunun yanı sıra kazanılan para ile birçok devletten fazla olan yasadışı ticaret örgütleri, terör örgütleri ve yasadışı oluşumlar gibi görünmeyen yeni tehditleri de kapsamaktadır. Soğuk Savaştan sonra meydana gelen bu yeni tehlikelerle ve başarısız ülkelerle uğraşabilmek adına yeni bir takım oluşumlar da beraberinde gelmiştir.

Tam da bu konuda İttifak yeni güvenlik alanının gerekleri çerçevesinde yukarıda bahsedilen riskler için örgüt bünyesinde bazı değişiklikler yapmıştır. Özellikle en

---

²³⁵ “Barış Vakfı” (Fund for Peace) ve “Foreign Policy” dergisi tarafından yayınlanan Başarısız Ülkeler Endeksi (Failed States Index)’ne ait düzenli olarak her sene ülkeler kendi içlerinde sıralarken bu konuda 177 devlet incelemektedir. Başarısız Ülkeler Endeksinde kriter; nüfus yapılarındaki baskılar, göçmenler ve göçmenlerin durumu, mali koşullar, devlet hizmetlerindeki durum ve güvenlik standartları, ülkelerin geçerliliğini kaybetmesi gibi parametreler göz önüne alınarak hazırlanmaktadır. Konu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: <http://global.fundforpeace.org/>, (erişim tarihi:18.01.2015).

önemli kararını, örgüte yapılacak olan herhangi bir tehdit durumunda söz konusu tehdide karşı cevap verecek şekilde ortak güvenlik hüviyetinin koruması ya da diğer bir ifadeyle coğrafi bölgesini genişletmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada İttifak'ın daha geniş misyonlarda yer alması hususundaki düşünceler ağır basmıştır.

NATO'nun kolektif güvenlik örgütü oluşunu vurgulayan beşinci maddesi dışında kalan askeri müdahaleler, İttifak'ın yeni uluslararası güvenlik ortamına teşkilat olarak bir nevi cevap niteliği taşımıştır. Bu misyonlarında çatışmaları önlenmesi ile çözümlenmesine yönelik adımlar, insani yardım görevleri ve kriz yönetiminde teşkilatın beyan ettiği amaçlarına erişilmesi hedeflenmiştir. Askeri müdahaleler kapsamında İttifak güçlerinden herhangi bir coğrafyada istikrarlı ve güvenli bir ortamın yerleştirilmesi arzu edilmiştir. Beşinci maddenin haricindeki askeri müdahaleler dört kategoride sınıflandırılmıştır ki, bunlar savunma, istikrar ile taarruz harekâtları ve alt yapıya ivme kazandırma harekâtlarıdır.²³⁶ Çalışmanın bu bölümünde NATO'nun yapmış olduğu askeri müdahaleler iki safhada incelenmiştir. Bu safhalardan birincisi 1990-2000 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönemde Balkanlarda NATO'nun icra ettiği askeri müdahaleler ve bu müdahalelere ilişkin görüşler incelenmiştir. İkinci safhada ise 2001-2015 yılları arasındaki askeri müdahalelerde NATO'nun misyonu ve bu misyona ilişkin askeri müdahaleler üzerinde durulmuştur.

3.1. Birinci Safha: 1990-2000 Dönemi (Bölgesel Güvenlik Örgütü)

3.1.1. Bosna Hersek

Dağılmadan önceki Yugoslavya; altı Cumhuriyet (Bosna Hersek, Hırvatistan Sırbistan, Slovenya, Karadağ ve Makedonya) ve iki özerk bölgeden (Sırbistan toprakları üzerinde bulunan Arnavut azınlığın yoğun olarak yaşadığı Kosova ile Macar azınlığın yoğun olarak yaşadığı Voyvodina) oluşmaktaydı.²³⁷ Yugoslavya'da 1974 yılında icra edilen önemli anayasa değişikliği ile merkezi hükümetin yetkileri

---

²³⁶ NATO, "Allied Joint Doctrine for Non-article 5 Crises Response Operations AJP-3.3(A)", NATO Standization Agency, Brüksel, 2010, s.39-54.

²³⁷ Paul Robert Magocsi, "Historical Atlas of Central Europe", University of Toronto Press, 2002, s.155-157.

azaltılarak, belirtilen cumhuriyetlerin ve özerk bölgelerin yetkilerinin arttırılması kararlaştırılmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte dünya üzerindeki pragmatik dengeler yeniden şekillenmiştir. Özellikle jeopolitik ve jeostratejik yönden önem arz eden bölgeler (Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu...vb) global güçlerin yeni hâkimiyet alanları olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bölgelerden biri olan Balkanlar, Soğuk Savaş döneminde Yugoslavya'yı uzun yıllar yöneten, bu cumhuriyetleri ile özerk bölgeleri bir arada tutan ve SSCB ile ilişkilerinde mesafeli olan, yüzünü Batı'ya dönen Tito'nun ölmesi Yugoslavya'nın dağılma sürecini başlatmıştır.²³⁸ Yugoslavya'nın dağılma sürecinde rol almak isteyen global aktörlerin, 1980'li yıllardan itibaren planlarını uygulamaya başladığı görülmektedir. Devlet başkanı olarak Yugoslavya'nın başına geçen Rus yanlısı Sırp lider Slobodan Miloseviç ve yönetim kademesine Rus yanlısı isimlerin önemli görevlere getirilmesi dağılma sürecini hızlandırmıştır. RF, "Büyük Sırbistan" hayali içindeki Sırp kadroları kullanarak Balkanlar'a yerleşmeyi hedeflemiştir.²³⁹ RF'nin esas amacı, Balkanları ele geçirerek, hem Avrupa devletleri ile olan ilişkilerini, hem de Akdeniz ve Kuzey Afrika üzerindeki planlarını uygulamaya yönelik bir basamak niteliği taşımıştır. Aynı dönemde SSCB'nin de parçalanma sürecinde olmasına rağmen RF'nin Balkanlar'a olan ilgisi hiçbir zaman kaybolmamıştır. 1989 yılında yaşanan ekonomik krizde Yugoslavya en çok etkilenen devletlerden biri olmuş ve birçok insan işsiz kalmış, çok sayıda işyeri kapatılmıştır.²⁴⁰ Bu kriz o dönemdeki hükümetin gücünü olumsuz yönde etkileyerek zayıflamasına neden olmuştur. Bu zayıflama ile beraber Haziran 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını duyurmuşlardır. Slovenya diğer ayrılan devletlerden farklı olarak sadece kendi ülkesinde yaklaşık on gün süren bir çatışma ortamı yaşamıştır. Slovenya genel savaşın dışında kalmayı başarabilmiştir. Fakat Hırvatistan o kadar şanslı olamamış özellikle kendilerini eski Yugoslavya'nın devamı olarak gören Sırp, Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanımamışlardır. Bu nedenle Hırvatistan içerisindeki çatışmalar özellikle Sırpın yoğun olarak yaşadığı Slovania ve Krajina'da meydana gelmiştir. Bu süre zarfında BMGK bu krizleri devletin içişleri olarak kıymetlendirerek

---

²³⁸ Christopher Bennett, "Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences", Hindistan, 1988, s.65-78.

²³⁹ Saida Kondo, "Bosna-Hersek Coğrafyası", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.5.

²⁴⁰ David A. Dyker, Ivan Vejvoda, "Yugoslavia and After; A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth", Longman, 1996, s.68-70.

uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. BM, bir süre karışıp karışmama konusunda kararsızlığını sürdürmüştür. Ama daha sonra Hırvatistan'daki bu kargaşa ortamının, Yugoslav ordusu tarafından desteklenen Sırp lar ile Saraybosna'daki Belgrad ve Zagreb siyasi liderleri tarafından desteklenen topluluklar arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada BMGK'nın bu krize yönelik bakışı değişmiş olup çatışmalar içerisinde operasyonel olarak görev almamayı tercih etmiştir. BMGK'nın Yugoslavya'ya yönelik ilk kararı 713 sayılı karardır. Söz konusu kararda olayları uluslararası barışa karşı tehdit ettiği kıymetlendirilerek Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanması kararlaştırılmıştır.²⁴¹ Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Bosna Hersek'te 02 Nisan 1992 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu da Hırvatistan'da devam eden çatışmaların bu bölgeye de sıçramasına neden olmuş ve Bosna'da üç yıl süren bu çatışmaların fitili ateşlenmiştir. BM tarafından ilk önce Hırvatistan için kurulan UNPROFOR'un sorumluluk alanı Yugoslav Federal Cumhuriyeti, Bosna Hersek ile 1993 yılında Makedonya'nın dâhil olacağı şeklinde değişmiştir.²⁴²

BM, çatışmanın taraflarının birbirlerine ya da Sırp ların “güvenli bölgelere” ve “insani yardım konvoylarına” saldırısının önlenmesi konularında zaman zaman başarısız olmuştur. Bu nedenlerden dolayıdır ki İttifak barışa zorlama önlemlerinin gündeme getirilmesi konusunda gittikçe daha aktif bir rol üstlenmiştir. UNPROFOR ile NATO arasında başlayan ilişkiler ilk dönemlerde bir takım sıkıntılara sebep olmuştur. Bu iki organizasyonun yapısal bakımdan farklılıklar barındırması bu sıkıntıların temel nedeni olarak görülmüştür. İttifak'ın askeri gücü hedefi yok etmek üzerine kurulu bir misyon yürütmüştür. Bahse konu nedenden dolayı İttifak komutanları savaş prensiplerinden gücün etkin kullanılması, taarruz ve baskın konularının üzerinde önemle durmuşlardır. BM birliklerinin barışı koruma görev komutanları ise elde bulunan araçlara göre kuvvetlerin korunması ve görevin zorluklarına göre önceliklerini belirlemişlerdir. Özellikle birlikte icra edilecek

---

²⁴¹ NATO/IFOR, “Resolution 713”, UN Security Council 3009th Meeting Resolution S/RES/713, 1991, <http://www.nato.int/ifor/un/u910925a.htm>, (erişim tarihi:18.01.2015).

²⁴² 1995 yılı Mart ayında UNPROFOR'un gücü 684 askeri gözlemciyi de içerecek şekilde 38.599 askeri personele ulaşmıştır. Bu güç aynı zamanda 803 sivil polis, 2017 uluslararası sivil personel ve 2615 yerel çalışanı da kapsamaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: UN, “United Nations Protection Force”, 1996, www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_p.htm, (erişim tarihi:20.01.2015).

görevlerde İttifak benzeri bölgesel örgütlerle barışı koruma kuvvetlerinin önemseydiği prensiplerin ve planların ortak olması üzerinde durulmuştur.²⁴³

1992 yılından itibaren İttifak, UNPROFOR harekâtlarında görev almıştır. Söz konusu askeri müdahalelerdeki misyonu BM'nin, Karadağ ve Sırbistan'a yönelik yaptırımlarını incelemek için hava ve deniz gücü konusunda yardımcı olunmuştur. 1993 yılına gelindiğinde deniz kuvvetlerine yaptırımlar için güç kullanma yetkisi tanınmıştır. İttifak kuvvetleri hava sahasındaki uçuşları inceleme görevi kapsamında 16 Ocak 1992 tarihinden itibaren "Operation Sky Monitor" görevlerini ifa etmişlerdir.²⁴⁴ Bu vazife, BMGK'nın 781 sayılı kararı neticesinde üye ülkelerden uçuş yasağının kontrol edilmesi kapsamındaki isteğini yerine getirmişlerdir. 31 Mart 1993 tarihinde ise BMGK'nın 816 sayılı kararında bir önceki uçuş yasağının yetkisini genişletmiş ve üye devletlere uçuş yasağına uyulmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alma yetkisi tanınmıştır. İttifak bu misyon'a istekli olduğunu 8 Nisan 1993 tarihinde BMGK'ya iletmış ve 12 Nisan 1993 tarihinde "Operation Deny Flight (Uçuş Yasağı Operasyonu)" görevi icra edilmiştir.²⁴⁵ 10 Haziran 1993 tarihinde icra edilmiş olan İttifak toplantısında Bosna'daki UNPROFOR görev kuvvetlerinin herhangi bir saldırı ihtimaline yönelik olarak İttifak'ın koruma amaçlı hava gücü yardımı sağlayabileceğine ilişkin karar hükme bağlanmıştır. İttifak, bu nedenle yakın hava desteği görevini Güney Bölgesine ayırmıştır. Şubat 1994 tarihinde ise NATO Güney Avrupa Komutanlığına Saraybosna içinde ya da civarındaki sivillere yönelik yapılan atışlardan sorumlu tank ve top mevzilerini UNPROFOR'un tasdik etmesinin ardından vurma yetkisi tanınmıştır. 1995 yılında Boşnak ve Hırvat askeri kuvvetleri savaş alanında yer almış, İttifak'ın saldırılarında ağır yara alan Sırlar, Hırvat ve Boşnak ordusunun da isabetli saldırılarıyla toprak kaybetmiştir. Bu başarıların ardından kararlılığı gün geçtikçe artan İttifak, BM ile kuvvetlenen Hırvat ve Boşnak gücünü gören Sırlar, Miloseviç ve RF'nin de yardımını kaybetmeye başlayınca karşılıklı barış görüşmelerine yanaşmayı kabul etmiş ve taraflar Kasım 1995 tarihinde Dayton'da müzakereler için ciddi mücadele vererek Aralık 1995 tarihinde anlaşmayı

---

²⁴³ Wolfgang Biermann, Martin Vanset, "UN Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia", Ashgate Publishing Ltd., İngiltere, 1999, s.75-91.

²⁴⁴ George Politakis, "Modern Aspects of the Laws of Naval Warfare and Maritime Neutrality", Kegan Paul International, Columbia University Press, ABD, 1998, s.121.

²⁴⁵ Detaylı bilgi için bakınız: Global Security, "Operation Deny Flight", 2011, http://www.globalsecurity.org/military/ops/deny_flight.htm, (erişim tarihi:20.01.2015).

imzalamışlardır.²⁴⁶ Nisan 1993 tarihinde başlayan Deny Flight Operasyonu 15 Aralık'ta sona erdirilmiştir. BMGK'nin 1031 sayılı kararını kabul ederek 20 Aralık'tan itibaren bu tür operasyonların yetkisi BM'den NATO'ya aktarılmıştır. NATO ayrıca BMGK'nin 1037 sayılı kararı uyarınca "Joint Endeavour Operasyonu"nu Aralık 1995 tarihinde başlatarak Doğu Slavonya bölgesindeki BMGG'ye Yakın Hava Desteği sağlamıştır. Makedonya ve Hırvatistan için tahsis edilen BM barışı koruma gücünün adları 1995 yılından itibaren Makedonya için BM Koruyucu Barış Gücü (UN Preventive Deployment Force-UNPREDEP) ve Hırvatistan için BM Güven Yenileme Harekâtı (UN Confidence Restoration Operation-UNCRO) olarak kullanılmıştır. UNPROFOR ise yalnızca Bosna Hersek için kullanılmıştır.

Yapılan anlaşma gereği anlaşma şartlarının yerine getirilip getirilmediğini incelemek için Yüksek Temsilcilik Ofisi ile IFOR'un kurulmasına karar verilmiştir.(EK-2) NATO tarafından desteklenen IFOR, BM Anlaşmasının 7'ci maddesi uyarınca görevini yapmıştır. Mevcut yapıyı sürdürebilmek için IFOR, UNPROFOR'dan çok daha güçlü bir yapıya dönüştürülmüştür. İlk etapta 60 bin askeri personel konuşlandırılmıştır Ayrıca IFOR'da 20 bin civarında ABD askeri görev yapmıştır. İlk başta bir yıl kalması düşünülen IFOR, 1996 Aralık ayında SFOR olarak görevini sürdürmüştür. 1997 yılında icra edilen Bonn Konferansı'nda yüksek temsilciye gerekirse bağlayıcı kararlar alma ve antlaşmayı uygulamayanlar hakkında görevden alma hakkı da verilmiştir. Brčko²⁴⁷ bölgesi Dayton Anlaşmasında çözümlenemeyen bir sorun olmuş ve bölge özerkliğini 5 Mart 1999 tarihinde ilan ederek duyurmuştur.²⁴⁸ 1997 ve 1999 yılları arasında da saldırı olayları sürmüş ve SFOR askerleri saldırıların önüne geçmekte zorlanmıştır. Uluslararası arenada saldırılara son verilmesi ve Dayton Anlaşmasının işler hale getirilmesine ilişkin baskılara rağmen gereken tedbirlerin alınmasında yetersiz kalınmıştır.

2000-2001 yılları arasında da evlerine geri dönmek isteyenlere yönelik saldırılar gerilemiştir. Bu saldırılar özellikle Sırbistan'da daha yoğun bir şekilde yaşanmıştır.

---

²⁴⁶ Kerem Batır, "Humanitarian Intervention in International Law: European Conflicts: NATO's Intervention to Kosovo", VDM Yayınları, Almanya, 2010, s.169-172.

²⁴⁷ Brcko bölgesi; 208 km²lik alanı kaplamakta olup ABD gözetiminde, özel statüde yönetilmektedir. Brcko, ülkenin kuzeyinde bir kuşağı andıran Sırp Cumhuriyeti'nin topraklarını ortadan bölmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Mehmet Uğur Ekinci, "Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA, SETA Yayınları, sayı 45, I. Baskı: 2014, s.18.

²⁴⁸ Ekinci, a.g.e., s.18.

2004 yılına gelindiğinde İttifak'ın Bosna Hersek'teki SFOR misyonu sonlandırılarak barışı koruma misyonu EUFOR'a bırakılmıştır. Bunun yanında KFOR'daki askeri güçlerin sayısında da azaltılmaya gidilmiştir. IFOR tarafından yapılan operasyonlar "Joint Endavour Operation" olarak isimlendirilmiştir. Bu kapsamda IFOR'un görevleri incelendiğinde öncelikle IFOR'un hareket serbestisini ve gücünün korumasına devam edilmiş, gerektiğinde kuvvetin belirli bölgelere çekilerek tedbirler alınmış, operasyon sahasının sorunluluk bölgeleri belirlenmiş ve buralara yeterli sayıda personeli görevlendirilmiştir. Karşılıklı düşmanlıkların sona ermesine yönelik tedbirler alınmış ve sivil otorite, barışın inşasında ihtiyaç duyulan güvenli ortamının yaratılmasını sağlamıştır.²⁴⁹ Bosna'da icra edilen askeri müdahaleler İttifak'ın uluslararası misyonlardaki askeri kredi notunu ciddi düzeyde arttırmıştır. Ayrıca IFOR ve SFOR, İttifak'ın görev sahası dışındaki coğrafyalarda da askeri müdahale yapabileceğini ve Soğuk Savaş esnasında farklı taraflarda yer alan ülkelerin aynı çatı altında birleşebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

BMGK, Bosna Hersek'teki EUFOR ALTHEA'nın görev süresini 2015 Kasım ayı sonuna kadar uzatma kararı almıştır.²⁵⁰ BMGK'da yapılan oylamada 14 üye kabul oyu verirken RF, BMGK'nın ülkeyi AB'ye üye olması yolunda zorlanmaması gerektiğini savunarak oyunu çekimser olarak kullanmıştır.

3.1.2. Kosova

1974 yılında Yugoslavya'yı yöneten Tito idaresince yapılan anayasa düzenlemesiyle Kosova'da yaşayan Arnavutlara özerklik verilmiştir. Mart 1981 tarihinde Priştina'da Kosova'ya Cumhuriyet statüsünün ve haklarının verilmesini isteyen gösteriler icra edilmiştir. Anılan gösterilerde on kişi ölmüş ve çok sayıda yaralı olduğu görülmüştür. Belirtilen olaylar yalnızca Kosova'nın Arnavut nüfusu arasında değil Sırp nüfusu arasında da korkuya neden olmuştur. Kosova'da bulunan Sırp nüfusu 1961 yılında %27,4' iken, 1981 yılında %15'e hatta 1991 yılında ise %10'a kadar indiği görülmüştür. Miloseviç 1987 yılında Sırbistan'da yönetimi ele almış ve 1988 yılında

---

²⁴⁹ Andreas Vogt, *From UN to NATO Peace-enforcement Interventions: The Balkan Debacle as NATO's "Experimental Labrotary"*, 2003, yayınlanmamış doktora tezi, 2012, s. 119.

²⁵⁰ Swiss Armed Forces, "EUFOR LOT & MTT (Bosnia-Herzegovina)", <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/themen/einsaetze/peace/eufor.html>, (erişim tarihi:22.01.2015).

ise Kosova, Karadağ ve Voyvodina'da kendisine yakın isimlerle çalışmıştır.²⁵¹ (EK-3-1)

1989'da Miloseviç yönetimi tarafından Kosova'nın özerkliği kaldırılmıştır. Kosova 1989 yılına kadar eski Yugoslavya içinde özerk bir bölge konumunu korumuştur. Sırp lideri Slobodan Miloseviç'in 1989 yılında bölgenin statüsünü değiştirmesiyle söz konusu statüsü ortadan kaldırılarak, Sırbistan'ın kontrolüne girmiştir. Bu durum Kosova'daki etnik grupların fitilini ateşlemiştir. Sırp güçleriyle Kosovalı Arnavut kuvvetleri arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Yaklaşık olarak 1500'ün üzerinde Kosovalının ölümüne neden olmuştur. Uluslararası devletler giderek şiddetlenen çatışmalardan, bunların insani sonuçlarından ve diğer ülkelere yayılma riskinden endişe etmişlerdir. Söz konusu yıllardan başlayarak Kosova'da yaşayan çoğunlukçu Arnavut halkı ile azınlıkçı Sırp halk arasındaki kriz, 1998 yılına gelindiğinde Kosova'nın güneyinde Arnavutlarla Sırp güvenlik güçleri arasında çatışmalara dönüşerek, can kayıplarının yaşanmasına neden olmuştur. NATO'nun Dışişleri Bakanları düzeyinde 1998 yılının Mayıs ayında yapılan toplantısında Kosova krizi ile ilgili uluslararası toplumu organize edilerek krizin barışçı yollarla çözülmesinin sağlanması ve Kosova'ya sınır olan ülkelere istikrar ve güvenliğinin tekrar sağlanmasına ilişkin kararlar ele alınmıştır. Eylül 1998'de BMGK'nın benimsediği kararlar neticesinde Yugoslavya yönetiminden bu coğrafyadaki Sırlara ait güvenlik kuvvetlerinin geri çekilmesi istenmiş, mülteci pozisyonundaki Kosova vatandaşı olan Arnavut halkın kendi ülkelerine emniyetli bir biçimde varmaları ve dünyada yer alan yardım kuruluşlarınca da bu coğrafyadaki çalışmaların engellenmemesine ilişkin talepler iletilmiştir. 1998 yılının Ekim ayında giderek artan kriz nedeniyle İttifak, Yugoslavya'ya çatışmaların bitirilmesi için zaman (96 saat) vermiş, belirtilen koşulların yapılmaması durumunda hava harekâtında bulunacağı konusunda uyarılmıştır.²⁵²

Öte taraftan ABD yetkilileri, Yugoslav hükümet yetkilileri bir araya gelmiş; aynı zamanda askeri müdahale için hazırlıklara başlayarak harekât seçeneğinin de gündemde olduğu Miloseviç yönetimine mesaj olarak verilmiştir. ABD-Yugoslav

---

²⁵¹ Robert Bideleux, "Kosovo's Conflict", 2012, <http://www.historytoday.com/robert-bideleux/kosovos-conflict>, (erişim tarihi:23.01.2015).

²⁵² Vidan Hadzi, Vidanovic Bojan Duric, "Country specific report: Conflict settlement agreement Serbia", European Academy, Bozen-Balzano, 2007, s.33.

hükümet yetkililerinin yapmış oldukları ikili müzakereler neticesinde İttifak ve AGİT ile görüşmeyi kabul etmiştir.²⁵³ Kosova'daki durumun giderek kötüleşmesi nedeniyle Ekim 1998'de NATO Konseyi hava saldırıları için Harekât Hazırlık Emri vermiştir. Amaç, Miloseviç yönetimindeki güçlerin Kosova'dan çekilmesini ve şiddete son verilmesi ile evlerini terk etmek durumunda kalan mültecilerin geri dönmelerinin kolaylaştırılması olmuştur. Yugoslav hükümeti, Ekim 1998 tarihinde sırasıyla hem İttifak'la hem de AGİT'le iki farklı anlaşmayı kabul etmiştir. Bu yolla, Kosova bölgesinde barışın sağlanmasına yönelik olarak adımlar atılmış ve yerlerinden edilen halkın emniyetli bir şekilde dönmeleri sağlanmıştır. AGİT ise Kosova Gözlem Görev grubunu oluşturulmuştur. Bu grubun bölgeye girmesine ve silah yüklü olmayan İttifak uçaklarının bu coğrafya üzerinde keşif görevi icra etmesine Yugoslav yönetimince izin verilmiştir.²⁵⁴ Lakin 1998 yılının Ekim ayında başlayan suskunluk Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)'nun Kosova bölgesinde güçlenmesine neden olmuştur. Sonrasında, Yugoslav yönetimi tekrar askeri harekâta başlayarak suskunluk dönemi kapanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde Racak'ta meydana gelen katliam gün yüzüne çıkarılarak, Sırp güçlerine yönelik soykırım ve etnik kıyım suçlamaları gündemdeki yerini korumuştur. Tüm bu meydana gelen durumlar neticesinde probleme politik bir yaklaşımla Temas Grubu kurularak bir panel oluşturulması seçeneği masaya yatırılmıştır. Fransa'da bulunan Rambouillet yapılan iki farklı panelde, "tüm diplomatik yolların denendiği ve bir sonuç alınmadığı" savına esas teşkil eden ABD idaresince Sırbistan'ı köşeye sıkıştırmayı amaçlayan bir belge hazırlanmıştır.²⁵⁵ Fransa'da icra edilen müzakereleri sonuçsuz kalması neticesinde İttifak, 1999 yılının Mart ayında yeniden askeri müdahale (hava)'ye başvurmuştur. Barışın sağlanamaması üzerine İttifak güçleri tarafından 24 Mart 1999 tarihinde Sırbistan'a karşı Müttefik Kuvvetler Operasyonu (Operation Allied Force)'na başlamışlardır.²⁵⁶

---

²⁵³ Mark Webber, "The Kosovo War: A Recapitulation", *International Affairs*, Vol 85, Blackwell Publishing Ltd/The Royal Institute of International Affairs, 2009, s.447-459; Richard Holbrooke, "To End War", Random House, New York, 1998, s.319-321.

²⁵⁴ Diana Johnstone, "Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları", (çev. Emre Ergüven ve Ergin Bulut), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.318-320.

²⁵⁵ Doug Bandow, "US Policy toward Kosovo: Sowing the Wind in the Balkans, Reaping the Whirlwind in the Caucasus", *Mediterranean Quarterly*, 2009, s.16.

²⁵⁶ Batır, a.g.e., s.185-188.

1999 yılının Haziran ayına gelindiğinde İttifak ve Yugoslavya hükümeti barış anlaşması konusunda hem fikir olmuşlar, yetmiş yedi gün süren bombardıman ile Müttefik Kuvvetler Operasyonuna son vermişlerdir.²⁵⁷ Söz konusu askeri müdahalede üye devletler arasında Bosna Hersek'teki meydana gelen vakaya oranla fikir birliği var gibi görünse de ne tüm üye devletler hava müdahalesine dâhil olmuş nede hava müdahalesine kara operasyonu ile destekleme kararını benimseyememişlerdir. Bu nedenle Washington'da icra edilen İttifak Zirve'sinde üye ülkelerin, söz konusu durum ile ilgili olarak fikir ayrılıklarının ortaya çıkmaması adına kara müdahalesinden bahsedilmemiştir.²⁵⁸ Buradan şunu söylemek yanlış olmaz, hava müdahalesinin mi yâda yapılması düşünülen kara müdahalesinin mi Sırp yetkililerin fikrini değiştirmesine neden olduğu hala münazara edilen bir konudur. Yalnızca hava müdahalesinin İttifak'ın kriz başlamadan ortaya koyduğu istekleri kabul ettiremediği ve hedeflenen neticeye tam manasıyla erilemediğinin bir göstergesidir.²⁵⁹ 10 Haziran 1999 tarihinde, BMGK'nın 1244 sayılı kararı gereğince Kosova krizine neden olan sorunlara siyasi çözüm yolu bulunarak çözüm prensipleri kabul edilmiştir. Kabul edilen karar gereği Sırp asker, polis ve küçük gruplar halindeki kontrgerilla kuvvetlerinin bölgeden süratle çekilmesi istenmiştir. BMGK'nın Kararı 14'e karşı Çin'in çekimser oy kullanmasıyla yürürlüğe girmiştir. Böylelikle 11 Haziran-31 Aralık 1999 tarihleri arasında yürütülen Müşterek Koruma Operasyonu (Operation Joint Guardian) başlamıştır. 1244 sayılı karar gereğince BM koruması altındaki uluslararası sivil ve güvenlik güçlerinin Kosova'ya konuşlandırılacağı ifade edilmiştir.²⁶⁰ 10 Temmuz 1999 tarihinde BMGK'nın, 1244 Sayılı Kararını kabul ederek Kosova'da BM'nin geçici bir hükümet oluşturulmasına izin verilmiştir. Kosova'nın nihai statüsünü oluşturacak genel çerçeve belirlenmiştir. Sivil yönetim için BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo-UNMIK); kurumların düzenlenmesi için AGİT'in; yerlerinden edilen halkın emniyetli bir şekilde geri dönüşü için BM Mülteciler Yüksek

²⁵⁷ "NATO Handbook(2001)", a.g.e., s.124-125.

²⁵⁸ Sean Kay,"After Kosovo: NATO's Credibility Dilemma," Security Dialogue, Ohio Westleyan University, 31/1, ABD, 2000, s.75.

²⁵⁹ Andrew L. Stigler, "A Clear Victory for Air Power: NATO's Empty Threat to Invade Kosovo," International Security, 27/3, 2002, s.125; James Bissett, "NATO's Balkan Blunder", Mediterranean Quarterly, 2001, 12/1, s. 48.

²⁶⁰ NATO, "Resolution 1244 (1999)", NATO's Role in Kosovo, Basic Document, 1999, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, (erişim tarihi:10.01.2015).

Komiserliği'nin ve yeniden düzenleme çalışmalarına koordinatörlük için AB'nin önderlik etmesi benimsenmiştir.²⁶¹ Ayrıca NATO, BMGK'nın söz konusu kararı kapsamında KFOR, Kosova'ya konuşlanmış, İttifak'tan önce bölgede yer alan ve Priştina havaalanına yerleşen RF görev kuvvetleri de KFOR'a katılma kararı almışlardır. Söz konusu karar uyarınca Kosova hukuki açıdan bakıldığında Yugoslavya'ya bağlı gibi görünse de; esasen uluslararası koruma kapsamında özgür bir ülke gibi yönetilmesi sağlamıştır.

İttifak yukarıda anlatıldığı gibi askeri müdahalelerinde ana amacı İttifak'ın ciddiyetini ve niyetini anlatmak, sivillerin zarar görmesine mani olmak, Sırp'ların askeri gücünü yok etmek ve çatışmaların bu coğrafyanın üzerinde yer alan diğer devletlere sıçramasını önlemek olarak sıralanmıştır. İttifak'ın askeri müdahalelerinde istenen sonucun alınmasında bu hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının kıymetlendirilmesiyle ölçülebilmektedir. Ayrıca belki de en önemli konu operasyon esnasında veya öncesinde vefat eden insan sayısının net olarak bilinmemesidir. Anılan konuda farklı rakamlar telaffuz edilse de 24 Mart 1999 tarihinde operasyonun başlamasına kadar olan periyotta vefat eden sivil personel sayının ortalama 2500 civarında olduğu kıymetlendirilmektedir.

Askeri müdahalelerde önemli nokta ise Müttefik Kuvvetler Operasyonu ve Müşterek Koruma Operasyonu esnasında meydana gelen insan ölümlerinin neler olduğu ve bunların nedenleri üzerinde durulmasıdır. Müttefik Kuvvetler Operasyonu, 21 Mart-10 Haziran 1999 tarihleri arasında meydana gelmiştir. Kosova Bağımsız Komisyonunun yayınladığı rapor incelendiğinde 24 Mart-09 Haziran 1999 tarihleri arasında 863 bin mülteci İttifak'ın icra ettiği hava harekâtı sırasında evlerini terk etmek durumunda kalmış olup bu rakamın yaklaşık olarak % 90'ı ise 23 Mart-6 Nisan tarihleri arasında olduğu değerlendirilmektedir.²⁶² **(EK-3-2)**

77 gün süren Müttefik Kuvvetler Operasyonu başlamadan önce koalisyonda bulunan devletler bu harekâtın bu kadar uzun süreceğini öngörememiştir. Bunun yanı sıra insani bakımdan harekâtın yapıldığı zaman zarfında insani kayıpların bu denli

---

²⁶¹ UN Security Council, "Security Council resolution 1244", 1999, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f27216.html>, (erişim tarihi: 15.02.2015).

²⁶² Oxford, "The Kosovo Report The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned", Oxford University Press, 2000, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F62789D9FCC56FB3C1256C1700303E3B-thekosovoreport.htm>,(erişim tarihi:11.01.2015).

fazla olacağı da tahmin edilememiştir. Harekâtın yapıldığı sırada yukarıda bahsedilen kayıpların meydana gelmesi koalisyon güçlerini şaşırtan diğer bir konudur. Bu konuda yapılmış olan incelemelerde etnik temizliğin hava operasyonundan sonra yükseldiği değerlendirilmektedir.²⁶³ Özellikle Hava operasyonlarının bu denli uzun sürmesinin önemli bir sebebi Amerika'nın Irak Savaşında gerçekleştirdiği Çöl Fırtınası Operasyonunda (Operation Desert Storm) kullandığı taktiklerden farklı bir taktik uygulamasıdır. Çöl Fırtınası Operasyonunda ABD ordusu Powell Doktrini olarak adlandırılan bir doktrin kullanmıştır. Bahse konu doktrin gereğince operasyon sahasında ezici güç üstünlüğü sağlanmalı ve karşı tarafın tüm operasyonel yeteneği bu güç ile ortadan kaldırılmalıdır. Oysaki Müttefik Kuvvet Operasyonuna bakıldığında ise operasyon sahasına önemli sayıda güç sağlanmasına karşın harekât sırasında söz konusu kuvvetlere yer verilmemiştir. Çöl Fırtınası Operasyonunda ise operasyonun başında yaklaşık 1300 sorti ve arkasından her gün 1000 sorti uçuş icra edilmiştir. Müttefik Kuvvet Operasyonunu incelendiğinde haftalık ortalama her gün için yaklaşık olarak 48 sortinin icra edildiği görülmüştür. Bunun esas nedeni ise Sırp güçlerinin etkili hava savunma silahlarına sahip olması ve bu güce karşı NATO'nun ihtiyatlı davranmış olmasıdır.

Operasyonun bitmesinden sonra Kosova'da şiddet bitmemiş, özellikle Kosova'nın kuzey bölgesinde(Mitroviça) yer alan Sırp ve Arnavut halk arasında çatışmalar güncelliğini sürmüştür. 2003 yılına gelindiğinde artık Kosova'nın statüsünün ne olacağı konusu sorgulanır hale gelmiştir. Bu konuda dönemin ABD idaresince söz konusu statünün oldubittiye meydan verilmemesi talep edilmiş, AB ile UNMIK'in sunduğu "Statüden Önce Standartlar"²⁶⁴ politikasının desteklenmesi

---

²⁶³ Vogt, a.g.t., s. 232.

²⁶⁴ "Statüden Önce Standartlar" politikası, kapsamlı gözden geçirme için ABD'nin tarih önerisi, kapsamlı gözden geçirmenin başlatılması, Ahtisaari Planı (ki planda yer alan şartlı bağımsızlık önerisine Temas Grubu üyesi Rusya destek vermediği için konu BMGK'da görüşülmemistir) Temas Grubunda ele alınan öncelikli başlıklardır. Bunu yanısıra siyasi gözlemci ve akademisyenlerin değerlendirmelerinde BM süreci yerine Temas Grubuna (dolayısıyla AB ülkeleri ve ABD'nin rolünün önemine) sık sık atıfta bulunmaları da BM'den siyasi liderlik rolünü üstlenmesinin beklenmediğinin bir göstergesi olarak kıymetlendirilebilir. Detaylı bilgi için bakınız: Edward P. Joseph, "Back to the Balkans", Foreign Affairs, C.84, S.1, 2005, s.116; Ivan Vejvoda, "Serbia after for years of transition", (Der.) Juddy Butt, "The Western Balkans: moving on, Institute of Security Studies", Chaillot Paper, s.50-70, Frank Carlucci, "The War We Haven't Finished", New York Times, 22 Şubat 2005, <http://www.nytimes.com/2005/02/22/opinion/22carlucci.html>, (erişim tarihi:11.01.2015); Erhan Türbedar, "Kosova Nereye Gidiyor?", Stratejik Analiz, C.6, S.61, 2005, s.48.

istenmiştir. Kosova'nın kuzeyinde Mart 2004 tarihinde başlayan diğer bölgelere sıçrayan Arnavut-Sırp savaşı KFOR ile UNMIK'in görevlerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin konular tekrar masaya yatırılmıştır.²⁶⁵ (EK-3-3) BM Genel Sekreteri'nin Özel Elçisi Marti Ahtisaari tarafından hazırlanan ve Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin tasarısı, 2007 yılının Şubat'ında BM'ye göndermiştir. Nihai Statü Tasarısı'nda şu anki durumun sürdürülemeyeceği; Kosova'nın toprak bütünlüğüne öncelik verilmesi ile "Büyük Arnavutluk" düşüncesinin uygun olmadığı, bağımsız bir Kosova fikrinin altının çizildiğine ilişkin bakış açıları belirtilmiştir.²⁶⁶ 2012 yılına gelindiğinde ABD tarafından Kosova'ya üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş, Kosova'nın NATO'yla bütünleşmesine Amerika'nın bu bölge için verdiği desteğin süreceği tekrarlamış; "Gözetimli Bağımsızlığı"²⁶⁷ 10 Eylül 2012'de ortadan kaldırılmış ve Kosova egemenlik statüsüne kavuşmuştur. Söz konusu durum Sırbistan tarafından kesinlikle kabul edilmemiş olup yaptığı resmi düzeydeki açıklamalarda "gözetimli ya da gözetimsiz" Kosova'nın egemenliğini asla kabul etmeyeceğini bildirmiştir.²⁶⁸

NATO'nun Kosova askeri müdahalesine bakıldığında stratejik yönden de hukuksal yönden de sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Stratejik yönden bakıldığında, batının sınırlarının değiştiği bir zaman diliminde, İttifak'ın görüşmelere gerektiği kadar zaman ayırmadığı gibi gerektiği kadar eğilmediğinden dolayı yapmış olduğu müdahalenin RF ile düzelmeye çalışılan pozitif havayı ortadan kaldırdığı, Soğuk-Savaş sonrası meydana gelen uluslararası durumu riske soktuğuna ilişkin tenkitler sürekli tekrar edilmiştir.²⁶⁹

Çalışmanın esas amacını oluşturan ve gelinen noktada cevap bekleyen soru; NATO'nun bu askeri müdahalelerde ne derece başarılı olduğuna ilişkin cevap olmuştur. Yukarıda belirtilen askeri müdahalelerde İttifak'ın hedefi çatışmanın

---

²⁶⁵ Steven J. Woehrel, "Kosovo's Future Status and U.S. Policy", CRS Report for Congress, 2005, s.3.

²⁶⁶ David L. Phillips, "Liberating Kosovo: Coercive Diplomacy and U.S. Intervention", MIT Press, Cambridge, 2012, s.162.

²⁶⁷ Steven Woehrel, "Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns", CRS Reports for Congress, 2009, s. 10.

²⁶⁸ B92 News, "Serbia Rejects "Any Kind" Of Kosovo's Independence" [http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2012&mm=09&dd=10&nav_id="82163B92](http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2012&mm=09&dd=10&nav_id=), 2012, (erişim tarihi: 12.01.2015).

²⁶⁹ Dimitri Danilov, "Implications of the NATO Attack Against Yugoslavia for European Security and Russian-Western Relations", Mediterranean Quarterly, 10/3, 1999, s.51-68.

durdurularak güvenliğin ve sükûnetin sağlanması, vatandaşlarıyla çatışan kendi silahlı kuvvetlerinin silahlarını bırakması, evlerinden ve yurtlarından terk edilen insanların güvenli bir şekilde evlerine sağsalim geri dönmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu durumda İttifak'ın yapmış olduğu harekâtlarla silahlı kuvvetlerin silahlarından arındırılması hususunda muvaffak olduğu doğrudur. Ama evlerinden edilmiş insanların güvenli bir şekilde evlerine dönmeleri konusunda İttifak'ın askeri müdahalelerinde istenildiği gibi gerçekleşmediği için bu konuda başarılı olduğu söylenemez. Kosova'da, Bosna'nın yenilen tarafı olan Sırp lar ve işbirlikçileri olan diğer etnik gruplar, müdahale sonrasının yenilen tarafı olmuşlar ve azınlık grup olarak çatışma süresince biriken öfkeden nasiplenmişlerdir. Bosna'da ise silahlı kuvvetler ile yerel toplum değil, yerel halklar kendi içinde çatışmışlar, evlerine dönmek isteyen insan topluluklarına bu defa yerel halk saldırmıştır. Bosna ve Kosova'da, NATO, problemlerin çözümü konusunda yeterince başarı sağlayamamıştır.

3.1.3. Makedonya

AB için İttifak'ın Makedonya krizine dâhil olması Kosova'da meydana gelen askeri müdahaleye nazaran çok daha pratik bir güvenlik modelini uygulamıştır. Makedonya, 1991 yılının Eylül ayında Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Aynı yıl herhangi bir savaş yaşamadan bağımsızlığını ilan eden ülkede, tüm etnik grupların varlığını kabul eden ve bu grupların haklarını da anayasal güvence altına alan bir devlet yapısı kurulmuştur. Sonrasında Makedonya hem iç hem de dış tehditlerle uğramıştır. Özellikle Yunanistan ve Sırbistan bu devletin bağımsızlığını yok saymış ve Makedonya'ya ekonomik ambargo koymuşlardır.²⁷⁰ Yunanistan, bağımsızlığını ilan eden Makedonya ülkesinin, adını, bayrağını, geçmişini ve bu milletin statüsünü kabul etmemiş ayrıca hala Makedonya'nın AB ile İttifak'a dâhil olmasına ilişkin uluslararası arenada görev alan aktörlere üye olması konusunda devamlı olarak veto yetkisini kullanarak engellemeye devam etmektedir. Aynı dönemde Makedonya kendi içinde yaşayan etnik gruplar arasında çıkan sorunlarla da uğraşmıştır. Bu iç karışıklıklarda nüfusun %50'ye yakınının Arnavut kökenli oluşunun etkisi büyüktür. Bu süre zarfında ülkede yaşanan/yaşanabilecek etnik bir kaosun

---

²⁷⁰ Alice, Pala Ackerman, "From Peacekeeping to Preventative Deployment: A Study of the United Nations in the Former Yugoslav Republic of Macedonia", European Security, 1996, s.84.

önlenmesi için uluslararası arenada görev alan aktörler tarafından bir hamle gerçekleştirilmiştir. Bu hamle ile Kosova ve Makedonya sınırına bir askeri gözlemci taburu gönderilmiştir. 1993 yılında söz konusu taburun sayısı Amerikan askeri gücünün de dâhil olmasıyla yaklaşık bin personel olmuştur. Bu göreve UNPROFOR'u da eklenmiş ve UNPROFOR'un görevi; sınır bölgelerini gözetleme ile ülkedeki istikrarı ve güvenin yeniden inşa edilmesini görev edinmiştir. Ama Makedonya, getirilen bu askeri gücün ülkenin diğer bölgelerine de konuşlandırılmasını istemiştir. Bu talep karşısında konu, BM'de görüşülmüş ve uygun bulunmuştur. İstenilen bu askeri kuvvetlerin UNPREDEP adı altında birleştirilmesine karar verilmiştir. UNPREDEF 510 ABD askeri gücü, 540 BM Gücü ve 50 farklı devletin göndermiş olduğu askerlerden teşkil edilmiş ve BM, bu askeri gücün görev süresini 1999 Şubat ayına kadar devam ettirmiştir.²⁷¹

İstenilen bu askeri güç, olası gerginliklerin ve karışıklıkların önüne geçilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu süre boyunca Kosova'da meydana gelen çatışmalar giderek yoğunlaşmış ve NATO'nun Makedonya'ya yapılabilecek olası bir askeri müdahalesi dikkate alınarak bölgeye askeri yığınaklanma ve intikaller gerçekleştirilmiştir. İttifak'ın Makedonya'da konuşlanan askeri gücü Yunanistan tarafından tepkiyle karşılanmış ve Yunan yönetimi üzerinde baskı yaratmıştır. 1995 yılına gelindiğinde NATO'nun da girişimleriyle Makedonya anayasasını ve bayrağını değiştirmiş, Yunanistan da buna karşılık ambargosunu kaldırmış ve iki ülke arasında geçici anlaşma imzalanmıştır. Daha sonra düzelen ikili ilişkiler sonucu Makedonya ile Yunanistan ticaret ortaklığına gitmişlerdir.

1999 yılında NATO'nun Kosova'ya geniş kapsamlı askeri harekâtı sonrası Makedonya'ya göçler başlamış, zaten NATO'nun müdahalesinden endişe duyan Arnavutların huzursuzluğu giderek kriz haline dönüşmeye başlamıştır.

2001 yılının Ocak ayına gelindiğinde etnik Arnavut isyancıların silahlı gücünün sembolü olan UÇK, Tetova'da saldırılar yapmıştır. Bazı UÇK milisleri Kosova sınırındaki Presevo Vadisi'ndeki güvenlik sahasında konuşlanan Sırp askeri kuvvetleri ile çatışmıştır. İttifak'ın başarılı siyasi girişimleri sonucunda UÇK milisleri güvenlik sahasını boşaltmışlardır. Bölgenin boşaltılması sonucu NATO'nun da desteği ile bu

---

²⁷¹ UN, "United Nations Preventive Deployment Force", 1999, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpred_b.htm, (erişim tarihi:13.01.2015).

çatışmalarda zarar gören mülklerin onarılması ve bu bölgeyi terk eden Makedonların tekrar bölgeye dönmesinin sağlanması için AB, bütçesinden 2,5 milyon Euro yardımda bulunmuştur. Makedon ve Arnavut yönetimleri arasında icra edilen barış müzakereleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2001 yılının Haziran ayında 350 UÇK üyesi Aracinoa'ya taarruzda bulunmuş ve başkente doğru yönelmişlerdir. NATO'nun da desteği ile taraflar arasında 2001 yılının Ağustos ayında imzalanan Ohrid Antlaşması'yla Makedonya'daki çatışmalara son verilmiştir. Bunun yanı sıra AB, sivil kriz yönetimi kapsamında 2001 yılında 10,3 milyon Euro ve 2002 yılında 63.50 milyon Euro yardımda bulunmuştur.²⁷² İttifak, bu krizin sonlandırılmasında ve anlaşmanın sağlanmasında aktif rol oynamıştır. AB'nin anlaşma gereği desteği ekonomik yardımlarla sınırlı kalmıştır.²⁷³ NATO, bölgede Hasat Harekâtı (Essential Harvest Operation) adıyla bir askeri müdahalede bulunmuştur. Müdahale 7 Ağustos 2001 tarihinden itibaren Arnavut güçlerin elinde bulunan silahların toplanması amacıyla oluşturulan 3500 askeri personelden oluşan çok uluslu bir harekâttir. NATO operasyon gücü İngilterenin komutasında icra edilmiştir. Türkiye'de bu müdahaleye 150 kişilik öncü subay grubu ile dâhil olmuştur. Türk barış kuvvetinin misyonu, Arnavut milislerin kendi rızaları ile silahsızlanmalarını sağlamak olarak belirlenmiştir.²⁷⁴ Arnavut militanlar ile Makedon yöneticileri arasında bir ateşkes sağlanmış olup NATO güçleri tarafından sınır güvenliği de kontrol altına alınmıştır. Hasat Operasyonu 27 Eylül 2001 tarihinde sona ermiştir. 27 Eylül 2001- 15 Aralık 2002 tarihleri arasında çatışmanın sona ermesi için çalışan gözlemcilerin korunması amacıyla Sarı Tilki Operasyonu (Amber Fox Operation)'nu gerçekleştirilmiştir.²⁷⁵ Bu askeri müdahale kapsamında üç ay süren Hasat operasyonu da başarılı bir şekilde tamamlanmış ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nde barış anlaşmasının uygulanmasına nezaret eden uluslararası görevlilerin korunması için NATO üyesi ülkelerden yaklaşık 700 asker ile bu görev icra edilmiştir. Yapılan bu NATO askeri müdahalesi de başarı ile tamamlanmıştır. AB tarafından 31 Mart 2003 tarihinde

---

²⁷² Catriona Mace, "Operation Concordia: Developing a European Approach To Crisis Management?", *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 3, Autumn 2004, s.479.

²⁷³ Mace, a.g.e., s.480.

²⁷⁴ NTVMSNBC, "Türk Askeri Makedonya'da", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/100699.asp#BODY>, 2009, (erişim tarihi:13.01.2015).

²⁷⁵ Sarı Tilki Operasyonu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: NATO, "Operation Amber Fox", NATO, 12.12.2003, <http://www.jfcnaples.nato.int/hqskopje/page84625111.aspx>, (erişim tarihi:13.01.2015).

Concordia Operasyonu başlamıştır. Operasyonun yapılış gayesi Makedon yönetim ünitelerine bölge ve sınır emniyetinin alınması ile Ohrid Antlaşması'nın yürütülmesine destek verilmesi hedeflenmiştir.²⁷⁶ Makedonya askeri müdahalesi NATO için bir güven tazeleme harekâtı niteliğindedir. Askeri müdahalenin kapsamı ve kapasitesi NATO-AB ilişkileri için de bir tecrübe olmuştur. Sonrasında Makedonya AGİT'e, Avrupa Konseyi'ne, AAOK'ya ve BİO'ya üye olarak dâhil olmuştur. NATO'nun operasyonları sonrası KFOR'un Kosova'daki birliklerini kuzeye konuşlandırması sonrası Makedonya'da İttifak'ın askeri gücünün 2.500 askerini bu bölgede konuşlandırılmıştır.

3.2. İkinci Safha: 2001-2015 Dönemi (Global Güvenlik Örgütü, Terörizm ve Asimetrik Tehdit)

3.2.1.Afganistan

9/11 terör saldırılarından hemen sonra uluslararası örgütler tarafından çeşitli kararlar alınmış olup 12 Eylül 2001 tarihindeki BMGK'nın 1368 sayılı kararı önemlidir. Bu kararda saldırılar kınanmış ve saldırıların barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu açıklanmıştır. NATO Genel Sekreteri George Robertson'da aynı gün, NATO Antlaşması'nın ortak güvenlik maddesinin uygulanacağını duyurmuştur. Bunun üzerine, NATO Daimi Konseyi, 52 yıldan beri ilk kez bir İttifak ülkesinin saldırıya uğradığı anda, tüm üyelerin saldırıya uğraması olarak kabul edilen 5.maddenin uygulanmasına karar verilmiştir.²⁷⁷

BMGK tarafından 29 Eylül 2001 tarihinde aldığı 1373 sayılı kararında, terörizmle mücadele çağrısında bulunarak, devletlerden terör eylemlerinin finansmanının engellenmesi gerektiği bildirilmiştir. Ekim 2001 yılında yapılan NATO Konsey toplantısında Amerika tarafından El Kaide ile Bin Ladin'in 9/11 saldırıları ile bağlantılı olduğuna ilişkin deliller sunulmuştur. ABD tarafından Taliban'ın Usame Bin Ladin'i adalete teslim etmesi konusunda yapılan çağrılar karşılıksız kalmıştır.²⁷⁸

²⁷⁶ Concordia Operasyonu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: Maciej Wilga ve Ireneusz Pawel Karolewski, "New Approaches to EU Foreign Policy", Routledge, NY, 2014, s.151-157.

²⁷⁷ Murat Şeker, "Afganistan", <https://www.academia.edu/5405078/AFGAN%C4%B0STAN>, (erişim tarihi:10.01.2015).

²⁷⁸ Şeker, a.g.m., s.5.

Tüm bu gelişmelerin sonunda ABD ile İngiltere 2001 yılının Ekim ayında Afganistan'a "Sonsuz Özgürlük (Operation Enduring Freedom)" adını verdikleri operasyonu başlatmışlardır. Amerika operasyon sonrasında BMGK'ya yaptığı başvuru ile terör örgütüne karşı gerçekleştirilen bu askeri müdahalenin BM Antlaşması'nın 51.maddesine uygun olarak bireysel veya kolektif meşru müdafaadan doğan hakların kullanılmasının bir gereği olduğu açıklanmıştır. Fakat tehditkâr tecavüzlerden sonra, söz konusu duruma yönelik BMGK tedbir almaya yönelik karar alma ihtiyacı hissetmiş, söz konusu kararlardan müdahaleye müsaade edenlerin kimliğine yönelik açık bir ifade kullanmamıştır.²⁷⁹ ABD'nin Afganistan operasyonuna İngiltere'nin dışında Çin, RF, Türkiye gibi ülkeler de destek vermiş; Kanada, Almanya, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Hollanda, Gürcistan, Özbekistan, Tacikistan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filipinler ve Yeni Zelanda gibi ülkeler de destek verebileceklerini bildirmişlerdir.²⁸⁰

NATO, 9/11 sonrasında hem terörizm hem de uluslararası terörizm konularındaki fikrini gözden geçirerek; her türlü terörün ülkelerin kendi iç güvenliklerine ilişkin bir tehdit olmadığı, söz konusu durumun uluslararası güvenliğe tehdit olarak algılanması gerektiğinin altı çizilmiş ve buna ilişkin önlemler almaya başlamıştır.²⁸¹ Koalisyon Kuvvetleri tarafından icra edilen harekâtlar sonrasında Taliban yönetimini devirmiş ve ülkenin tekrar oluşturulma sürecine katkı sağlanmıştır. Belirtilen süreçte Afganistan'da yıllarca süren alışkanlığın neticesi olan ve "Büyük şura" manasındaki, Afganistan'da yaşayan aşiretlerin üyelerinden kurulu ve bir diğer adıyla aşiretler şurası olarak da adlandırılan bin beş yüz kişiden oluşan Loya Jirga/Cirga, devletin problemlerine çözüm aramaya başlamıştır.²⁸²

Bonn'da 27 Kasım - 5 Aralık 2001 tarihlerinde icra edilen Afganistan konferansında alınan karar neticesinde Afganistan'da güvenliğin ve istikrarın teşkil edilmesi için uluslararası bir gücün oluşturulmasına karar verilmiştir.²⁸³ Bu kapsamda

---

²⁷⁹ Sanem Özer, "NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi, Vol 10, 2010, s.271-272.

²⁸⁰ Dicle Sasaoğlu, "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", BİLGESAM, 2015, www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-391-2015010861176.pdf, s.2, (erişim tarihi: 11.02.2015).

²⁸¹ Bennett, a.g.m..

²⁸² Loya Jirga/Cirga ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: BBC, "Afghanistan's Loya Jirga: Q&A", 2013, <http://www.bbc.com/news/world-asia-25024163>, (erişim tarihi: 13.01.2015).

²⁸³ Bonn Antlaşması'nın tam metni için bakınız: The Washington Post, "Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the re-establishment of Permanent Government Institutions",

BMGK, 20 Aralık 2001 tarihinde 1386 sayılı kararı yürürlüğe koymuştur. Söz konusu karar gereği Kabil ve çevresinin güvenliğinin kontrol altına alınması, Afgan hükümetinin güvenliği ve istikrarını koruma çabalarına yardım edecek uluslararası bir kuvvet oluşturulması karara bağlanmıştır.²⁸⁴

Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 18 devlet ISAF'a destek vermiştir.²⁸⁵ **(EK-4)** ISAF'ın Afganistan'daki görevi 20 Aralık 2001 tarihinde başlamış olup ISAF'ın ilk komuta görevine İngiltere gönüllü olmuş ve bu görevi 20 Aralık 2001-20 Haziran 2002 tarihleri arasında icra etmiştir. Daha sonra İngiltere görevi 20 Haziran 2002'den 10 Şubat 2003 tarihine kadar Türkiye'ye devretmiştir. ISAF'ta görev yapan Türk asker gücü 276 personel olup ISAF komutanlığını bıraktıktan sonra Türk asker sayısı 229'a düşürülmüştür. Belirtilen 229 sayısının içerisinde Azerbaycan ve Arnavutluk'a ait 23'er askerle birer takım da dâhildir. Diğer bir ifadeyle bu iki kardeş ülke Afganistan Türk misyonu içinde 46 asker ile görev icra etmiştir. ISAF komutasını almadan önce Türkiye, Avrupalı devletler ile ABD askeri güçlerini geri çekmeme güvencesi almasına rağmen Kanada, Portekiz ve Belçika ISAF'ta yer alan askeri kuvvetlerini ülkelerine geri göndermiştir. 10 Şubat-11 Ağustos 2003 tarihleri arasında Türkiye'den ISAF komutasını Almanya-Hollanda ortaklığı devralmıştır Yaklaşık olarak 5 bin askerlik ISAF'ın 2.200 askerini Almanya tek başına oluşturarak önemli katkıda bulunmuştur. Daha sonra ISAF'ın görev kuvvetini 11 Ağustos 2003 tarihinde NATO, Almanya-Hollanda ortaklığından devralmıştır. Aynı tarihte Amerikan askerlerinin büyük bölümü de ISAF'ın komutası altında görevlerini sürdürmüşlerdir.²⁸⁶ Böylelikle İttifak, kurulduğu 1949'dan bu yana 55 yıllık geçmişinde ilk kez Avrupa-Atlantik coğrafyasının haricinde bir misyon icra etmiştir. Yine de ISAF'ın komutanlık görevini İttifak üstüne alsa da BM çatısı altında kalmayı tercih etmiştir. İttifak'ın üyesi olmayıp da, ISAF'ta görev kuvveti bulunduran diğer devletler aynı şekilde değişiklik olmadan görevlerini icra etmişlerdir.

2001, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/world/texts/bonnagreement.html>, (erişim tarihi: 13.01.2015).

²⁸⁴ Al Jazeera Turk, "ISAF: Afganistan'daki Uluslararası Güç", 2011, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/isaf-afganistandaki-uluslararasi-guc>, (erişim tarihi: 13.01.2015).

²⁸⁵ Hilal Önal, "ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:6, Sayı:23, 2010, s.43-71.

²⁸⁶ Alexander Nicoll, "The Road to Lisbon", Toby Dodge ve Nicholas Redman (der.), Afghanistan to 2015 and Beyond, Routledge (IISS), Londra, 2011, s.39-40.

İttifak'ın ISAF görev gücünü üstüne alması Amerika'nın rahatlamasını sağlamıştır. Zira 6 aylık dönemler halinde komutanın el değiştirmesi ve her seferinde farklı bir ülke bulma konusu ABD'yi zorlamıştır. İttifak bir yıldan fazla süre misyonunu başarıyla icra etmiştir. Afganistan'da istikrar ve barışın istenilen düzeyde sağlanamaması ve ayrıca Kabil'in dışındaki bölgelerde ciddi problemlerin ortaya çıkmasından dolayı, 6 Ekim 2003 tarihinde İttifak Konseyi BM'nin onayıyla görev alanlarını genişletme kararını yürürlüğe koymuştur. Aralık 2003 tarihinde BM, ISAF'ın yetkilerini ve görev süresini gözden geçirmiş ve yenilenmesine onay vermiştir. Bu minvalde, başta en çok olayların yaşandığı bölge olan Kunduz bölgesi de, İttifak'ın görev alanına dâhil edilmiştir.

İttifak'ın Mart 2004 tarihinde Afganistan'da bulunan sivil yöneticiliğine Türk dışişleri eski bakanı Hikmet Çetin'i görevlendirilmiştir. Bu dönemde özellikle Türkiye, Afganistan'da ISAF komutanlığı yaptığı süreçte çok sayıda sosyal ve insani işler icra ederek, halkın beğenisi ve takdirini toplamıştır. Özellikle okul, çeşme, cami, hastane ve diğer altyapı çalışmaları da dâhil olmak üzere önemli projelere imza atmıştır. Bu başarılı çalışmalarından dolayı ABD, Türkiye'nin ISAF'ın görev komutanlığını tekrar alması konusunda telkinde bulunmuştur. Dönemin ABD Başkanı BUSH, Haziran 2004 Ankara'ya ziyarette bulunmuş ve bu konunun üzerinde önemle durmuştur.²⁸⁷

2006 yılına gelindiğinde iyice artan Taliban saldırıları ve uyguladıkları şiddet İttifak içinde ve ABD tarafından yeni bir strateji arayışına neden olmuştur. NATO üyesi ülkelerin liderleri Riga'da gerçekleştirilen Zirve'de sivil ve askeri tedbirleri bütünleştiren bir "Kapsamlı Yaklaşım" stratejisi üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu süre zarfında Afganistan'da devam eden ve şiddetini arttıran çatışmalar ile Afgan hükümetinin otoritesinin zayıflığı nedeniyle belirtilen yaklaşım işlerlik kazanamamıştır.²⁸⁸ Diğer taraftan hem İttifak içinde hem de Amerika'da Afganistan müdahalesi ile ilgili tartışmalar hız kesmeden sürmüştür. 2009 ve 2010 yıllarındaki askeri ve siyasi gelişmeler yeni stratejik önlemlere, diğer bir ifadeyle denemelere neden olmuştur. 2009 yılının Haziran ayında General Stanley Mcchrysal'ın ISAF'ın

---

²⁸⁷ Soner Çağaptay, "The Washington Institute", Policy Analysis, Middle East Quarterly XI., No.4, 2004, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/where-goes-the-u.s.-turkish-relationship>, (erişim tarihi: 15.01.2015).

²⁸⁸ Nicoll, a.g.e., s.42.

komutanlığına getirilmesi yeni bir askeri yaklaşımın sinyallerini vermiştir. Gen. Mcchrystal karşı-isyan harekâtları konusunda oldukça deneyimli bir askerdir. Gen. David Petraeus komutasında Irak'ta sivil halkı ön planda tutan taktikleri hayata geçirmişler ve kısmen de olsa başarı elde etmişlerdir.²⁸⁹ Mcchrystal ve Petraeus karşı-isyan harekâtının askeri olarak değil, siyaseten kazanılması gerektiğini savunmuşlardır.²⁹⁰ ISAF görev kademesine yeni getirilen askerin görevine başlar başlamaz ABD yönetiminden 40 bin asker daha gönderilmesini istemesi üzerine ABD'nin karar organları (Beyaz Saray, Kongre ve Pentagon) arasında şiddetli tartışmalara neden olmuştur.²⁹¹ Söz konusu tartışmalar sonrası ABD, Afganistan'a 30 bin ilave asker gönderilmesi kararını duyurmuştur. Sonrasında Ekim 2011 tarihinde ISAF'ta görev icra eden ABD personel sayısı 90 bin'e ulaşırken, toplam askeri personel sayısı da 137.638'e çıkmıştır. Bunun yanı sıra, Afganistan'daki yerel güçlerin personel sayısına ilişkin planlama yapılmış olup bu plan çerçevesinde Afgan Polis Gücü 134 bin'e Afgan Ulusal Ordusu 171 bin'e ulaşmıştır.²⁹² El-Kaide ve Taliban'a yönelik karşı-mücadele harekâtı sürdürülürken sivil yönetimde desteklenmesi ve sivil halkla işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Sivil toplumu, isyancılardan ayırarak diğerlerini yalnızlaştırmak, onların geçerliliğini azaltırken sivil yönetimin ve ISAF'ın meşruluğunun güçlendirilmesi istenmiştir. Bu arada yapılan silahlı mücadele sürerken müttefik kuvvetler bir taraftan Afganistan'daki merkezi yönetimi güçlendirmiş, öte yandan yerel otoritelere ve yerel halka yeniden inşa alanında katkı ve destek olmayı sürdürmüşlerdir. Bu noktadan bakıldığında bahse konu yaklaşımın yeni bir yöntem olmadığı görülmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkeleri kendi kolonilerindeki isyanlara yönelik uyguladıkları yöntemlerin benzer hatta güncellenmiş versiyonu olduğu görülmüştür.²⁹³ Bu yöntemde esas olan hem silahlı çatışmayı sürdürmek hem de yerli halkın kalbini ve düşüncesini (hearts and minds) kazanmayı içermektedir. Yani diğer bir ifadeyle "Daha az zorlama, daha çok ikna"

---

²⁸⁹ David Petraeus, "Counterinsurgency Concepts: What We Learned in Iraq", Global Policy, cilt:1 Sayı:1, 2010, s.116-117.

²⁹⁰ Toby Dodge, "Domestic Politics and State-Building", Dodge ve Redman (der.), IISS, Londra, s.80.

²⁹¹ Dana H.Allin, "US Policy and Afghanistan", Dodge ve Redman (der.), 2011, s. 61- 62.

²⁹² The Military Balance, "The war in Afghanistan", 2012, Routledge (IISS), Londra, 2012, s.27-29.

²⁹³ Benzer yöntemler; Hindicini (1946-1954), Malaya (1948-1960), Kenya (1952- 1960) ve Kuzey İrlanda'da (1968-1998) İngilizler ve Fransızlar tarafından uygulanmıştır. Bu konuda Malaya tecrübesi ve Kuzey İrlanda başarılı örneklerdir.

kuralı göze çarpmaktadır.²⁹⁴ Ama bu yaklaşım Afganistan’da pek de istenilen sonucu vermemiştir.

ABD Başkanı Obama, 2001 yılından bu yana Afganistan’da yürütülen operasyonların “ABD tarihinin en uzun savaşı” olarak tanımlamıştır. Obama’nın, Mayıs 2014 tarihinde yapmış olduğu konuşmada bu savaşı bitirmek adına Afganistan’daki personel sayısını 2014 yılının sonuna kadar eritmiş ve 2015 yılı itibariyle ortalama sadece 9.800 hizmet personelinin ülkedeki çeşitli bölgelerde rol alacağını duyurmuştur.²⁹⁵

Afganistan Meclisi, Amerika’yla Güvenlik Anlaşması ile İttifak ile Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması’nı (Status of Forces Agreement-SOFA)²⁹⁶ 27 Kasım 2014 tarihinde imzalamıştır.²⁹⁷ Anlaşmaya uyarınca 2014 yılında Afganistan’da yaklaşık on bin Amerikan personelinin terörle mücadele konusunda Afganistan’da görev yapan yerel güçlere danışmanlık hizmeti ile eğitim vereceği, 2015 yılı bitimine doğru söz konusu personel sayısının beş bin civarında olacağı planlanmıştır. 2016 yılının sonunda ise Amerikan tesislerinin güvenliği için bu sayının bin civarında olacağı kıymetlendirilmektedir.²⁹⁸

Bu noktada İttifak ise 2014 yılının sonunda 87 bin askerini Afganistan’dan ülkelerine geri gönderme kararı onaylanmıştır. Afganistan Halk Meclisince onaylanan SOFA’ya göre İttifak, Afganistan’da görev yapacak olan emniyet birimlerine danışmanlık, eğitim ile destek hizmetini yerine getirmek adına bu ülkedeki konumunu koruyacaktır. Halen iki sene devam etmesi düşünülen ve 2015 yılında başlatılan

---

²⁹⁴ Jens Ringsmore, “Conducting Counterinsurgency by Alliance: Wave of the Future or Strategic Dead End?”, *Conceptualising Modern War*, Hurst and Company, Londra, 2011, s. 163-184.

²⁹⁵ Barack Obama’nın Afganistan Savaşı’nın sonlandırılacağına dair açıklaması için bakınız: David Hudson, “Bringing the War in Afghanistan to a Responsible End”, The White House, 2014, <http://www.whitehouse.gov/blog/2014/05/27/bringing-war-afghanistan-responsible-end>, (erişim tarihi: 18.01.2015).

²⁹⁶ SOFA Anlaşmasının detayları için bakınız: NATO, “Resolute Support Mission in Afghanistan”, 2015, http://www.nato.int/cps/da/natohq/topics_113694.htm, (erişim tarihi: 18.01.2015).

²⁹⁷ Afganistan ve ABD arasındaki İkili Güvenlik Anlaşması için bakınız: Haberler Web Sitesi, “Afganistan ve ABD arasındaki İkili Güvenlik Anlaşması”, 2014, <http://www.haberler.com/afganistan-ve-abd-arasindaki-guvenlik-anlasmasi-6727530-haberi>, (erişim tarihi: 18.01.2015).

²⁹⁸ Anthony H. Cordesman, “Afghan Forces on the Edge of Transition–I: Introduction, US Policy, and Cuts in US Forces and Spending”, CSIS, 2014, <http://csis.org/publication/afghan-forces-edge-transition>, (erişim tarihi: 19.01.2015).

Kararlı Destek Misyonu (Resolute Support Mission) çerçevesinde yaklaşık kırk devletten toplamda on iki bin personel görev ifa etmektedir.²⁹⁹

Afganistan’da görev yapan yabancı asker varlığının 2014 yılı itibariyle yaklaşık olarak %80 oranında azalması sonucu meydana gelebilecek güvenlik zafiyetinin ne şekilde doldurulacağı tartışılırken tam da bu noktada ABD, İngiltere, Türkiye, Almanya ve İtalya’nın da dâhil olduğu devletler 2015 yılında Afganistan’a yardımlarının sürdürüleceğini açıklamışlardır. Türkiye, 2015 yılının Ocak ayından başlayarak İttifak tarafından işlerlik kazandırılacak olan Kararlı Destek Görevi kapsamındaki asker sayısını 900’den 1500’e çıkarmıştır.³⁰⁰

3.2.2. Libya

Ortadoğu’da 2010 yılının bitimi ve 2011 yılı başlangıcında Tunus’ta başlayan Arap Baharı ateşi Fas’tan Yemen’e kadar pek çok ülkeye sıçramıştır. Önce Tunus’a, sonra Mısır’a daha sonra da Libya’ya yayılmıştır. Bu yönetimlere karşı yapılan isyan hareketleri, Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da beklenmedik büyük bir değişim dalgası başlatmıştır.³⁰¹ Önce Mısır’daki hükümet devrilmiş, sonrasında da Libya’da yer alan muhalifler, Bingazi’ye konuşlanmıştır. Muhaliflerin amacı Libya yönetimini ortadan kaldırarak kendi hükümetlerini kurmaya yönelik ayaklanma başlatmışlardır.

Libya’da meydana gelen krizin başlamasıyla beraber İttifak, 8 Mart’ta, havadan erken ihbar uçakları (Airborne Warning and Control System-AWACS)’nı bölgeye göndererek, Akdeniz bölgesindeki hava trafiğini izleme harekâtına öncelik vermiştir. Bu harekâttan iki gün sonra Libya kıyılarına NATO savaş gemilerini göndererek bu bölgeyi hem havadan hem de denizden detaylı bir şekilde yakından takip etmiştir. 17 Mart günü, BMGK’nın 1973 sayılı kararını yürürlüğe koymasıyla birlikte, uçuşa yasak bölge oluşturulmuş ve aynı zamanda yerel halkın korunmasına yönelik tedbirler alınmıştır. 17 Şubat 2011 tarihinde başlayan ayaklanmalar, Kaddafi’nin çetin

---

²⁹⁹ United States Mission to NATO, “NATO in Afghanistan”, 2014, <http://nato.usmission.gov/afghanistan.html>, (erişim tarihi: 19.01.2015).

³⁰⁰ Metin Gurcan, “Türkiye Afganistan’daki askeri varlığını niçin artırıyor?”, 2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/11/turkey-afghanistan-military-presence.html> ##ixzz3MG1Os NYt, (erişim tarihi: 19.01.2015).

³⁰¹ Nebahat Tanrıverdi, “Kaddafi Sonrası Libya ve Demokratikleşme Sorunu”, ORSAM, Ortadoğu Analiz, Kasım 2011, Cilt: 3, Sayı: 35, s.41-43.

direnişiyile karşılaşmış ve muhalifler beklenmedik darbe almıştır. Sonrasında daha da güçlenen muhalif gruplar Libya hükümetinin iktidarı bırakmak istememesi ve Libya’da yer alan bazı kabile liderleri tarafından da yardım alması sonucu, bir ay gibi kısa bir sürede yönetim değiştiren Mısır’ın aksine Libya neredeyse aylarca devam eden bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bu süre zarfında uluslararası arenada en çok tepki Libya yönetiminin kendi halkına yönelik şiddetli ve ölümcül eylemleridir. Bu da uluslararası aktörlerin Libya’ya yönelik bir takım yaptırımlarına neden olmuştur. 22 Mart günü, İttifak tarafından Libya’ya yönelik silah ambargosunun teftiş ve kontrolüne yönelik faaliyetlere öncelik verilmiştir. 24 Mart tarihinde ise uçuşa yasak bölge kararının denetlenmesi faaliyetlerine başlamıştır. NATO çatışma bitimine kadar, Libya’daki misyonuna devam etmiştir.³⁰² 27 Şubat 2011 tarihinde oluşturulan Ulusal Geçiş Konseyi kendisini Libya’nın resmi yönetimi olarak tüm dünyaya duyurmuştur. Fransa 10 Mart 2011 tarihinde bahse konu kurulan yönetimi ilk tanıyan ülkedir.³⁰³ Libya’da meydana gelen “insanlığa karşı suç” (Crime Against Humanity) türünden eylemlerin artması neticesinde İttifak, BMGK’nın 1970 ve 1973 sayılı kararlarına istinaden 31 Mart 2011’de Libya’ya yönelik askeri müdahaleyi başlatmıştır.³⁰⁴ **(EK-5-1)** Söz konusu askeri müdahalenin adı OUP olarak belirlenmiştir. Askeri müdahalenin yapılaş gayesi sivil halkı ve sivil halkın yerleşik olduğu bölgeleri saldırılara ve saldırı tehdidine karşı koruma altına almak olarak belirlenmiştir. Askeri müdahalenin unsurları incelendiğinde ilk olarak silah ambargosunun yapılması, uçuşa yasak bölgelerin belirlenmesi ve sivil halkın saldırılara karşı koruması olarak karşımıza çıkmaktadır. **(EK-5-2)**

BMGK kararlarından sonra, İngiltere ile Fransa’nın öncülüğünde, sonrasında ise Amerika ile bazı AB ve Körfez devletleri de oluşturulan koalisyona dâhil olmuştur. Hava, kara ve deniz gücünün en az ikisinin birlikte katıldığı operasyona “Müşterek Harekât”, birden fazla devletin askeri gücünün beraber katıldıkları operasyona da “Birleşik Harekât” olarak adlandırmışlardır. Birleşik Harekâtlarda devletlerin farklı uygulamalarından kaynaklanan entegrasyon, işbirliği ve koordinasyon konularında

³⁰² NATO, “NATO and Libya; Operation Unified Protector”, 2012, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/71679.htm>, (erişim tarihi:19.01.2015).

³⁰³ BBC, “Libya: France recognises rebels as government”, 2011, <http://www.bbc.com/news/world-africa-12699183>, (erişim tarihi:19.01.2015).

³⁰⁴ Muzaffer Ercan Yılmaz, “Kaddafi Sonrası Libya’da Siyasal Dönüşüm”, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Akademik Ortadoğu, Cilt:7, Sayı 1, 2012, s.1-13.

zaman zaman problemlerle karşılaşmaktadır. OUP ‘ta Müşterek Harekât ile Birleşik Harekât birlikte uygulanmıştır. Koalisyon’da devletler BMGK’nın kararlarını farklı şekilde yorumladıklarından, müdahalenin askeri hedefleri ile yapılış şekillerinde farklılıklar görülmüştür. Bu yüzden operasyon yönetiminin İttifak’a bırakılması ve operasyonun İttifak’ın sorumluluğunda icra edilmesi ve özellikle Fransa’nın bölgedeki karar alma yetkisinin daraltılması, 28 devletin ortaklaşa hareket etmesi ve bu durumda Afrika ile Arap Birliği’nin de destek vermesi sağlanarak uluslararası arenadan gelebilecek farklı tepkilerin engellenmesi fikri netlik kazanmıştır.³⁰⁵ Sonrasında İttifak, koalisyon ile OUP’e hızlı bir şekilde karar vermiştir. Bu kararı almasındaki en önemli neden ise Bosna’da yaşanan katliamdan İttifak’ın almış olduğu ders gösterilmiştir. Hatırlanacağı üzere İttifak, Bosna’ya geç müdahale etmiş ve istenmeyen sonuçlarla karşılaşmıştır. Bu noktada İttifak’ın ve BMGK’daki devletlerin geçmişte yaşanan olayları, nedenlerini ve sonuçlarını iyi bir şekilde analiz ettiğinin göstergesi olmuştur.³⁰⁶

Libya’daki olaylara müdahale amacıyla oluşturulan uluslararası koalisyona ABD Uçuşa Yasak Bölgeyi korumak için İtalya’daki Aviano üssünden kalkan 42 adet F-16 ile 3 adet saldırı denizaltısı ile bir destroyer olmak üzere 5 savaş gemisi ile katılmıştır. İngiltere ise Tornado ve GR4 uçaklarının yanı sıra VC10 ile Tristar havada yakıt ikmali uçakları ve E-3D Sentry ve Sentinel keşif uçakları ile operasyona dâhil olmuştur. Bunun yanında Typhoon tip uçakları ve bir adet denizaltı ile iki firkateyn ve destroyerler konuşlandırmıştır. Fransa ise 20 adet Rafale ve Mirage uçaklarının yanında bir adet AWACS ile Charles de Gaulle Uçak Gemisi (20 ekstra uçak ile), bir adet denizaltı, üç adet firkateyn ve bir adet yakıt ikmali gemisi ile operasyona destek vermiştir. İtalya Tornado, F-16 ve Eurofighters savaş uçakları ve 11 savaş gemisi ile operasyona katılmıştır. Danimarka 6 adet savaş uçağı ile İspanya bir tanker uçağı, bir deniz devriye uçağı ve dört F-18 savaş jetinin yanında bir firkateyn, bir denizaltı ile Katar ise 6 adet jet uçağı ve bir adet kargo uçağı ile Norveç 6 adet jet avcı uçağı ile

---

³⁰⁵ Armağan Kuloğlu, “Libya Harekâtı, Gelişmeler ve Türkiye”, ORSAM, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011, Cilt:3, Sayı: 28, s.52-53.

³⁰⁶ Osmancan Ertürk, “NATO’nun Son Operasyon Durağı: Libya”, ORSAM, 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1719>, (erişim tarihi:20.01.2015).

son olarak Türkiye ise F-16 savaş uçakları ve 5 savaş gemisi ve 1 denizaltı ile destek vermiştir.³⁰⁷ **(EK-5-3)**

OUP, 31 Mart 2011 tarihinde hava operasyonu ile başlamış bu kapsamda Fransız keşif uçaklarının hava keşif faaliyeti sonrası 4 zırhlı aracın belirlenerek, fırsat hedefine dönüşmesiyle devam etmiştir. Bu fırsat hedefi vurulmuş, sonrasında da denizden İngiliz ve ABD deniz unsurlarından fırlatılan Tomahawk füzeleriyle operasyon sürdürülmüştür. Operasyon 'da Libya'da belirlenen askeri hedefler belirli bir sıra ile önceliklendirilmiştir. Buna göre hedefler; hava savunma sistemleri, haberleşme sistemleri, hava kuvvetleri ve muhaliflere yönelik kullanılan tank ve zırhlı araçlar olarak belirlenmiştir.³⁰⁸ Koalisyon devletleri tarafından belirlenen hedefler doğrultusunda hem hava operasyonlarına hem de füze saldırıları sürdürülmüştür. Operasyon süresince harekâtlar belirli aralıklarda devam etmiş, buna neden olarak koalisyonun, Libya yönetimini zayıflattıkça ya da elini zorlaştırdıkça anlaşma yapmaya gönüllü olabileceğine ilişkin düşüncenin ağırlık kazanması olarak kıymetlendirilmiştir.³⁰⁹

31 Mart 2011 tarihinde başlayan müdahale, NATO tarafından 31 Ekim 2011 gece yarısı bitirilmiştir. NATO askeri müdahalesi kapsamında Libya'ya hava harekâtı kapsamında 26 bin uçak sortisi yapılmış, Libya yönetimine ait güçleri vurmak amacıyla çoğu sivil 6 bin hedefi bombalayarak muhaliflere destek verilmiştir.³¹⁰ Söz konusu askeri müdahale, İttifak'ın bugüne kadar yapmış olduğu en başarılı müdahale olmasının yanında OUP'ye yönelik bazı farklı görüşleride barındırmaktadır. Bunların başında NATO'nun hava operasyonları icra ederek, kara operasyonları düzenlememesinde zayıtsız bir operasyon istemesi gelmektedir. Bu yüzden de operasyonun BMGK'nın kararlarına rağmen kısa sürdüğü ve muhaliflere yardım edilerek verilen desteğin sınırlandırılmasından dolayı başarının yeterli olmadığına

---

³⁰⁷ Sercan Doğan ve Nebahat Tanrıverdi, "Libya'daki Olaylara Müdahale Amacıyla Oluşturulan Uluslararası Koalisyondaki Askeri Güç Durumu", ORSAM, 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1654>, (erişim tarihi:20.01.2015).

³⁰⁸ Kuloğlu, a.g.m., s.46-53.

³⁰⁹ Kuloğlu, a.g.m., s.52-53.

³¹⁰ Laurent Thomet, "NATO Declares Oct. 31 End to Libya Mission, Agence France-Presse", 2011, <http://www.defensenews.com/story.php?i=8083842&c=MID&s=AIR>,(erişim tarihi:21.01.2015).

ilişkin görüşler mevcuttur. Ama BM'nin İttifak ile yapmış olduğu bu görev her yönden uyumlu olmuştur.³¹¹

NATO'nun Libya'ya yapmış olduğu müdahaleyi kısaca değerlendirmek gerekirse şu sonuçlara ulaşıldığı görülecektir. Birincisi 16.01.2009 yılında Almanya da yayınlanan "Die Welt"³¹² mecmuasının İngilizce yayınında "RF'nin, kendisine Suriye, Libya ve Yemen'de deniz üsleri kurmayı planlıyor" şeklindeki yer alan bir makalesinde Libya, halen Suriye ve Yemen'de meydana gelen karışıklıkların sebebini açıklanmıştır. Şöyle ki RF'nin genişleyen dış siyaseti çerçevesinde Libya, Suriye ve Yemen ile görüşmelerde bulunmuştur. Belirtilen makale'de 2009 yılından sonraki birkaç yıl içerisinde bu coğrafyalarda kendisine ait deniz üsleri kurma kararı aldığını açıklamıştır.³¹³ Bahsedilen deniz üslerinin Suriye'de halen kullanılan tamir tesisinin bulunduğu Tartus'a, Libya'da Tripoli'ye ve Yemen'de Sokorta Adasına inşa edileceği planlanmıştır. Ayrıca bu üç ülkeyle aynı yıl silah anlaşmaları imzalayan RF'yi, NATO, kendisine bir tehlike olarak algılamıştır.³¹⁴ Görüldüğü üzere bahsi geçen ülkeler son 3-5 yıl içinde en fazla iç karışıklığın yaşandığı ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelere yönelik koalisyon güçleri tarafından müdahalelerde bulunulması/bulunulmak istenmesinin altında yatan sebeplerinden biri RF'nin yayılcı politikasına yönelik bir ön alma olduğu kıymetlendirilmektedir. Müdahale etmek için uygun bir kılıf olarak görülen ve lanse edilen ülke halklarının demokrasiye ihtiyacı olduğu söylemi her daim işe yaramıştır. Tabi ki bir diğer neden de Libya'nın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmasıdır ki bu tüm koalisyonda görev alan (Türkiye hariç) ülkelerin iştahını kabartmıştır. Konu ile ilgili Türkiye birçok kez açıklama yapmıştır. Çünkü Libya-Türkiye ilişkilerinin tarihsel bir geçmişi olduğundan dolayı Türkiye askeri müdahaleye başından beri (özellikle kara operasyonu) karşı çıkmıştır.

---

³¹¹ NATO, "Operation Unified Protector", 2015, http://www.jfcnaples.nato.int/Unified_Protector/Mission.aspx, (erişim tarihi:20.01.2015).

³¹² Die Welt, "Russia plans navy bases in Syria, Libya, Yemen", 2009, <http://www.welt.de/english-news/article3039085/Russia-plans-navy-bases-in-Syria-Libya-Yemen.html>, (erişim tarihi: 21.01.2015).

³¹³ Ümit Özdağ, "Libya ve Suriye'de Ayaklanmaları ve Rus Deniz Üsleri", 21.yy.Türkiye Enstitüsü, 2012, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/libya/2012/04/24/6578/libya-ve-suriyede-ayaklanmalari-ve-rus-deniz-usleri>, (erişim tarihi:21.01.2015).

³¹⁴ Libya ile Rusya arasında 140 milyar Dolar tutarında, bedeli petrol ile ödenecek ve S-300 hava savunma sistemlerini de kapsayan bir silah anlaşmasını yapmış, detaylar için bakınız: Reuters, "Libya, Russia agree \$1.8 billion arms deal: Putin", 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/01/30/us-russia-libya-arms-idUSTRE60T1ED20100130>, (erişim tarihi:22.01.2015).

3.2.3. Somali

Somali’de yaşıyan milyonlarca insana, insani yardım kapsamında gıda yardımı yapılması faaliyeti BM Dünya Gıda Programı (World Food Program-WFP) tarafından yürütülmektedir. Bölgede ihtiyaç duyulan gıda yardımlarının teslimatında bir takım güvenlik sorunları yaşanmaya başlanmıştır. Somali’de insani yardıma muhtaç insan sayısının Somali nüfusunun yaklaşık yüzde kırk üçünü oluşturmaktadır ki bu sayı yaklaşık olarak 3,2 milyon kişiye tekabül etmektedir. Bu sayı 2007-2008 yıllarında daha da çok artmıştır. Dünya üzerinde Global Akut Kötü Beslenme Oranlarına bakıldığında Güney ve Orta Somali’de çoğunluğunu çocukların oluşturduğu oranın yüzde on beş ile yirmi arasında değiştiği görülmüştür. Birçok umutsuz Somali’li için hayatta kalmak için tek umut WFP tarafından sağlanan gıda yardımı olmuştur. Bu kapsamda 18.617 metrik ton gıda yardımı Fransa, Danimarka, Hollanda ve Kanada tarafından NATO’nun deniz eskortluğu eşliğinde Somali’ye ulaştırılmıştır. Kasım 2007 tarihi ile Eylül 2008 tarihleri arasında 27 gemiden oluşan gıda yardımı Somali’ye teslim edilmiştir.³¹⁵

BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon NATO’dan 25 Eylül 2008 tarihinde WFP gemilerinin emniyetinin sağlanması görevini üstlenmesini istemiştir. Söz konusu talebe 09 Ekim 2008 tarihinde Budapeşte’de yapılan NATO Savunma Bakanları toplantısında olumlu yanıt verilmiştir. Bu kararın ardından, NATO tarafından korsanlarla mücadele görevlerini yürütmek için Daimi NATO Deniz Grubu-2 (Standing Maritime Group-SNMG2)³¹⁶ görevlendirilmiştir. SNMG2 Görev Grubu, İİG çerçevesinde Bahreyn, Kuveyt, Katar ve BAE’ye bir dizi liman ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 15 Ekim 2008 tarihinde Süveyş Kanalından geçen deniz grubunda 2 adet Almanya, Yunanistan, İtalya, Türkiye, İngiltere ve ABD gemisinden oluşan 7 gemi ile “Müttefik Destek Operasyonu (Operation Allied Provider)”na başlanmıştır. Deniz ticaretinin yoğun olarak kullandığı deniz ticaret yolu

---

³¹⁵ Operation Allied Provider ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: Global Security, “Operation Allied Provider”, 2012, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/allied-provider.htm>, (erişim tarihi:23.01.2015).

³¹⁶ Operasyon, NATO Daimi Deniz Görev Grubu (SNMG) tarafından icra edilmiştir. SNMG belirli periyotlar dâhilinde sürekli olarak görev yapan NATO Ani Müdahale Birlikleridir. SNMG-1 ve SNMG-2 olarak adlandırılan bu birlikler NATO üyesi devletlerin tahsis ettiği deniz birlikleri ve helikopterlerden oluşmaktadır. SNMG-1 genel olarak Atlantik Okyanusu’nun doğusunda, SNMG-2 ise Hint Okyanusu bölgesinde görev yapmaktadır.

olan Somali açıkları ile Aden Körfezi'nde Ocak 2008 yılından bu yana bölgedeki deniz haydutluğu faaliyetleri sonucunda; WFP kapsamında görevli gemilere Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında NATO tarafından koruma görevleri icra edilmiştir. Bu görevler kapsamında icra edilen müdahale Müttefik Destek Operasyonu olarak anılmıştır.³¹⁷ Operasyon kapsamında charter gemileri olarak WFP adına görev yapan gemilere NATO bünyesinde yer alan savaş gemileri tarafından yakın korumanın yanı sıra, bölgedeki haydutluk, korsanlık, rehin alma vb. faaliyetlere yönelik olarak caydırıcılık görevi de icra edilmiştir. Ayrıca bölgede devriye görevi icra ederken ele geçirilen korsan gemileri durdurularak kontrol edilmiş, uygun olmayanlara el konularak bir nevi deniz polisliği görevi de yapılmıştır. Ayrıca mürettebatı kaçırılan gemilere askeri müdahalelerde bulunarak zayıt verilmeden kurtarılması sağlanmıştır. NATO bu tür müdahalelerle ticari denizcilik yollarına ve uluslararası seyir güvenliğine katkıda bulunmuştur.

Korsanlık ve deniz haydutluğu faaliyetlerinin sürmesi üzerine 2009 Mart ayında İttifak'ın Bakanlar Konseyi'nin aldığı karar neticesinde "Müttefik Koruma Operasyonu (Operation Allied Protector)" isimli askeri müdahale düzenlenmiştir. 24 Mart-29 Haziran 2009 tarihleri arasındaki bölümü SNMG-1 ve 29 Haziran - Ağustos 2009 tarihleri arasındaki görevi ise tekrar SNMG-2 yürütmüştür. Her iki müdahale bölgesindeki güvenliğe destek vermiş olsa da bölgedeki deniz haydutluğu ve korsanlık faaliyetleri azalmamıştır.³¹⁸ Ancak 2011 yılından itibaren büyük bir düşüş yaşanmıştır. Müttefik Destek Operasyonunun devamı niteliğinde olan Müttefik Koruma Operasyonunda, NATO gemileri angajman kuralları ile ilgili uluslararası ve ulusal hukuka uygun olarak hareket etmiş, gerekli durumlarda kuvvet kullanma konusunda yetkilerini kullanmışlardır. Neticede aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 6 ülkenin 7 firkateyninden meydana gelen SNMG-2 bölgede görev ifa etmiş ve İngiltere, ABD ve Yunanistan'a ait 3 gemi refakat görevini icra ederken diğer gemiler devriye görevini yerine getirmişlerdir.

BMGK'nın 2011 yılında 2020 sayılı kararını yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamda ülkeleri ve bölgesel örgütleri Somali ile Aden Körfezine yönelik deniz

---

³¹⁷ Kerem Batır, "Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk", International Strategic Research Organization (USAK) Yayınları, Ankara, 2011, s.229.

³¹⁸ Şafak Oğuz, "NATO'nun Okyanus Kalkanı Harekâtı" USGAM, 2013, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=800&cid=1776&bolge=0>, (erişim tarihi:23.01.2015).

haydutluğuna karşı mücadeleye tekrar çağırıştır. NATO tarafından bu çağrı dikkate alınarak, İttifak tarafından Aden Körfezi, Arap Denizi ve Somali açıklarında yapılan deniz haydutluğu, korsanlık ve silahlı soygun faaliyetlerinin engellenmesine ilişkin Okyanus Kalkanı Operasyonu (Operation Ocean Shield) düzenlenmiştir.³¹⁹ Bahse konu askeri müdahale tüm uluslararası ülkeler tarafından bilinen ve planlı NATO askeri müdahalesidir. Afrika Boynuzu olarak tarif edilen bölge ile Aden Körfezi dâhil Hürmüz Boğazına kadar olan coğrafyadaki iki milyon metrekarelik bir bölgeden bahsedilmektedir. Okyanus Kalkanı Operasyonu İttifak tarafından aynı amaçla daha önce yapılan “Müttefik Destek Operasyonu” ve Müşterek Koruma Operasyonu” müdahalelerin devamı niteliğindedir. Söz konusu coğrafyada Aden Körfezi ve Hürmüz Boğazı birçok ülke için hayati öneme haizdir. Özellikle deniz trafiğinin yoğun olduğu bölgede yılda ortalama 33 bin gemi bu bölgeden deniz ticareti amacıyla geçiş yapmakta olup dünya petrol üretiminin üçte biri bu deniz yolunu tercih etmektedir. Bölge’de oluşan olaylar ve icra edilen müdahaleler İttifak’ın deniz harekât stratejilerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Nitekim yeni stratejik konsept kapsamında hazırlanan ve Ocak 2011’de onaylanarak yürürlüğe giren NATO Deniz Harekâtı Stratejisi, İttifak’ın denizlerin güvenliği misyonunu ana görevlerden birisi olarak belirlemiştir. Deniz güvenliği ise deniz haydutluğu, denizlerde silahlı soygun faaliyetleri ve korsanlığa karşı sağlanacak güvenlik faaliyetlerini içermektedir.

2014 Eylül ayında Galler Zirvesi'nde alınan karar ile NATO bölgede 2016 yılının sonuna kadar Somali açıklarında askeri müdahaleye devam etme kararı almıştır.³²⁰

3.3. NATO’nun İcra Ettiği Askeri Müdahalelerin Sonuçları

Soğuk Savaş sonrasında BM’nin karar alma mekanizmalarında yaşanan gecikmeler, BM Barış Gücü kuvvetlerinin ve NATO’nun askeri birliklerinin sorunlu ve kriz bölgelerindeki konuşlandırılmasında bu kriz bölgelerinde örgütlerin kontrolü yeterince sağlayamadıkları görülmüştür. Bu nedenle, NATO müdahaleleri artık geleneksel o bilindik yöntemlerin haricinde hızlı bir şekilde büyüyen ve karmaşıklaşan

---

³¹⁹ Batır, a.g.e., s232-233.

³²⁰ NATO-OTAN, “Counter-piracy Operations”, 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.Htm, (erişim tarihi:23.01.2015).

kriz bölgelerine daha kolay adapte olabilecek birliklerin yerleştirilmesinin uygun olacağını değerlendirmiştir. Bu görevlerin hukuksal bakımdan günün koşullarına uygun olarak yeniden gözden geçirilmesi ve bu şekilde yapılan askeri müdahalelerin meşruluklarının ve başarı düzeylerinin yeniden hesaplanması gerekliliğini doğurmuştur.³²¹

Dünya geneline bakıldığında birçok devlet tarafından BM, NATO gibi uluslararası kuruluşlar yapmış oldukları müdahaleler neticesinde zaman zaman itibarlarını yitirmişlerdir. Buna rağmen devletler kendi çıkarları için veya diğer ülkelerle yaşadıkları krizlerde³²² bu ve benzeri uluslararası örgütleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı da sürdürmüşlerdir. Ülkelerin barışa karşı ciddi risk oluşturan bir durumda BMGK'nın toplanmasını istemişler ve bu toplantılarda alınan kararları kendi çıkarlarının tehlikede olduğunu ve onu savunmak için ciddi tedbirler alınması gerektiğini tüm uluslara anlatmanın en uygun metodu olarak düşünmüşlerdir.³²³ Global dengenin krize ve terörist bir oluşuma doğru sürüklenmemesi için bir an evvel, toplumlar tarafından kabul gören uluslararası hukuka ve kuruluşlara olan güvenin canlandırılmasına ilişkin metot ve yöntemler geliştirmişlerdir.³²⁴

BM ve NATO'nun yapmış olduğu müdahalelere bakıldığında özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki Yugoslav topraklarında yaşanan ve Sırp güçlerce başlatılan ve Bosna'lı müslümanların ortadan kaldırılmasına yönelik etnik altyapılı kriz göze çarpmaktadır. Bölgedeki çatışmaların 1992 yılında başlamasına rağmen yukarıda değinilen ve burada bariz şekilde görülen NATO'nun, söz konusu duruma 3 sene boyunca sesiz kalmasının sonra 1995 yılında operasyon düzenlemesi en bariz örnektir. Ayrıca 1996 yılına gelindiğinde çatışmalar sonucunda ölen, kaçırılan, tecavüze uğrayan ve ortadan kaldırılmak istenen insanlık kıyımının yanı sıra bir milyonun

---

³²¹ Orhan Nalcıoğlu, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonunun Hukuksal Esasları", ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.3-4.

³²² İlhan Uzel, "ABD Hegemonyası Yeniden Oluşturulurken Balkanlar", Cumhuriyet Strateji, Yıl:1, Sayı:20, s.12.

³²³ Ali İhsan Gürler, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.93-94.

³²⁴ Muharrem Gürkaynak, "Avrupa'da Savunma ve Güvenlik", Asil Yayınları, Ankara, 2004, s.5.

üzerinde iltica eden ve diğ er ülkelere sığınan insanlara yönelik olarak uluslararası toplumdaki kuruluş ların yetersiz kalması da bir diğ er örnektir.³²⁵

BM ve NATO tarafından icra edilen operasyonların amacının barış çıl bir misyon üstlenmesi ve bu yönde hareket etmesi için krizin yumuşatılması ve krizin çözümüne ilişkin yaklaşım sergilemeleri daha doğ ru olacaktır. Krizin yatıştırılarak çözümün gerçekleştirilmesi yaklaşımının altında her iki taraf arasında arabulucu rolünü üstelenerek belli ölçüde güvene dayalı barış çı ilişkilerin oluşturulması amaçlanmalıdır. NATO özellikle bu rolü üstlenerek kriz yönetimi yaklaşımını yürürlüğe koyarsa uluslararası coğrafyadaki sistem tıkanıklığını kısa süreliğine de olsa çözüm sunarken artan şiddeti azaltmaya yardımcı olur fakat uluslararası arenada meydana gelen adaletsizliklere yapısal netice oluşturamaz.

1999 yılına gelindiğ inde Kosova'da meydana gelen öldürme ve mülteci olayları tarzında meydana gelen istenmeyen olaylara müdahale edilememiş, İttifak, savaş sonrası meydana getirilen yapıda tek başına söz sahibi olamadığı gibi, Kosova'nın tamamen bağımsız bir ülke olarak halkoylamasına gidilmesinde de başarılı olamamıştır. NATO, kendi içinde de bu savaş boyunca tam bir birliktelik sağlayamamıştır. Şöyle ki Kosova'ya yapılan hava operasyonunun derecesi ve arkasından yürütülen kara operasyonuna geçiş aşaması, İttifak içerisindeki ilk görüş ayrılığı olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca Kosova'da yürütülen etnik tabanlı çatışmaların sürdüğü esnada NATO tarafından Washington'da yapılan zirvede bu konu dikkate alınmayıp gündeme getirilmemiş olması uluslararası arenada ayrı bir tartışma konusunu da beraberinde getirmiştir.³²⁶ NATO'nun 1999 yılında Washington Zirvesi'nde yürürlüğe koyduğu yeni stratejik konsept kapsamında kendisine öngördüğü görevin ifa edilmesinde ve İttifak'a dâhil devletlerin sağladığı desteğ in ölçüsünün görülmesi bakımından Kosova'dan alınan dersler ışığında yeni bir yol haritası belirlenmiş olup yol haritası Washington Zirvesi'nde anlatılmıştır. Fakat 2001 yılına gelindiğ inde ABD'de meydana gelen terör saldırıları sonucunda ABD yönetimi geniş kapsamlı askeri müdahaleler yapma kararı almış olup, NATO'yu da dâhil

---

³²⁵ Haktan Birsal, "Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı Madalyonun İki Yüzü", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2012, Sayı:25, s.109-124.

³²⁶ Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değ işimi 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt. 60, Sayı. 3, Ankara, 2005, s.87.

etmiştir. 1952 yılındaki Kore Savaşı'ndan bu yana İttifak, ilk kez Avrupa dışındaki harekâta katılarak Ortadoğu'dan Afganistan'a kadar coğrafyasını genişletmiştir. BM ve NATO'nun Afganistan Operasyonunun asıl hedefi; uluslararası terörizme kaynak oluşturan Taliban yönetimini ortadan kaldırmak ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasına yardımcı olmaktır. BM ve NATO, 2001 yılından bugüne kadar bu hedeflerine ulaşmayı amaçlamışlardır. BM, bünyesinde yer alan uzman kuruluşlarıyla Afganistan'ın yeni yapılanmasına yardımcı olurken diğer taraftan da İttifak güçleri tarafından Afgan ordusu ve emniyet güçleri de eğitilmiştir. NATO'nun ve BM'nin yukarıda belirtilen hedefleri doğrultusunda Afganistan'daki savaşı sona erdirerek barışı tesis etmeyi istemiş ama 2015 yılına kadar bu hedeflerine ne derece yaklaştığı tartışılır hale gelmiştir. 2015 yılına kadar maddi, manevi kayıpların yanında iki taraftan ölen insanların sonucunda ülke maalesef ki tam bir istikrara kavuşmamıştır.

2010 yılında Lizbon Zirvesinde kabul edilen Stratejik Konsepti'nde kriz yönetimi konusunda teşkilatlanma faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Bu süre zarfında NATO, Amerika'dan Afganistan'a kadar geniş bir bölgede; terörle mücadeleden tayfun ve kasırgadan zarar gören ülkelere destek olmaya kadar geniş bir misyon üstlenmiştir. Bu nedenle oluşabilecek her türlü kriz ve çatışmalara müdahale edebilecek bir düzene ve anlayışa yönelik çalışmaları hız kazanmıştır. Bu kapsamda askeri gücünü stratejik konseptte yer alan kriz yönetimine yönelik kararlarda sivil yapının müdahalesi ve çatışmalara yöneltmiştir. Askeri kapsamda yapılan müdahalenin yanı sıra oluşan bunalımlar ya da krizlerin engellenmesi ile askeri yaptırımlar uygulanmış ve tekrar inşa sürecinin etkili biçimde oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası uluslararası aktörlerle ilişkilerinin detaylı şekilde üzerinde durulduğu birinci bölümde de belirtildiği gibi özellikle NATO'nun BM, AB ve AGİT gibi uluslararası aktörlerle yakın ilişkilerinin kurulması gibi başlıklar öne çıkmıştır. Söz konusu kriz yönetimi için İttifak'ın bahsedilen konulardaki çalışmaları önem kazanmıştır. NATO, Stratejik Konsept dokümanlarının yanı sıra kriz yönetiminde aktif rol oynayacak kararlı duruşunu sergilerken bu süre zarfında sürdürülen müdahalelerle de bu durumu göstermeye gayret sarf etmiştir.

İttifak'ın yapmış olduğu askeri müdahalelerde ortak özelliklere bakıldığında kendi bünyesindeki üye ülkelerin tek bir konuda "Operasyon yapılınsın mı/yapılmasın mı?" sorusuna verecekleri yanıtı netleştiremedikleri görülmüştür. Özellikle Fransa ve

Almanya gibi lokomotif devletlerin NATO içindeki sürtüşmeleri NATO'nun hareket kabiliyetini de yavaşlatmıştır. Yaşanan bu ikilemler hem yapılacak olan askeri müdahaleyi içinden çıkılmaz bir pozisyona düşürmüş hem de müdahale yapılacak olan ülkenin içinde stabil ve güvenli bir ortam oluşmasına fırsat verilmemiştir. Bu yüzden uluslararası toplumda NATO'nun itibarı da zedelenmiştir. Bunun en bariz örnekleri Bosna, Kosova, Afganistan ve Libya'da bizzat yaşanmış ve çalışmada irdelenmiştir.

Giderek doğuya doğru yayılma potansiyeli olan NATO'nun uluslararası arenadaki pozisyonu da her geçen gün biraz daha büyükmektedir. Bu büyüklük hem olumlu hem de olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Olumlu tarafı bir dünya gücü olarak her krizde yer alarak barışı tesis etme ve koruma görevlerinde olumlu bir misyon icra etmesinin yanı sıra olumsuz tarafı ise artan maliyetlerin yanında örgüt içinde çatlak seslerin fazlaca çıkması ve örgüte destek veren (maddi) ülkenin daha fazla söz sahibi olması örgütün imajını olumsuz yönde etkilemektedir.(EK-6) Bu da yapmış olduğu askeri müdahalelerde dikkatli ve eleştirel bir bakış açısına sahip devletlerce yakından takip edilmektedir. İttifak'ın misyonunun caydırıcılık ile kriz yönetimi konularından sıyrılarak daha çok (özellikle Afganistan ve Libya'da) askeri müdahale yapılan ülkelerde kendi askeri gücünü koruyup kollayan bir dünya aktörüne bürünmesine neden olmuştur.

Ayrıca NATO bünyesinde yönetim yapısı organizasyonunu oluşturan ülkelerin etkisinden uzaklaşarak örgüt üstü bir yapının yerleştirilmesinin uygun olacağı kıymetlendirilmiştir. Böylelikle örgüt yek pare bir kurum olarak daha aktif ve elastik bir güç olarak yeni bir imaj sergileyebilecektir. Oluşturulacak NATO gücü, daha önce yapmış olduğu askeri müdahalelerdeki olumsuz imajını temizleme fırsatı da bulabilir. Proaktif, elastik, caydırıcı ve niteliksel anlamda yoğun bir müdahaleden elde edilecek netice yukarı da bahsedilen müdahalelerden çok daha net ve başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Bu noktada özellikle Türkiye'nin müslüman kimliği Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da, NATO tarafından doğru olarak kullanılırsa başarıdan elde edilecek sonuçlar katlanır. Âmâ hem Afganistan hem Libya'da bu kart yeterince doğru kullanılamamıştır. Kullanılmış olsa idi şu anda elde edilen bu sonuçlara ulaşılmazdı.

Bu noktadan itibaren dördüncü bölümde NATO bünyesinde yer alan Türkiye kartının nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin bilgilere yer verilecek olup bahse konu operasyonların Türkiye perspektifinden değerlendirmesi de yapılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN ASKERİ MÜDAHALELERİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

4.1. NATO'daki Türkiye

Türkiye hem dış politikasında hem de iç politikasında 63 yıldır, önemli bir yer işgal eden NATO'ya, 1952 yılında üye olmuştur. Türkiye'nin İttifak'a dâhil olmasıyla birlikte, Amerika ile bir takım ikili anlaşmalar imzalamıştır. Daha sonra Türkiye'ye yapılan ekonomik ve askerî yardımlar kapsamında, İttifak üyeliği Türkiye'de ABD ile doğrudan ilişkilendirilerek bu şekilde algılanmıştır. Söz konusu ilişki günümüze değin sürmüştür ve NATO ile ilgili yapılan tüm kıymetlendirmeler Amerikan politikaları, eylemleri ve söylemleri olarak algılanmıştır.³²⁷ Daha sonrasında Türkiye, İttifak üyeliğinden sonra bu temasları Türkiye-NATO-ABD olarak uygulamıştır. Türkiye'de, 1980 yılında yapılan askeri darbe sonrası Amerika ile yoğunlaşan temaslar İttifak'a bakışı pozitif yönde etkilemiştir. ABD ile Türkiye ilişkileri İttifak üzerinden yürütülmüş ve temaslar istenilen örnek seviyeye çıkmıştır.³²⁸

Ayrıca AB, ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma ve geliştirme kapsamında bir takım girişimlerde bulunmuştur. Bu da AB'nin güvenliğinde İttifak'ın fonksiyonunu yitirdiğine ilişkin algılamalara neden olmuştur. Daha sonra İttifak'ta AB'nin güvenliğinde söz sahibi olduğunu göstermeye yönelik çalışmalara başlamıştır. İlk olarak 1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa, İttifak'tan bağımsız bir askeri güç fikrini Soğuk Savaş sonrasında ilk kez açıklamıştır. Soğuk Savaş periyodunda İttifak, Avrupa'da demokrasi, güvenlik ve istikrarın koruyucusu ve savunucusu olarak görülmüş, NATO üyeliği ile devletlerarasında askerî bağların

---

³²⁷ Türkiye'nin NATO'ya girişi ve ikili anlaşmaların içeriği ile yapılan askerî ve ekonomik yardımların nitelikleri hakkında detaylı bilgi için bakınız: Çağrı Erhan, "ABD ve NATO ile İlişkiler 1945-1960 ve 1960-1980", Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Baskın Oran (ed.), Cilt: 1, İletişim, İstanbul, 2001, s.548-559.

³²⁸ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO ile İlişkiler (1980-1990)", (der. Baskın Oran), Türk Dış Politikası, Cilt II, İletişim, Ankara, 2001, s.39.

güçlendirilmesinin yanında siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bağların da güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda İttifak'ın var olma nedeni "ortak değerlere bağlı ortak savunma" olarak belirlenmiştir.

1990'lı yıllarda Balkanlar'daki Yugoslavya krizinde, NATO ilk defa "alan dışı" olarak kuvvet bulundurmuş, "alan dışı" müdahalelere dâhil olmuş ve yardımını destek ögesine çevirmiştir. Kendi coğrafyası haricinde operasyon yapabilme kabiliyetinin ön plana çıktığı bu dönemde, Balkanlar'da icra edilen hava harekâtlarına ve Akdeniz'de o dönemde devam eden NATO deniz operasyonlarına Türkiye de destek veren bir devlet olarak yerini almıştır. Savunma amaçlı kurulan İttifak ise 1990'lı yıllarda Balkanlar'daki misyonu ile alan dışına taşmış, ayrıca kolektif güvenlik kuvveti görevini de ifa etmiştir. Bu misyonlar, Türkiye'nin 1980'li yılların başından itibaren kendisini müdafaaya yönelik yapmış olduğu harcamaların ödülünü aldığı döneme gelmesi bakımından dikkat çekicidir. Soğuk Savaş döneminde NATO'daki Türkiye, devlet sınırları haricinde herhangi bir misyon da yer almamaya veya mesuliyet almamaya özen göstermiştir. Fakat Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen bu alan dışı kolektif güvenlik misyonunun da görev almak istemiştir.³²⁹ Türkiye'nin bu isteğinin esas nedeni yeniden inşa edilen global dünyada "Güvenlik üreticisi" rolüne bürünmeyi tercih etmeyi düşünmesidir.³³⁰

1999 yılında Kosova hava operasyonu devam ederken, İttifak'ın Washington Zirvesi'nde yürürlüğe giren yeni stratejik konsepti ile alan dışı operasyonlar NATO'nun misyonlarına resmi olarak dâhil edilmiş dolayısı ile Türkiye de, İttifak'ın bir üyesi olarak bu kararı kabul etmiştir.³³¹

Türkiye, NATO ve AB için jeostratejik ve jeopolitik konumu nedeniyle her daim önemli bir devlet olma özelliğini korumuştur. Ayrıca Türkiye, Karadeniz coğrafyası için de istikrarı koruyan, Akdeniz'e geçişi kontrol eden, RF'yi Kafkaslarda dengeleyen, kökten dinciliğin karşıtı ve İttifak'ın güney kanadında önemli bir role sahip bir devlettir. Türkiye'nin sahip olduğu bu askerî imkân ve yeteneklerle NATO

---

³²⁹ Serhat Güvenç, "TSK'nın Sınır ötesi Girişim Yetenekleri: Ulusal Güvenlik Politikasında Yeni Boyut", Şule Kut ve Gencer Özcan (der.), "En Uzun On yıl içinde", Boyut Yayınları, İstanbul, 1998, s.135-167.

³³⁰ "Güvenlik Üreticisi" kavramı dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir tarafından kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Cengiz Çandar, "Diplomaside Özeleştir", Sabah, 1998, <http://arsiv.sabah.com.tr/1998/07/04/Y12.html>, (erişim tarihi:24.01.2015).

³³¹ "NATO The Alliance's New Strategic Concept", a.g.m., (erişim tarihi: 25.01.2015).

askeri müdahalelerine katkı yapabilen bir üye olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Balkanlar'da yürütülen hava harekâtı için topraklarındaki üsleri kullanıma açması Türkiye'nin coğrafi konumunun önemini bir kez daha teyit etmiştir.³³²

Özellikle son on yıllık zaman dilimine bakıldığında Türkiye'nin güvenliği özellikle Avrupa haricindeki bölgelerde meydana gelen gelişmelerden çok fazla etkilenir olmuştur. Şöyle ki Arap Baharında yaşanan olaylar Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki güvenliği ve istikrarı önemli ölçüde riske sokmuştur. Bu coğrafyadaki devletler arasında son yıllarda meydana gelen çatışma ve krizlerden yine en çok Türkiye etkilenmiştir. Bu nedenle Türkiye, İttifak'ın Ortadoğu coğrafyasına yönelik politikaların yeniden şekillendirilmesinde etkin bir rol üstlenme çabası içerisinde. 2003 yılında ABD'nin Irak Harekâtı sırasında Irak'ın elinde bulunan nükleer ve biyolojik füze tehdidine ilişkin olarak çevresinde bulunan diğer devletlere intikam saldırılar düzenleyebileceğine ilişkin bazı iddialar, İttifak üyesi devletler tarafından Türkiye'ye Patriot hava savunma sistemleri konuşlandırılması hususundaki kararsızlığı ve isteksizliği nedeniyle Türkiye'nin, NATO'ya yönelik bakış açısını bir kez daha gözden geçirmesi gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir.³³³

Daha sonra 2010 yılında Lizbon'da gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde Türkiye, NATO'ya tehdit olabilecek balistik füze riskinin ilk ve öncelikli referans ülkesi olarak İran'ın açık bir şekilde söz edilmesine itiraz etmiş bu itiraz yurt içinde ve yurt dışında tepkiyle karşılanmıştır.³³⁴ Lizbon Zirvesi'nden sonra İran'dan gelebilecek balistik ve nükleer füze tehdidine ilişkin olarak bir füze radarının Amerika tarafından Kürecik/Malatya'ya yerleştirilmesine Türkiye onay vermiştir. Bu füze kalkanı olarak adlandırılan sisteme gerçekten ihtiyaç duyulup duyulmadığı, Türkiye'nin dış ve savunma politikalarının yanı sıra Türkiye ile ABD ilişkileri, dolayısıyla NATO ilişkileri, Kürecik'teki tespit radarının İsrail'e yönelik operasyonel bir katkısının olup

---

³³² Serhat Güvenç ve Soli Özel, "NATO and Turkey in the post-Cold War World: between Abandonment and Entrapment", *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 12 (4), Aralık 2012, s. 539.

³³³ Savunma ve Havacılık Dergisi, "TSK'nde Hava ve Füze Savunması Konusundaki Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Hedefler", 2003/97, s.48-54; Savunma ve Havacılık Dergisi, "Amerikan-Türk Konseyi 2003 Toplantısı (ATC-03)", 2003/95, s.43; Lale Sarıbrahimoğlu, "Ankara clears missile defence purchase", *Jane's Defence Weekly*, 2006, s.14.

³³⁴ Ümit Enginsoy ve Burak Ege Bekdil, "Options Complicate Turkish Role in NATO Plan", *Defense News*, 2010, s.8; Gerrard Cowan, "Agreement on missile defence plan looks to include Russia", *Jane's Defence Weekly*, 2010, s.13.

olmayacağı gibi bir takım tartışmalı konuları beraberinde getirmiştir.³³⁵ Bu kapsamda Türkiye yeni belirlenecek sistemin radarlarının kurulacağı devletlerden biri olması ve radarın olan İran'a karşı yapılandırılmakta olduğunun ifade edilmesi üzerine NATO-Türkiye ikili ilişkileri üzerine tartışmalar alevlenmiştir. Türkiye, füze kalkanı sistemi nedeniyle son yıllarda geliştirmeye çalıştığı siyasi ve ekonomik Türkiye-İran ilişkilerinde, sıkıntı yaşanmasından tedirgin olmuştur.³³⁶ Aynı zamanda o dönemde Türkiye bu sisteminin kapsama alanının Türkiye'nin doğu sınırlarını da içine alacak şekilde genişletilmesi ve komşuları İran ve Suriye'nin tehdit olarak gösterilmemesini istemiştir.³³⁷ Yukarıda değinilen tartışma konularına ilişkin olarak aynı dönemde Pentagon tarafından yapılan açıklamada, füze kalkanı sisteminin İran'da yürütülen nükleer faaliyetlere yönelik olarak yapıldığı söylenmiş, Stratejik Konsept'te İran düşman olarak ifade edilmemiştir. Bu ifade Türkiye için yeterli görülmüş ve yeni Stratejik Konsept'i kabul edilmiştir.³³⁸

1990'lı yıllardan günümüze kadar ülkemizdeki NATO ve ABD askeri gücünün giderek azalma trendine girdiği çeyrek asırda tersine işlemeye başlamıştır. Bu denli önemli bir tespit radar sisteminin global ve bölgesel etkileri ve buna bağlı olarak Amerika'nın ve İttifak'ın önümüzdeki 20-25 yıllık periyoda ilişkin füze savunma konseptinde Türkiye'ye vereceği önemli rol ya da roller ciddi ve bir o kadar da hararetli tartışmaları beraberinde getirecektir. Belirtilen radar sistemini kabul eden Türkiye, ABD ve NATO'yla son dönemin en önemli askeri işbirliğini gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler şunu göstermektedir ki Türkiye'nin, savunma ve güvenlik dinamiklerinde hala İttifak'ı seçtiği görülmektedir. NATO'da kendi üyeleri arasında müslüman olarak yer alan Türkiye'yi, dünya satranç tahtasında yapmış olduğu askeri müdahalelerde stratejik bir piyon gibi kullanmaya devam etmiş ve edecektir. Karşılıklı çıkarlarının örtüşüğü oranda bu ilişki sürmeye devam edecektir.

---

³³⁵ Voice Of America, "Turkey Agrees to Host NATO Radar System", 2011, <http://blogs.voanews.com/breaking-news/2011/09/02/turkey-agrees-to-host-nato-radar-system-2/>, (erişim tarihi:25.01.2015).

³³⁶ Thomas Seibert, "Turkey Stalls as NATO Asks for Anti-Iran Missile Bases", The National, 15 Ekim 2010, <http://www.thenational.ae/news/world/europe/turkey-stalls-as-nato-asks-for-anti-iran-missile-bases>, (erişim tarihi:26.01.2015).

³³⁷ Selim M. Bölme, "NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi", SETA Analiz, 2010, <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>; Sofia Hafdel, "Turkey-NATO Relations at the 60th Anniversary", Policy Update, No.2, Global Politics Trends Center, Mart 2012, s.3.

³³⁸ NATO, "Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization", 2010, http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf.(erişim tarihi:26.01.2015).

Bu çıkarlar doğrultusunda NATO'nun yapmış olduğu askeri müdahalelerin Türkiye perspektifinden incelenmesi aşağıdaki başlıklarda detaylı şekilde yer almaktadır.

4.2. Askeri Müdahalelerin Türkiye Açısından İncelenmesi

4.2.1. Bosna Hersek Askeri Müdahalesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin 08.12.1992 tarihinde yapılan 36'ncı oturumunda Bosna ile ilgili almış olduğu 205 sayılı kararı şöyledir: “Bosna-Hersek'te süregelen insanlık trajedisine çözüm getirmek ve insancıl yardım ulaştırmak için BMGK'nın 743 sayılı kararıyla eski Yugoslavya'ya ve bu kapsamda Bosna-Hersek'e yardım gönderilmesine ve UNPROFOR ile Bosna-Hersek ve diğer eski Yugoslavya Cumhuriyetleri konusunda BMGK'ca alınabilecek güç kullanma kararlarına katılmak üzere, lüzum, hudut, şümül ve zamanı hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin yabancı ülkelere gönderilmesine Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmiştir.”³³⁹

UNPROFOR'un, Bosna'daki misyonu insani yardım, uçuşa yasak bölge, silah ambargosu gibi görevleri içermektedir. Fakat belirtilen misyonlar RF tarafından desteklenen Sırp'ları ve Hırvatları etkilememiştir. O dönemde yapılan silah ambargoları, Bosnalı müslüman halkın korumasız ve silahsız kalmasına neden olmuştur. Bu süre zarfında Türkiye sadece Dışişleri Bakanlığının yapmış olduğu söylemlerle yetinmiş, BM tarafından Mart 1994 tarihine TSK'nın UNPROFOR'a destek vermesine müsaade edilmemiş, sonrasında UNPROFOR kapsamında Türk askeri birliğine, İngilizlerin kontrolündeki bölgenin bir bölümünün sorumluluğu paylaşmıştır.

Türkiye, Bosna'ya acil uluslararası askeri müdahale konusunda duygusallıktan ve ideolojik yaklaşımdan farklı olarak üzerinde durmuştur. Türkiye, Bosna askeri müdahalesinde başından beri bölgede meydana gelen olaylara ve gelişmelere yönelik uluslararası toplumun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Çok uluslu bir örgütün askeri

---

³³⁹ T.C.Resmi Gazete, 10.12.1992, “Bosna Kriziyle İlgili Olarak Oluşturulabilecek "Çokuluslu Müşterek Güç"e Katılmak Üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurtdışına Gönderilmesine, Anayasanın 92 nci Maddesine Göre İzin Verilmesine Dair Karar”, Karar No: 205, Sayı: 21431, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/karartbmmc076/karartbmmc07600204.pdf. (erişim tarihi:27.01.2015).

müdahalede bulunması konusunda direktmiştir.³⁴⁰ Türkiye, Bosna Hersek'teki çatışma döneminde Avrupa Konseyi ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)'nde dönem başkanlığı görevini ifa ediyor olmasını fırsat bilerek bu çatışmaların uluslararası arenada görüşülmesi için ayrı bir çaba harcamıştır. Ayrıca, Türkiye aynı dönemde BM kapsamında ve AGİK toplantılarında konuya ilişkin sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik devletleri, örgütleri, sivil toplum kuruluşları gibi kurumları göreve davet etmiş ve Bosna için kararlı ve sabırlı bir sürecin yürütülmesine yardım etmiştir.³⁴¹ Türkiye'nin yapmış olduğu bu diplomasi trafiği, Bosna Hersek çatışmalarında yapılması düşünülen tek taraflı askeri müdahaleyi hiçbir zaman benimsememiştir. Bu nedendir ki Türkiye'nin, Bosna Hersek için yürüttüğü politika etkili olmamıştır. Şöyle ki bölgedeki çatışma süresinin uzaması, o sıralarda Türkiye'nin kendi sınır komşu ve diğer bölgelerle ilgilendiği problemler ve yine iç sorunu olan terör örgütüyle ilgili yürüttü politikalar o dönemde Bosna ile ilgili belirtilen sürecin sekteye uğramasına neden olmuştur. BMGK tarafından Bosna'ya yapılacak askeri operasyona Çin ve RF ret oyu kullanmıştır. Artan şiddet ve çatışma olayları sonucunda Türkiye'nin İttifak içinde yapmış olduğu etkin girişimler sonuç vermiş, ABD'nin ve NATO'nun Bosna-Hersek'e askeri müdahalesi gerçekleşmiştir. 1995 yılının Ağustos ayı sonunda başlayan NATO askerî müdahalesi, İttifak tarihindeki en geniş kapsamlı askerî müdahaledir. Kosova müdahalesine nazaran, Bosna askeri müdahalesi daha yumuşak olmuş, Sırp kuvvetlerinde ki zayıflık sayısı az ve genellikle savaştan askerlerin olduğu görülmüştür. İttifak'ın gerçekleştirdiği Bosna müdahalesinde özellikle Bosnalı çok sayıda sivil kayıp (**EK-7**) meydana gelmiş olması nedeniyle Bosna askeri müdahalesinin başarılı olduğunu söylemek doğru olmaz. NATO müdahalesinin gecikmeli olarak meydana gelmiş olması pek çok sivilin hayatını kaybetmesine, şehirlerin yıkılıp viran olmasına ve büyük çoğunluktaki Bosnalıların yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Tüm bunlara rağmen Bosna'daki İttifak'ın askeri müdahalesi barışın sağlanması ve BM-İttifak arasındaki ikili münasebetin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Fakat bu zaman sürecinde Bosna'da yaklaşık olarak 200 bin civarında insan ölmüştür.

---

³⁴⁰ Onur Öymen, "Silahsız Savaş", Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.162.

³⁴¹ Şule Kut, "Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.57.

20 Aralık 1995'ten itibaren bir Türk Tugay'ı (yaklaşık 1500 askeri personel) Bosna-Hersek'e yerleştirilmiş, fakat muharip görevler verilmemiştir. Belirtilen Türk Tugayı, imar ve inşaat gibi işlevleri yerine getirmiştir. Zamanla Bosna müdahalesi, NATO için bir tecrübe elde edilme merkezi haline gelmiştir. NATO'ya ait kuvvetler, burada hem BİO hem de BMGG kavramlarını ilk kez deneme ve uygulama imkânına kavuşmuştur. Aslında bir bakıma gelecek askeri müdahaleler için önemi giderek artan Koalisyon Harekâtları için de prova niteliği taşımıştır.³⁴²

Türkiye, İttifak'ın Gürcistan ve Ukrayna'ya doğru genişlemesine şüphe ile bakarken, NATO'nun Balkanlarda genişlemesine desteğini esirgememiştir. Özellikle Arnavutluk'un 2008'de NATO'ya dâhil edilmesi ve Bosna'nın NATO'ya dâhil edilmesinden önceki son basamağı olan Üyelik Eylem Planı'na girmesi konularında yoğun bir politika izlemiş ve destekleyici tutumunu değiştirmemiştir.³⁴³ İttifak'ın Balkanlara yönelik genişleme periyodunda Türkiye, NATO'nun Avrupalı temsilcileri ile görüş ayrılıkları olmuş fakat bu konuda geri adım atmayı düşünmemiştir.

4.2.2. Kosova Askeri Müdahalesi

TBMM'nin 08.10.1998 tarihinde 4'ncü oturumunda Kosova'ya yapılacak müdahale ile ilgili olarak 596 sayılı karar alınmıştır. Kararda: "Kosova krizi ile ilgili olarak NATO tarafından alınabilecek önlemler çerçevesinde İttifak üyesi ülkelere oluşturulabilecek çok uluslu Müşterek Güç'e katılmak üzere, lüzum, hudut ve şümulü ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla TSK'nın yurt dışına gönderilmesine, Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmiştir."³⁴⁴ hususları belirtilmiştir.

Türkiye, Balkanlarda meydana gelen sorunlarda olduğu gibi Kosova sorunuyla da yakından ilgilenmiştir. Türkiye, Kosova'nın o dönemdeki durumunu korumaya

---

³⁴² Barbara Starr, "Learning Zone", Jane's Defence Weekly, 27 Mayıs 1998, s.24-26.

³⁴³ Athina W. Tesfa-Yohannes, "Turkey's Interaction with other Actors in the Balkans", 2011, http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=356:thescramble-for-the-regional-brass-ring-turkeys-interaction-with-other-actors-in-thebalkans&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=140, (erişim tarihi:28.01.2015).

³⁴⁴ T.C.Resmi Gazete, 13.10 1998, "Kosova Kriziyle İlgili Olarak Oluşturulabilecek "Çokuluslu Müşterek Güç"e Katılmak Üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurtdışına Gönderilmesine, Anayasanın 92 nci Maddesine Göre İzin Verilmesine Dair Karar", Karar No:596, Sayı: 23492, www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23492.pdf,(erişim tarihi:29.01.2015).

yönelik bir dış politika izlemiştir. Bu konuda Kosova'nın hali hazırdaki sınırların değişmezliği politikasına karşın, Kosova'nın bağımsız bir devlet olarak kabul edilmesi durumunda Türkiye'nin bu konuda görev yapacağına sinyalleri dış politika da verilmiştir. Ayrıca Türkiye Kosova'da görev yapan KFOR'a etkin bir şekilde yardım etmiştir. Bu yardımı yapmasının altında geçmişten günümüze kadar devam eden tarihi ve kültürel yakınlık, Kosova'nın bulunduğu coğrafyada önemli bir devlet olması, siyasi, mali ve stratejik beklentileri ile Türkiye'nin İttifak'ın bir üyesi olarak Kosova'da bulunan Türk kökenli etnik azınlığın haklarının korunması başlıca nedenler olarak gözümüze çarpmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı Kosova müdahalesinde Türkiye taraf olduğunu her zaman ve her ortamda göstermiştir.

İttifak'ın Kosova'da nasıl bir askeri müdahale yapacağı tartışmalara neden olmuş ve kara operasyonuna sıcak bakmayan Türkiye ve AB, Amerika'nın önderliğinde hava harekâtı konusunda birleşmişlerdir. Türkiye, organize olmuş Sırp ordusuna ve coğrafi şartların belirlediği engeller sebebiyle kara operasyonun çok daha fazla insan kaybına neden olabileceğini her ortamda ifade etmiştir. Türkiye'nin de etkin ve önemli destek verdiği KFOR, İttifak'ın öncelik verdiği Sırp katliamını bitirmeye yönelik 24 Mart 1999 tarihinde yaptığı hava operasyonundan sonra Sırp askeri gücü Kosova'dan ayrılmıştır. İttifak üyesi devletlere ek olarak 18 devlet de İttifak'a dışarıdan destek vermiştir. Türkiye, hava operasyonlarına İttifak üyesi vasfıyla on adet F-16 savaş uçağı ile katılmıştır. Hava operasyonlarında gündüz ve gece olmak üzere iki bin uçuş sortisi icra edilmiştir. Türkiye ayrıca hava operasyonlarına katılan devletlere üslerini açarak da yardımcı olmak istemiştir. Bu amaçla Bandırma, Balıkesir ve Çorlu hava üsleri NATO'nun kullanımına açılmıştır. Fakat bu üslerin devreye girmesine gerek kalmadan Belgrad yönetimi NATO'nun şartlarını kabul etmiş ve harekât sona ermiştir.³⁴⁵ Türkiye, tahsis ettiği uçakların taarruzi görevlerde de kullanılmasına izin vermiştir. BM ve NATO tarafından bölgedeki politik ve siyasi hassasiyetler mazeret gösterilerek Türk uçaklarına taarruza katılan uçaklara av desteği görevi icra etmesi istenmiştir. Ayrıca Türkiye, oluşturulan deniz gücüne destek olmak üzere kurulan Adriyatik Denizi Daimi Deniz Gücü'ne (Standing Naval Force Mediterranean-STANAVFORMED) bir firkateyn ve Akdeniz

---

³⁴⁵ Eric Larson, "Interoperability of NATO and Allied Air Forces: Supporting Data and Case Studies", The RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2003, s. 103-104.

Daimi Mayın Gücü'ne de bir mayın avlama gemisi ile destek vermiştir. Oluşturulan kara kuvvetlerine yönelik Türkiye, tank ve zırhlı muharebe araçları ile lojistik destek taburu ile katkı sağlamıştır.

Türkiye Kosova'da yaşayan Arnavut halkına karşı da her daim yardım etmiş olmasına rağmen Arnavutlar etnik Türk azınlığa karşı kardeşçe davranmamışlardır. Türkiye'nin Kosova müdahalesindeki kararlı ve sabırlı tutumu sayesinde Türk azınlığın hakları korunmuş olup bu halkın üzerinden elini hiçbir zaman çekmemiştir.

Türkiye ayrıca askeri müdahale kapsamından evlerinden ve yurtlarından ayrılmak durumunda kalan yaklaşık 18 bin Kosovalı mültecilere Türkiye kendi topraklarında kamplar kurarak insani yardım desteği vermiştir. Bu insani yardım misyonu 18 Mayıs-07 Eylül 1999 tarihleri arasında icra edilmiştir. Türkiye'nin bu davranışı NATO içerisinde ve AB tarafından çok olumlu bulunmuş ve destek verilmiştir. Türkiye KFOR'a 5 Haziran 1999 tarihinde dâhil olmuştur. Türk askeri gücü Kosova'da, İtalyanların komutasında yer alan çok uluslu Güney-Batı Tugayında³⁴⁶ misyonunu icra etmiştir.

Kosova askeri müdahalesi İttifak için Soğuk Savaş sonrası dönemde benimsediği yeni misyonlar bakımından uygulama sahasına dönüşmüştür. NATO'nun kendi içinde meydana gelen tartışmalara ve RF'nin vermiş olduğu tepki ve itiraza karşın, İttifak Kosova'daki görevinden başarı ile çıkmıştır. Bilinen görev bölgesi haricinde ortaya çıkan çatışmalar barış ve istikrarın yeniden oluşturulması konusunda başarılı bir tecrübe edinen İttifak, konu ile ilgili karşı söylemleri olan üye devletlerin bu konudaki endişelerini gidermiştir.

Türkiye ve NATO açısından Kosova askeri müdahalesinde elde edilen tecrübe ve özgüven Türkiye'nin ve İttifak'ın ileriki dönemlerde dünyanın farklı bölgelerinde yapacağı askeri müdahalelere örnek teşkil etmiştir. 9/11 terör saldırıları sonrasında uluslararası terörizmle savaşım konusunda yeni sorumluluklar alan NATO ve Türkiye görev sahasının çok dışında yer alan ve bir sonraki başlıkta inceleyeceğimiz Afganistan'da da, güvenlik ve istikrarı oluşturulmasında görev almıştır. Bu nedenle

---

³⁴⁶ Belirtilen Tugay'da; Almanya, Avusturya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Gürcistan, Azerbaycan, Arjantin, İsviçre, Slovenya ve İspanya vardır. KFOR'a katılan diğer ülkelerde şunlardır; İngiltere, Fransa, ABD, Rusya, Kanada, Belçika, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İzlanda, Hollanda, Lüksemburg, Estonya, Polonya, Finlandiya, Portekiz, Norveç, İrlanda, İsveç, Litvanya, Ukrayna, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri ve Slovakya görev yapmıştır.

İttifak'ın bir üyesi olan Türkiye NATO'nun yeni stratejik düşüncesi kapsamında altının önemle çizildiği pragmatik yaklaşımın tehlikeye girdiği koşullarda kendi coğrafyası dışında da askeri müdahalelerde bulunacağını bu kapsamda kriz yönetimi ve barışı koruma harekâtlarında görev üstleneceğini belirtmiştir. Bunun en belirgin örnekleri çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan NATO'nun icra ettiği askeri müdahaleler başlığı altında bulunabilir.

4.2.3. Afganistan Askeri Müdahalesi

ABD, BMGK'nın 9/11 terör saldırılarından sonra ABD liderliğinde almış olduğu 1368 sayılı askeri müdahale kararında 9/11'i "Uluslararası terör saldırısı" olarak algılanmasını sağlamış ve gerekli önlemlerin alınmasına ilişkin çağrıda bulunmuştur. Bu kapsamda ISAF'ın Kabil'de kurulmasına karar verilmiştir. ISAF'ın görev komutasını ilk etapta İngiltere, sonra Türkiye, ardından Almanya ile Hollanda ortaklığı üstlenmiştir.

2002 yılından bu yana Türkiye, Afganistan'da ISAF komutanlığını iki kez yönetmiş (2003 ve 2005), Orta Asya ülkelerinin BİO programına dâhil olmaları için destek vermiştir.³⁴⁷ ISAF, hem NATO'da müttefikliğin devamlılığı hem de kolektif güvenlik kavramının yerleştirilmesi açısından önemlidir. AB'nin AGSP'sini oluşturmaya çalıştığı yıllara denk gelen ISAF, Türkiye'nin, AB'nin NATO varlıklarını kullanmasına izin veren "Berlin+" anlaşması kapsamında NATO ve AB ülkeleri ile tartışmalar yaşadığı döneme denk gelmesi bakımından dikkat çekicidir. Türkiye'nin AB üyesi olmaması, fakat NATO ve AB'nin işbölümü ve yük paylaşımı kapsamında askerî ve güvenlik konularında işbirliğine gitmesi, Türkiye'nin sadece AB ile değil, NATO ile ilişkilerinde de çalkantılı dönemlere neden olmuştur.³⁴⁸

Afganistan askeri müdahalesi, İttifak için üç önemli sürecin yaşandığı bir alan olması bakımından önemlidir. Bunlar 5. maddenin yürürlüğe konması, İttifak'ın hem

³⁴⁷ Şule Nişancı, "Turkey's Role in NATO in the Post-Cold War Security Environment", Research Paper, NATO Defense College, Roma, 2005, s. 3-4.

³⁴⁸ Pınar Bilgin, "The 'Peculiarity' of Turkey's Position on EU-NATO Military/Security Cooperation: A Rejoinder to Missiroli", Security Dialogue, no. 34, 2003, s. 345; Richard G. Whitman, "NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?", Contemporary Security Policy, cilt 25 (3), 2004, s.444; Simon Duke, "The Future of EU-NATO Relations: A Case of Mutual Irrelevance Through Competition?", Journal of European Integration, cilt 30 (1), 2008, s. 38.

alan dışı hem kıta dışında görev icra etmesi son olarakta bölgede kara savaşına dâhil olmasıdır.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye açısından İttifak'ın Afganistan askeri müdahalesine bakıldığında “hem başarılı hem de başarısız olmuştur” ifadesi kullanılabilir. Başarılarına bakıldığında ülkede yer alan terör kamplarının yok edilmesi, Afganistan'ın yeniden inşası kapsamında kilometrelerce yolların yapılmış olması, yaklaşık olarak 5 milyon mültecinin çevre ülkelerden kendi ülkelerine emniyetli bir şekilde geri dönmelerinin sağlanması, ekonomik anlamda Afgan ekonomi ve maliye bakanlıklarının disiplin altına alınarak bütçenin kontrol altına alınması ve yeni bir Merkez Bankasının kurulması, ülkenin inşasında görev yapacak olan 330 bin civarında polis ve asker gücüne sahip olunması ve bunların eğitilmesi, demokrasi bakımından önemli bir adım olarak ilk kez 2004'te ve ardından 2009'da seçim faaliyetlerinin yapılması, dini mabet, okul, hastane gibi toplum için gerekli yerlerin tamiri ve yeniden inşa edilmesi, TSK'nın liderliğinde Afganistan'da yürüttüğü yapıcı faaliyetler olarak öne çıkmaktadır. Başarısızlıklara bakıldığında ise Afgan güvenlik güçlerinin direnişçileri yok edebilecek silah, teçhizat ve eğitime sahip olmaması nedeniyle hala Afganistan'da güvenlik ve terör problemlerinin devam etmesi, 13 yıllık askeri müdahale süresince çok sayıda sivil halkın ölmesi, uyuşturucu trafiğinin devam etmesi, Pakistan sınırının NATO tarafından da gerekli önlemler alınmasına rağmen hala tam bir kontrolün sağlanamaması ve direnişçilere lojistik desteğin buradan sağlanması söylenebilir.

Askeri gücün Afgan topraklarında gücü ne kadar fazla olursa olsun bu bölgedeki sorunu çözemeyeceği, politik ve siyasi anlaşmalara gidilmeden ülkede güvenliğin sağlanamayacağı da açıktır.

Türkiye, Amerika'nın Afganistan'da güvenlik merkezli yaklaşımının tersine devletin mali, ekonomik ve sosyal alanda gelişmesine odaklanmıştır. Askeri kaynakların verileri ışığında yaklaşık 30 bin asker ile 15 farklı değişim periyodundan geçen ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde Afganistan'da görev icra eden Türk askeri gücü, müdahalenin başından beri hiçbir harekât görevinde silahını kullanmamış ve hiçbir suça iştirak etmemiştir.³⁴⁹ Afganistan'a yapılan askeri müdahalenin

---

³⁴⁹ Gurcan, a.g.m.

başlangıcından itibaren, ISAF operasyonuna etkin destek sağlayan devletlerden biri olan Türkiye, Afganistan'da yer alan etnik kökenine bakmadan tüm halka eşit mesafede yaklaşmış, ülkedeki mayınların temizlenmesinde, terörle ve uyuşturucuyla mücadele konularında misyonlar yüklenmiş ve başarılı olmuştur.³⁵⁰ Afganistan'da 2014 sonu itibariyle yabancı askeri gücünün yaklaşık olarak %75-80 oranında indireceğinin bildirilmesi sonucunda meydana gelebilecek emniyet zafiyetinin ne şekilde yerinin doldurulacağı Türkiye'nin de yer aldığı NATO'nun cevap bulmaya çalıştığı soruların başında gelmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, İngiltere, ABD, Almanya ve İtalya gibi ülkeler 2015 yılında da Afganistan'a sağladıkları yardımın süreceği sözünü vermişlerdir. TSK, 01.01.2015 tarihi itibari ile İttifak tarafından başlatılan Kararlı Destek Misyonu bağlamında Afganistan'daki asker sayısını 900'den 1500'e çıkarmış, Kabil'de görev yapmaya başlamıştır.³⁵¹ 2015 yılına gelindiğinde Türkiye bölgede hüküm süren Çin ve RF'nin Afganistan'daki güvenlik boşluğunu NATO'nun yerine doldurmasını önlemek adına sağlam bir kale gibi kardeş ulusunu korumaya ve kollamaya devam edecektir. NATO'nun daha uzunca bir süre bu topraklarda direk veya dolaylı olarak kalmaya devam edeceği de kıymetlendirilmektedir.

4.2.4. Libya Askeri Müdahalesi

2011 yılının Şubat ayında Libya'da cereyan eden ayaklanmaların ülkenin bütün şehirlerini de etkisi altına almasıyla birlikte BMGK tarafından Libya'daki gelişmelerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesi ile Kaddafi rejimine yönelik yaptırım kararı almıştır.

BMGK kararları doğrultusunda 22 Mart 2011 tarihinde Silah Ambargosunun Desteklenmesi Operasyonun, 27 Mart 2011 tarihinde Sivillerin Korunması Operasyonun icrasına başlanmış, bu kapsamda 26 Mart 2011 tarihli ve 27886 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan TBMM'nin 24 Mart 2011 tarihli 998 sayılı kararı gereği TSK unsurları 29 Mart 2011 tarihi itibari ile NATO askeri müdahalesine katılmıştır.

---

³⁵⁰ TSK, "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", http://www.tsk.tr/6_uluslararası_ilişkiler/turkiyeninbarisidesteklemeharekatinakatkilari.html, (erişim tarihi:30.01.2015).

³⁵¹ Gurcan, a.g.m.

TSK, operasyona 4 firkateyn 1 denizaltı 1 lojistik destek gemisi 6 adet hava savunma F-16 uçağı, 2 adet KC-135 tanker uçağı, helikopter unsurları, özel kuvvetler karargâh personeli, Su Altı Taarruz, Amfibi ve Sualtı Görev Timleri ile destek vermiştir.³⁵²

TSK, icra edilen İttifak operasyonlarının ambargo kısmında etkin bir biçimde desteğini sunmuş, Libya'ya planlanan taarruz görevlerinin hiçbir safhasında yer almamıştır.

Libya'da oluşturulan Geçici hükümet Libya'nın kurtuluşunu 2011 yılının Ekim ayında duyurarak, BMGK kararı doğrultusunda NATO tarafından Libya'ya yönelik devam ettirilen OUP'nin 31 Ekim 2011 tarihi itibari ile noktalandığı ilan edilmiştir. Bundan sonra askeri müdahaleye dâhil olan unsurlarımızın tamamı Türkiye'ye geri intikal etmiştir.

Türkiye, Balkanlar, Afganistan ve son olarak da Libya operasyonunda görev almıştır. Aynı şekilde NATO açısından da Türkiye'nin görev almak istediği bölgeler ile yakın ilişkileri değerli olmuştur.³⁵³

Türkiye, Libya'daki çatışmaların çözümüne yönelik her türlü diplomatik usullerin yanında, İttifak'ın bölgeye yapmış olduğu askeri müdahaleye direk katılmıştır. Bu müdahale esnasında Türkiye yaklaşık olarak 25 bin insanın güvenli bir şekilde Libya'dan tahliyesi harekâtını da icra etmiştir. Ayrıca krizin ilk günlerinden itibaren yerel halka insani yardım desteği operasyonunu sürdüren Türkiye, krizin barışçıl yöntemlerle çözülmesine yönelik olarak Libya'daki muhalif güçler ile Kaddafi idaresi arasında uzlaştırıcılık rolünü de üstlenmiştir. Başından beri İttifak'ın Libya askeri müdahalesine itiraz eden Türkiye, BM'nin 1973 sayılı kararına uymak zorunda kalmıştır. Muhalifler ile Kaddafi yanlılarının arasında tarafsız olacak şekilde doğrudan askeri müdahaleye dâhil olmayan Türkiye; sürekli olarak bölgedeki artan trajedinin bir an evvel bitirilmesini, ivedi olarak barış ve güvenliğin sağlanmasını ve ihtiyaç duyulan insani yardımların bir an önce bölge halkına ulaştırılmasını talep etmiştir.³⁵⁴

---

³⁵² TSK,a.g.m..

³⁵³ Mustafa Kibaroğlu, "NATO Before and After the Second Gulf War", The Quarterly Journal, cilt:4 (2), 2005, s.45.

³⁵⁴ Konu ile ilgili detaylı bilgiler için bakınız: "T.C. Dışişleri Bakanının Libya'ya ilişkin 1973 sayılı BMGK Kararı Hakkındaki Açıklaması", www.mfa.gov.tr, 18 Mart 2011, "T.C.Dışişleri Bakanının 25 Ağustos 2011 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Libya Temas Grubu Siyasi Direktörler

Türkiye askeri müdahaleye, yukarıda belirtilen yönleriyle destek vermiş ve NATO tarafından yukarıda bahsedilen hem müslüman kimliği hem de yıllar boyunca Libya ile olan sıkı ikili ilişkilerinin kullanması yönünde telkinde bulunulmuştur. Bu Türk kamuoyunda ve basınında NATO ile ilgili olumsuz görüşlerin yer almasına neden olmuştur. Çünkü NATO'nun pragmatik yaklaşımı yıllar boyunca devam eden Türkiye dış politikasına müdahale olarak algılanmıştır. Libya örneğinde, NATO hakkında basına yansıyan haber ve köşe yazılarında göze çarpan en temel özellik Türkiye'nin NATO'da ortaya koyduğu çekincelerin Libya halkını korumaya yönelik olduğunun belirtilmesi olmuştur. Ayrıca yazılı medya da İttifak ülkelerinin Libya'ya petrol ve enerji politikaları sebebiyle müdahalede bulunduğu fikri her daim ön planda yer almıştır. Bu tür konulara medyada çok fazla yer verilmiş, NATO'nun, Libya halkının haklarını çiğnerken Türkiye'nin buna engel olmaya çalıştığı izlenimi verilmek istenmiştir. Basında yer alan “NATO çocukları katletti”, “Kadın ve çocukları öldürdüler”, “NATO fotoğraflarını çekip ölüme terk etti” gibi haberler NATO'nun uluslararası müdahalesinin insan haklarını çiğnediği görüşünün bir kez daha altını çizmiştir.³⁵⁵ NATO'nun müslüman ülkelere yönelik çizmiş olduğu bu olumsuz ve sıkıntılı imaj, İttifak'ın bundan sonra yapacağı askeri müdahaleler için tüm dünya kamuoyunda bir önyargı oluşmasına neden olmuştur. Bu olumsuz imajı ve önyargıyı değiştirebilmek için NATO, her zamanki gibi kendi bünyesinde yer alan tek Müslüman ülke olan Türkiye'yi koz olarak kullanmayı sürdürecektir.

BM'nin 1973 sayılı kararıyla, yerel halkın geleceğini koruyarak ve sivillere yönelik artan şiddetin bitirilmesi isteyen Türkiye, bu fikirlerden dolayı Libya'da yapılması istenen olası kara operasyonuna itiraz etmiştir. Çatışma sonrası zaman diliminde, Türkiye elinden geldiğince, Libya'nın tekrar inşa edilmesi hususunda özellikle güvenlik, ekonomi, idari ve mali konulardaki yardımlarını sürdürmüş ve sürdürmeye devam edecektir.

Toplantısında Yaptığı Açılış Konuşmasının Metni”, www.mfa.gov.tr, “T.C. Başbakanının Libya'ya ilişkin olarak yaptıkları açıklama”, 3 Mayıs 2011, www.mfa.gov.tr.

³⁵⁵ “NATO Çocukları Katletti”, Takvim, 20 Haziran 2011; “Kadın ve Çocukları Öldürdüler”, Takvim, 29 Mayıs 2011; “NATO fotoğraflarını çekip ölüme terk etti”, Milliyet, 15 Mayıs 2011 adlı gazete manşetleridir.

4.3. Türkiye'nin NATO Kapsamındaki Rolü

Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu, uluslararası ve NATO güvenliğinin başlıca problem sahalarından biri olmuştur. Özellikle Irak'ın, Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan süreç ve sonrası ortaya çıkan çatışmalar, Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik değerini bu sefer de bulunduğu coğrafi bölge anlamında ön plana çıkarmıştır. Fakat söz konusu bölgenin İttifak'ın ABD ve Avrupa tarafları için farklı bakış açılarıyla kıymetlendirilmesi ve bu kıymetlendirmenin Türkiye'ye de yansımaları aynı olmuştur. Bu konudaki ilk problem, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan süreçte Türkiye'nin Irak'ta meydana gelecek çatışmaya yönelik olarak kendisini güvende hissetmesini sağlayacak olan ve tedbir amaçlı İttifak'a ait Patriot hava savunma silah sisteminin ve Avrupa Komutanlığı Çevik Kuvvet (Allied Command Mobile Force-AMF) ³⁵⁶ gücünün Türkiye'ye yerleştirilmesini talep etmiştir. ³⁵⁷ Fakat bazı İttifak ülkelerinin bu konudaki isteksizliği nedeniyle, Türkiye'deki siyasiler ve kamuoyu NATO'nun inandırıcılığı ve ülke savunmasına katkısını uzun süre tartışmışlardır. ³⁵⁸ Bunu izleyen yaklaşık 20 yıl boyunca NATO'nun Türkiye açısından askerî önemi azalmış, siyasi önemi aynı kalmıştır. Türk karar vericileri bu yargıya yönelten Soğuk Savaş sonrası karşılaşılan güvenlik risklerini karşılamada NATO'nun destek verme isteksizliğidir. ³⁵⁹ NATO üyeliğinin siyasi öneminin giderek öne çıkması ise AB konusunda bir türlü arzu edilen noktaya gelinememesinin sonucunu doğurmuştur. Diğer bir ifadeyle NATO, Türkiye'nin Batı ile kurduğu en sağlam ve köklü kurumsal iletişim ve etkileşim kanalı niteliğini korumayı sürdürmüştür. ³⁶⁰ 1990'lı yıllarda ortaya çıkan bu durum Türkiye'de, Batı'nın Türkiye'nin yeni "jeostratejik" değerini henüz anlamadığı şeklinde değerlendirilmiştir. Aynı dönemde Türkiye'deki askerî yaklaşım Avrupa'nın güvenliğine olası desteği; "Türkiye çok geniş bir bölgede, çevresindeki bütün devletlerden ileri, onlara bir şey verebilecek ve model olabilecek konumda olup,

---

³⁵⁶ AMF kara unsurları hakkında detaylı bilgi için bakınız: Carl Schulze, "Freedom's Thunderbolt: Allied Command Europe Mobile (Land) Force", The Crowood Press, Wiltshire, 1998.

³⁵⁷ Roberto Corsini, "Operazione Ace Guard", Rivista Aeronautica, Mayıs-Haziran 1996, s.96-103 ve Bernd Lemke, "Crisis Management in Turkey and the Problem of Escalation", Atlantic Voices, Cilt:3 (9), Eylül 2013, s.2-11.

³⁵⁸ "Türkiye için savaşmayız", Cumhuriyet, 23 Ocak 1991.

³⁵⁹ Necip Torumtay, "Değişen Stratejilerin Odağında Türkiye", Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996, s.48.

³⁶⁰ Güvenç ve Özel, "NATO and Turkey", s.533-553.

elindeki stratejik kartın değeri azalmayıp bilakis artmaya devam eden ender ülkelerden biridir” şeklinde tanımlanmıştır.³⁶¹

Türkiye ile İttifak’ın yeni güvenlik sorunlarına ait yaklaşımları benzerlik arz etmektedir. Bu yaklaşımlarda, özellikle son dönemde NATO ile Türkiye arasında devletlerin kendi içinde meydana gelen krizlerde artan bir işbirliği göze çarpmaktadır. Konvansiyonel güç sorununun özellikle Soğuk Savaş sonrası periyotta giderek zayıfladığını yorumlayan Türkiye tarafından yeni tehdit sahası olarak gördüğü uluslararası terörizm, coğrafi istikrarsızlıklar, ayrılıkçı etnik çatışmalar ile aşırı uçlu dini yönelimler gibi faaliyetler göze çarpan sadece birkaç tehdit unsurudur. Belirtilen bu tehditler ile savaşmak, yalnızca askeri güçle olmayacağını fark eden Türkiye, NATO ile beraber daha önce de bahsedilen kollektif savunma ve kriz yönetimi fikrini uygulamaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca politik, silahlı güç, mali ve sosyal mekanizmaların birlikte ve koordineli bir biçimde yürütülmesi anlayışı da bu fikri destekler niteliktedir.³⁶²

Yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye, yeni güvenlik anlayışının merkezine İttifak’ı yerleştirmiştir. Bunun yanında İttifak’ın ikinci en fazla askeri yeteneğine sahip olan, ayrıca laik, demokratik ve müslüman olan Türkiye’nin bu özelliklerini örgüt içinde kendisi için rahatlatıcı bir kimlik şeklinde zaman zaman yer vermektedir. Bu özellikleri nedeniyle örgüt tarafından, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu, Avrupa, Karadeniz ve Akdeniz coğrafyalarında özellikle etkin bir güç olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra etkin bir siyaset takip eden Türkiye, özellikle Balkanlar’da emniyetli bölgeler oluşturmaya yönelik olarak UNPROFOR ve SFOR misyonları, dağılan Yugoslavya’da mali yaptırımlar ve silah ambargosuna yardım etmeye yönelik Sharp Guard Harekâtı ve yine aynı coğrafyada hava sahasının takip etmeye yönelik Uçuş Yasağı Harekâtı, Arnavutluk meydana gelen 1997 yılındaki krizde insani yardım faaliyetleri kapsamında Alba Operasyonu, ABD’nin Irak’a müdahalesinden sonra Irak’a yönelik NATO faaliyetleri kapsamında eğitim yardımı, KFOR misyonu, ISAF misyonu kapsamında yerel idareyi desteklemek ve Afgan silahlı kuvvetlerini ve emniyet güçlerini eğitmek, Libya’da OUP ve son olarak Somali açıklarındaki

---

³⁶¹ Erdoğan Öznal, “Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye’nin Jeostratejik Önemi”, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s. 57.

³⁶² T.C.Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi”, http://www.mfa.gov.tr/i_turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, (erişim tarihi:31.01.2015).

korsanlık, deniz haydutluğunu önlemeye yönelik olarak İttifak'ın Daimi Deniz Güven Grubu görevleri örnek olarak verilebilir.³⁶³

İttifak'ın askeri müdahalelerini, kolonicilik amaçları doğrultusunda icra edilen faaliyetler olarak görmek hatalı bir bakış açısidir. Bundan dolayı İttifak'ın alan-dışı askeri operasyonlarına Türkiye'nin de iştirak etmesi, Türkiye yönetim kademesinin de aynı amacı güttüğünü söylemek doğru olmayacaktır. İlk etapta Türkiye ve İttifak üyesi devletler alan dışı operasyonlar konusunda ortak amacı benimsemişlerdir. Her iki yönden de kendi bölgelerinde güvenli ve istikrarlı alan yaratmak istemeleri halinde, kendi coğrafyalarında oluşan ve bulunulan bölgede çatışma veya krizlerin yayılmalarına engel olmak için gerekli operasyonları yapmaları gerektiğinin farkındadırlar.

Diğer taraftan, ülke içinde meydana gelen krizler, kısa zamanda bulunulan coğrafyanın emniyetini ve güvenliğini tehdit etme riskini taşımaktadır. Son dönemlerde özellikle ülkeler arasında ikili ilişkiler sonrası birbirlerine olan artan menfaatler sonucunda bu durum kaçınılmazdır. Uluslararası toplum genelinde askeri müdahalelere yapabilecek askeri olanaklara sahip tek örgütsel yapılanma, İttifak olarak görülmektedir. Bu nedenden dolayı da NATO meydana gelen tüm çatışmalara müdahale etmek durumunda kalmıştır.

Neticede İttifak ile Türkiye arasındaki münasebetleri yeni güvenlik oluşumlarının şekillendirmesinden dolayı bu durumun daha uzun bir zaman böyle süreceği değerlendirilmektedir. Ülkelerin yönetim kademelerinin ortak güvenlik olgusuna sahip olmaları da bu öngörüğü pozitif anlamda etkilemektedir.

2003 yılında Irak Savaşı başlamadan önce TBMM tarafından reddedilen 1 Mart tezkeresinin Kuzey Irak cephesinin açılmasını engellemesi ve sonrasında bölücü terör örgütü ve Kuzey Irak sorununda Türkiye ile ABD'nin yaşadığı istihbarat paylaşımı ve askeri sorunlar, ABD-Türkiye-NATO üçgeninde devam eden ilişkilerde gerginliklere neden olmuştur.³⁶⁴

Türkiye'nin komşuları ile daha sonrasında geliştirmeye çalıştığı ilişkiler ve kendi bölgesinde yumuşak güce daha fazla dayanan aktif bölge politikaları da,

---

³⁶³ TSK,a.g.m..

³⁶⁴ Gülnur Aybet, "The Evolution of NATO's Three Phases and Turkey's Transatlantic Relationship" Perceptions cilt.17(1), 2012, s.30.

NATO'nun ve NATO müttefiklerinin bazı politikalarıyla çıkar çatışmalarına neden olmuştur. İttifak'ın Stratejik Konsept'leri yıllar boyunca çok yönlü uluslararası işbirliği gibi yumuşak güç gerektiren politikalardan söz etse de, esas görevi olan müttefik ülkelerin güvenliğini sağlamak için askeri olarak da politikalar ve projeler üretmekten geri kalmamıştır. Türkiye, hem bölgesinde yumuşak güç olmak istemesi, hem de NATO müttefiki olarak İran gibi komşularına karşı askeri projelere ortak olması NATO-Türkiye ilişkilerinde sorun olarak algılanmıştır. Özellikle Türkiye'nin istekleri ile ABD'nin istekleri arasında benzeşen ya da ayrışan yönlerin gün yüzüne çıkması Türkiye'yi zamanla NATO konusunda güvenli sulardan ayrılmaya ve NATO konusunda daha irdeleyici olmaya itmiştir. Bu durum özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin iktidarlığı döneminde izlenmeye başlanan aktif ve kimlik yerine daha çok pragmatik temelli bir yaklaşım haline gelmiştir.³⁶⁵ Bu yaklaşıma göre, üyeliğin "Türkiye'nin ulusal çıkarlarına ve bölgesel politikalarına hizmet ettiği ölçüde anlamlı"³⁶⁶ gelmesi ve siyasiler tarafından benimsenen Türkiye'nin çıkarlarının korunması amacıyla NATO'nun dönüşümünde pasif değil, etkin bir aktör olarak yer alınmasını gerektirmiştir. Hedeflenen, Türkiye'nin NATO'dan uzaklaşması ve yüz çevirmesinden ziyade, NATO'nun dönüşümünde Türkiye'nin ağırlığını arttırmak, bölgesel ve genel çıkarlarını aktif olarak korumak olduğu savunulabilir.³⁶⁷

4.3.1. Türkiye'nin NATO'nun Savunma Yeteneklerinin Güçlendirilmesine Etkisi

İttifak'ın kuruluş sözleşmesinin yayınlandığı tarihlerde, örgütün esas hedefi SSCB'nin yürütmüş olduğu siyaset ile gün geçtikçe artan askeri gücünün oluşturduğu tehdide yönelik üye devletlerini korumayı amaçlamıştır. SSCB'nin yıkılmasından sonra 1991 yılında Roma'da imzalanan strateji ile NATO'nun savunma yeteneği korunurken, karşılıklı diyalog ve işbirliğine bağlı geniş kapsamlı bir güvenlik anlayışı benimsenmiştir.³⁶⁸

---

³⁶⁵ Tarık Oğuzlu, "NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi", Uluslararası İlişkiler, cilt 9 (34), 2012, s.100.

³⁶⁶ Oğuzlu, a.g.m., s.101.

³⁶⁷ Oğuzlu, "a.g.m., s.101-102.

³⁶⁸ Herd, Kriendler, a.g.e., s.121.

Soğuk Savaş sonrasında NATO bünyesinde yer alan Avrupalı devletler NATO'ya yönelik savunma harcaması yapmak istememişlerdir. Savunma harcamaları yerine ilerlemeye yönelik faaliyetlere ağırlık vermişlerdir. Bu nedenle özellikle NATO içerisinde yer alan Avrupa ülkeleri 90'lı yıllardan sonra Amerika'ya tabi olmuşlardır. Aynı dönemde Balkanlarda meydana gelen çatışmalarda bu ABD'ye bağımlı olma durumu daha da netleşmiştir. NATO üyesi devletlerin askeri kuvvetlerini ihtiyaç duyulan coğrafyalara ivedilikle intikal ettirebilmek ve Atlantik bölgesinden çok ileri mevzilerin ihtiyaçlarını sürdürebilmeleri adına savunma yeteneklerinin gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Tam da bu nokta da Washington Zirvesi'nde SYG faaliyetine karar verilmiştir. Bu alınan kararlar kapsamında SYG beklenen şekilde başarılı olamamıştır. İttifak'ın değişim sürecinde Türkiye'nin İttifak ile ikili temaslarında pragmatik yaklaşım ve kimlik faktörünün etkisiyle tekrar belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur. İttifak, Türkiye için geçmişten günümüze yüzünü batıya dönmüş olmasının en temel delili olarak gösterilebilir.³⁶⁹ Türkiye, İttifak üyeliğini, hem güvenlik ve askerî bir anlaşma hem de çağdaşlaşma ve gelişmiş devletlerle bir arada bulunarak değişim ve gelişim gösterme aşamasında bir basamak olarak görmüştür. Bahse konu bu gelişim ve değişim sürecinde Türkiye, İttifak'ı önemli ve vazgeçilmez bir kuruluş ve örgüt olarak görmüş ve görmeyi sürdürecektir. Türk Dışişleri Bakanlığı'na göre, "Türkiye'nin NATO üyeliği ülkemizin uluslararası kimliğinin bir parçasıdır. Ülkemiz İttifak faaliyetlerine hem NATO'nun Türkiye için, hem de Türkiye'nin NATO için ifade ettiği önem çerçevesinde kapsamlı ve aktif katkıda bulunmaya devam etmektedir. Türkiye NATO içindeki konumunu hem kendi ulusal çıkarlarını gözeterek, hem de İttifak dayanışmasını destekleyerek sürdürmektedir" şeklinde belirtilmiştir.³⁷⁰

9/11 terör saldırıları sonrasında Amerika'nın Afganistan'a yapmış olduğu askeri müdahaleden sonra tehdit önceliği terörizm olmuştur. Belirtilen saldırılar sonrasında Prag'da yapılan ilk NATO zirvesinde İttifak'ın değişimine yönelik ciddi seçenekler masaya yatırılmış ve kabul edilmiştir Ayrıca NATO zirvesinde ileride yapacağı

---

³⁶⁹ Gülnur Aybet, "Turkey and European Institutions", The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, cilt 34, 1999, s.103.

³⁷⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı web sitesi, a.g.m..

misyonlarda etkinliğini artırmaya yönelik üç aşamadan³⁷¹ meydana gelen bir paket görüşülmüştür.

4.3.2. Değişen Kuvvet Yapısı

Kuvvet yapısına yönelik değişiklik fikri ABD tarafından Soğuk Savaş sonrasında itibaren gündeme gelmiştir. RF'nin İttifak ve Amerika ile olan münasebetlerindeki gelişmeler İttifak'ın değişim faaliyetlerine ivme kazandırmasına neden olmuştur. Günümüzde İttifak bünyesinde değişime verilen önem her geçen gün artmaktadır. Hatta bu konuya yönelik olarak NATO'nun kendi içinde yapılan toplantılarında dönemin NATO Genel Sekreteri General Lord Robertson tarafından daha etkili olmak için radikal bir şekilde değişimin ve modernleşimin kaçınılmaz olduğuna yönelik söylemlerde bulunulmuş, yoksa NATO'nun giderek marjinal bir yapıya dönüşeceğine yönelik duyulan endişe dile getirilmiştir.³⁷²

İttifak'ın kuruluş amacında yer alan temel ilke ve hedefler sabit tutularak, dönüşüm ve değişim NATO içerisinde her zaman güncelliğini koruyan süreçler olarak tüm üyeler tarafından kabul görmüştür. Kuvvet ve komuta yapılarının yenilenerek, İttifak Ajanslarının yeniden düzenlenmesi, eski ve zamanı geçmiş askeri kabiliyetlerin geliştirilmesine yönelik adımların atılması, NATO'nun kriz mukabele faaliyetlerinin güncellenmesi, İttifak Yönetim Karargâhı'nın maliyet-etkin çalışma koşullarına yönelik faaliyetlere öncelik verilmesi, NATO'nun mali ve ekonomik işleyişlerinin aktifleştirilmesi gibi bir takım faaliyetler kendi iç değişiminin öne çıkan maddeleridir. Özellikle son yıllarda Türkiye, NATO içerisinde güçlü bir savunucu rol üstlenmeyi sürdürmüş ve etkin olarak bu değişim ve dönüşüm sürecine katkı sağlamış ve sağlamaya devam edecektir.³⁷³

NATO içerisindeki bütünleşik kuvvet yapısı, örgüte dâhil olan üye devletler için daha önceden belirlenen koşullar uyarınca İttifak'a görevlendirdikleri kara, hava ve deniz kuvvetlerini içermektedir. Belirlenen güçler şimdiki NATO komuta yapısında

---

³⁷¹ Belirtilen pakette; Prag Yetenek Taahhütleri, Güncellenen Komuta Yapısı ve NATO Mukabele Gücünü içermektedir.

³⁷² Todd S. Purdum, "NATO Strikes Deal to Accept Russia in a Partnership" NY Times, 2002, <http://www.nytimes.com/2002/05/15/international/europe/15NATO.html>, (erişim tarihi: 28.01.2015).

³⁷³ T.C. Dışişleri Bakanlığı web sitesi, a.g.m..

üç ana alt görev gücünden meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla; Ana Savunma Kuvvetleri, Acil ve Çevik Mukabele Kuvvetleri ve Takviye Kuvvetlerinden oluşmaktadır. Şimdi sırasıyla bu kuvvetler incelenecektir.

Ana Savunma Kuvvetleri NATO'ya yönelik bir tehdit veya düşmanca durum karşısında öncelikler caydırıcı olabilecek veya savunma faaliyetini yerine getirebilecek, aktif ve yönlendirilebilir, kara, hava ve deniz güçlerinden oluşmaktadır. Belirtilen güç farklı hazırlık seviyelerindeki milli veya farklı devlet figürasyonlarından meydana gelmektedir. NATO bünyesinde Ana Savunma Güçleri halen dört tanedir. Bunlar sırasıyla iki adet ABD-Almanya ortak askeri gücü, Almanya-Hollanda ortaklığı ve son olarak Almanya-Danimarka ortaklığıdır. Görüldüğü üzere Savunma gücünde Almanya ön plana çıkmaktadır. Bunun esas nedeni savunma sanayi ve asker gücünden kaynaklanmaktadır.

NATO'nun bir diğer önemli kuvvet ise Acil ve Çevik Mukabele Kuvvetleridir. Bu kuvvet NATO'nun Akdeniz ve Atlantik'teki görev bekler deniz kuvvetleri ve Avrupa Müttefik Komutanlığına bağlı hazır Kara Çevik Gücünden meydana gelmektedir. Bu kuvvetler yüksek hazırlık seviyesinde bekletilen ve ani bir saldırı durumunda çok kısa zamanda müdahale edebilecek, elastik ve gezici kara, hava ve deniz kuvvetlerinden meydana gelmektedir. Ayrıca NATO'nun beşinci maddesi haricindeki harekâtlarında da bu birlikler görev alabilmektedirler. Söz konusu güçlere ek olarak Almanya, Fransa, İspanya, Belçika ve Lüksemburg'dan oluşan Avrupa Kolordusu (European Army Corps-EUROCORPS) olarak da adlandırılan kuvvetler acil durumlarda NATO ile AB arasında imzalanan anlaşma gereği Ana Savunma Kuvvetlerine ve Acil ve Çevik Mukabele Kuvvetlerine tahsis edilebilmektedir. Belirtilen görev kuvveti SFOR, KFOR ve ISAF'ta zaman zaman NATO ile birlikte görev yapmıştır.

Son olarak ise NATO Takviye Kuvvetleri, İttifak'ın sorumluluğundaki kara ve deniz sahasının savunması, bölgedeki kriz yönetimi ve caydırıcılık nosyonlarını üstlenmiş kuvvetlerden teşekkül eder. Takviye Kuvvetler gerektiği zaman, önceden belirlenen yöntemler doğrultusunda ya da NATO Müttefik Komutanı'nın harekât emri altına veya harekât kontrolünde görev yapabilir.

Bu kuvvet yapısının değişim ve dönüşümü beraberinde yeni komuta yapısının da gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur.

4.3.3. Yeni Komuta Yapısı

İttifak'ın yönetim ve komuta yapısı hedeflere ulaşmak ve güncelliğini koruyarak daha verimli ürün çıkarma adına son 20 yıl içerisinde beş kez dönüşüm ve değişime uğramıştır. Bu nedendir ki NATO yaklaşık olarak gücünün yarısı kadar küçülme eğilimine gitmiştir. Soğuk Savaş öncesi, Amerika'nın Avrupa Kıta'sında da yer alan 435 bin askeri gücü ve İttifak'ın diğer müttefik askerleriyle beraber beş milyonun üzerinde bir askeri mevcudu bulunmaktadır. Şimdiki duruma baktığımızda müttefik devlet sayısının 16'dan 28'e çıkmasına rağmen asker sayısı yaklaşık dört milyona yakındır. Görüldüğü üzere devlet sayısı asker sayısı ile ters orantılı bir şekilde değişim ve dönüşüm göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası NATO'nun değişen görev alanı ve tehdit algılamasına rağmen önceki karargâh sayısı altmışaltı iken şimdilerde bu sayı on bir'e kadar gerilemiştir.³⁷⁴

NATO'nun komuta yapısı son 13 yılda değişmeye ve küçülmeye devam etmiştir. NATO'nun Prag Zirvesinde, Örgüt'ün savunmaya yönelik yeteneklerinin güçlendirilmesinden daha önce bahsedilmişti. Bu kapsamda NRF ve ACT oluşturulmuştur. Daha sonrasında NATO'nun Riga Zirvesi'nde, "Kapsamlı Politik Rehber"³⁷⁵belgesi kabul edilmiştir. Bu doküman kapsamında, müttefik devletlerin kara kuvvetlerinin yüzde kırkının muharebe düzeni alma yeteneğinin geliştirilmesine minimum yüzde sekizinin ise devamlı olarak bu durumu koruması istenmiştir. Fakat belirlenen hedefler NATO Strasburg-Kehl toplantısında revize edilerek yüzde elli ve yüzde on'a çıkarılmıştır. Aynı toplantıda NATO Mukabele Gücü ile Çokuluslu Özel Harekât Kuvvetler'in imkân ve kabiliyetlerinin modernize edilmesine karar verilmiştir.³⁷⁶

NATO Komuta Yapısına bakıldığında SACEUR en üst düzeyde karar alan bir üst komutanlıktır. Bu Komutanlığa bağlı iki stratejik seviyedeki komutanlık

---

³⁷⁴ Bruce Weinrod ve Charles Barry, "NATO Command Structure: Considerations for the Future", National Defense University, Center for Technology and National Security Policy, Washington, D.C., 2010, s.8.

³⁷⁵ Kapsamlı Politik Rehberi (Comprehensive Political Guidance - CPG) önümüzdeki 10 ila 15 yıl için imkân ve kabiliyetler, planlama ve istihbarat, tüm İttifak yetenek konularında çerçevesini ve önceliklerini ortaya koyan önemli bir politika belgesidir. Konu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: NATO, "Comprehensive Political Guidance (Archived)", 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49176.htm, (erişim tarihi:02.06.2015).

³⁷⁶ Weinrod, Barry, a.g.m., s.10-12.

bulunmaktadır. Sırasıyla Müttefik Harekât Komutanlığı (Allied Command Operations-ACO) ve ACT'den oluşmaktadır. 2010 yılında Lizbon'da yapılan NATO Zirvesi'nde daha alt düzeydeki Müşterek Harekât Komutanlığı iki adet Müşterek Kuvvet Komutanlığı olarak belirlenmiş daha önce üç olan komutanlık sayısı İtalya-Napoli ve Hollanda-Brunssum'da olacak şekilde ikiye indirilmiştir. NATO bünyesinde yer alan tek Kara Kuvvetleri Komutanlığının İzmir'e konuşlandırılmasına, Deniz Kuvvetleri Komutanlığını da İngiltere-Northwood'a kurulmasına karar verilmiştir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta İttifak'ın yeni komuta yapısının önem verdiği iki komutanlığı NATO'nun lokomotif iki ülkesine konuşlandırmasıdır. Ayrıca tüm kara operasyonlarının planlanması ve komuta edilmesinden Türkiye'de bulunan bu karargâh sorumlu tutulmuş olup NATO'nun sıklet merkezinin NATO'nun güneydoğu kanadına yani Ortadoğu ve Doğu Akdeniz kaydığını söylemek yanlış olmaz. Bunun yanında NATO'nun yeni komuta yapısının son dönemde Akdeniz'e olan ilgisi nedeniyle bölgede sürekli hazır durumda tutulan bir deniz gücü STANAVFORMED bulunmaktadır.³⁷⁷

Yeni Komuta yapısının oluşturulmasında bir diğer önemli gelişme ise Lizbon'da 2010 yılında yapılan NATO Zirvesi'nde, üye ülkelerin Kuzey Kore veya İran'dan (ABD'nin değimiyle Şer Üçgeni) kendilerine tehdit olarak algıladığı uzun menzilli füze saldırısına karşı kendini koruma altına almak için Balistik Füze Savunma Sistemi'nin konuşlandırılmasına karar verilmiştir. Türkiye, Lizbon Zirvesi'nde verilen bu kararı kabul ederek füze sisteminin erken uyarı radarlarının ülkesine yerleştirilmesini onaylamıştır.

NATO'nun yeni komuta yapısı konvansiyonel savunma gücünü de her zaman elinde bir potansiyel güç olarak güçlü tutmuştur. Bunun yanı sıra etkili angajman kabiliyeti, taktik ve stratejik konuşlanma kabiliyeti, askeri unsurların elastikiyet kabiliyeti, devamlılık ve lojistik kabiliyeti, NATO'ya üye ülkeler ile ortak ülkelerin ellerinde bulunan kuvvetin ortaklaşa kullanılabilirliği³⁷⁸ kavramları yeni komuta yapısı tarafından belirtilen kabiliyetlerin güçlendirilmesine ve değişimine karar verilmiştir. Fakat bu değişimin kolay olmayacağı da açıktır. Değişimin en büyük

---

³⁷⁷ Albright, a.g.e., s.37.

³⁷⁸ Albright, a.g.e., s.37.

zorluğunun kaynağı farklı askeri doktrin, silah sistemleri, dil ve kültürden meydana gelmesidir. Bu nedenle İttifak bünyesinde ortaklaşa yapılan eğitim ve tatbikat faaliyetleri daha da önem kazanmıştır. Bu eğitimler ve tatbikatlar sayesinde ülkeler arasında ortaklaşa oluşturulan bir jargon ve farklı ülkelerin birlikte çalışması şansı yaratılarak zorluğun bir derece de olsa hafifletilmesi sağlanmıştır. Bir diğer önemli sıkıntı ise İttifak içinde yaşanan mali kriz nedeniyle karşılaşılan ekonomik problemler olmuştur. Tüm bu zorluklarla uğraşan yeni komuta yapısı, toplanan NATO zirvelerinde bu konuya öncelik vermeye başlamıştır.

4.3.4. Türkiye'nin NATO'ya Yönelik Değişen Bakış Açısının Dinamikleri

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının dinamikleri ele alınmıştır. NATO'ya yönelik değişen bakış açısının ilk dinamiği, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin, İttifak'ın dönüşüm periyodunda şekillendirici ve sahiplenici rol üstlenmiş olmasıdır. Bu noktada Türkiye'nin dönüşüm sürecini ne derece etkileyebildiği tartışılır. Fakat Türkiye'nin, NATO içinde karar verme yetkisinin giderek arttırdığı da ortadadır. Türkiye, İttifak'ın bir objesi ve ilgilendiği bir mevzu yerine, dönüşüm periyodunun sahibi ve önemli bir aktörü olmaya ağırlık vermelidir.³⁷⁹ Türkiye bu dönüşüm sürecinde İttifak'ta daha sahiplenici roller üstlenerek çok taraflı milli hüviyeti ile çok-boyutlu ve çok yönlü dış politika beklentilerinin olumlu yönde kullanma fırsatını da değerlendirmelidir. Türkiye'nin çevresindeki ülkelerle kurduğu münasebetler ve yapmaya gayret sarf ettiği güvenli, barış içinde ve istikrarlı bölge çabaları, içinde yer aldığı İttifak'ın dönüşümünden negatif yönde etkiye uğramamalıdır. Tam tersi kendi pragmatik yaklaşımı doğrultusunda Türkiye bu dönüşüm sürecini kendine göre şekillendirmelidir. Bu dönüşüm süreci Türkiye'yi NATO ile kendi bölgesindeki toplumlar arasında bırakacak pozisyondan sıyrılmalıdır.

Belirtilen bu perspektifle Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'de buna benzer örnekler yaşamıştır. Bunlardan bir kaçına değinmek gerekirse İttifak'ın Bosna Hersek ve Kosova'da yapmış olduğu barışı koruma harekâtlarına Türkiye askeri gücü ile katkı sağlamış, yine İttifak'ın Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya yönelik

---

³⁷⁹ Ahmet Davutoğlu, "Transformation of Turkey and Turkey's Position", Perceptions, cilt:17, sayı 1, Bahar 2012, s.7-17.

genişleme faaliyetlerine de katkısını sürdürmüştür.³⁸⁰ Türkiye aynı dönemlerde İttifak'ın oluşturmuş olduğu BİO faaliyetlerinde kendi dış politikasının da etkisiyle üye devletler haricindeki ülkelerle ilişki kurarak BİO programına dâhil edilmelerinde önemli görevler icra etmiştir.

Öte yandan, İttifak genişleme periyodunda yönünü doğuya çevirmiştir. Bu noktada Soğuk Savaş zamanındaki diğer süper güç olan RF bunu kendisine bir tehdit olarak hissetmiştir. Sonuçta RF'nin çevresinde yer alan devletlerin NATO'ya dâhil olması ya da olma yolunda adımlar atması RF'yi çevreleme algısına itmiş ve RF bu durumdan rahatsız olmuştur. NATO'nun böyle bir hamlesine karşılık olarak RF de yayılcı ve milliyetçi bir siyaset izlemiştir. Bu da zaman zaman Türk-Rus ilişkilerinin gerilmesine ve diplomatik sorunlara neden olmuştur. Oysaki 1990'lı yıllarda Türk-Rus ikili ilişkileri dostluk ve işbirliği esasına dayanmıştır.³⁸¹

Son yıllarda ise İttifak ile RF ilişkilerinde Türkiye, RF'nin duyarlılığını dikkate alınması gerektiğini katıldığı tüm zirve ve toplantılarda dile getirmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin NATO bünyesindeki çizdiği tablo AB'li üye ülkelerle benzerlikler taşımaktadır. Tabi bunun altında yatan bir takım nedenler ve ortak çıkarlarda mevcuttur (Örneğin enerji politikaları). Bu noktada Türkiye tarafından, NATO'nun Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkelerle (Gürcistan, Ukrayna) yaklaşması ve bu ülkeleri kendi bünyesine dâhil etme çabaları ve olabilecek neticeleri çok dikkatli bir şekilde takip edilerek önemle üzerinde durulması gerekmektedir. Gerekirse Türkiye tarafından RF'ye, İttifak'ın devam eden füze savunma kalkanı projesine katılması yönünde iyi niyetli teklifi de sunulabilir.

Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının ikinci dinamiği ise Türkiye'nin NATO'nun değişim döneminde İttifak'a karşı eleştirel ve sorgulayıcı tavır sergilemiş olmasıdır.**(EK-8)** Bunun altında Türkiye'nin bulunduğu coğrafya ve müslüman örgütlerle olan yakın ilişkilerinin negatif yönde etkilenmesinin önlenmesi olmuştur.(Özellikle füze kalkanı projesi ve Rasmussen'in seçimi) Bu kapsamda İttifak'ın bu konudaki Türkiye'nin hassasiyetleri göz önünde bulundurularak Lizbon

---

³⁸⁰ Ali Karaosmanoğlu, "NATO Enlargement and the South A Turkish Perspective", Security Dialogue, cilt. 30, sayı:2, 1999, s.213-224.

³⁸¹ Suat Kınıklıoğlu, "The Anatomy of Turkish-Russian Relations", Sabancı Üniversitesi, (The Brookings Institution, 1775 Massachusetts Avenue, Washington, DC), 2006, s.1-20.

Zirvesi'nin sonuç raporunda füze tehdidine yönelik İran'ın adı geçirilmemiştir. Ayrıca Danimarka Başbakanı Rasmussen'in NATO Genel Sekreterliği'ne seçimi aşamasında meydana gelen krizde Türkiye ilk etapta bu ismi reddetmiştir. Çünkü 2005 yılında meydana gelen İslam dünyasını rencide eden tutumuyla, müslümanların üzerinde hassasiyetle durduğu karikatür krizini doğru bulan bir kişinin bu makama gelmesini uygun bulmamıştır. Sonrasında Türkiye, ABD'nin girişimleriyle Rasmussen'in adaylığını onaylamıştır. Bu durum Türkiye'nin özellikle müslüman dünyasındaki rol model olma çabasına, yumuşak güç olma kararlılığına ve son dönemdeki olumlu imajına olumsuz yönde etki etmiştir.

Benzer durum daha sonra Türkiye'nin İttifak kapsamında Afganistan'da aldığı görev ve rolde de karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, ISAF komutasında Afganistan'a askeri personel göndermiş fakat askeri personelin bizzat savaş alanında misyon üstlenmesine müsaade etmemiştir. Türkiye, İttifak'ın Taliban'a karşı icra ettiği operasyonun müslümanlara yönelik bir askeri müdahale olmadığını göstermek için çok fazla enerji harcamıştır.

Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının üçüncü dinamiği ise İttifak'a yönelik tutumundaki sorgulayıcı ve eleştirici bir tavır sergilemesine karşın NATO'nun müttefik devletleriyle fikir birliği içinde hareket etmesidir. Bunun en yakın örneği Libya'da görülmüştür. İttifak'ın Libya'ya askeri müdahalesine Türkiye ilk etapta onay vermemiştir. Libya'ya yapılan askeri müdahale, koalisyon güçleriyle başlamış sonrasında İttifak'a devredilmiştir. Bu arada sivil toplumun önemli sayıda kayıplar vermesi üzerine Türkiye eleştirel tutumundan vazgeçmiştir. Türkiye, İttifak'ın Libya'daki askeri müdahalesinde operasyonun sınırlarının ve şeklinin planlanmasında aktif rol oynamış ve hassasiyetlerini belirterek kara operasyonuna itiraz etmiştir. Müdahalelerin sadece hava ve denizden yapılmasına onay vermiş bu durum NATO tarafından da uygun bulunmuştur.

Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının dördüncü dinamiği ise Türkiye'nin, İttifak'ın Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Basra Körfezine yönelik politikalarında etkin görev alma çabası olmuştur. Bu kapsamda NATO bünyesinde oluşturulan İİG ve Akdeniz Diyalogu bilinen en bariz örneklerdir. İttifak'ın belirtilen coğrafyadaki devletlerle yapmış olduğu güvenlik ve işbirliği çabalarında Türkiye ön planda yer almıştır.

Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının beşinci dinamiği ise Türkiye'nin NATO'nun değişim periyodunda sergilemiş olduğu duruştaki üyelik nosyonundan çok pragmatik yaklaşımdan daha fazla etkilenir hale gelmesidir. Bunun en bariz örneğini Türkiye'nin, AB ile İttifak arasındaki ikili münasebetlerde uygulamış olduğu siyasi programlarda görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye girmesi yolunda uyguladığı program çerçevesinde NATO üyeliğini çok önemli bir koz olarak kullanmaktadır. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci devam ettiği müddetçe AB'nin İttifak'tan beklediği askeri yardımlarda Türkiye, engelleyici veya müsaade edici rolünü sürdürecektir.

Türkiye'nin NATO'ya yönelik değişen bakış açısının son dinamiği ise Türkiye'nin, NATO perspektifinden uygulamış olduğu siyaset ve politikalar sonucunda diplomatik komploya uğrama tehlikesi olarak NATO tarafından üyelikten uzaklaştırılması ve tek başına bırakılması riskinin olduğudur. Türkiye günümüzde hala güvenlik ihtiyacı olarak NATO hüviyetine ihtiyaç duymaktadır. Zaman zaman bu ihtiyaca gerek duyulmadığı dönemlerde, Türkiye'nin NATO'yu sorgulayan ve eleştiren tavrının ön plana çıktığı görülmektedir. Fakat bu eleştirel bakış açısı Türkiye'nin İttifak'ı önemsemediği veya ihtiyaç duymadığı anlamına gelmemektedir. Tam tersi değişime uğrayan İttifak'ın dış siyasetinin ve güvenlik anlayışının Türkiye tarafından da bu değişime ayak uydurulmaya çalışıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Avrupa, Birinci Dünya Savaşı'ndan kendisine ders çıkaramadığı için, ikinci bir büyük savaşla karşı karşıya kalmış ve savaş sonunda büyük bir yıkıma uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'da bir daha yaşanması istenmeyen acılara ve büyük yıkımlara neden olmuştur. Savaş sonrasında Avrupa bu acıların tekrar yaşamaması adına müttefiklerden oluşturulan kolektif bir güvenlik örgütü oluşturma ihtiyacı doğmuştur. Brüksel Anlaşması 1948 yılında Avrupa ülkeleri güvenlik ve savunmalarını Atlantik arası ilişkilerle belirleyerek, NATO vasıtasıyla sağlama seçeneğini kullanmışlardır. İttifak'ın temellerinin atıldığı yıldan günümüze kadar ki zaman diliminde müttefiklerinin güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını gidermiş ve gidermeyi sürdürmektedir.

1952 yılında bünyesine dâhil olunan İttifak, Türkiye'nin uluslararası savunma ve güvenlik siyasetinin temel unsuru olma özelliğini korumuştur. Avrupa-Atlantik coğrafyası ve ötesinde barışın ve istikrarın temini amacıyla, Kosova'dan Afganistan'a uzanan bir bölgede görev ve askeri müdahaleler icra eden İttifak, ayrıca hemen her kıtada kurduğu ortaklık münasebetleri vasıtasıyla uluslararası güvenlik ve istikrara önemli ölçüde destek vermiştir.

1990'lı yılların sonrasında ortaya çıkan yeni riskler, yeni dünya düzeni hakkındaki olumsuz bakış açısı, günümüz uluslararası arenasının daha belirsiz ve karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. Bilhassa 9/11 saldırıları bu durumun en bariz delilidir. Globalleşme ile beraber sınırların kalktığı bugünlerde, yeni beliren tehditlerle mücadele edebilmek için İttifak, kapsamlı değişim ve dönüşümünü sürdürmüştür.

İttifak, yeni konseptleriyle işbirliğini, güvenilirliğini ve şeffaflığını tüm dünyaya açıklamıştır. İttifak'ın stratejileri, NATO'nun değişim ve dönüşüm periyoduna yön vermesi bakımından önemlidir. Bu yüzden karalama aşamasında olan İttifak stratejisi, global risklerle savaşabilecek global bir İttifak ve NATO'nun yarınları için de büyük önem arz etmektedir. Bugün uluslararası ortamın ve dünyanın durumuna göz

attığımızda, oluşturulacak olan stratejinin eskilerin modernize edilerek yerine tamamen farklı bir stratejinin oluşturulması beklenmektedir.

Global bir güç olma yolunda ilerleyen İttifak, yeni risklerle savaşan diğer uluslararası güçlerle beraber yürümek zorundadır. İttifak'ın artan misyonu, üye devletlerin giderek sayısının çoğalması ve tehditlerle kaynağında mücadele etme ihtiyacı, İttifak'ın diğer uluslararası güç dengeleriyle yakın ilişkiler içinde yer almasına neden olmuştur. Yeni dengelerin oluştuğu global dünya sisteminde, İttifak, dar politik kapsamlı bölgesel bir savunma örgütünden sıyrılarak global bir örgüt şekline bürünmüştür.

Global bir örgüt olan NATO'nun önde gelen müttefiklerinden birisi de Türkiye'dir. Gerek ordusu gerekse NATO'ya yapmış olduğu mali destekler bunun bir göstergesidir. Türkiye ayrıca uluslararası barışın sağlanması ve korunmasına verdiği önem kapsamında, İttifak'ın gerek politik gerekse askeri etkinliğinin muhafazası için çaba harcamaktadır. Bu kapsamda İttifak'ın tüm askeri müdahalelerinde önemli görevler almayı sürdürmüştür. Bunların yanı sıra, İttifak'ın gündeminde yer alan tüm konularda NATO müşterek savunmasının ve dayanışmasının gereklerini de elinden geldiğince devam ettirmektedir.

Türkiye, hazırlanan bu çalışmada da yer yer belirtilmeye çalışıldığı gibi NATO'nun genişlemesinin kendi bölgesinin tamamında istikrar ve güvenliğin artarak pekişmesine katkı sağladığını düşünerek hareket etmektedir. İttifak'a dâhil olan yeni müttefiklerle aynı zamanda birleşik ve özgür bir Avrupa'nın oluşturulması hedefine hizmet edeceği gerekçesiyle Türkiye, İttifak'ın "Açık Kapı Politikası"na başından beri desteğini sürdürmüş ve sürdürmektedir. Bu kapsamda NATO'nun söz konusu politikasının teyidi bağlamında, NATO üyeliği perspektifi bulunan devletlere karşı teşvik edici, samimi ve açık mesajlar verilmesi üzerinde önemle durulmuştur. Bu perspektifle, NATO'ya üyeliğe istekli olan Gürcistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ ile yakın ilişkilerin sürdürülmesinde aracılık yapmaktadır.

Diğer taraftan İttifak'ın son Stratejik Konsepti'nde yer alan "İşbirliğine dayalı güvenlik" politikasının doğal bir uzantısı olarak, İttifak'ın ortaklarıyla münasebetleri NATO gündeminde giderek ön saflarda yer almaya başlamıştır. İttifak'ın global güvenlik ve barışa yaptığı katkılar kapsamında, ortaklık ilişkileri NATO'nun yumuşak gücü olarak giderek değer kazanır hale gelmiştir. Zira İttifak'ın ortaklıklarla

işbirliğinin geliştirilmesi konusu Galler'de icra edilen NATO Zirvesi'nde gündemin ana konularından birini oluşturmuştur. Bu yüzden İttifak'ın ortaklarıyla birlikte çalışabilirliğine ilişkin çabalar artırılarak, mevcut ortaklık mekanizmalarına yeknesaklık getirecek fırsatlara öncelik verilmiştir. Türkiye'nin global ve bölgesel güvenliğe yönelik genel stratejisiyle paralel olarak, İttifak'ın ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesinde yapıcı bir rol üstlenmiştir. Bunu yapmış olduğu askeri müdahalelerde yüklenmiş olduğu misyonlarla da teyit etmektedir.

Bunun yanında son yıllarda Türkiye bölgesinde gün geçtikçe yalnızlaşan bir ülke görüntüsü çizmektedir. Bu durum Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada uygulamaya çalıştığı doğru veya yanlış dış politika serüveninin yansımaları olarak da algılanmıştır. Bu durum da bile Türkiye İttifak'la olan ilişkilerinde giderek aşınan bir durum sergilenmiştir. Türkiye güvenlik ve dış politikasında NATO'yu ayrıcalıklı bir konumdan çıkarsa bile, İttifak'ın sağladığı güvenlik garantisine, bulunduğu coğrafya nedeniyle hala önem vermektedir.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada yaşanan Arap Baharı etkisi nedeniyle bölgesel güvenliğinden ve istikrarı bozucu olumsuz gelişmelerden bazen direkt bazen de dolaylı olarak etkilendiği görülmektedir. Son dönemde ABD ile İran arasında düzelmeye başlayan ikili ilişkiler ve nükleer krizi bitirmenin çözümüne ilişkin yol haritası, İsrail'in bölgedeki gerek kendi başına gerekse de ABD'nin yardımı ile güçlenen yapısı, Suriye'deki iç savaşın tehlikeli bir boyut kazanarak ülkenin etnik ve mezhepsel temelli parçalanma ihtimalinin devam etmesi, IŞİD tehdidi nedeniyle Amerikan askerlerinin tekrar Irak'a konuşlanması, Irak ile Suriye'de yaşanan ve giderek artan IŞİD tehlikesi nedeniyle global güçler tarafından bu tehlikeye yönelik düzenlenen askeri müdahaleler, RF'nin Ukrayna Krizinde Kırım'ı ilhakı ile yaşanan çatışmalar ve kutuplaşmaların tırmandığı bölgelerdeki güvenlik kaygıları nedeniyle Türkiye hala NATO'ya ihtiyaç duymaktadır. Bu süreçler nedeniyle kısa ve orta zaman diliminde Türkiye'nin NATO'ya daha fazla ihtiyaç duyabileceği değerlendirilmektedir.

Son dönemlerde Türkiye tarafından İttifak'a yönelik tepki, askeri alanla sınırlı kalmayıp, Türkiye'ye ait F-4 savaş uçağının Suriye tarafından düşürülmesi sonrasında bu sürece İttifak'ın da dâhil olması gerektiği yönündeki sivil toplum çağrıları da

karşılıksız kalmıştır. Bu durum Türkiye'nin NATO'ya yönelik bir hayal kırıklığı olarak nitelendirilmiştir.

Türkiye-NATO ilişkilerinde, Türkiye her dönemde NATO'yu sorgulamıştır. NATO cephesinden de Türkiye'ye yönelik zaman zaman karşı sorgulamalar yapılmıştır. İttifak üyesi devletler tarafından son dönemde ciddi bir güvenlik riski olarak ilan edilen IŞİD militanlarının hala Türkiye üzerinden Suriye'ye geçişine ilişkin haberlerin medyada yer alması Türkiye'nin bu konuda Avrupalı müttefikleri tarafından sorgulandığı başlıklardan biridir. NATO'nun ve AB'nin son dönemdeki Türkiye'ye yönelik bu güvensizliğin en bariz kanıtı Türkiye'nin dinlendiği iddialarının ön plana çıkmasıdır ki bu iki taraf içinde güvensizlik ortamının oluştuğunun işaretidir.

Sonuç olarak çalışmada ortaya konan hedef, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun icra ettiği askeri müdahalelerin Türkiye perspektifinden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda incelenen NATO, Soğuk Savaş sonrası askeri müdahalelerinde ABD'nin dış politika hedefleri ve çıkarlarını da içerecek şekilde hareket etmeyi sürdürmüş ve sürdürmeye devam edecektir. Çünkü örgütün lokomotif ülkesi olarak ABD, kendisinin yapmış olduğu askeri müdahalelerde tıkanma noktasına geldiğinde NATO piyonunu her seferinde öne sürmüştür. Bu da Avrupalı müttefiklerin çıkarlarıyla örtüştüğü noktalarda askeri müdahalelere dönüşmüş, çatışma bölgeleri ile ilgili ters düştüğü noktalarda ise İttifak içinde önemli fikir ayrılıkları meydana gelmiş fakat ABD'nin iknaları neticesinde dolaylı da olsa askeri müdahale veya eğitim, insani yardım ya da farklı başlıklarda müdahaleler gerçekleştirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası TSK, NATO'nun dâhil olduğu uluslararası askeri müdahalelere ağırlık vermiştir. NATO kapsamında Türkiye, hiçbir uluslararası kriz veya çatışmanın organizatörü veya tetikçisi konumunda yer almamıştır. Kendi coğrafyası da dâhil olmak üzere Dünya'nın hiçbir devletinde güvenliği ve istikrarı yok edecek faaliyetlere girişmemiştir. Türkiye, dâhil olduğu bütün kriz noktalarında uluslararası örgütlerle beraber görev yapmış, bu müdahalelere ya İttifak üyesi rolüyle ya da BM görevleriyle müdahil olmuştur.

NATO kapsamında Türkiye'nin görev aldığı bütün müdahalelerde verilen misyonları elindeki imkânlar ölçüsünde icra etmiştir. Türkiye, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası çatışma bölgelerinin çoğalmasından dolayı, TSK, 4'ncü Kolordu Komutanlığı içerisinde yer alan ve gerektiğinde barışı koruma operasyonları, insani

yardım harekâtları veya gözlemcilik görevlerinde yer alacak bir Türk Barış Gücü Tugayı meydana getirmiştir. Yapılan müdahalelerde ABD, özellikle İslam devletlerinde oluşan krizlerde Türkiye'yi kullanmayı NATO'ya önermiştir. Bu öneri çoğu zaman İttifak tarafından olumlu karşılanmış, fakat Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada yer alan ve özellikle Arap devletlerinde bu durum rahatsızlığa neden olmuştur. Öyle ki Türkiye'ye karşı Ortadoğu ve müslüman ülkelerin bu tavrı güncel bir durum olmayıp, tarihsel bir nitelik taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

Albright, Madeleine K., "NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement", NATO Public Diplomacy Division, Brüksel, 2010, s.30.

Arı, Tayyar, "Yükselen Güç:Türkiye-ABD İlişkileri ve Ortadoğu", İstanbul: MKM Yayıncılık, 2010, s.57.

Ateşoğlu, Nursin Güney, "Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD", Baglam Yayınevi, İstanbul, Kasım 2006, s.43.

Balkan, Celil, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006, s.33-34.

Batır, Kerem, "Humanitarian Intervention in International Law: European Conflicts: NATO's Intervention to Kosovo", VDM Yayınları, Almanya, 2010, s.169-170.

-----, "Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk", International Strategic Research Organization (USAK) Yayınları, Ankara, 2011, s.229.

Bennett, Christopher, "Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences", Hindistan, 1988, s.65-78.

Biermann, Wolfgang ve Vanset, Martin, "UN Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia", Ashgate Publishing Ltd., İngiltere, 1999, s 75-91.

Bloed, Arie ve Wessel, Ramses A., "The Changing Functions of the Western European Union: Introduction and Basic Documents", Martinus Nijhoff Publishers, Londra, 1994, s.7-38.

Born, Hans ve diğerleri, "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar", PAB - DCAF Yayını, Cenevre, 2003, s.16.

Bozkurt, Giray Saynur, "Küreselleşme ve Terörizm", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris BAL(ed.), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.553.

-----, "Küreselleşmenin Güvenlik Boyutu", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris BAL(ed.), Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.493.

Çakmak, Haydar "Avrupa Güvenliği: NATO-AGİT-Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", Akçağ Yayınları, Ankara,2003, s.196-197.

Çayhan, Esra ve Ateşoğlu, Nursin Güney, “Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye”, Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı, İstanbul, 1996, s.52-53.

Dedeoğlu, Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Stratejisi”, Yeni Yüzyıl Yayınları, 2008, s.240.

Dyker, David A. ve Vejvoda, Ivan, “Yugoslavia and After; A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth”, Longman, 1996, s.68-70.

Engelhardt, Tom, “The United States of Fear”, Haymarket Books, ABD, 2011 s.102-107.

Erhan, Çağrı “ABD ve NATO ile İlişkiler 1945-1960 ve 1960-1980”, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Baskın Oran (ed.), Cilt:1, İletişim, İstanbul, 2001, s.548-559.

Erol, Mehmet Seyfettin (Der.), “Türk Dış Politikasından Strateji Arayışları, Türkiye ’nin Güncel Güvenlik sorunları: Ülkeler, Bölgeler, Örgütler”, Barış Kitapevi, Ankara, 2011, s.314.

-----, Mehmet Seyfettin ve AMIRBEK, Aidarbek, “Avrasya’da Yeni Tehditler ve Güvenlik Arayışları: Kolektif Güvenlik Örgütünün Geleceği”, Barış Kitap, Ankara, 2011, s.321-322.

Garthoff, Raymond, “The Great Transition: American-Soviet Relations and the End of the Cold War”, 1994, ABD, s.178-179.

Gates, David, “The False Alternative: Europe’s Security Dilemma”, Londra, Institute for European Defense and Strategic Studies, 1993, s.19.

Gross, Eva, vd., “Preventing Conflict, Managing Crisis: European and American Perspectives”, Washington DC, Center for Transatlantic Relations, 2011, s.38

Gstöhl, Sieglinde ve Lannon, Erwan, “The Neighbours of the European Union’s Neighbours: Diplomatic and Geopolitical Dimensions beyond the European”, Ashgate Publishing, İngiltere, 2015, s.102-103.

Gürkaynak, Muharrem, “Avrupa’da Savunma ve Güvenlik”, Asil Yayınları, Ankara, 2004, s.5.

Gürler, Ali İhsan, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.93-94.

Güvenç, Serhat, “Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’nin Sınır ötesi Girişim Yetenekleri: Ulusal Güvenlik Politikasında Yeni Boyut”, Şule KUT ve Gencer ÖZCAN (der.), “En Uzun On yıl içinde”, Boyut Yayınları, İstanbul, 1998, s.135-167.

Hanggi, Heiner ve Bryden, Alan, “Conceptualising Security Sector Reform and Reconstruction”, (der. Alan Bryden ve Heiner Hanggi), Reform and Reconstruction of Security Sector içinde, Lit Verlag Münster, Münster, 2004, s.1.

- Herd, Graeme P. ve Kriendler, John, "Understanding NATO in the 21st Century: Alliance Strategies, Security and Global Governance", Routledge, ABD, 2012, s.6-22.
- Holbrooke, Richard, "To End War", Random House, New York, 1998, s.319-321.
- Hunter, Robert E., "The European Security and Defense Policy: NATO's Companion or Competitor?", Rand, 2002, s. 95.
- Ireland, Timothy P., "Creating the Entangling Alliance: The Origins of the North Atlantic Organization, 1981, s.19.
- Johnstone, Diana, "Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları", (çev. Emre ERGÜVEN ve Ergin BULUT), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.318–320.
- Kurspalic, Kemal, "From Bosnia to Kosovo and Beyond: Mistakes and Lessons, War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation", Brad K. Blitz (ed.), Cambridge University Press, 2006, s.80-82.
- Kut, Şule, "Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.57.
- Kuus, Merje, "Europe's Eastern Expansion and the Réinscription of Otherness in East-Central Europe", Progress in Human Geography, no. 28, 2004, s.476.
- Larson, Eric, "Interoperability of NATO and Allied Air Forces: Supporting Data and Case Studies", The RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2003, s.103-104.
- Magocsi, Paul Robert, "Historical Atlas of Central Europe", University of Toronto Press, 2002, s.155-157.
- Maher, Joanne, "The Europa World Year Book 2008", Taylor & Francis Group, Europa Publications, 2008, s.356.
- NATO, "NATO El Kitabı", NATO Enformasyon Bürosu Basımevi, Brüksel, 1998, s.71.
- , "NATO Handbook", NATO Office of Information and Press, Brüksel, 2001.
- , "NATO Handbook", Public Diplomacy Division, 1110 Brüksel, Belçika, 2006, s.371-372.
- Newnham, Jeffrey ve EVANS, Graham, "The Penguin Dictionary of International Relations", New York, Pinguin Purtnam Inc., 1998, s.353.
- Odgaard, Liselotte, "Strategy in NATO: Preparing for an Imperfect World", Palgrave Macmillan, New York, 2014, s.118-122.
- Oğan, Sinan, "Turuncu Devrimler", Birharf Yayınları, 2004, İstanbul, s.251-253.
- Osgood, Robert Endicatt, "NATO: The Entangling Alliance", 1962, s.14-17;

- Öymen, Onur, “Silahsız Savaş”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.162.
- Öznel, Erdoğan, “Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye'nin Jeostratejik Önemi”, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s. 57.
- Pedlow, Gregory W., “NATO Strategy Documents 1949-1969”, Brüksel, Belçika, 1997, s.57-64.
- Phillips, David L., “Liberating Kosovo: Coercive Diplomacy and U.S. Intervention”, MIT Press, Cambridge, 2012, s.162.
- Politakis, George, “Modern Aspects of the Laws of Naval Warfare and Maritime Neutrality”, Kegan Paul International, Columbia University Press, ABD, 1998, s.121.
- Pryce, Roy, “The Treaty Negotiations”, Andrew Duff, John Pinder ve Roy Pryce (der.), Maastricht and Beyond: Building the European Union içinde, Routledge, Londra, 1994, s. 38.
- Reichard, Martin, “The EU-NATO Relationship: A Legal and Political Perspective”, Ashgate Publishing, Ltd., 2013, s.10-19.
- Rimanelli, Marco, “The A to Z of NATO and Other International Security Organizations”, Scarecrow Press, 2009, Maryland, s.376-377.
- , Jens ve Rynning, Sten, “NATO's New Strategic Concept. A Comprehensive Assessment”, DIIS, Copenhagen, 2011, s.184.
- Sharp, Jane, “Striving for Military Stability in Europe”, New York, 2006, s.20-29.
- Sheehan, Michael, “International Security: An Analytical Survey”, Lynne Rienner Publishers, Boulder, ABD, 2005, s.3
- Sloan, Stanley R., “NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Community”, Rowman & Littlefield, ABD, 2005, s.231-233.
- Stigler, Andrew L., "A Clear Victory for Air Power: NATO's Empty Threat to Invade Kosovo, "International Security, 27/3, 2002, s.125.
- Stirk, Peter M.R., “A History of European Integration since 1914”, Continuum, 2001, s. 132.
- Şaylıman, Rami ve Şaylıman, Çiğdem, “Rusya'nın Avrupa Güvenliğindeki Konumu”, Erhan Büyükkakıncı(der.), “Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna”, Ankara, Phoenix, 2004, s.294.
- Thomas, Ian, “The promise of alliance: NATO and the political imagination”, 1997, s.115-117.
- Torumtay, Necip, “Değişen Stratejilerin Odağında Türkiye”, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996, s.48.
- Uludağ, Mehmet B. ve Hasgüler, Mehmet, “Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler”, Ankara, Nobel Yayın, 2004.

Utkin, Anatoliy I., “21.Yüzyıl Dünya Düzeni”, Moskova, 2002, s.168.

Üstün, Çiğdem, “Turkey and European Security Defence Policy Compatibility and Security Cultures in a Globalised World”, I.B. Tauris, Londra, 2010, s.39-59.

Vali, Ferenc A., “The Turkish Straits and NATO”, Hoover Inst.Press, A.B.D., 1972, s. 69-73.

Webber, Mark, “The Kosovo War: A Recapitulation”, International Affairs, Vol 85, Blackwell Publishing Ltd/The Royal Institute of International Affairs, 2009, s.447-459.

Wilga, Maciej ve Karolewski, Ireneusz Pawel, “New Approaches to EU Foreign Policy”, Routledge, NY, 2014, s.151-157.

Winther, Dace, “Regional Maintenance of Peace and Security Under International Law”, Routledge, New York, 2014, s.192-193.

WOEHREL, Steven J., “Kosovo’s Future Status and U.S. Policy”, CRS Report for Congress, 2005, s.3.

-----, “Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns”, CRS Reports for Congress, 2009, s. 10.

Dergi, Makaleler ve Raporlar

Ackerman, Alice ve Pala, “From Peacekeeping to Preventative Deployment: A Study of the United Nations in the Former Yugoslav Republic of Macedonia”, European Security, Vol 5, No:1, 1996, s.84.

Açıkmeşe, Sinem Akgül, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 30 (8), 2011, s.46-50.

Allin, Dana H., “US Policy and Afghanistan”, Dodge ve Redman (der.), 2011, s.61- 62.

Amory, David Heathcoat-, “The Next Step for Western European Union: A British View”, The World Today, Cilt 50, No.7, Temmuz 1994, s.133.

Auten, Brian, “Carter's Conversion: The Hardening of American Defense Policy”, 2008, s.293.

Aybet, Gülnur, “The Evolution of NATO’s Three Phases and Turkey’s Transatlantic Relationship” Perceptions cilt.17(1), 2012, s.30.

-----, “Turkey and European Institutions”, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, cilt 34, 1999, s.103.

Bandow, Doug, “US Policy toward Kosovo: Sowing the Wind in the Balkans, Reaping the Whirlwind in the Caucasus”, Mediterranean Quarterly, 2009, s.16.

Başeren, Sertaç, “Terrorism with Its Differentiating Aspects”, Defence Against Terrorism Review, Centre of Excellence - Defence Against Terrorism, 1, 2008, s.7-8.

Bennett, Christopher, “Combating terrorism”, NATO Review, ilkbahar 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art2.html>, (erişim tarihi: 03.01.2015).

-----, "Etkili Ortaklıklar", NATO Dergisi, Sonbahar 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/turkish/art1.html>.(erişim tarihi: 16.02.2015).

Bernasconi, Claudio, "NATO's Fight Against Terrorism, Where Do We Stand?", NATO Research Paper, 2011, s.2-3.

Bissett, James, "NATO's Balkan Blunder", Mediterranean Quarterly, 2001, 12/1, s.48.

Bilgin, Pınar, "The 'Peculiarity of Turkey's Position on EU-NATO Military/ Security Cooperation: A Rejoinder to Missiroli", Security Dialogue, no. 34, 2003, s.345.

Birsel, Haktan, "Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı Madalyonun İki Yüzü", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2012, Sayı:25, s.109-124.

Boutwell, Jeffrey, "The German Nuclear Dilemma", Cornell Univ. Pr., 1.baskı,1990, s.48.

Bölme, Selim M., "NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi", SETA Analiz, 2010, <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>; Sofia Hafdell, "Turkey-NATO Relations at the 60th Anniversary", Policy Update, No.2, Global Politics Trends Center, Mart 2012, s.3.

Büyükanıt, Yaşar, "Yeni Güvenlik Anlayışları ve Orduların Dönüşümleri", Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, Beykent Üniversitesi Yayınları, Cilt:2(2), 2009, s.85-86.

Carpenter, Ted Galen, "NATO's New Strategic Concept: Coherent Blueprint or Conceptual Muddle", Journal of Strategic Studies, cilt 23 (3), 2000, s.7-11.

Ciut, Felix, "The End(s) of NATO: Security, Strategic Action and Narrative Transformation", Contemporary Security Policy, cilt 23, sayı:1, 2002, s.39.

Clarke, Jonathan, "Replacing NATO", Foreign Policy, cilt 93, 1993-1994, s.25.

Cohen, Eliot A., "Defending America in the Twenty-first Century," Foreign Affairs, Kasım/Aralık 2000, s.41-55.

Cornish, Paul, "A Strategic Concept for the Twenty-first Century", Defense Analysis, 1999, Cilt:14, Sayı.3, s.43.

-----, "A Strategic Concept for the Twenty-first Century", Defense Analysis, 1999, Cilt 15, Sayı.3, s.245-247

Corsini, Roberto, "Operazione Ace Guard", Rivista Aeronautica, Mayıs-Haziran 1996, s.96-103.

Cottey, Andrew, "NATO: Globalization or Redundancy?", Contemporary Security Policy, cilt 25 (3), 2004, s. 399.

Council Decision, 2013/233/CFSP of 22 May 2013 “European Union Integrated Border Management Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya)”, Official Journal of the in European Union, L138, 2013, s.15-18.

Council Of The European Union, “Monthly Summary Of Council Acts–February 2008”, Official Journal of the European Union, L42, 2008, s.92-98.

-----, “Council Joint Action 2007/369/CFSP-European Union Police Mission in Afghanistan ”, Official Journal of the European Union, L139, 2007, s.33-38.

Cowan, Gerrard, “Agreement on missile defence plan looks to include Russia”, Jane’s Defence Weekly, 2010, s.13.

Çomak, Hasret, “Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları ve Türkiye”, İstanbul, TASAM, 2005, s. 60.

Daalder, Ivo H., “NATO in the 21st Century: What Purpose? What Missions?”, Brookings Report, Nisan 1999, s.6-7.

Danilov, Dimitri, "Implications of the NATO Attack Against Yugoslavia for European Security and Russian-Western Relations", Mediterranean Quarterly, 10/3, 1999, s.51-68.

Davutoğlu, Ahmet, “Transformation of Turkey and Turkey’s Position”, Perceptions, cilt 17, sayı 1, Bahar 2012, s.7-17.

Dedeoğlu, Beril ve Cansın, Mesut, “Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar: NATO-BAB-AB-AGİT İlişkilerin Dünü Bugünü ve Geleceği”, Avrasya Dosyası, 1999, s.179.

Denk, Erdem, “Bir Kitle İmha Silahı olarak Yasaklanmasına Yönelik Çabalar”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 66, No. 3, 2011, s. 93-136.

Dodge, Toby, “Domestic Politics and State-Building”, Dodge ve Redman (der.), IISS, Londra, s.80.

Doğan, Nejat, “NATO’nun Örgütsel Değişimi 1949-1999: Kuzey Atlantik örgütünden Avrupa Atlantik Güvenlik Örgütüne”, Ankara Üniversitesi SBS Dergisi, sayı.60-3, s.70-108.

-----, “NATO’nun Örgütsel Değişimi 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt. 60, Sayı. 3, Ankara, 2005, s.87.

Duke, Simon, “The Future of EU-NATO Relations: A Case of Mutual Irrelevance Through Competition?”, Journal of European Integration, cilt 30 (1), 2008, s.38.

Egeli Sıtkı ve Güvenç, Serhat “NATO’nun Füze Savunma Sistemi ve Türkiye”, Ortadoğu Analiz, Nisan 2012- Cilt:4-Sayı:40, s.23-27.

Ekinci, Mehmet Uğur, “Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu”, SETA, SETA Yayınları, sayı 45, I. Baskı: 2014, s.18.

Enginsoy, Ümit ve Bekdil, Burak Ege, "Options Complicate Turkish Role in NATO Plan", Defense News, 2010, s.8.

European Union," Institute for Security Studies, European Defence", A proposal for a White Paper, Paris, 2004, s.10-11.

Foster, Edward, "NATO's Military in the Age of Crisis Management", Londra, The Royal United Services Institute for Defense Studies, 1995, s.22.

Gallis, Paul, "The NATO Summit at Bucharest 2008 CRS Reportfor Congress", RS22847, 2008.

Güvenç, Serhat ve Özel, Soli, "NATO and Turkey in the post-Cold War World: between Abandonment and Entrapment", Journal of Southeast European and Black Sea Studies, Cilt 12 (4), Aralık 2012, s.539.

Hadzi, Vidan ve Duric, Vidanovic Bojan, "Country specific report: Conflict settlement agreement Serbia", European Academy, Bozen-Balzano, 2007, s.33.

Ham, Peter Van, "Security and Culture, or, Why NATO Won't Last", Security Dialogue, cilt 32 (4), 2001, s.403.

Heinbecker, Paul, "A Human Security: The Hard Edge", Canadian Military Journal, cilt 1 (1), 2000, s.11.

Hillen, John, ve Noonan, Michael P., "The Geopolitics of NATO Enlargement", Parameters, cilt 28 (3), 1998, s.21-34.

Iklody, Gabor, "The New Strategic Concept and the Fight Against Terrorism: Challenges & Opportunities", Defence Against Terrorism Review, Vol.3, No. 2, 2010, s.3-12.

Jeopolitik, Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1978, s.22.

Jorgensen, Knud Erik,"The Western European Union and the Imbroglío of European Security", Cooperation and Conflict, Cilt 25, 1990, s.136-137.

Joseph, Edward P., "Back to the Balkans", Foreign Affairs, C.84, S.1, 2005, s.116.

Kamp, Karl-Heinz, "NATO Entrapped: Debating the Next Enlargement Round", Survival, cilt 40 (3), 1998, s.171.

Karaosmanoğlu, Ali, "NATO Enlargement and the South A Turkish Perspective", Security Dialogue, cilt:30, sayı:2, 1999, s.213-224.

Kay, Sean, "After Kosovo: NATO's Credibility Dilemma," Security Dialogue, Ohio Westleyan University, 31/1, ABD, 2000, s.75.

Keller, Patrick, "The Future of NATO: Between Overstretch and Irrelevance" American Foreign Policy Interests, Cilt:19, 2007, s.209.

Kınıklıoğlu, Suat, "The Anatomy of Turkish-Russian Relations", Sabancı Üniversitesi, (The Brookings Institution, 1775 Massachusetts Avenue, Washington, DC), 2006, s.1-20.

Kıbaroğlu, Mustafa, "NATO Before and After the Second Gulf War", The Quarterly Journal, cilt:4 (2), 2005, s.45.

Klein, Bradley S., "How the West Was One: Representational Politics of NATO", International Studies Quarterly, cilt 34 (3), 1990, s.315.

Koçer, Gökhan, "Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenliği", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s.289.

Koslowski, Rey, Kratochwil, Friedrich, V., "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System", The MIT Press, Vol:48, No:2, 1994, s.223.

Kuloğlu, Armağan, "Libya Harekâtı, Gelişmeler ve Türkiye", ORSAM, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011, Cilt:3, Sayı: 28, s.52-53.

Lemke, Bernd, "Crisis Management in Turkey and the Problem of Escalation", Atlantic Voices, Cilt 3 (9), Eylül 2013, s.2-11.

Mace, Catriona, "Operation Concordia: Developing a European Approach To Crisis Management?", International Peacekeeping, Vol. 11, No. 3, Autumn 2004, s.479.

Major, Claudia ve Moiling, Christian, "EU Battlegroups: What Contribution to European Defence? Progress and Prospects of European Rapid Reaction Forces", SWP Research Paper, Berlin, 2011s.1-36

Malgın, Artem V., "Europe and Mediterranean: common security and interregional co-operation East/West: regional subsystems and regional aspects of international relations", MGIMO-University, Moskova, 2002, s.213-218.

McDonald, Matt, "Human Security and the Construction of Security", Global Society, 2002, s.90.

Nalcıoğlu, Orhan, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonunun Hukuksal Esasları", ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.3-4.

NATO, "The Future Tasks of the Alliance", Enformasyon Servisi, Brüksel, 1971, Ek-14, s.369-372.

-----, "NATO 60 yaşında: ileriye giden yol", NATO Dergisi, Sayı.2, 2009.

-----, "NATO Transformed", NATO Public Diplomacy Division, Brüssel, 2004, s.14-30.

-----, "A Transformed NATO", NATO Review, 2004, s.55.

-----, "Defence Transformation", NATO Public Diplomacy Division, 2008, s.1-2.

-----, "NATO Review", 42/1, February 1994, s.30-33.

- , "NATO Final Releases, 1949-1974", Brussels: NATO Information Service, 1976, s.197.
- , "Allied Joint Doctrine for Non-article 5 Crises Response Operations AJP-3.3(A)", NATO Standization Agency, Brüksel, 2010, s.39-54.
- Neumann, Iver B. ve Williams, Michael C., "From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity", Millennium - Journal of International Studies, cilt 29, 2000, s.360.
- Nicoll, Alexander, "The Road to Lisbon", Toby Dodge ve Nicholas Redman (der.), Afghanistan to 2015 and Beyond, Routledge (IISS), Londra, 2011, s.39-40.
- Nişancı, Şule, "Turkey's Role in NATO in the Post-Cold War Security Environment", Research Paper, NATO Defense College, Roma, 2005, s.3-4.
- Oğuzlu, Tarık, "NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi", Uluslararası İlişkiler, cilt 9 (34), 2012, s.100.
- Oxford, "The Kosovo Report The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned", Oxford University Press, 2000, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F62789D9FCC56FB3C1256C1700303E3B-thekosovoreport.htm>, (erişim tarihi:11.01.2015).
- Önal, Hilal, "ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:6, Sayı:23, 2010, s.43-71.
- Özer, Sanem, "NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi, Vol 10, 2010, s.271-272.
- Özkan, Gökhan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12/1, 2010, s.124-129.
- Öztürk, Abdurrahman, "Bir Organize Suç Olarak Karapara Aklamaya Ulusal ve Uluslararası Planda Mücadele ", Cilt: 2, Sayı: 9, 2003, s.143-144.
- Petraeus, David, "Counterinsurgency Concepts: What We Learned in Iraq", Global Policy, cilt:1 Sayı:1, 2010, s.116-117.
- Purtaş, Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri", Harp Akademileri Stratejij Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:2, 2005, s.7-31.
- Ringsmore, Jens, "Conducting Counterinsurgency by Alliance: Wave of the Future or Strategic Dead End?", Conceptualising Modern War, Hurst and Company, Londra, 2011, s.163-184.
- , Jens, ve Rynning, Sten, "Come Home NATO, The Alliance's New Strategic Concept", Danish Institut For International Studies(DIIS) Report, 2009, s.6.

- Rubin, Michael, "Asimetrik Tehdit Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Yansımaları", Güvenliğin Yeni Boyutu ve Uluslararası Örgütler Sempozyum Bildirileri, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2007, s.198-199.
- Ruhle, Michael, "NATO After Prague: Learning the Lessons of 9/11", Parameters, Vol 33, 2003, s. 93.
- Rupp, Richard, "NATO 1949 and NATO 2000: From Collective Defense Toward Collective Security", Journal of Strategic Studies, Cilt:45, Sayı 3, 2000, s.154.
- Sandler, Todd ve Hartley, Keith, "The Economics of Defense", Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1995, s.179.
- Sarıbrahimoğlu, Lale, "Ankara clears missile defence purchase", Jane's Defence Weekly, 2006, s.14.
- Savunma ve Havacılık Dergisi, "Amerikan-Türk Konseyi 2003 Toplantısı (ATC-03)", 2003/95, s.43.
- , "TSK'da Hava ve Füze Savunması Konusundaki Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Hedefler", 2003/97, s.48-54.
- Schimmelfennig, Frank, "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation", Security Studies, cilt 8 (2-3),1998, s.217.
- Schneider, Peter, "The Evolution of NATO: the alliance's strategic concept and its predecessors", Institut für Internationale Politik, Universität der Bundeswehr München, 1 Haz 2000, s.55.
- Schulte, Gregory L., "Former Yugoslavia and the New NATO", Survival, cilt 39, sayı:1, İlkbahar 1997, s.19-42.
- Schulze, Carl, "Freedom's Thunderbolt: Allied Command Europe Mobile (Land) Force", The Crowood Press, Wiltshire, 1998.
- Schwartz, David N., "NATO's Nuclear Dilemmas, Brookings Inst. Pr., 1983, s.32.
- Spijkers, Otto, "From State Security to Human Security, Contemporary Challenges and Future Trends in International Security", 2007, s.10-14.
- Starr, Barbara, "Learning Zone", Jane's Defence Weekly, 27 Mayıs 1998, s.24-26.
- Supreme Allied Commander Transformation, "Summary Conference Report: Multiple Futures Project", Norfolk, 9 May 2009, s.1.
- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAE), "Kritik NATO Zirvesi ve Türkiye'nin Artan Önemi", Güvenlik Siyaseti, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.1-7.
- Tanrıverdi, Nebahat, "Kaddafi Sonrası Libya ve Demokratikleşme Sorunu", ORSAM, Ortadoğu Analiz, Kasım 2011, Cilt:3, Sayı: 35, s.41-43.
- The Military Balance, "The war in Afghanistan", 2012, Routledge (IISS), Londra, 2012, s.27-29.

The Strategic Concept For the Defense of the North Atlantic Area (DC 6/1), 6 January 1950.

Türbedar, Erhan, "Kosova Nereye Gidiyor?", Stratejik Analiz, C.6, S.61, 2005, s.48.

UN Report of the High-Level Panel on Threats, "A More Secure World: Our Shared Responsibility", Challenges and Change, 2004, s.2-3.

UNDESA Policy Brief, "State Building in Post Conflict Countries Requires a Different Approach", UN Department of Economic and Social Affairs, Sayı:7, 2008, s.1.

Uzel, İlhan "ABD Hegemonyası Yeniden Oluşturulurken Balkanlar", Cumhuriyet Strateji, Yıl:1, Sayı:20, s.12.

Uzgel, İlhan, "ABD ve NATO ile İlişkiler (1980-1990)", der. Baskın Oran, Türk Dış Politikası, Cilt II, İletişim, Ankara, 2001, s.39.

Varlık, Ali Bilgin, "Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO'nun Esnekliği", Kasım 2012, Cilt: 11, Sayı: 2, s.71-123.

Vejvoda, Ivan, "Serbia after for years of transition", (Der.) Juddy BUTT, "The Western Balkans: moving on, Institute of Security Studies", Chaillot Paper, s.50-70

Vogler, John, "Küreselleşmenin Çevresel Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri", Küreselleşme ve Güvenlik Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2003, s.58-59.

Wallmann, Walter, "West Germany, East Germany, and the German Question: Five Lectures at the American Institute for Contemporary German Studies", Washington, D.C., The Johns Hopkins University, 1986, s.3.

Weinrod, Bruce ve Barry, Charles, "NATO Command Structure: Considerations for the Future", National Defense University, Center for Technology and National Security Policy, Washington, D.C., 2010, s.8.

Weiss, Thomas G., "Military-Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crises", Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, 1999, s.99.

Weitz, Richard, "Towards A New Turkey-NATO Partnership In Central Asia", Turkish Policy Quarterly, Vol.5, No:2, İngiltere, 2006, s.122-131.

Whitman, Richard G., "NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?", Contemporary Security Policy, cilt 25 (3), 2004, s.444.

Yaman, Didem, "NATO'nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:2 No:7, 2006, s.41-53.

Yılmaz, Muzaffer Ercan, “Kaddafi Sonrası Libya’da Siyasal Dönüşüm”, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Akademik Ortadoğu, Cilt:7, Sayı 1, 2012, s.1-13.

Yılmaz, Sait, “NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye”, 21.Yüzyıl Dergisi, Aralık 2010, Sayı.24, s.25-31.

Yost, David, “NATO’s Evolving Purposes and next Strategic Concept”, International Affairs, Cilt:86, Sayı:2, 2010, s.491.

-----, “The New NATO and Collective Security”, Survival, cilt 40 sayı:2, 1998, s. 146.

Young, Thomas Durell, “Reforming NATO’s Military Structure: The Long Term Study and Its Implications for Land Forces”, Strategic Studies Institute, 1998, s.20.

İnternet Kaynakları

Akçadağ, Emine, “NATO'nun 2012 Chicago Zirvesi Üzerine Değerlendirme”, Bilgesam, 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/1208/-nato%E2%80%99nun-2012-chicago-zirvesi-uzerine-egerlendirme/09.06.2012>, (erişim tarihi:02.01.2015).

Aklar, Yılmaz, “Rusya Federasyonu’nun AKKA’yı Askıya Alma Girişimleri”, http://www.nartajans.net/site/haberler_3587_rusya_federasyonu_nun_akka_yi_alma_girisimleri.html, (erişim tarihi:11.03.2015).

Aktaş, Tuba, “Tarihi Bir Zirve:NATO Lizbon Zirvesi”, USAK, 2010, <http://www.usakgundem.com/yorum/355/tarihi-bir-zirve-%E2%80%9Cnato-lizbonzirvesi%E2%80%9D.html>, (erişim tarihi:02.02.2015).

Al JazeeraTurk, “ISAF: Afganistan'daki Uluslararası Güç”, 2011, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/isaf-afganistandaki-uluslararası-guc>, (erişim tarihi:13.01.2015).

Aybet, Gülnur, “Yeni Bir Transatlantik Fikirbirliği”, NATO Review, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (erişim tarihi:03.01.2015).

B92 News Web Page, “Serbia Rejects "Any Kind" Of Kosovo's Independence” [http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2012&mm=09&dd=10&nav_id="](http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2012&mm=09&dd=10&nav_id=) 82163B92, 2012, (erişim tarihi:12.01.2015).

Bal, İhsan, “NATO’nun Chicago Zirvesi: Dehşet Dengesinden Akıllı Savunmaya”, 2012, <http://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/743896-natonun-chicago-zirvesi-dehset-dengesinden-akilli-savunmaya>, (erişim tarihi:02.01.2015).

Baldauf, Scott, “Chicago NATO Summit Sets Stage For Afghan Withdrawal”, 2012, <http://www.csmonitor.com/World/Keep-Calm/2012/0522/Chicago-NATO-summit-sets-stage-for-Afghan-withdrawal>, (erişim tarihi:02.01.2015).

BBC, “Afghanistan's Loya Jirga: Q&A”, 2013, <http://www.bbc.com/news/world-asia-25024163>, (erişim tarihi:13.01.2015).

-----, “Libya: France recognises rebels as government”, 2011, <http://www.bbc.com/news/world-africa-12699183>, (erişim tarihi:19.01.2015).

-----, “Rusya'da yeni askeri doktrin: En büyük tehdit NATO”, 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/12/141226_rusya_askeri_doktrin, (erişim tarihi:10.02.2015).

BBCTURKISH, “Rusya AKKA'yı Askıya Aldı”, 2007, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/12/071212_akka.shtml, (erişim tarihi:11.02.2015).

Bideleux, Robert, “Kosovo's Conflict”, 2012, <http://www.historytoday.com/robert-bideleux/kosovo-conflict>, (erişim tarihi:23.01.2015).

Bunn, Elizabeth, “NATO getting smarter with Smart Defense?”, 2012, <http://nationalsecurityzone.org/natog8/smart-defense>, (erişim tarihi:02.01.2015).

Carlucci, Frank, “The War We Haven't Finished”, New York Times, 22 Şubat 2005, <http://www.nytimes.com/2005/02/22/opinion/22carlucci.html>,(erişim tarihi:11.01.2015).

Colston, John, “Askeri Konular Yetenekler ile Taahhütler Arasında Uyum”, NATO Dergisi, Yaz 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/military.html>,(erişim tarihi:12.02.2015).

Cordesman, Anthony H., “Afghan Forces on the Edge of Transition–I: Introduction, US Policy, and Cuts in US Forces and Spending”, CSIS, 2014, <http://csis.org/publication/afghan-forces-edge-transition>, (erişim tarihi:19.01.2015).

Çağaptay, Soner, “The Washington Institute”, Policy Analysis, Middle East Quarterly XI., No.4, 2004, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/where-goes-the-u.s.-turkish-relationship>, (erişim tarihi:15.01.2015).

Çandar, Cengiz, “Diplomaside Özeleştir”, Sabah, 1998, <http://arsiv.sabah.com.tr/1998/07/04/Y12.html>, (erişim tarihi:24.01.2015).

DIE WELT, “Russia plans navy bases in Syria, Libya, Yemen”, 2009, <http://www.welt.de/english-news/article3039085/Russia-plans-navy-bases-in-Syria-Libya-Yemen.html>, (erişim tarihi:21.01.2015).

Doğan, Sercan ve Tanrıverdi, Nebahat, “Libya'daki Olaylara Müdahale Amacıyla Oluşturulan Uluslararası Koalisyonadaki Askeri Güç Durumu”, ORSAM, 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1654>, (erişim tarihi:20.01.2015).

Erdem, Vahit, “Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Değişim Sürecinde “Genişleme Politikası”, EurActiv, 2010, <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/vahit-erdem-soguk-savas-sonrasi-natonun-degisim-surecinde-genisleme-politikasi-011490>, (erişim tarihi:21.02.2015).

Erdurmaz, Serdar, “NATO Genel Sekreteri Rasmussen’in NATO-AB İlişkileri Konusunda Türkiye’den Talebi Nedir?”, TASAM, 2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/359-nato-genel-sekreteri-rasmussen-in-nato-ab-iliskileri-konusunda-turkiye-den-talebi-nedir>, (erişim tarihi:10.02.2015).

-----, “Wikileaks’in gölgesinde kalan AGİT Zirvesi arzu edilen işlevi sağlayabilecek midir?”, 2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/349-wikileaks-in-golgesinde-kalan-avrupa-guvenlik-isbirligi-anlasmasi-agit-zirvesi-arzu-edilen-islevi-saglayabilecek-midir>, (erişim tarihi:12.02.2015).

Ertürk, Osmanca, “NATO’nun Son Operasyon Durağı: Libya”, ORSAM, 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1719>, (erişim tarihi:20.01.2015).

EU Glossary, “Petersberg Tasks”, http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm, (erişim tarihi:12.02.2015).

Euractiv, “NATO yenilgisi Makedonların AB ümitlerini de etkiledi”, 2008, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/nato-yenilgisi-makedonlarin-ab-umitlerini-de-etkiledi>,(erişim tarihi: 10.02.2015).

Fund for Peace” (Barış Vakfı), <http://global.fundforpeace.org/>,(erişim tarihi:18.01.2015).

Formichetti, Giulia ve Paola Tessari, “After the NATO Wales Summit:Prospects for International Security”, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2014, <http://www.iai.it/sites/default/files/iai1409.pdf>, (erişim tarihi:04.01.2015).

Global Security, “Operation Deny Flight”, 2011, http://www.globalsecurity.org/military/ops/deny_flight.htm, (erişim tarihi:20.01.2015).

-----, “Operation Allied Provider”, 2012, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/allied-provider.htm>, (erişim tarihi:23.01.2015).

-----, “US European Command Facilities”, <http://www.globalsecurity.org/military/facility/eucom.htm>, (erişim tarihi:27.02.2015).

Gov.UK, “The Wales Declaration on the Transatlantic Bond”, 2014, par.5, <https://www.gov.uk/government/topical-events/nato-summit-wales-cymru-2014,4-5.09.2014>, (erişim tarihi:03.01.2015).

Gurcan, Metin, “Türkiye Afganistan’daki askeri varlığını niçin artırıyor?”, 2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/11/turkey-afghanistan-military-presence.html##ixzz3MG1OsNYt>, (erişim tarihi:19.01.2015).

Haberler Web Sitesi, Afganistan ve ABD arasındaki İkili Güvenlik Anlaşması”, 2014, <http://www.haberler.com/afganistan-ve-abd-arasindaki-guvenlik-anlasmasi-6727530-haberi>, (erişim tarihi:18.01.2015).

Hatzigeorgopoulos, Myrto, “The Role Of EU Battlegroups In European Defence”, European Security Review, No. 56, 2012, http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publicationsdownloads/esr56_EUBattlegroups-June2012%20MH_2.pdf, (erişim tarihi:14.02.2015).

Henderson, Stewart, “Yavaş Ama Emin Adımlarla”, NATO Dergisi, Sonbahar 2002, <http://www.nato.int/dcu/review/2002/issue3/turkish/analysis.html>, (erişim tarihi:19.02.2015).

Hudson, David, “Bringing the War in Afghanistan to a Responsible End”, The White House, 2014, <http://www.whitehouse.gov/blog/2014/05/27/bringing-war-afghanistan-responsible-end>, (erişim tarihi: 18.01.2015).

Kamalov, İlyas, “Putin’in ‘Son’ Zirvesi ve Rusya-NATO İlişkileri”, 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2116&kat2=1>, (erişim tarihi:02.01.2015).

Kuloğlu, Armağan, “NATO’nun Yeni Genel Sekreteri Rasmussen”, <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/kuloglu1.pdf>, (erişim tarihi:05.02.2015).

Luns, Joseph, “Final Communiqué”, 2000, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c740618a.htm>, (erişim tarihi:27.12.2014).

NATO, “Akdeniz ve Büyük Ortadoğu’ya Açılmak”, NATO Review, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html>, (erişim tarihi:25.02.2015).

-----, “Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi’nin On Yılı: Kişisel Düşünceler”, 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.htm>, (erişim tarihi:01.03.2015).

-----, “Ballistic Missile Defence”, 2015, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm, (erişim tarihi:03.01.2015).

-----, “Bucharet Summit Declaration”, 2008, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (erişim tarihi:03.02.2015).

-----, “Chicago Zirvesi Sonuç Bildirgesi”, 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts_87593.htm?mode=pressrelease, (erişim tarihi:14.02.2015).

-----, “Comprehensive Political Guidance (Archived)”, 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49176.htm, (erişim tarihi:02.06.2015).

-----, “Counter-piracy Operations”, 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm, (erişim tarihi:23.01.2015).

-----, “Declaration of the Heads of State and Government”, 1982, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c820610a.htm>, (erişim tarihi:24.12.2014).

-----, “Final Communiqué”, 1975, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26923.htm?, (erişim tarihi:27.12.2014).

-----, “Lisbon Summit Declaration”, Press Release, 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, (erişim tarihi:18.02.2015).

-----, “London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance”, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, (erişim tarihi:27.12.2014).

-----, “NATO and Libya; Operation Unified Protector”, 2012, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/71679.htm>, (erişim tarihi:19.01.2015).

-----, "NATO and Libya", 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm#, (erişim tarihi:10.03.2015).

-----, "NATO in Afghanistan", 2014, <http://nato.usmission.gov/afghanistan.html>, (erişim tarihi: 19.01.2015).

-----, "NATO leaders express unity on Iraq, reaffirm values" NATO Update, 2005, <http://www.nato.int/docu/update/2005/02-february/e0222a.htm>, (erişim tarihi:16.02.2015).

-----, "NATO Mediterranean Dialogue", 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?, (erişim tarihi:24.02.2015).

-----, "NATO Wales Summit Guide", Newport, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112107.htm, (erişim tarihi:03.01.2015).

-----, "NATO's Readiness Action Plan", Fact Sheet, 2014, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_12/20141202_141202-facstsheet-rap-en.pdf, (erişim tarihi:04.01.2015).

-----, "Official Text: Prag Summit Declaration", 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (erişim tarihi:03.01.2015).

-----, "Operation Unified Protector", 2015, http://www.jfcnaples.nato.int/Unified_Protector/Mission.aspx, (erişim tarihi:20.01.2015).

-----, "Panel 2 "NATO and its other Partnerships", 2005, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_21771.htm?selectedLocale=en, (erişim tarihi:20.02.2015).

-----, "Prague Capabilities Commitment", http://www.nato.int/cps/ar/natohq/topics_50087.htm?, (erişim tarihi:01.01.2015).

-----, "Resolute Support Mission in Afghanistan", 2015, http://www.nato.int/cps/da/natohq/topics_113694.htm, (erişim tarihi:18.01.2015).

-----, "Resolution 1244 (1999)", NATO's Role in Kosovo, Basic Document, 1999, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, (erişim tarihi: 10.01.2015).

-----, "Riga Summit Declaration", NATO Press Releases, 2009, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (erişim tarihi:02.02.2015).

-----, "Russia set on path towards strategic partnership", 2010, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_68876.htm, (erişim tarihi:02.01.2015).

-----, "Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization", 2010, http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf, (erişim tarihi:26.01.2015).

-----, "The Alliance Strategic Concept for Defence and Security of the Member of the North Atlantic Treaty Organisation by the Heads of State and Government in Lisbon: Active Engagement, Modern Defence", 19th November 2010, http://www.nato.int/lisbon2010/strategic_concept_eng.pdf, (erişim tarihi:02.01.2015).

-----, "The Alliance Strategic Concept", Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C., 1999,

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en,par.20, (erişim tarihi: 02.01.2015).

-----, “The Euro-Atlantic Partnership Council”, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49276.htm, (erişim tarihi:28.02.2015).

-----, “The Partnership For Peace Programme”, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, (erişim tarihi:03.03.2015).

-----, “Wales Summit Declaration”, 2014, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en (e.t 06.01.2015).

-----, “Wales Summit Declaration on Afghanistan”, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112517.htm, (erişim tarihi:06.01.2015).

-----, “A more Ambitious and Expanded Framework for the Mediterranean Dialogue”, Policy Document, Istanbul Summit, 2004, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_59357.htm?selectedLocale=en, (erişim tarihi:18.02.2015).

-----, “Alliance’s Operations and Missions”, http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_52060.htm, (erişim tarihi:12.02.2015).

-----, “Resolution 713”, UN Security Council 3009th Meeting Resolution S/RES/713, 1991, <http://www.nato.int/for/un/u910925a.htm>, (erişim tarihi:18.01.2015).

-----, “Bükreş: NATO'nun dönüşümünde bir kilometre taşı”, <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART3/TR/index.htm>, (erişim tarihi:10.02.2015).

-----, NATO Stratejik Konsepti, 7-8 Kasım 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.html. (erişim tarihi:13.02.2015).

-----, “Operation Amber Fox”, NATO, 12.12.2003, <http://www.jfcnaples.nato.int/hqskopje/page84625111.aspx>, (erişim tarihi:13.01.2015).

Nordam, Jette, “Dispelling Misconceptions And Building Confidence”, NATO Review, Vol.45, no.4, Temmuz-Ağustos 1997, <http://www.nato.int/docu/review/1997/9704-6.htm>, (erişim tarihi: 18.02.2015).

NTVMSNBC, “Türk Askeri Makedonya’da”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/100699.asp#BODY>, 2009, (erişim tarihi:13.01.2015).

Oğuz, Şafak, “NATO'nun Okyanus Kalkanı Harekâtı” USGAM, 2013, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=800&cid=1776&bolge=0>, (erişim tarihi:23.01.2015).

OSCE, “The Final Act of the Conference of the States Parties to the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (es)”,1999, <http://www.osce.org/es/library/14119>, (erişim tarihi:10.02.2015).

Özdağ, Ümit, “Libya ve Suriye’de Ayaklanmaları ve Rus Deniz Üsleri”, 21.yy.Türkiye Enstitüsü, 2012, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/libya/2012/04/24/6578/libya-ve-suriyede-ayaklanmalari-ve-rus-deniz-usleri>, (erişim tarihi:21.01.2015).

Pedlow, Gregory W. "NATO Strategy Documents 1949-1969", 1969, s.1-27, <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>,(erişim tarihi:28.11.2014).

Purdum, Todd S., "NATO Strikes Deal to Accept Russia in a Partnership", NY Times, 2002, <http://www.nytimes.com/2002/05/15/international/europe/15NATO.html>, (erişim tarihi:28.01.2015).

Radwan, Abeer Bassiouny, "After Bucharest: Creating a Global NATO", Global Politics, 2009, <http://www.global-politics.co.uk/Issue%207/NATO.html>, (erişim tarihi:05.02.2015).

Reuters, "Libya, Russia agree \$1.8 billion arms deal: Putin", 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/01/30/us-russia-libya-arms-idUSTRE60T1ED20100130>, (erişim tarihi:22.01.2015).

Robertson, Lord, "A Transformed NATO: Delivering Security In a Dangerous World", NATO Speeches, 2004 At the Brookings Institution, Washington DC, 2002, <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021022a.htm>, (erişim tarihi:21.02.2015).

-----, "NATO'nun Dönüşümü", NATO Dergisi, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art1.html>, (erişim tarihi: 02.01.2015).

Rose, Frank A., "International Security and Missile Defense" Romania-American University/National School of Politics and Administration, Bükreş, Romanya, 2015, <http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/239988.htm>, (erişim tarihi:08.04.2015).

Sasaoğlu, Dicle, "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", BİLGESAM, 2015, www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-391-2015010861176.pdf, s.2, (erişim tarihi:11.02.2015).

Savereux, Paul, "Kapsamlı Siyasi Yönerge: Bir Başlangıç", NATO Review, İlkbahar 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issuel/turkish/art2.html>, (erişim tarihi:04.02.2015).

Seibert, Thomas, "Turkey Stalls as NATO Asks for Anti-Iran Missile Bases", The National, 15 Ekim 2010, <http://www.thenational.ae/news/world/europe/turkey-stalls-as-nato-asks-for-anti-iran-missile-bases>, (erişim tarihi:26.01.2015).

Spaak, Paul Henri Charles, "Final Communiqué", 1957, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17551.htm?, (erişim tarihi:27.12.2014).

Stegniy, Petr Vladimir, "Rusya ile NATO arasındaki İşbirliği", 2004, Cumhuriyet Gazetesi, http://www.turkey.mid.ru/text_t64.html, (erişim tarihi:01.03.2015).

Swiss Armed Forces, "EUFOR LOT & MTT (Bosnia-Herzegovina)", <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/themen/einsaetze/peace/eufor.html>, (erişim tarihi:22.01.2015).

Şeker, Murat, "Afganistan", <https://www.academia.edu/5405078/AFGAN%C4%B0STAN>, (erişim tarihi:10.01.2015).

T.C. Dışişleri Bakanlığı web sitesi, “NATO ve Türkiye’nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri”, http://www.mfa.gov.tr/ii_nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, (erişim tarihi:15.02.2015).

-----, “Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi”, http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, (erişim tarihi:31.01.2015).

T.C. Resmi Gazete, 10.12.1992, “Bosna Kriziyle İlgili Olarak Oluşturulabilecek "Çokuluslu Müşterek Güç"e Katılmak Üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurtdışına Gönderilmesine, Anayasanın 92 nci Maddesine Göre İzin Verilmesine Dair Karar”, Karar No:205, Sayı:21431, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/karartbmmc076/karartbmmc07600204.pdf. (erişim tarihi:27.01.2015).

-----, 13.10.1998, “Kosova Kriziyle İlgili Olarak Oluşturulabilecek "Çokuluslu Müşterek Güç"e Katılmak Üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurtdışına Gönderilmesine, Anayasanın 92 nci Maddesine Göre İzin Verilmesine Dair Karar”, Karar No:596, Sayı:23492, www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23492.pdf, (erişim tarihi:29.01.2015).

Tesfa-Yohannes, Athina W., “Turkey’s Interaction with other Actors in the Balkans”, 2011, http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=356:thescramble-for-the-regional-brass-ring-turkeys-interaction-with-other-actors-in-thebalkans&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=140, (erişim tarihi:28.01.2015).

The Guardian, “NATO summit: Obama outlines Isis strategy: Politics live blog”, 2014, <http://www.theguardian.com/politics/blog/live/2014/sep/05/nato-summit-in-wales-politics-live-blog>, (erişim tarihi:03.01.2015).

The Washington Post, “Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the re-establishment of Permanent Government Institutions”, 2001, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/world/texts/bonagreement.html>, (erişim tarihi:13.01.2015).

Thomet, Laurent, “NATO Declares Oct. 31 End to Libya Mission, Agence France-Presse”, 2011, <http://www.defensenews.com/story.php?i=8083842&c=MID&s=AIR>, (erişim tarihi:21.01.2015).

TSK, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm (erişim tarihi: 31.01.2015).

-----, “Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, http://www.tsk.tr/6_uluslararasi_iliskiler/turkiyeninbarisidesteklemeharekatinakatkilari.html, (erişim tarihi:30.01.2015).

Türkmen, İlter, vd., “Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti’nin Geçirdiği Evreler”, Bilgesam, 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti%E2%80%99nin-gecirdigi-evreler>, (erişim tarihi:25.12.2014).

UN Security Council, "Security Council resolution 1244", 1999, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f27216.html> (erişim tarihi: 15.02.2015).

-----, "Kyoto Protocol", http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php, (erişim tarihi: 18.02.2015).

-----, "United Nations Protection Force", 1996, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_p.htm, (erişim tarihi:20.01.2015).

-----, "UNITED NATIONS PREVENTIVE DEPLOYMENT FORCE", 1999, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpred_b.htm, (erişim tarihi:13.01.2015).

Varlık, Ali Bilgin, "NATO'un Galler Zirvesinde Ukrayna Açıklaması", Merkez Strateji Enstitüsü (MSE), Bilgi Notu, 2014, <http://merkezstrateji.com/analiz/cari-degerlendirmeler/bilgi-notu-natoun-galler-zirvesinde-ukrayna-aciklamasi-04-09-2014/htm>, (erişim tarihi:05.01.2015).

Voice Of America, "NATO Promises to Train Iraqi Forces, Details to Be Worked Out", http://www.defense-aerospace.com/articles-view/feature/5/41423/istanbul-nato-summit-wrap_up.html, Voice of America news, 2004, (erişim tarihi:23.02.2015).

-----, "Turkey Agrees to Host NATO Radar System", 2011, <http://blogs.voanews.com/breaking-news/2011/09/02/turkey-agrees-to-host-nato-radar-system-2/>, (erişim tarihi:25.01.2015).

Weitz, Richard, "The CIS is dead: long live the CSTO", Central Asia-Caucasus Institute Analyst, 2006, <http://old.cacianalyst.org/?q=node/3725>, (erişim tarihi:23.03.2015).

Yavuzalp, Osman, "Terörizmle Savaşta Ortaklarla İşbirliği", NATO Review, İlkbahar 2003,<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art3.html>, (erişim tarihi:10.01.2015).

Yayınlanmış/Yayınlamamış Yüksek Lisans veya Doktora Tezleri

Kondo, Saida, "Bosna-Hersek Coğrafyası", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.5.

Tunçsiper, Kadriye Nilgün, "Uluslararası Sistem Açısından AGSP", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.138.

Vogt, Andreas, From UN to NATO Peace-enforcement Interventions: The Balkan Debacle as NATO's "Experimental Labrotary", 2003, yayınlanmamış doktora tezi, 2012, s.119.

EKLER

EKLER LİSTESİ

EK-1	:	19
EK-2	:	95
EK-3-1	:	97
EK-3-2	:	100
EK-4	:	108
EK-5-1	:	113
EK-5-2	:	113
EK-5-3	:	115
EK-6	:	123
EK-7	:	130
EK-8	:	149

BOSNA HERSEK

EK-2

EK-2: SFOR Görev Kuveti

Kaynak: ([Http://www.globalresearch.ca/articlePictures/US%20DoD%20B-H%20NATO%20Sectors.gif](http://www.globalresearch.ca/articlePictures/US%20DoD%20B-H%20NATO%20Sectors.gif))

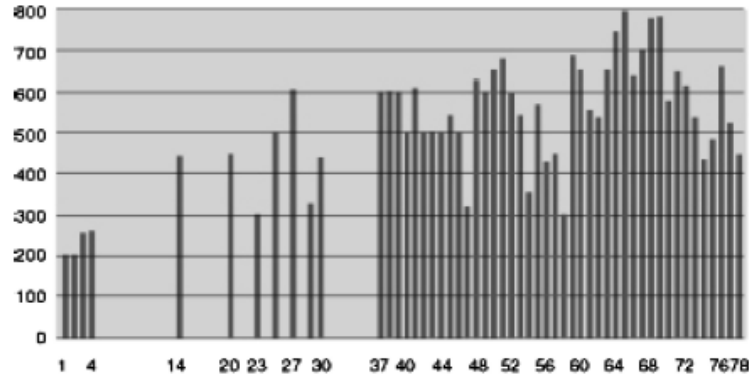
KOSOVA

EK-3

	Toplam Nüfus	Sırp Nüfusu	Sırp Nüfus'un Yüzde Oranı
1948	728,436	171,911	23.6
1953	804,530	189,869	23.6
1961	966,026	227,016	23.5
1971	1,247,344	228,264	18.3
1981	1,585,333	209,498	13.2
1991	1,961,515	194,190	9.9

EK-3- 1: Yıllara Göre Kosovadaki Sırp Nüfus'un Toplam Nüfus Oranı

Kaynak: Marina Blagovic, "Kosovo In/visible Civil War" in Thano Veremis and Evangelos Kofos, Kosovo: Avoiding Anoter Balkan War, ELIAMEP, University of Athens,1998.

EK-3-2: 24 Mart-09 Haziran tarihleri arasında günlük ve toplan NATO sorti miktarı Kaynak (Frank P. Harvey, "Getting NATO's Success in Kosovo Right: The Theory and Logic of Counter-Coercion", Conflict Management and Peace Science, 2006 Volume:23, pp. 139-156)

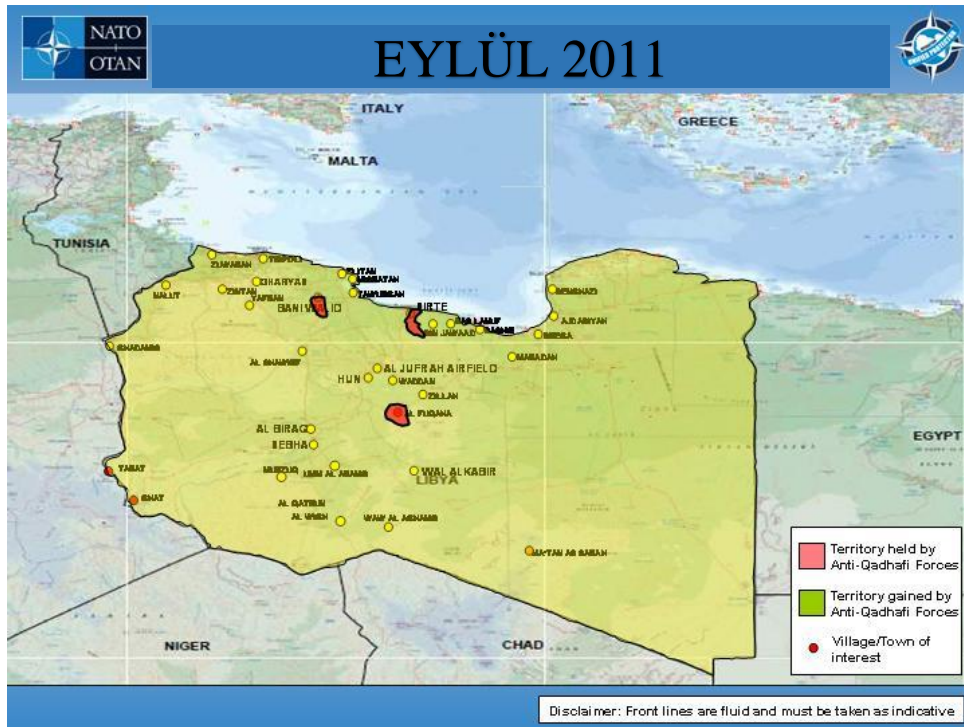
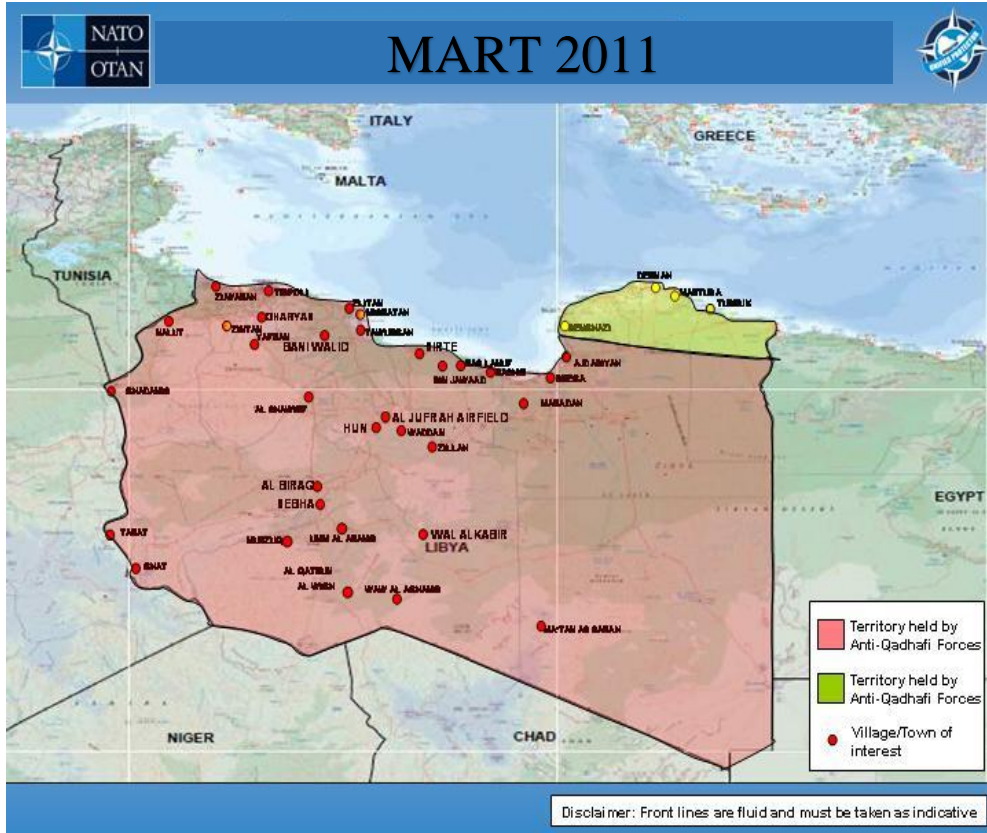
EK-3-3: KFOR Görev Kuvveti Haritası

Kaynak: (<http://plancken.org/balkans/kfor/operation-joint-guardian>)

ISAF Bölgesel Komutanlıkları ve Konuş Durumu

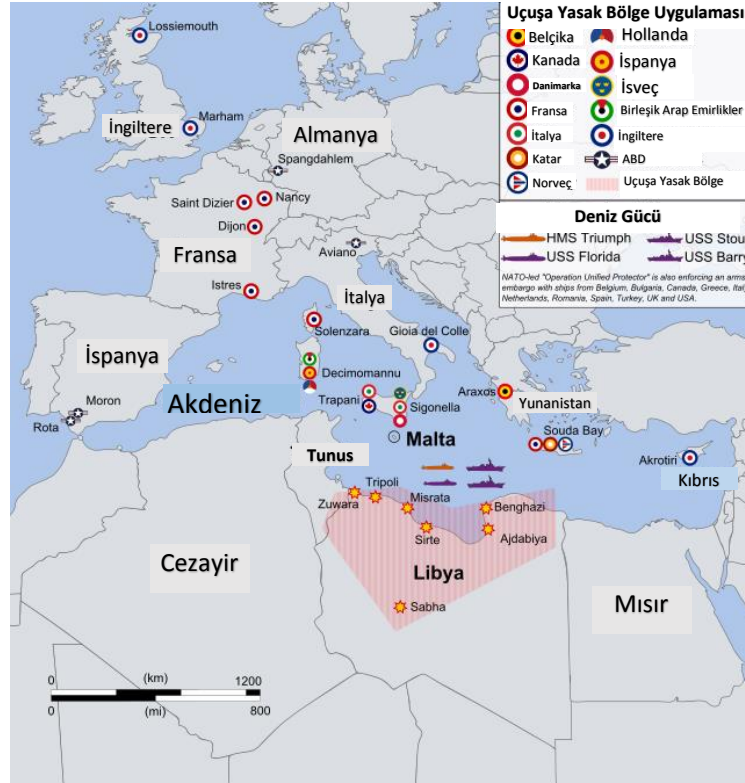
EK-4: Bölgesel Komutanlık (ISAF RCS) ve İl İmar Timleri (ISAF PRT) gösteren Afganistan Haritası
Kaynak: (<http://nato.int/isaf/docu/epub/maps/index.html/>)

EK-5-1: Libya Harekâtının Başlangıç ve Sonuç Haritaları
Kaynak: http://www.nato.int/cps/en/natolive/photos_78403.htm?selectedLocale=en/

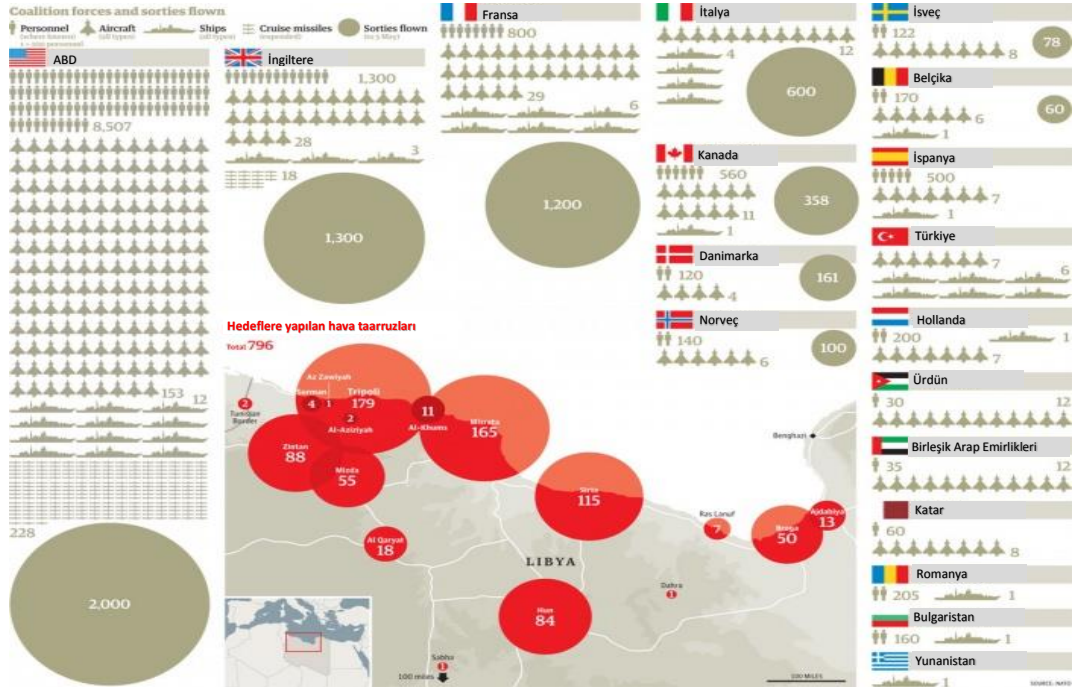

EK-5(DEVAMI)

EK-5-2: Birleşik Koruma Harekatı-OUP

Kaynak: http://www.nato.int/cps/en/natolive/photos_78403.htm?selectedLocale=en/

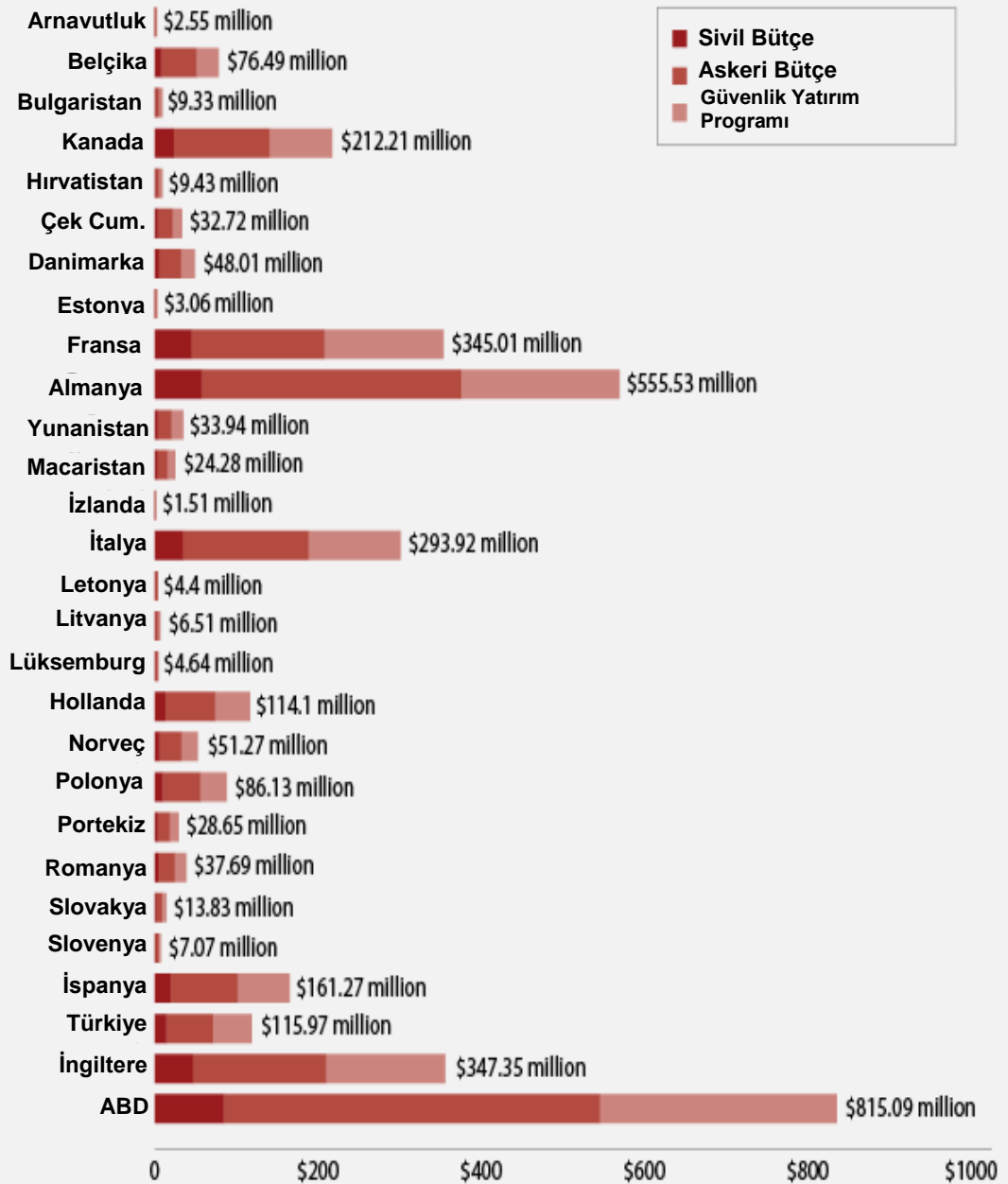
EK-5-3: Libya Harekatında Koalisyon Deniz ve Hava Gücü

Kaynak: (<http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/may/22/nato-libya-data-journalism-operations-country#img-1>)

NATO İttifak'ının Direk Katılım Payları

Üyelerin 2012 yılına ait Amerikan milyon doları bazında harcama masrafları

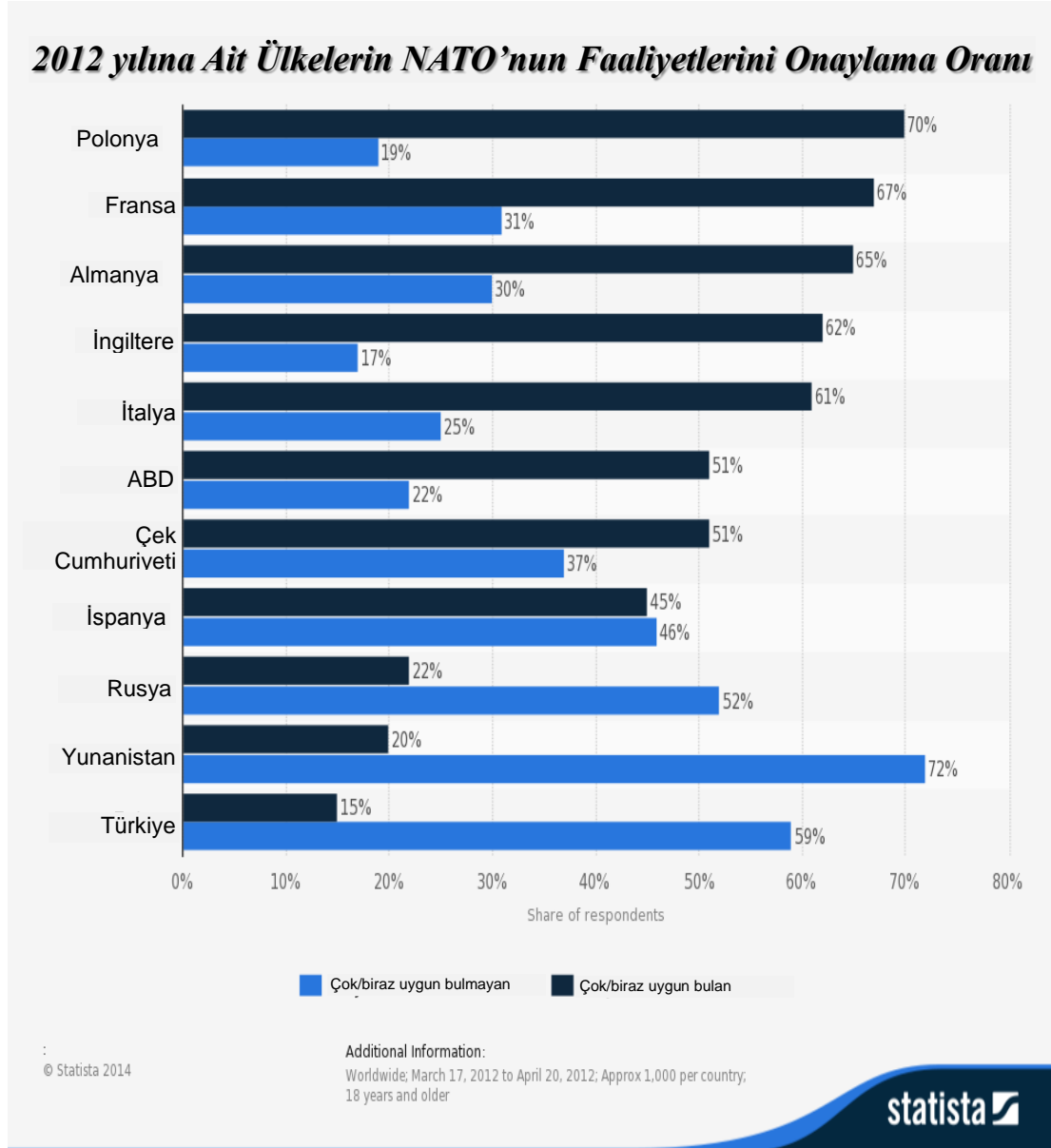

EK-6: NATO üyelerinin doğrudan katkıları
Kaynak: (NATO Congressional Research Service)

EK-7

Toplam 101,040 (Statü durumu belli olmayanlar)	Boşnaklar	62,013	61.4%
	Sırlar	24,953	24.7%
	Hırvatlar	8,403	8.3%
	Diğer etnik gruplar	571	0.6%
Toplam sivil sayısı 38,239 (sivillilerin yüzde oranı)	Boşnaklar	31,107	81.3%
	Sırlar	4,178	10.9%
	Hırvatlar	2,484	6.5%
	Diğer etnik gruplar	470	1.2%
Toplam asker sayısı 57,701 (askerlerin yüzde oranı)	Boşnakları	30,906	53.6%
	Sırlar	20,775	36%
	Hırvatlar	5,919	10.3%
	Diğer etnik gruplar	101	0.2%
Toplam durumu bilinmeyenler (yüzde olarak tüm kayıplara oranı)	Etnik grubu bilinmeyenler	5,100	5%

EK-7: Bosna Hersek Savaşında Verilen Kayıplar
Kaynak(Calic, Marie-Janine (2012). "Ethnic Cleansing and War Crimes, 1991-1995". In Ingraio, Charles W.; Emmert, Thomas A. Confronting the Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative. West Lafayette, IN: Purdue University Press. pp. 139–140.)

EK-8: Müttefiklerin NATO'ya Yönelik Bakış Açısı

Kaynak: (<http://www.statista.com/statistics/233063/favorability-of-the-nato-by-country/>)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Mustafa OK		
İletişim Bilgileri			
Adres	Mustafa Kemal Mah.6794 Sok.No:20/10 Karşıyaka/İzmir		
Telefon	0.533.0263464		
Mail	ok_mustafa@hotmail.com		
Doğum Tarihi	20.11.1974		
Öğrenim Durumu	Yüksek Lisans		
Derece	Üniversite	Alan	Yıl
Lisans	Anadolu Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1997-2001
Yüksek Lisans	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Uluslararası İlişkiler	2013-2015
4. Tez Başlığı: Soğuk Savaş sonrası NATO'nun icra ettiği askeri müdahalelerin Türkiye perspektifinden incelenmesi.			
5.İş deneyimi: TSK'da görev yapmaktadır.			